MAX

GALLO

SERIA

ROMANII

volumul 3

TITUS

MARTIRIUL EVREILOR

Max Gallo

seria

ROMANII

volumul 3

TITUS

Martiriul evreilor

editura rao

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
GALLO, MAX
Titus, martiriul evreilor / Max Gallo; trad.: Vasile Savin. - Bucureşti: Editura RAO, 2010
ISBN 978-606-8251-66-0

I. Savin, Vasile (trad.)

821.133.1-31=135.1

Editura RAO
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, Bucureşti, România
www.rabooks.com
www.rao.ro

MAX GALLO
LES ROMAINS
TITUS. LE MARTYRE DES JUIFS
WORLD COPYRIGHT © LIBRAIRIE ARTHÈME FAYARD, 2006
Toate drepturile rezervate

Traducere din limba franceză
VASILE SAVIN

© Editura RAO, 2007
pentru versiunea în limba română

noiembrie 2010

ISBN 978-606-8251-66-0

REPERE CRONOLOGICE

Romulus: 754–715 î. Hr.

Marius, consul: 107 î. Hr.
Sylla, consul: 88 î. Hr.
„Războaiele sclavilor conduse de Spartacus: 73–71 î. Hr. *Romanii,* vol. 1
Pompei şi Crassus, consuli: 70 î. Hr.
Cezar trece Rubiconul: 49 î. Hr.
Asasinarea lui Cezar: 44 î. Hr.

Imperiul Roman **Dinastia iulio-claudiană**

Octavian-Augustus: 27 î. Hr.
Tiberius: 14–37
Răstignirea lui Hristos: în jurul anului 30
Caligula: 37–41
Claudius: 41–54
Nero: 54–68 *Romanii,* vol. 2
Galba
Otho
Vitellius: 68–69

Dinastia flaviană

Vespasian: 69–70
Titus: 79–81 *Romanii,* vol. 3
Domiţian: 81–96
Nerva: 96–98

Dinastia Antoninilor

Traian: 98–117
Hadrian: 117–138
Antonin cel Pios: 138–161
Marc Aureliu: 161–180 *Romanii,* vol. 4
Commodus: 180–192
Pertinax: 193

Dinastia Severilor

Septimiu Sever: 193–211
Diocleţian: 284–304
Maximian: 306–310
Galerius: 304–311
Constanţiu I Chlorus: 5–306
Severus: 306–307
Maximinus II Daia: 307–323
Licinius: 307–323

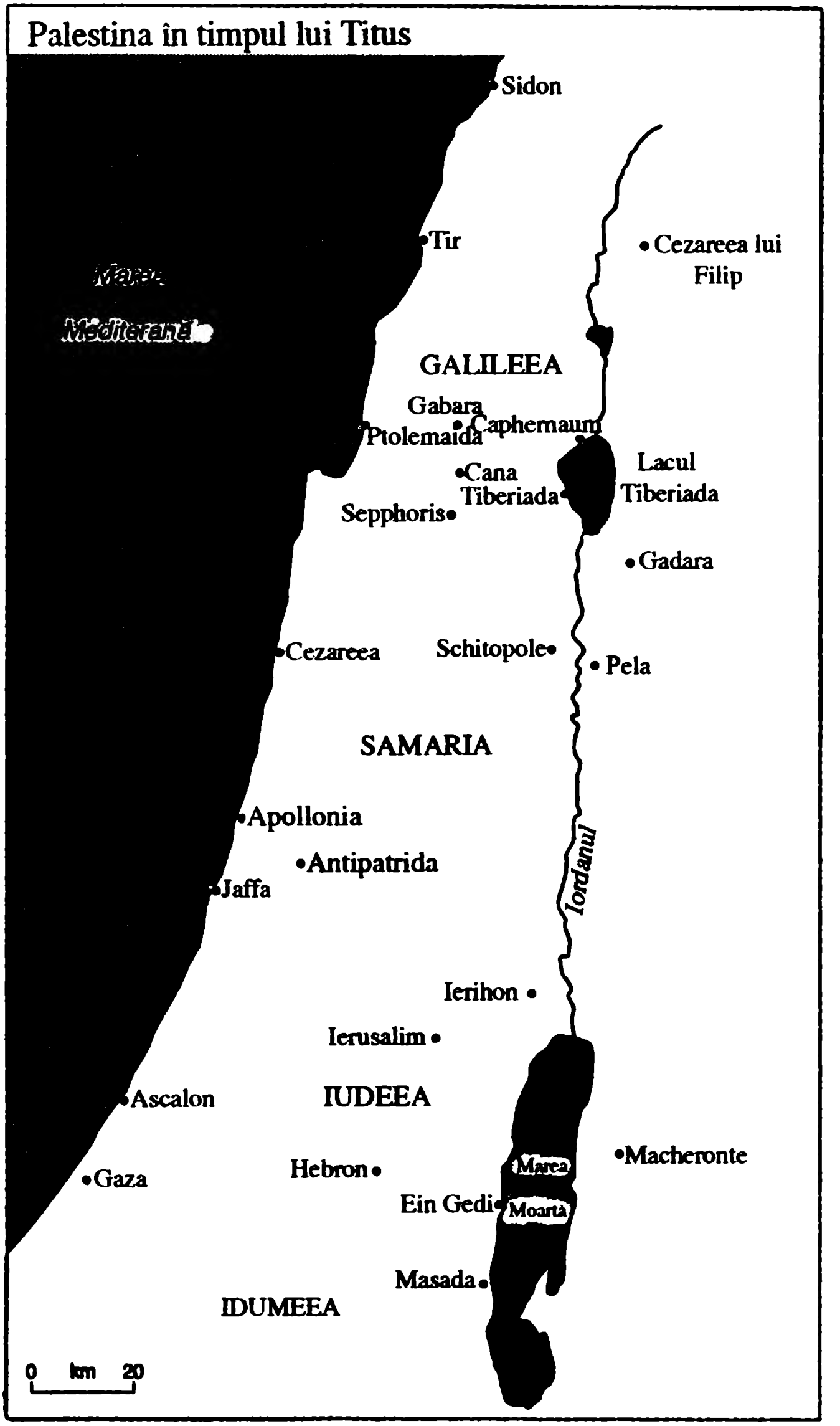
Palestina în timpul lui Titus
Sidon
Tir
Cezareea lui Filip
Marea Mediterană
GALILEEA
Gabara
Ptolemaida
Caphernaum
Lacul Tiberiada
Cana
Tiberiada
Sepphoris
Gadara
Cezareea
Schitopole
Pela
SAMARIA
Apollonia
Antipatrida
Iordanul
Jaffa
Ierihon
Ierusalim
IUDEEA
Ascalon
Macheronte
Marea Moartă
Hebron
Gaza
Ein Gedi
Masada
IDUMEEA
0 km 20

Ierusalimul în timpul lui Titus

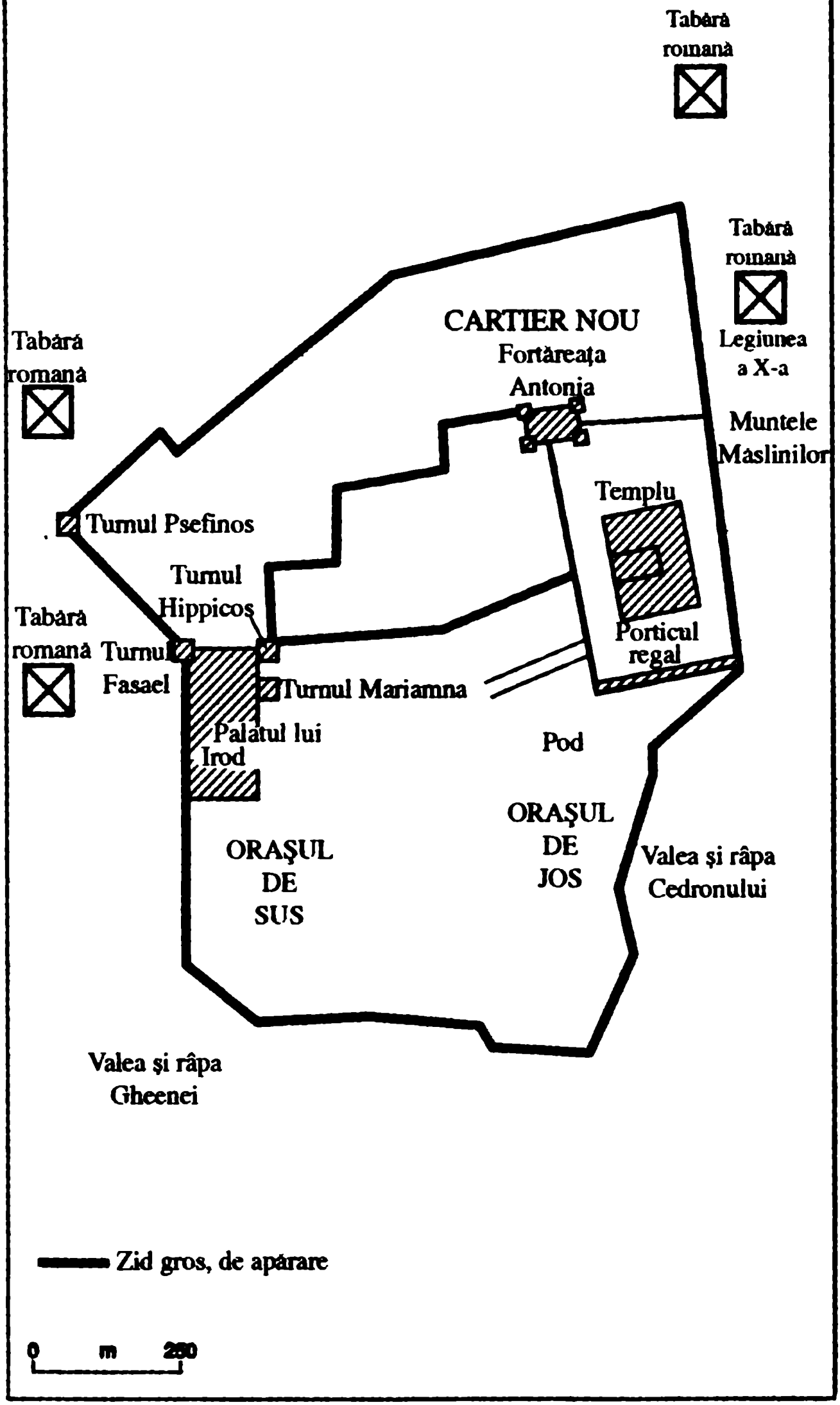

„Războiul dus de evrei împotriva romanilor este cel mai important, nu numai dintre cele din vremea noastră, ci probabil şi dintre cele despre care au ajuns povestiri până la noi, izbucnite fie între cetăţi, fie între naţiuni."

FLAVIUS IOSIF,
Războiul iudeilor

„Fără îndoială că trebuie să-i disprețuiți pe acei stăpâni care vă sunt inferiori, însă nu şi aceia cărora universul le stă la picioare. Într-adevăr, ce ţinut le-a scăpat romanilor în afara celor pe care căldura şi frigul le fac neinteresante? Pretutindeni, Fortuna trecuse de partea lor, iar Dumnezeu, care trece de la un neam la altul dăruind fiecăruia pe rând hegemonia, se afla acum în Italia."

FLAVIUS IOSIF,
Războiul iudeilor

„A supus poporul evreu şi a distrus cetatea Ierusalimului pe care cu toţii, odinioară, generali, regi şi popoare, fie eşuaseră în încercarea lor de a o cuceri, fie renunţaseră să o mai cucerească."

Inscripţie de pe arcul lui Titus
din Circus Maximus de la Roma

PARTEA ÎNTÂI

1

Eu, Serenus, cetăţean al Romei, încep aici ultima parte din *Analele vieţii mele.*

Iată că au trecut aproape doi ani de la moartea împăratului Titus.

L-am slujit şi am ştiinţă de ceea ce îi datorează Imperiul.

Însă fratele său, Domiţian, care i-a urmat la tron, se străduieşte să-i şteargă numele din memoria Romei.

Dar el este, totuşi, cel pe care inscripţiile gravate pe arcele de triumf amintesc că „a supus poporul evreu şi a distrus cetatea Ierusalimului pe care cu toţii, odinioară, generali, regi şi popoare, fie eşuaseră în încercarea lor de a o cuceri, fie renunţaseră să o mai cucerească".

Un împărat invidios poate dispune ca aceste fraze să fie distruse.

Dar, dacă zeul căruia mă închin îmi dă voinţa şi tăria de a duce la bun sfârşit aceste *Anale*, ele vor fi un monument închinat întru vecie oamenilor şi în amintirea împăratului Titus.

Îi voi arăta viciile şi greşelile, cruzimea şi laşităţile, dar şi probitatea, generozitatea şi curajul.

Vreau să fie aşezat la locul cuvenit între împăraţii Romei.

Când l-am cunoscut, era doar legatul legiunii a XV-a Apollinaris, a cărei tabără se întindea în delta Nilului, la porţile Alexandriei, orientala şi maiestuoasa, vestita şi savanta, cel de-al doilea oraş al Imperiului, cea pizmuită de Roma.

Pe atunci, Titus avea doar douăzeci şi şapte de ani, iar eu abia cincizeci.

Nero încă mai era la domnie. Străbătea Grecia, trecând de la un teatru la un circ, declamând sau conducând un car, avid de trofee şi de aclamaţii, visând, de asemenea, să pornească, la fel ca Alexandru, o mare expediţie victorioasă spre Ind care l-ar face, pentru vremurile trecute şi cele viitoare, cel mai glorios dintre împăraţii neamului omenesc.

Numai că în Iudeea şi Galileea, evreii se răsculaseră.

Era ca şi cum un centurion înarmat cu cele două spade ale sale, cu pieptul mulat de platoşa aurită, ar fi primit o săgeată în picior. Nu era învins, dar nu putea înainta decât şchiopătând, temându-se ca nu cumva rana să se înrăutăţească, şi tot piciorul, apoi întregul trup să-i putrezească.

Fiindcă rebeliunea evreilor îşi putea răspândi otrava în tot Orientul.

Erau prezenţi în fiecare oraş.

Chiar la Roma, mai multe zeci de mii de evrei populau cartierele de pe malul drept al Tibrului.

Cei care îi urau profitau de răzvrătirea Galileei şi a Iudeei împotriva Romei pentru a-i batjocori, persecuta, asasina.

La Roma erau dispreţuiţi şi urmăriţi. În Antiohia, cel de-al treilea oraş al Imperiului, erau masacraţi. Din Cezareea, marele port al Galileei, erau expulzaţi.

Prefectul Alexandriei, Tiberiu Alexandru, un evreu apostat, lăsase să fie ucişi de către locuitori şi legiunile sale cincizeci de mii dintre ei.

Peste tot, ordinea din Imperiu era tulburată.

Când Nero a aflat aceste veşti, mă aflam cu el în Grecia.

Am văzut cum chipul buhăit i se strâmba, iar decepţia, teama şi mânia schimonosindu-i trăsăturile.

Această răzvrătire a evreilor şi consecinţele ei îi întunecau triumful de actor, împiedicându-l să meargă în fruntea legiunilor pe urmele lui Alexandru.

S-a mâniat.

Acest popor răzvrătit trebuia redus la tăcere, trebuiau recucerite oraşele din Iudeea şi Galileea şi era necesar să se termine odată cu acest Ierusalim orgolios unde odinioară Irod, regele evreilor, ridicase un templu, masiv ca o fortăreaţă, întru slăvirea zeului poporului său, nevăzutul şi unicul pretins a fi mai mare decât toate divinităţile Greciei, Romei şi ale Orientului.

Nero l-a însărcinat pe Vespasian să restabilească pretutindeni pacea romană.

Acest general, care luptase victorios în Britania, trebuia să ia comanda legiunilor a V-a şi a X-a, să treacă strâmtoarea Helespontului şi să ajungă în Galileea.

Aici i se va alătura fiul său, Titus, desemnat ca legat al legiunii a XV-a.

Într-o dimineaţă de iarnă, pe când hula ceţoasă se spărgea, mugind, de digurile portului Passos, m-am îmbarcat alături de Titus pe o triremă care pornea spre Alexandria unde ne aştepta legiunea a XV-a.

2

La început, m-am ferit de Titus.

Când am trecut pasarela triremei, printr-un semn m-a chemat la el.

Stătea la pupa, în picioare, pe platforma de comandă care, înconjurată de o balustradă, se afla deasupra punţii galerei. Era înconjurat de centurioni şi de tribunul Placidus pe care îl cunoşteam. Vântul le flutura mantiile şi le vedeam trupurile vânjoase, torsurile musculoase, mâinile zdravene ţinându-se de balustradă, fiindcă tocmai se dăduse drumul la amare, iar nava începuse deja să se legene. Hula de iarnă era puternică, pătrunzând până în port, iar traversarea se anunţa periculoasă în acest anotimp.

În timp ce înaintam spre platformă, i-am zărit lângă Titus pe doi tineri cu feţe spâne şi capetele rase. Pe sub mantiile lor negre, purtau tunici lungi dintr-o ţesătură fină, cu mâneci scurte şi larg deschise la piept. Se ghicea astfel că atât trupurile, cât şi feţele le erau epilate.

De fiecare dată când galera era ridicată şi stătea nemişcată pe coama unui val, fără ca lopeţile să reuşească să se afunde în apa atât de cenuşie încât părea neagră, cei doi efebi scoteau mici chicote feminine.

Mi-am adus aminte de zvonurile care, la Roma, îl descriau pe Titus drept unul dintre dezmăţaţii crescuţi la palatul imperial

şi din care Nero îşi făcuse tovarăşii de viciu. Se spunea chiar că Titus îl întrecea pe împărat în perversitate şi cruzime, şi că acest gust pentru desfrâu îl salvase de la moarte.

Fusese prietenul lui Britannicus, dar Nero nu a vrut să-l condamne. Iar Titus doar se îmbolnăvise fiindcă gustase din mâncărurile otrăvite care îl aveau ca destinatar pe fratele împăratului. Britannicus murise, însă Nero a trimis grabnic câţiva medici la căpătâiul lui Titus nu pentru a-l da gata – să-i taie venele aşa cum adeseori erau însărcinaţi să o facă –, ci pentru a-l vindeca.

Aceştia veniseră, iar Titus începuse din nou să străbată, în tovărăşia lui Nero, străduţele din Roma, afundându-se în cloaca tavernelor şi a lupanarelor. Şi pe el suferinţa altora îl excita.

În schimb, Nero, căruia îi plăcea să-şi schimbe partenerul, îl trimisese ca tribun pe lângă legiunile care luptau în Britania şi Germania.

Aici se distinsese alături de tatăl său, Flavius Vespasian. Revenit la Roma, păruse şi mai atras de toate perversiunile. Se zicea că în fiecare noapte se folosea de mai multe tinere şi tineri cărora, ca şi împăratul, le impunea acuplări ciudate, amestecându-şi trupul printre ale lor.

Şi tocmai pe omul acesta trebuia să-l slujesc eu!

S-a apropiat de mine, cu picioarele depărtate ca să-şi păstreze echilibrul, prinzând şi strângându-mi îndelung braţul, strigând, ca să acopere furia vântului, că era fericit şi mândru să aibă pe lângă el un filosof pentru a înfrunta un popor ce se pretindea învăţat. Ruliul ne-a aruncat unul într-altul.

– Erai prietenul lui Seneca, mi-a şoptit, sprijinindu-se de mine.

Apoi, în clipa în care ne depărtam, dar fără a-mi da drumul la braţ, a adăugat cu un glas batjocoritor:

– Iar tu eşti viu! Zeii sunt cu noi, Ser nus a dat prevestire de bun-augur pentru războiul împotriva evreilor.

M-a privit țintă, iar eu mi-am lăsat ochii în jos, simțindu-mă vinovat că i-am supraviețuit maestrului meu Seneca și temându-mă de bănuiala de a fi reușit asta prin trădare, devenind unul dintre delatorii lui Nero.

Dar nu i-am răspuns lui Titus.

Intensitatea privirii sale, zâmbetul, frumusețea lui mă tulburau și mă neliniștea. Presimțeam că se folosea de ele ca de o otravă îndelung rafinată, sigur de puterea lui de seducție.

Avea un chip cu trăsături regulate și energice, pe care totuși se citea o grație aproape feminină. Părul negru îi acoperea fruntea cu bucle mărunte. Ochii adânciți, dar mari, păreau, în comparație cu pielea mată, mai albaștri decât în realitate.

Am ajuns în largul mării, iar ramele se zbăteau adesea în gol, atât de înalte erau valurile și crestele lor albe și ascuțite. Apoi, după câteva clipe, timp în care galera părea nemișcată, trirema recădea, cu puntea și platforma măturate de spumă, apa invadând vasul din adâncul căruia răsunau strigătele înnebunite ale vâslașilor, fiindcă nici unul nu ar fi supraviețuit naufragiului.

Ținându-se de balustradă, Titus stătea cu fața în vânt și trupul încordat. Așa semăna cu tatăl său, Flavius Vespasian, care, atunci când m-am prezentat în fața lui ca să fac parte din statul-major, mă făcuse să mă gândesc la un bătrân copac noduros, cu ramuri scurte, dar pe care nici un fel de vânt nu l-ar putea smulge din pământ sau rupe. Era un general de cincizeci și șapte de ani cu silueta și mersul unui centurion.

Mai tânăr cu treizeci de ani, Titus avea deja această alură: umeri largi, iar coapsele și gambele groase. Însă chipul acestui soldat, privirea sa erau ale unei ființe agere, nu doar șirete și ascunse, ca un om pe care războiul îl avertizase asupra tuturor vicleniilor omenești, ci ale unui strateg abil și chibzuit care a

trebuit să-şi înfrunte duşmanii nu numai pe câmpul de luptă, ci şi în sălile palatului lui Nero, unde cruzimii războiului i se adăugau perfidiile şi intrigile rivalilor şi curtenilor.

Acest lucru i se vedea pe faţa care nu avea nimic din trăsăturile tatălui său, însă mult din cele ale mamei, Domitillia, moartă, ale cărei frumuseţe şi farmec mi-au fost lăudate şi de care ea se folosise din plin înainte de a se căsători cu Flavius Vespasian.

M-am gândit la această femeie văzându-l pe Titus alungit în cabina pe care o ocupa sub platformă. Cu o mişcare din cap, i-a alungat pe cei doi tineri culcaţi la picioarele sale ca nişte câini dresaţi.

S-a ridicat, şi-a încrucişat mâinile la ceafă, balansându-şi trupul odată cu balansarea galerei.

Furtuna de iarnă care ne-a zbuciumat timp de trei zile se potolise, hula devenind tot mai domoală, valurile – mai puţin înverşunate, iar marea – adormită sub ploaia care, de când slăbise vântul, înghiţise cerul şi închisese orizontul.

Titus i-a urmărit cu privirea pe cei doi efebi epilaţi care ieşeau din cabină.

– Nu iubeşti plăcerea, Serenus, a spus el, şi deci nici viaţa. Dar poate că, asemenea câtorva nebuni orientali, crezi în înviere? La Roma, delatorii pretindeau că Seneca, stoicul, devenise un discipol al lui Hristos. Faci şi tu parte din această sectă evreiască?

A zâmbit, întinzându-şi braţele.

– Ce ştii despre evrei? Mi se spune că în templele lor slăvesc un cap de măgar, că îngraşă copiii grecilor şi ai romanilor pentru a le tăia gâtul şi a se ghiftui în ziua lor de sărbătoare.

Şi-a dus mâna la sex, schimonosindu-se.

– Şi ideea asta de a-şi tăia capătul falusului, de a-şi face circumcizie... aşa e, nu?

S-a aplecat spre mine.

– Eşti cumva circumcis, Serenus?

A râs, dându-şi capul pe spate.

– Se zice, reluă el, că unii dintre discipolii lui Hristos nu sunt circumcişi.

Se strâmbă cu dispreţ.

– Evreii sunt ciudaţi. Nu-s nişte barbari precum cei cu care m-am luptat în Britania şi Germania. Sunt mai mândri şi mai învăţaţi ca grecii. Se cred superiori tuturor popoarelor. Şi, totuşi, nu au destulă inteligenţă pentru a înţelege – a strâns pumnul stâng – că legiunile noastre îi vor strivi ca pe o pasăre pe care aş strânge-o în mână. Le-am lăsat regele – pe Agrippa –, preoţii, o regină – Berenice –, dispun după bunul plac de templele lor. Unii dintre ei au devenit cetăţeni romani. Sunt cu miile la Roma. Îşi practică religia aşa cum doresc...

– Sunt ucişi, crucificaţi, am murmurat eu.

– Îi aperi, Serenus?

Glasul îi era mai mult încărcat de mirare şi curiozitate decât de mânie.

Atunci i-am spus cele ce ştiam despre evrei.

Am început să-i cunosc citind *Istoria războiului sclavagist al lui Spartacus,* scrisă de strămoşul meu, Gaius Fuscus Salinator. Operă în care făcea elogiul unui om înţelept, religios şi învăţat, Jair Vindecătorul, născut în Iudeea şi pe care îl primise în vila sa de la Capua, aceeaşi în care îmi scriu eu *Analele.*

De-a lungul vieţii mele petrecute la Roma, aflasem că un preot evreu, Iosif Ben Matthias, o întâlnise pe Poppea, împărăteasa, despre care se spunea că se convertise la religia evreilor.

Acest Iosif îl vizitase pe Seneca, iar maestrul meu fusese puternic impresionat de cunoştinţele acestui tânăr care îi citise pe greci şi venise la Roma pentru a obţine eliberarea preoţilor evrei închişi. Graţie Poppeei, reuşise în misiunea sa. Fusese ajutat şi de mimul Alityrus, pe care Nero îl admira, îl copleşea cu daruri şi îl invidia.

Asistasem la mai multe reprezentaţii ale sale. Romanii îl aclamau, iar în loja imperială îi văzusem pe regele Iudeei, Agrippa, şi pe sora sa Berenice, primiţi şi onoraţi ca nişte suverani legitimi.

Dar, în Iudeea, procuratorul Gessius Florus şi guvernatorul Siriei, Cessius Gallus, îi trataseră pe evrei, unul dintre cele mai vechi popoare de pe pământ, ca pe nişte barbari. Florus îi umilise. Romanii îi lăsaseră să fie persecutaţi de sirienii şi arabii din Antiohia sau Cezareea. Chiar şi legionarii participaseră la prădarea bunurilor lor. Florus îşi băgase mâinile în comoara de la Templul din Ierusalim. Pusese să fie biciuiţi şi răstigniţi cei care protestau, iar în piaţa de sus a Ierusalimului legionarii săi uciseseră peste trei mii de evrei, dintre care unii erau cetăţeni romani. Copiii fuseseră spintecaţi, femeile violate, şi însăşi regina Berenice, care îl implorase, cu picioarele goale şi rasă în cap, pe Gessius Florus să ordone încetarea masacrului, fusese insultată, ameninţată cu moartea şi fusese nevoită să se refugieze în palatul ei sub protecţia gărzilor.

Iată ce ştiam despre evrei.

Titus rămăsese tăcut, pe jumătate alungit în cuşeta sa, fără a-şi lua ochii de la mine, părând să aştepte alte mărturii.

I-am împărtăşit atunci ceea ce aş fi vrut să tăinuiesc: că poporul evreu, cel mai religios dintre popoare, aştepta venirea unui Mesia, un trimis al dumnezeului lor, Iahve. Iar unii dintre ei îl recunoscuseră în persoana lui Hristos, care fusese crucificat, la

cererea preoților evrei, de guvernatorul Ponțiu Pilat, sub domnia împăratului Tiberiu.

N-am spus că mă rugam lui Hristos.

Titus s-a ridicat. Mic cum era, putea sta drept în cabina scundă. Se plimba cu mâinile la spate, cu trupul ușor aplecat în spate, ceea ce făcea să i se vadă rotunjimea pântecelui. S-a oprit și s-a aplecat spre mine:

– Nero i-a destituit pe Gessius Florus și pe Cessius Gallus, a mormăit el.

Apoi s-a îndreptat, și-a încrucișat brațele și a adăugat cu voce tare:

– Reprezentanții Romei pot comite nedreptăți și crime, iar greșelile lor trebuie pedepsite. Însă Roma nu trebuie niciodată acuzată de popoarele pe care le-a învins. Roma nu poate accepta să fie judecată. Popoarele care i se ridică împotrivă trebuie pedepsite. Cei care vor continua să se împotrivească vor avea soarta sclavilor lui Spartacus. O cunoști, Serenus. Și eu am citit *Istoria* scrisă de strămoșul tău. Dacă nu cer îndurare, dacă nu depun armele, evreii vor fi făcuți sclavi, alungați din regatul lor, împrăștiați. Își vor pierde pământurile, iar templele și orașele le vor fi distruse. Acesta este dreptul Romei, iar datoria noastră este de a-l face să triumfe.

Titus s-a uitat la mine, lăsându-și puțin capul pe umăr, ca pentru a fi sigur că îi înțelesesem bine vorbele, apoi, brusc, m-a apucat de braț și m-a scos din cabină spre prova galerei.

La marginea mării acum era liniște, la orizontul aurit al apusului, am zărit Alexandria.

Titus și-a înfipt adânc degetele în umărul meu.

– Roma deține toate astea! murmură el.

Am deslușit insulele Pharos și farul ei alb, apoi navele din emporiu care se aliniau de-a lungul cheiurilor Portului Mare. Am văzut domul muzeului și al bibliotecii, colonadele palatului regal și, mai încolo, în mijlocul îngrămădirii de construcții, zidurile înalte ale Marelui Circ spre care păreau să se îndrepte străzile largi ce străbăteau orașul.

Galera aluneca ușor. Vâslele păreau să se adâncească fără efort în apa ca oglinda, prin care etrava tăia o brazdă adâncă ce se lărgea până se pierdea undeva departe, lăsând în urmă doar câteva valuri pe care soarele în apus le iriza.

– Alexandru, Cezar..., a repetat de câteva ori Titus.

S-a întors către mine, lăsându-și, grele, mâinile pe umerii mei. Era mai mic decât mine, încă atât de tânăr, abia douăzeci și șapte de ani, iar eu aveam cincizeci, și totuși m-am înclinat în fața lui, l-am ascultat de parcă mi-ar fi fost frate mai mare, dominându-mă cu știința sa, cu înțelepciunea și talia sa. Era reprezentantul Romei. Purta spada puterii sale. Îi comanda pe legionari. Roma îl făcea mare.

– Orașul lui Alexandru a devenit cel al lui Cezar, a reluat Titus.

S-a îndepărtat, aplecându-se peste etravă, apoi a revenit.

– Vezi-i pe evreii din Alexandria, Serenus. Amintește-le care este voința Romei. Spune-le că vom distruge Galileea și Iudeea și că nu există decât o singură scăpare pentru poporul lor: supunerea față de Roma. Să trimită mesageri la Ierusalim, să le bage mințile în cap acestor smintiți care s-au ridicat împotriva legiunilor!

M-a bătut ușor pe umăr.

– Altfel, evreii din Iudeea și Galileea vor suferi zadarnic, fiindcă vor fi învinși și vor muri. Iar lumea își va aminti doar de victoriile lui Vespasian, Titus și de gloria Romei!

3

I-am adus la cunoştinţă aceste cuvinte lui Ben Zakkai, unul dintre evreii cei mai apropiaţi, mai influenţi şi mai respectaţi din Alexandria. Era un om înalt, slab, cu părul negru ondulat, cu pielea feţei mată acoperită de un puf mărunt de barbă pornită să încărunţească.

S-a uitat în ochii mei, mi-a zâmbit şi mi-a spus pe un ton ostenit:

– Noi, evreii, îmbătrânim repede acum şi sunt mulţi printre noi care nici măcar nu mai apucă să îmbătrânească!

Ne aflam încă în vestibulul locuinţei sale, un palat mic aflat nu departe de sinagogă, înconjurat de palmieri, de tufe de migdali şi de flori.

Fusesem surprins de frumuseţea locului, de liniştea grădinii vaste unde se amestecau cântul păsărilor şi susurul numeroaselor fântâni.

Ben Zakkai îmi ieşise în întâmpinare şi mă frapaseră distincţia sa, lentoarea gesturilor, tristeţea care îi voala privirea.

S-a înclinat, apoi m-a invitat să intru. Faţadele erau acoperite de plăci mari de marmură a căror albeaţă era întărită de coloanele roz şi negre.

În vestibul se aflau câteva mobile, apoi în celelalte camere pe care le-am traversat am zărit ici şi colo siluetele unor servitori.

A zis că este bucuros să mă întâlnească. Ştia că fusesem elevul, confidentul şi prietenul lui Seneca; deşi nu împărtăşea

filosofia atât de disperată a maestrului meu, stima şi chiar admira curajul omului care îndrăznise să aleagă o gândire care îl priva de speranţă.

S-a oprit, întorcându-se spre mine, adăugând.

– A ştiut să moară curajos şi demn.

Mi s-a părut ca ezită, apoi, cu acelaşi glas calm, a reluat:

– Spune-i legatului Titus că şi evreii ştiu să moară cu nobleţe.

În clipa aceea, mi s-a părut că vizita mea era inutilă. Războiul nu va înceta decât atunci când legiunile îi vor fi ucis pe toţi evreii aflaţi la vârsta maturităţii şi vor fi distrus toate oraşele din Iudeea şi Galileea. Aceasta era, de altfel, părerea lui Tiberiu Alexandru care, la puţin timp după ce trirema noastră a acostat la cheiul emporiului, în Portul Mare, s-a urcat la bord.

Fusesem impresionat de acest om cu faţă osoasă, ascuţită ca lama unei spade care, atunci când Titus l-a întrebat de un demnitar evreu pe care l-aş fi putut întâlni spre a le transmite coreligionarilor din Ierusalim voinţa Romei, şi-a exprimat, printr-o grimasă, dispreţul şi amărăciunea.

– Ben Zakkai, acesta-i omul pe care Serenus trebuie să-l vadă. Navele sale continuă să asigure transportul mărfurilor ce vin din Persia şi din întregul Orient. Acestea fac escală la Tir, Ptolemaida, Cezareea, Jaffa. Caravanele sale străbat Iudeea, Samaria, Galileea, de la Marea Moartă până la lacul Tiberiada, înainte de a ajunge la Damasc şi a-şi continua drumul spre Persia. Ben Zakkai este mai bine informat asupra situaţiei din Orient decât prefectul Egiptului care vă vorbeşte. Şi probabil că ştie mai multe despre războiul din Iudeea şi Galileea decât procuratorul.

În vorbele sale se simţea mânie.

Tiberiu Alexandru renunţase la credinţa evreiască a tatălui şi a strămoşilor săi care, prin donaţii importante, făcuseră posibilă construirea Templului din Ierusalim.

– Ben Zakkai condamnă revolta, a reluat el, însă este evreu şi se mândreşte cu acest lucru. În sufletul lui, înţelege şi poate că şi admiră răzvrătirea acestor sicari, acestor zeloţi pe care raţiunea şi interesul său o condamnă. Nu l-am auzit niciodată zicând vreun cuvânt împotriva lui Ioan din Gischala, Eleazar, Simon Bar Gioras şi toţi care ne-au atacat cohortele şi masacrat legionarii cărora, totuşi, le promiseseră viaţa. Ei au interzis ca, în conformitate cu tradiţia, să se celebreze două sacrificii pe zi la Templul din Ierusalim în onoarea împăratului. Ben Zakkai este ostil oricărui război cu Roma. Ne cunoaşte, ne vede puterea. Ştie că tocmai săracii – cei care îi invidiază pe bogaţi – sunt cei care nu suportă ordinea, fiindcă nu şi-au găsit locul în ea. De aceea s-au ridicat împotriva romanilor şi în acelaşi timp a tuturor evreilor înstăriţi care au prăvălie şi atelier, a preoţilor, a celor puternici. Acest război pe care îl duc împotriva noastră sicarii şi zeloţii este tot un fel de război al sclavilor. Însă evreii nu sunt nişte barbari traci. Au o religie. Cred în Iahve şi tocmai de aceea revolta lor este cu atât mai violentă. Cei pe care îi jefuiesc şi-i ucid sunt evrei ca şi ei, venerează acelaşi zeu, aşteaptă, ca şi ei, pe Mesia...

Brusc, s-a întrerupt, lăsându-şi fraza neterminată ca şi cum ar fi regretat că a vorbit prea mult, apoi i s-a adresat lui Titus:

– Serenus trebuie să-l întâlnească pe Ben Zakkai. Dacă unii evrei ne ascultă şi se predau, victoria va fi cu mult mai uşoară. Însă poporul evreu nu îi va urma. Îşi imaginează că zeul lor îi va aduce victoria, chiar dacă va trebui să înfrunte zece dintre legiunile noastre. Şi nu se teme că moare, întrucât crede în nemurirea sufletului.

*

Poate că această credinţă în viaţa de apoi mi-i făcea pe evrei atât de apropiaţi, mă făcea să-l ascult cu un soi de dezgust pe centurionul Parus pe care Tiberiu Alexandru îl însărcinase să mă călăuzească prin oraş până la locuinţa lui Ben Zakkai.

Parus scuipa de fiecare dată când pronunţa acest cuvânt.

– Ăsta ne-a scăpat! spunea el. Am ucis cu miile, dar el, Ben Zakkai, era protejat...

Ridica din umeri, lăsând să se înţeleagă că însuşi Tiberiu Alexandru dispusese plasarea unui cordon de trupe în jurul palatului şi al depozitelor lui Ben Zakkai ca să nu fie prădate.

– Aproape că în fiecare zi văd descărcându-se de pe navele sale aur, fildeş, sidef, mirodenii, perle, pietre preţioase, mătase care vin de la capătul lumii, de dincolo de Ind, continuase Parus. Însă cei care au vrut să pună mâna pe ele au fost decapitaţi din ordinul prefectului Tiberiu Alexandru, iar Ben Zakkai continuă să ne privească de sus. Evreii ne disprețuiesc. Fură copii ca să le bea sângele. Ar trebui alungaţi din Alexandria şi din toate oraşele Imperiului şi făcuţi sclavi care să fie trimişi în fundul minelor, fiindcă iubesc aurul!

Se oprise la câţiva paşi de intrarea în grădina lui Iohanan Ben Zakkai.

– E mai bogat ca prefectul Alexandriei. Şi cine-i el? Un descendent al leproşilor, al acelei rase pe care o roade răul şi pe care faraonii au alungat-o din Egipt întrucât strică tot ce atinge!

Auzind aceste cuvinte, am avut impresia că eram împroşcat cu noroi, că mi se afunda capul într-o cloacă.

Mă îndepărtasem de centurionul Parus. Era unul dintre acei oameni gata să se preschimbe în călăi, dintre cei pe care i-am văzut răstignindu-i pe discipolii lui Hristos, la Roma. Şi tot ei erau aceia care îl flagelaseră şi îl puseseră pe cruce pe Hristos.

Urmau să chinuiască poporul evreu până ce pământul Iudeei şi al Galileei va fi sătul de sânge.

Cu aceste gânduri în minte am intrat în grădina lui Iohanan Ben Zakkai.

După ce am străbătut mai multe încăperi, Ben Zakkai m-a poftit să iau loc la umbra unei grădini interioare în mijlocul căreia se afla un bazin larg, pătrat, împodobit la fiecare dintre colţuri cu o gură de animal din care ţâşnea un jet de apă.

Era răcoare.

Nişte slujnice mi-au aşezat dinainte câteva platouri încărcate cu fructe şi băuturi.

El m-a îndemnat să mă servesc.

– Romanilor le place să bea şi să mănânce la orice oră din zi şi din noapte, mi-a zis.

Apoi, desfăcându-şi braţele, a mai adăugat:

– Eu nu sunt roman.

Atitudinea sa trufaşă, chiar dispreţuitoare, m-a iritat.

– Romanii ştiu să poarte războaie, i-am replicat. Spuneţi-le-o celor care îşi imaginează că îi vor învinge. Nici un popor nu a supus Roma. Evreii vor cunoaşte soarta galilor, a germanilor, a bretonilor şi a parţilor.

Ben Zakkai şi-a plecat capul şi a murmurat:

– Ştiu asta. Am spus-o. Regele Agrippa a spus-o, şi eu o pot repeta.

S-a ridicat, m-a lăsat pentru câteva clipe singur, apoi s-a întors cu un pergament pe care l-a derulat.

A început să citească discursul pe care Agrippa l-a ţinut la Ierusalim în faţa preoţilor şi a locuitorilor oraşului.

– Am scris acest discurs pentru Agrippa, iar el nu a schimbat o iotă. Astăzi, eu însumi nu pot decât să-l spun aşa cum l-am compus.

Stând în picioare, a început să-l lectureze şi mi-l aduc perfect de bine aminte aşa cum l-a spus cu o voce surdă, de parcă era gâtuit de emoţie:

– „Fraţilor, unde vă sunt armele, unde forţele? Unde sunt flotele în stare să vă deschidă treceri în toate mările supuse romanilor? Unde se află comorile îndestulătoare cheltuielilor pentru o faptă atât de îndrăzneaţă?... Îmi veţi răspunde că servitutea este un lucru tare greu, dar nu credeţi că ea trebuie să îi împovăreze şi mai tare pe grecii care, crezând că întrec în noblețe toate celelalte popoare şi întinzându-şi într-atât de departe dominaţia, se supun fără împotrivire magistraţilor daţi de Roma..."

Ben Zakkai s-a întrerupt şi m-a întrebat:

– Nero se află tot în Grecia, aşa este? Mi se dau asigurări că le-a acordat libertatea...

A oftat.

– Grecii însă le-au dat romanilor zeii lor, limba, gândirea, statuile şi tragediile. Noi...

A ridicat din umeri şi a reînceput să citească manuscrisul. A evocat soarta galilor şi a cartaginezilor, ce anunţa înfrângere şi suferinţe.

– „De nu puteţi rezista în faţa patimii războiului care vă sminteşte minţile, atunci sfârtecaţi-vă cu propriile mâini femeile şi copiii şi prefaceţi în cenuşă toată această ţară frumoasă... Şi să nu credeţi că veţi putea cere ajutor de la Dumnezeu! Cum de vă puteţi gândi că are să fie de partea voastră, dat fiind că tocmai el a putut ridica Imperiul Roman la o asemenea culme a fericirii şi puterii..."

Ben Zakkai s-a aşezat.

– Eu am scris toate astea. Regele Agrippa le-a spus. Chiar a şi adăugat: „De îmi veţi urma sfatul, ne vom bucura cu toţii de pace, dar, dacă veţi continua să vă lăsaţi pradă furiei, nu sunt hotărât să mă alătur vouă în nişte pericole pe care vouă vă este uşor să le evitaţi".

Ben Zakkai şi-a ridicat braţele, lăsându-şi capul şi bustul pe spate de parcă ar fi vrut să implore ori chiar să se ofere ca sacrificiu. Am fost emoţionat de durerea care îi brăzda faţa brusc slăbită, disperată.

S-a rugat îndelung, cu ochii închişi, abia mişcând din buze. Când şi-a coborât braţele, m-a privit cu uimire, părând că mă descoperă.

M-am aplecat spre el şi l-am întrebat cum i-a fost primit discursul.

– Majoritatea preoţilor i-au huiduit pe Agrippa şi pe sora sa Berenice, apoi cei mai înverşunaţi dintre sicari şi zeloţi au început să-i bată cu pietre, iar cei doi suverani au trebuit să fugă.

Şi-a dus degetele încrucişate la buze.

– Agrippa şi Berenice au trebuit să-şi adune trupele şi au plecat la Ptolemaida unde generalul Flavius Vespasian tocmai sosise cu cele două legiuni ale sale. Roma, ca întotdeauna, îşi va găsi aliaţi în popoarele cu care se luptă.

– Eşti unul dintre aceştia, Iohanan Ben Zakkai, am zis eu.

A închis din nou ochii, apoi a murmurat:

– Pentru ca poporul meu să supravieţuiască şi să-şi regăsească în cel mai scurt timp liniştea, pentru ca viitorul nostru să fie ferit, da, sunt unul dintre ei.

Un strigăt ascuţit a acoperit cântarea păsărilor şi fântânilor. Cu părul şi faţa ascunse de un văl albastru, o tânără a traversat grădina cu paşi repezi încât părea că aleargă, apoi s-a oprit la

marginea bazinului, încă departe de Ben Zakkai care se întorsese către ea.

– Liniște! a strigat ea. Îndrăznești să folosești acest cuvânt când deja au fost masacrați cincizeci de mii de evrei aici, în acest oraș de care ești atât de mândru, unde, spui tu, ești respectat și ascultat, și căruia dai tu asigurări că evreii cunosc gloria și prosperitatea! Dar câte mii au murit la Ierusalim, la Cezareea, în Tiberiada și în Antiohia, câte? Cunosc discursul lui Agrippa, al tău: oare moartea înseamnă pace?

În timp ce vorbea, se apropiase de Ben Zakkai.

– Urmează-ți calea, a mai spus ea ridicându-se în vârful picioarelor, fă-te ca Tiberiu Alexandru, un apostat, o slugă a Romei, sclavul lor!

S-a îndepărtat, iar mersul său rapid făcea să tresalte tunica lungă și voalul.

Ben Zakkai se ghemuise, cu umerii adunați ca și cum i-ar fi fost frig.

– Fiica mea, Leda, a șoptit el. E celălalt glas care vorbește în mine. A oftat: Leda are șaisprezece ani. Sunt tinerii care doresc războiul și îl poartă. Și mor.

M-am ridicat.

– A muri în luptă nu înseamnă nimic, i-am răspuns. Cel mai rău este să supraviețuiești ca prizonier, ca sclav al învingătorilor.

Ben Zakkai m-a urmat până în vestibul, apoi, mergând alături, am străbătut lunga alee străjuită de palmieri și de migdali, despărțind grădina de locuință.

L-am zărit pe centurionul Parus care, cu mâinile strânse pe mânerul celor două spade, cea lungă și cea scurtă, se plimba în lung și în lat, ridicând la fiecare pas nisipul de un galben-închis.

– Fereşte-ţi fata de soldaţi, am adăugat părăsindu-l.

L-am auzit mergând în urma mea, apoi m-a prins de mână, obligându-mă să mă opresc, să-l privesc.

Mi s-a părut că ochii îi erau şi mai adânciţi în orbitele încercănate.

– Protejeaz-o, dacă vreodată Dumnezeu ţi-o va scoate în cale, mi-a zis.

Am ridicat din umeri.

Mi-a dat drumul mâinii şi a şoptit:

– Ai venit în casa mea, mi-ai vorbit. Ai văzut-o pe Leda şi ai auzit-o. Dumnezeul nostru, romanule, nu face nimic întâmplător. Să-ţi aminteşti de ea, Serenus!

4

Nu am uitat-o pe Leda, fiica lui Ben Zakkai.

Am crezut chiar că o recunosc în mijlocul unui grup de evreice întâlnit nu departe de sinagogă.

Se opriseră în timp ce mă apropiam de ele, precedat de centurionul Parus. Mi s-a părut că vor să-mi interzică să mai înaintez, iar Parus şi-a scos spada cea lungă. S-au dat la o parte, strigând cuvinte pe care nu le înţelegeam, ridicându-şi pumnul înspre noi, iar atunci când se aflau deja departe, cele mai tinere – una dintre ele mi s-a părut a fi Leda –, aruncând cu pietre.

L-am oprit pe Parus care voia să le urmărească, să le prindă şi să le vândă ca sclave, dar mai întâi, spunea el trecându-şi dosul palmei peste buze, să se bucure de trupul lor.

– Evreicele sunt dolofane şi au pielea moale ca găinile bine îngrăşate.

Am încercat să nu-l ascult, făcând turul sinagogii, descoperind imensitatea acestui sanctuar despre care Tiberiu Alexandru mă asigurase că era cel mai mare din lume după Templul din Ierusalim, putând încăpea în el aproape o sută de mii de credincioşi.

Nu părea să fi fost atacat şi nici deteriorat în timpul răzvrătirilor antievreieşti care devastaseră întregul cartier.

Fuseseră masacraţi mii de evrei, li se jefuiseră şi incendiaseră casele. Nu fuseseră reconstruite, iar zidurile lor – arse, acoperişurile – prăbuşite erau ca nişte răni negre şi deschise ce murdăreau străzile.

Pe unele faţade, chiar am descoperit urme întunecate de sânge uscat de-al victimelor. Legionarii trebuie să-i fi ţintuit cu spada sau lancea lor, iar mulţimea să-i fi lapidat sau ucis cu lovituri de baston.

Seara, când în cortul lui Titus care se ridica în mijlocul taberei legiunii a XV-a, i-am descris legatului ce văzusem: evreii care se rugau în faţa a ceea ce mai rămăsese din casele lor, în faţa acelor ziduri pătate de sânge, Tiberiu Alexandru m-a întrerupt.

Stăteam întinşi, fructe, peşte şi cărnuri fripte revărsându-se de pe platourile de argint care fuseseră aşezate pe nişte mese mici lângă patul nostru.

De-a lungul marginilor fuseseră aşezate statuile zeilor, un bust al împăratului Nero, iar în jurul altarului, însemnele şi vulturii legiunii a XV-a. Pământul nisipos era acoperit de mai multe covoare.

Te-ai fi crezut în cortul unui legat, înconjurat de mii de soldaţi, ei înşişi răspândiţi în sute de corturi formând un fel de cetate, cu alei, forum, ziduri de incintă, însă în interiorul unui templu.

Toate zgomotele taberei – ordinele, chemările santinelelor, sunetul goarnelor – ajungeau aici înăbuşite, chiar şi glasurile noastre sau sunetul ţiterelor – fiindcă, uneori, Titus le cerea sclavelor să danseze – păreau a fi absorbite de lâna covoarelor şi grosimea pânzei cortului.

Totuşi, Tiberiu era furios. Ghicea, spunea el, că eram unul dintre acei romani pe care evreii îi atrăgeau şi îi fascinau. Mă acuza de complezenţă faţă de aceştia.

– Sunt nişte şobolani! Poate că într-adevăr sunt, aşa cum se zice, dintr-o rasă provenită din leproşi.

Titus râdea:

– Dar, dragă Tiberiu, tu eşti unul dintre ei!

După o clipă de ezitare şi tulburare, prefectul relua cu o voce şi mai ascuţită:

– Am dispus un cordon de legionari împrejurul sinagogii pentru a o apăra de jefuitorii care ştiu că în ea se găsesc şaptezeci şi unu de scaune din aur curat şi zeci de cufere pline cu monede din aur şi argint. Fiindcă evreii nu ar fi apărat-o, aşa cum nu şi-au apărat casele sau pe cei apropiaţi. Au fugit. Iar acum plâng în faţa rămăşiţelor şi a sângelui morţilor!

M-am gândit la Leda.

– Se vor bate, şi încă tare de tot, am spus. Deja au câştigat câteva victorii în faţa procuratorului Florus şi a guvernatorului Gallus. Cred că nu vor înceta lupta decât atunci când vor fi murit cu toţii. Şi cum noi nu-i putem ucide pe toţi evreii, religia lor va renaşte, iar poporul se va reface.

Titus s-a ridicat, invitându-ne astfel să părăsim cortul în care se strecurau cei doi efebi cu buzele vopsite în negru, iar ochii înconjuraţi de cearcăne albastre.

– Suntem romani, a continuat el, ne-am născut cu arma în mână. Celelalte popoare sunt menite să ni se supună. Iar dacă evreii se supun, de ce să nu-i acceptăm? În Imperiu există loc pentru toate neamurile dacă ne respectă legile, pe împărat şi pe zeii noştri.

– Îi vor rămâne credincioşi zeului lor, Titus, i-am răspuns eu. I-am auzit pe discipolii lui Hristos cântând în timp ce trupurile lor răstignite ardeau. Spada nu izbândeşte nimic împotriva celor care cred în nemurirea sufletului. Maestrul meu, Seneca, spunea: „Cine ştie să moară nu mai ştie să fie sclav". Evreii ştiu să moară.

– Aşa crezi tu, Serenus ? a răspuns Titus. Vom afla în curând.

*

Flavius Vespasian ne aştepta la Ptolemaida pentru a începe războiul.

Am pornit la drum chiar de a doua zi dimineaţă. Titus ordonase adunarea legiunii în forumul taberei, corturile fiind strânse, gropile – astupate, gata de incendiere, după obicei, pentru ca amplasamentul să nu mai poată fi folosit.

Stăteam lângă Titus, în faţa cohortelor aliniate. Tribunul Placidus, în picioare la dreapta lui Titus, îi întrebase de trei ori pe soldaţi dacă erau gata de război. Aceştia au răspuns într-un glas, ridicând braţul drept, repetându-şi strigătul atât de tare încât m-am cutremurat.

Ce puteau face acei tineri evrei, de vârsta Ledei, în faţa armatei Romei, care mă înspăimânta şi de care în acelaşi timp eram mândru?

Îi priveam pe aceşti legionari înaintând la pas. Purtau coifuri, platoşe, două spade la şolduri, sacul în spate, ducând şi scuturi şi suliţe în căldura acelui deşert ce desparte Egiptul de provincia Iudeea. Trebuia să-l traversăm, să mergem pe lângă Samaria, apoi să intrăm în Galileea şi să ajungem la Ptolemaida, poarta Feniciei.

Fiecare soldat îşi păstra rangul. Cavalerii şi pedestraşii îl înconjurau pe Titus, alături de care călăream însoţit de Placidus.

Admiram această forţă omenească fără de care puternicele baliste, berbecii cei grei, catapultele nu ar fi fost decât nişte încropeli din bârne şi piele.

Fiecare legionar era o rotiţă eficace a maşinii de luptă care era legiunea. Călăreţii purtau un cuţit lung, iar în mână aveau o suliţă mare, un scut lung sprijinit de oblânc. În tolba laterală, dispuneau de trei suliţe cu vârful lat. Soldaţii erau tot atât de încărcaţi ca şi catârii aflaţi în urma coloanei. În afară de arme şi

de sac, mai erau echipaţi cu un ferăstrău, un coş, o lopată şi o secure, fără a uita cureaua, coasa, un lanţ şi merinde pentru trei zile. Mergeau tăcuţi, uneori murmurau ceva strângând din buze, o melopee cadenţată în acelaşi ritm cu paşii lor, ca un zgomot surd al unui imens roi de viespi pe care nimeni nu l-ar fi putut opri şi care urma să cuprindă, să ia cu asalt, să pună la pământ tot ce întâlnea în cale.

Când am ajuns la frontiera Galileei, dincolo de portul Cezareea, i-am cerut lui Titus dreptul de a-l însoţi pe tribunul Placidus care, cu vreo sută de călăreţi, trebuia să pătrundă în ţinut pentru a se asigura că nici o trupă evreiască nu se pregătea să ne atace coloana aflată în marş.

Am descoperit acea Galilee mănoasă, cu dealuri blânde. Nici o bucată de pământ nu era lăsată pârloagă. Colo se întindeau izlazurile, ici – livezi unde parcă se adunaseră la un loc toate soiurile de arbori fructiferi.

Pătrundeam într-un ţinut care semăna cu o grădină şi unde oraşele şi satele erau răspândite cu pricepere. Primiserăm ordin să nu le atacăm. Va veni şi timpul acela, spusese Titus. Cu siguranţă că Flavius Vespasian pusese la punct un plan pe care nu trebuia să-l devansăm.

Dar existau acele cătune, acei ţărani care îşi lucrau ogorul împreună cu nevestele şi copiii lor. Cine îi putea împiedica pe soldaţi să le dărâme porţile, să le prade casele şi să le ia proviziile, să chefuiască şi, pentru a termina, să-i ucidă pe bărbaţi şi pe copii, să le violeze femeile şi să-i lase în viaţă doar pe cei care păreau destul de viguroşi, destul de frumoşi şi destul de tineri pentru a fi vânduţi ca sclavi?

Îi puneau în lanţuri, iar ei trebuiau să meargă între cai şi să alerge când aceştia o luau la trap sau la galop.

Cu o lovitură de suliţă erau ucişi cei care se clătinau, cu răsuflarea tăiată, cu picioarele amorţite.

Mă uitam în urmă. Le priveam trupurile abandonate care trasau trecerea noastră.

Ne-am alăturat lui Titus în momentul în care, în fruntea legiunii a XV-a, intra în Ptolemaida.

De o parte şi de alta a străzii mari ce ducea spre port şi la palatul prefectului oraşului, acolo unde se instalase Flavius Vespasian, o mulţime de oameni înarmaţi se îmbulzeau să ne aclame.

Nu văzusem niciodată, nici chiar la Roma, o asemenea viermuială. Recunoşteam însemnele şi vulturii celor două legiuni, a V-a şi a X-a, care sosiseră din Ahaia după ce traversaseră Helespontul, provinciile Asiei şi Siriei. Erau însoţite de douăzeci şi cinci de cohorte şi de cinci escadroane de cavalerie. Îşi ridicaseră taberele la porţile oraşului, şi mii de soldaţi, de cavaleri, de prăştieri, de arcaşi, veniţi din toate micile regate vecine, aliate cu Roma, se revărsaseră în Ptolemaida şi împrejurimile sale.

Mă uitam atent la acei oameni care ne înconjurau în clipa când descălecam în faţa palatului. Semănau cu nişte sălbăticiuni neliniştite simţind carnea vie şi vrând să se arunce în arenă.

Au încercat să ne smulgă vreo câţiva prizonieri ca să-i răstignească, să-i sfâşie, iar noi a trebuit să îndepărtăm aceste fiare.

Apoi ne-am urcat pe scări în capătul cărora ne aştepta Flavius Vespasian.

În mulţimea de tribuni, legaţi şi centurioni care îl salutau pe Titus în momentul în care tatăl său îl strângea la piept, am observat o femeie semeaţă, cu părul scurt căreia un voal negru îi înfăşura umerii şi trupul.

A făcut câţiva paşi, iar lumea s-a ferit din calea ei. Nu părea că merge, ci doar că atinge pământul.

A înclinat capul către Titus, apoi s-a dus la un grup de femei în mijlocul cărora am recunoscut-o pe liberta Cenis, soţia lui Vespasian.

Mai târziu, am aflat că acea femeie căreia nu-i puteam uita silueta era regina Berenice, „regina evreică", aşa cum i se spunea, sora lui Agrippa, prezent şi el la Ptolemaida.

Amândoi erau aliaţii Romei şi i-am văzut şi auzit chiar în acea seară, în sala mare a palatului, salutându-l pe Vespasian, urându-i să învingă, iar pe Agrippa anunţând că noi trupe de prăştieri, arcaşi, cavaleri – pe care le adunase din regatul său, în nordul Galileei, în jurul lacului Tiberiada – se aflau în marş spre Ptolemaida şi gata să se aşeze sub comanda lui Flavius Vespasian, în slujba Romei.

M-am gândit din nou la Leda, fiica lui Iohanan Ben Zakkai.

Cine apăra cel mai bine poporul iudeu?

Cine avea mai mare grijă de viitorul evreilor şi de religia lor: cei care porniseră război împotriva Romei, cea puternică şi invincibilă, sau cei care, ca Berenice şi Agrippa, şi Iohanan Ben Zakkai, aleseseră să-i slujească şi în felul acesta să supravieţuiască?

Dar cine, atunci când începea un război, putea fi sigur că scapă de moarte?

Ce evreu – chiar regele Agrippa, şi însăşi regina Berenice – putea fi sigur că nu va fi umilit, învins, luat în sclavie şi chiar ucis, împreună cu poporul său?

În zilele următoare, în timp ce mergeam prin oraş, înghiontit de soldaţi, le simţeam pofta de a prăda, de a ucide. Se înfiorau de plăcere.

Într-o dimineaţă, Vespasian i-a adunat pe toţi de-a lungul ţărmului. Formau o linie groasă neagră, făcută din piele şi metal. Strălucirea armelor, a căştilor, a platoşelor îţi lua ochii. Ai fi spus că această armată de şaizeci de mii de oameni tocmai apăruse din adâncurile mării şi că, încă şiroind, sclipea în soare.

Mă aflam nu departe de Vespasian şi de Titus, pe estrada aşezată înspre mare, chiar în faţa trupelor. La câţiva paşi de mine, o zăream pe regina Berenice şi nu mă puteam împiedica să nu o observ.

Privea drept înainte, spre orizont, părând să ignore trupele din faţă şi pe ofiţerii care o înconjurau. Îşi ţinea braţele încrucişate. Purta brăţări groase, inele la fiecare dintre degetele lungi care îi ieşeau de sub voalul alb pe care îl purta în dimineaţa aceea şi care îi scotea în evidenţă tenul mat.

A stat aşa, nemişcată, în timp ce trupele urlau strigătul lor de luptă, salutându-i pe Flavius Vespasian şi pe Titus când, făcând un pas înainte pe estradă, şi în felul acesta detaşându-se, au anunţat că urmau să părăsească Ptolemaida pentru a intra în Galileea, să cucerească toate cetăţile, dar mai întâi Jotapata, cea mai fortificată, toate târguşoarele şi satele, distrugându-le dacă se împotrivesc, şi devastând câmpurile. Prada va fi imensă şi împărţită echitabil, ca şi prizonierii. Fiecare soldat va avea partea sa de grâne, de aur, de bărbaţi şi de femei!

Strigătele s-au ridicat şi mai aprinse, auxiliarii urlând încă şi mai tare ca legionarii, ca şi cum ar fi vrut să facă uitat faptul că erau de prin acele locuri, din acel popor pe care urmau să-l dea pe mâna armatei romane căreia îi serveau de hăitaşi, de câini feroce aşteptând sfârşitul vânătorii.

Soldaţii şi-au ridicat braţul drept, cu palma întinsă. Parcă erau tot atâtea jurăminte pe care le depuneau.

Cele de a învinge, de a prăda şi a ucide.

*

Din nou m-am gândit la Leda, fiica lui Iohanan Ben Zakkai.

Apoi am privit-o pe Berenice, încremenită în atitudinea-i dispreţuitoare şi suverană, spre care se îndrepta Titus.

5

M-am apropiat de Titus, nemişcat în faţa reginei Berenice. Stătea cu mâinile de-a lungul trupului şi i-am observat palmele late cu degete răsfirate, ca şi cum s-ar fi pregătit să o prindă pe Berenice de talie sau de umeri.

I-am atins uşor încheietura mâinii.

Estrada se golise puţin câte puţin. Tribuni şi legaţi, prefecţi şi centurioni, cu toţii se întorseseră la legiuni, la centurii, la cohortele care de-a lungul ţărmului începeau să se pună în mişcare. Urmau să traverseze Ptolemaida, să intre în Galileea, îndreptându-se spre Jotapata şi Gabara – primele oraşe –, apoi spre Tiberiada, pe malul lacului, în regatul lui Agrippa şi al reginei Berenice.

Regina continua să-şi ţină mâinile încrucişate, părând a nu-l fi remarcat pe Titus care totuşi era atât de aproape de ea încât trupurile, feţele păreau să li se atingă.

Într-un colţ al estradei, am văzut-o pe Cenis, sclava eliberată, soţia lui Vespasian, care, înconjurată de însoţitoarele sale, îi privea pe Titus şi pe Berenice.

Din nou i-am atins mâna lui Titus cu vârful degetelor ca să-l avertizez. Infanteria uşoară auxiliară şi arcaşii însărcinaţi cu recunoaşterea treceau prin faţa tribunei, deschizând marşul, apoi legionarii romani, cu toată încărcătura de arme, urmaţi de cavaleri, de pionieri şi, în fine, trupele de elită care îl precedau şi încadrau pe generalul Flavius Vespasian şi statul său major.

În faţa acestui mare careu de oameni şi de cai unde sclipeau armurile aurite, se vedeau înaintând catâri încărcaţi cu elementele demontate ale maşinilor de război, berbeci şi baliste, catapulte şi scorpioni. Apoi urmau tot cavaleria şi infanteriştii de elită, în mijlocul cărora ar fi trebuit deja să se afle legatul Titus.

Nu se mişca. Nu auzea goarnele, cimbalele, tobele care ritmau marşul, nici strigătele trupelor care, în momentul când porneau, îşi înălţau armele urlând.

Titus părea să nu o vadă decât pe Berenice, întins către ea de parcă ar fi vrut să-i audă răsuflarea. Şi totuşi regina, cu capul puţin plecat, nu-l privea, fixând orizontul.

Pentru o clipă, totuşi, păru să mă remarce. Dar ochii i s-au întors repede şi nu am reuşit să-i prind privirea. Mi s-a părut că ochii îi sclipeau, având în centru o lucire bleu-verzuie înconjurată de un iris negru.

L-am văzut apropiindu-se pe tribunul Placidus care îmi făcea semne din ochi, invitându-mă să-l avertizez pe Titus că trebuia să meargă în rândul trupelor cât mai repede.

L-am prins pe Titus de încheietura mâinii. A tresărit, m-a izbit cu umărul, în timp ce îşi ţinea mâna pe mânerul spadei scurte şi m-am temut că iuţeala şi violenţa soldatului mă vor lovi înainte de a fi înţeles cine eram şi ce voiam.

Toate astea însă s-au întâmplat atât de repede încât descrierea mea nu poate reda gestul reginei Berenice care, desfăcându-şi braţele, şi-a sprijinit mâna pe pieptul lui Titus spunând cu o voce înceată:

– Acum e vremea războiului. Trebuie şi vei învinge, legat al Romei!

Ridicându-şi braţul stâng, ea a arătat spre trupe, iar Titus a văzut că primele cohorte ale legiunii a XV-a se apropiau. În fine,

Titus s-a uitat la mine, l-a zărit pe tribunul Placidus şi, după o clipă de ezitare, s-a înclinat în faţa lui Berenice.

– Sunt Titus, a spus, fiul lui Flavius Vespasian. Vom restabili pacea în Iudeea, în Galileea, în regatul tău. Îţi vom pedepsi poporul şi îl vom supune.

– Nu-i ucide pe toţi, Titus, a murmurat Berenice. Eu sunt din sângele şi din credinţa lor.

Titus a părut descumpănit, apoi a părăsit estrada şi a luat loc între cavalerii şi infanteriştii de elită din legiunea a XV-a.

L-am urmat şi am mers călare aproape de el.

Am intrat în Galileea şi am descoperit adevărata faţă a războiului. Cine ar fi putut-o asculta pe regina Berenice care cerea să-i fie cruţat poporul?

El rezista. Ne umilea.

Mă aflam alături de tribunul Placidus, când ne-am apropiat de oraşul Jotapata. Era ca o stâncă, ridicat pe un piton înconjurat din toate părţile de râpe atât de adânci încât nici măcar nu le puteai zări fundul. Doar partea de nord a oraşului era accesibilă, însă nişte metereze înalte înconjurau toată cetatea interzicând accesul.

Dar Placidus – şi, mărturisesc, i-am împărtăşit sentimentul – era convins că era suficient să ne facem apariţia pentru ca evreii din Jotapata să ni se supună, iar cum oraşul lor era cel mai puternic şi cel mai fortificat din Galileea, iar apărarea sa era condusă de acel Iosif Ben Matthias, care odinioară mersese la Roma şi a cărui autoritate asupra poporului era mare, înfrângerea sa va atrage capitularea tuturor insurgenţilor.

Am înaintat, aşadar, spre Jotapata, descoperind oraşul abia în ultimul moment şi, dintr-odată, pe când ne pregăteam să le

cerem locuitorilor să ne deschidă porţile, nişte evrei în ambuscadă la marginea cetăţii ne-au atacat curajoşi şi cu înflăcărare.

Iar noi, cetăţeni ai Romei, soldaţi ai împăratului neamului omenesc, am fost respinşi, constrânşi la o luptă corp la corp, apoi ne-am retras.

Flavius Vespasian, Titus, tribunii, legaţii, centurionii, legionarii toţi crezuseră că va fi o campanie uşoară, că evreii vor îngenunchea aşteptând să li se decidă soarta; urmau să fie ucişi sau împinşi în arenă spre a se ucide între ei, să fie aruncaţi fiarelor sau vânduţi ca sclavi. Cum să nu-şi fi dorit o revanşă implacabilă?

Am văzut cum legiunile şi-au amenajat în grabă şi cu mânie tabăra în Galileea, cum soldaţii au netezit terenul într-o zi şi o noapte, cum au săpat şanţurile care urmau să traseze careul taberei, apoi înălţând metereze, ridicând turnuri, plasând între ele maşini de război între aleile care divizau tabăra, montând corturi, prevăzând amplasamentul forumului, cartierul meşteşugarilor.

Am văzut acest furnicar disciplinat şi laborios grăbindu-se la adunare când se auzea semnalul goarnelor. Fiecare soldat voia să se răzbune pentru eşecul suferit în faţa oraşului, ca adevăratul război să înceapă, să ucidă, să pună mâna pe prada de război.

Simţeam nerăbdarea acestor oameni, le vedeam bucuria când Vespasian, apoi Titus, legaţii, tribunii, centurionii le dădeau ordine.

Mă simţeam şi eu cuprins de această dorinţă războinică.

Am strigat entuziasmat atunci când, încă din primul asalt, soldaţii din legiunea a XV-a au cucerit cetatea Gabara, oraş mic situat pe drumul spre Jotapata.

Unul dintre învingători, plin de praf şi de sânge, s-a prezentat dinaintea lui Flavius Vespasian şi a lui Titus care l-au felicitat.

Omul abia își mai trăgea sufletul. Spunea că luptătorii evrei reușiseră să fugă, că străzile orașului erau pustii, dar că locuitorii se refugiaseră, fără îndoială, în pivnițele acelor case joase, construite pe stâncă, așezate una lângă alta.

M-am uitat la Vespasian. Aplecat spre soldat, fața sa brăzdată de riduri adânci era și mai contractată ca de obicei. Își freca încet mâinile groase care încă din adolescență mânuiseră spada și loviseră.

A spus câteva cuvinte pe care mai mult le-am ghicit decât le-am auzit.

L-am văzut pe soldat ridicându-se, cu chipul radios, și plecând în fugă spre metereze făcând gesturi largi la care legionarii îi răspunseră ridicând armele și urlând.

Au executat ordinele lui Vespasian.

Au forțat ușile caselor, i-au ucis pe toți bărbații, cruțându-i doar pe copii și pe femei.

Cele mai tinere dintre ele au fost violate; unele, pentru a scăpa de tratamentul soldățesc au alergat la metereze și s-au aruncat în șanțuri.

Am văzut murind bărbați și femei.

Și mi-am adus aminte de apelul la clemență al reginei Berenice și de cuvintele de revoltă ale Ledei, fata lui Iohanan Ben Zakkai.

Nu puteau împiedica masacrele, cuvintele nu duceau decât la moarte.

Fiindcă nimic nu-i putea opri pe soldații Romei.

Au dat foc cetății Gabara și am recunoscut acel miros de carne arsă pe care îl simțisem privind flăcările care îi devorau pe creștinii îngrămădiți pe ruguri sau țintuiți pe cruce. Acest miros fad și grețos s-a răspândit peste toată câmpia.

Legionarii au incendiat livezile, recoltele, cătunele. Îi ucideau pe toţi bărbaţii, împingându-i pe femei şi pe copii spre ţarcurile unde se îngrămădeau supravieţuitorii din Gabara sortiţi sclaviei.

Acesta era războiul: sânge vărsat, moarte ori slujire, case incendiate, frenezia de a ucide şi a jefui.

Următoarea pradă era Jotapata, oraşul lui Iosif Ben Matthias.

6

L-am văzut pe Flavius Vespasian la nord de Jotapata, la câteva sute de metri de meterezele oraşului, ridicându-şi braţul drept şi trasând în aerul fierbinte de vară deplină un pătrat şi izbind cu piciorul, dând astfel ordinul de a se amplasa acolo tabăra legiunilor.

S-a întors către Titus în apropierea căruia mă aflam.

– Evreii trebuie să ne vadă vulturii, însemnele, maşinile de asediu şi să ne audă trompetele în fiecare zi şi noapte, să ştie că suntem peste şaizeci de mii. Trebuie să-i cuprindă teroarea, trebuie să simtă moartea înainte de a-i ucide noi. Vreau să facă pe ei de frică şi să se ţină cu mâinile de burtă!

Şi-a pus mâinile peste pântece, strâmbându-se de parcă s-ar slobozi acolo, în faţa legaţilor şi a tribunilor. Ştiam cu toţii că adeseori avea colici care îl făceau să se răsucească, în timp ce chipul îi era deformat de durere.

A repetat:

– Vreau să le curgă rahatul pe picioare, să pută a rahat, să crape în rahat!

Aşa a început asedierea cetăţii Jotapata.

Teama, la început, şi-a produs efectele.

Din prima noapte, nişte oameni tremurând s-au prezentat la santinelele noastre, explicând că dezertaseră şi nu voiau să lupte împotriva romanilor.

Dezertorii au fost aduşi în faţa lui Flavius Vespasian şi Titus. Au fost obligaţi să îngenuncheze şi să spună ce ştiau.

Unii au refuzat să vorbească. Le-am auzit ţipetele atunci când călăii îi jupuiau.

Alţii, lac de sudoare, au vorbit despre căpetenia lor, acel Iosif Ben Matthias respectat de întreaga Galilee şi de toată Iudeea şi pe care îl ascultă toţi locuitorii din Jotapata. Era un bărbat tânăr şi educat, provenind dintr-un neam de mari preoţi, care învăţase de la romani arta războiului. Iosif voia să reziste până în toamnă când ploaia va inunda câmpia şi va umple rezervoarele. Fiindcă deja le lipsea apa, precum şi alimentele.

Pe aceşti dezertori amărâţi Vespasian i-a doborât la pământ cu o lovitură de picior.

Nu meritau nici măcar moartea ostăşească, prin spadă. Să fie lăsaţi să moară de sete şi de foame!

S-a adresat legaţilor.

– Oraşul acesta trebuie sugrumat, să crape ca ăştia!

A dat ordin ca Jotapata să fie înconjurat de două cercuri de pedestraşi şi unul de cavaleri, încât nici un locuitor să nu poată ieşi din oraş.

I-a aşezat lângă metereze pe arcaşii arabi şi prăştierii sirieni, apoi o sută şaizeci de maşinării de asediu, iar la semnalul său săgeţile, pietrele, suliţele lansate de oameni sau de baliste, catapulte şi scorpioni i-au lovit pe evreii de la metereze şi i-au zdrobit prin pieţele oraşului, văzute de pe colina de nord, pe sute de locuitori strânşi la distribuirea apei.

S-au auzit până în rândurile noastre ţipete stridente de femeie, iar eu îmi acopeream urechile ca să nu le mai aud, să nu mi le mai imaginez.

Însă asistam şi participam la lupte.

*

Fiindcă evreii nu numai că nu cedau şi nu îşi deschideau porţile oraşului, dar mai lansau şi contraatacuri, dădeau foc la maşinile de asediu, întindeau piei de vită proaspăt tăiată pentru ca ghiulelele să alunece şi să cadă fără a dărâma zidurile.

Au dat foc berbecului uriaş pe care îl duceau sute de soldaţi repezindu-l înainte. Au luat capul acestuia, l-au aşezat pe metereze ca să ne sfideze.

Apoi au vărsat ulei încins asupra asediatorilor, iar legionarii tremurau de frică şi de furie văzându-şi tovarăşii zvârcolindu-se de durere, fiindcă uleiul, pătrunzând sub armură, le opărea pielea.

Am citit nesiguranţă în ochii lui Flavius Vespasian, iar în cei ai lui Titus, disperare, neputinţă, mânie.

Oare oraşul acesta nu îngenunchea niciodată?

Totuşi, alimentele şi apa lipseau.

Cele trei centuri de trupe, ca nişte curele de piele la gâtul unui condamnat, se strângeau.

Însă, de fiecare dată când se făcea o breşă în zidul de apărare, evreii o acopereau mai întâi cu trupurile lor, apoi cu alte pietre noi.

Când Vespasian a dat ordin să se ridice un terasament pentru a trece de zidurile de apărare, evreii au adăugat pământ şi pietre la metereze ca să rămână tot mai înalt. Şi nici un arcaş arab, nici un prăştier sirian nu i-a putut împiedica să transporte aceste materiale. Oamenii răniţi erau imediat înlocuiţi cu femei, acestea amestecându-se printre luptători.

Îi observam. Simţeam mirosul morţii plutind deasupra cetăţii Jotapata şi a râpelor. Probabil că în acest oraş strivit de căldura lui iulie se murea de foame şi de sete, supus zi şi noapte unor noi atacuri.

Însă, pentru a ne râde în nas, Iosif Ben Matthias a pus să se atârne la metereze țesături înmuiate în apă, iar acestea șiroiau ca o sfidare!

Evreii nu mureau de foame și nici de sete, ci cu arma în mână!

În fiecare zi, se avântau în afara zidurilor, atacau mașinăriile de asediu, tabăra, ucideau, incendiau, constrângeau cohortele să se retragă, punându-le pe fugă.

Iar când evreii se reîntorceau la adăpostul zidurilor, îi vedeam pe soldații noștri rușinați, umiliți, reconstruind palisadele taberei, împingând alte mașini de asediu, strângând din pumni de neputință și mânie.

Cu fața frământată, cu trupul aplecat înainte, Vespasian călărea de la un capăt la altul, ordonând să se ridice și mai mult de ziduri turnuri întărite cu fier pentru ca evreii să nu le mai poată distruge prin foc.

Într-o zi, mă aflam alături de Titus, în cortul său, și am auzit țipete, tropăituri de soldați alergând, strigând că Flavius Vespasian fusese rănit și că sosea în tabără.

Ne-am repezit afară.

O săgeată îl lovise pe Vespasian la gleznă. Sângele se uscase. Rana era superficială, dar soldații care îl înconjurau erau neliniștiți. Oare nu era un semn de la zei? Dovada că Iahve, acel zeu invocat de evrei, era mai puternic decât Jupiter și decât Marte?

Vespasian a refuzat să fie ajutat să descalece. A mers singur, șchiopătând, dându-i deoparte pe soldații pe care îi asigura că totul este bine.

S-a urcat pe umerii a doi dintre ei și a zis cu glas tare:

– Cine mă va răzbuna?

Au strigat cu toții, ridicându-și armele.

Vespasian a mai adăugat că este nevoie de răbdare pentru ca asaltul să fie încununat de victorie. Oraşul va fi distrus, lăsându-se să supravieţuiască doar copiii mai mici şi femeile.

Pentru toţi ceilalţi, moarte!

Abia în cea de-a patruzeci şi şaptea zi de asediu, când movila de pământ ridicată de soldaţi depăşea meterezele, s-a prezentat un dezertor.

Titus l-a interogat.

Acesta încă mai era plin de praf. Noi tocmai ne întorseserăm împreună cu câteva mii de oameni dintr-o expediţie în partea de sud a oraşului.

Asediasem oraşul Jaffa. Am văzut murind o parte dintre locuitori la picioarele zidurilor, fiindcă apărătorii, fraţii, părinţii, soţii lor refuzau să deschidă porţile de teamă să nu ne repezim noi.

Această populaţie, după câteva zile petrecute în râpele de la poalele zidurilor, ne-a implorat să o ajutăm cu pâine şi apă. Femeile îşi întindeau copiii spre noi.

Iar noi am lăsat-o să agonizeze între ziduri şi liniile noastre.

Apoi am dat asaltul şi am cucerit Jaffa.

Fusese un măcel – doar câteva mii de copii şi de femei pe care le-am cruţat mergeau în sclavie printre trupurile bărbaţilor ucişi.

Iar acum îl ascultam pe dezertorul care stătea în genunchi, cu braţele şi picioarele legate, spunându-ne că apărătorii oraşului Jotapata nu erau numeroşi, că erau slăbiţi şi că santinelele, după ce au luptat întreaga zi şi o parte din noapte, dormeau la ultima veghe.

Era, aşadar, momentul când romanii trebuiau să atace.

– Dacă ai minţit, zise Titus, viaţa îţi va fi smulsă bucată cu bucată, carne şi piele, ai să suferi până în ultima clipă. Iar asta ar putea dura mai multe zile!

Omul şi-a lăsat capul în jos şi a cerut apă.

– Ai să bei după ce vom învinge, a spus Titus.

A doua zi în zori, am înaintat spre ziduri.

Titus a fost primul care a pus piciorul pe metereze, urmat de tribunul Placidus.

Eu am fost cel de-al treilea care a mers pe zidurile de la Jotapata.

Ne urma o duzină de legionari.

Santinelelor adormite li s-a tăiat gâtul.

Eu nu am ucis. M-au întrecut alţii, atât erau de grăbiţi.

Am deschis porţile zidurilor, şi toată armata a pătruns în oraş.

Oare zeul evreilor voia să-i pedepsească? Pentru care vină?

Însă ceaţa din ziua aceea era groasă, înfundând zgomotele, acoperind străzile şi acoperişurile ca pentru a ne ascunde cucerirea.

Iar când, în sfârşit, evreii s-au trezit, întregul oraş era cucerit.

Venise ora răzbunării şi a masacrului.

Legionarii şi trupele auxiliare, arabe şi siriene, soldaţii regelui Agrippa şi ai reginei Berenice au ucis, i-au împins pe locuitori spre partea de jos a oraşului unde s-au strivit pe străzi şi, alunecând de-a lungul pantei, au fost acoperiţi şi duşi de valul morţii ce se rostogolea din citadelă.

Soldaţii evrei din garda lui Iosif au rezistat într-unul dintre turnurile oraşului, apoi s-au predat întinzând gâtul către romani.

Alţii, refuzând să cedeze, s-au ucis între ei pentru a nu cădea vii în mâinile noastre.

Unii s-au afundat în cavernele, grotele, subteranele de care era plin subsolul oraşului.

Au fost hăituiţi prin astfel de locuri. Şi, fiindcă un evreu ucisese un centurion – singura victimă romană a asaltului –, nimeni nu a mai fost cruţat, indiferent de vârsta victimelor.

Au supravieţuit aproape o mie de copii şi femei, numărându-se peste patruzeci de mii de cadavre.

Era în ziua de 20 a lunii iulie din cel de-al treisprezecelea an al domniei lui Nero.

Fortificaţiile de la Jotapata au căzut pradă focului, soldaţii forţându-i pe prizonieri, înainte de a-i ucide, să radă oraşul de pe faţa pământului.

M-am uitat la flăcările amestecate în vârtejurile de praf ce se ridicau deasupra caselor care se demolau.

Mergeam printre ruine, oprindu-mă în faţa fiecărui cadavru. Soldaţii îl întorceau, aşteptând ca, printr-un gest să le fac semn că puteau să-l abandoneze şi să treacă la următorul.

Eram însoţit de acel dezertor.

Flavius Vespasian îmi dăduse sarcina să-l descopăr, mort sau viu, pe Iosif Ben Matthias.

7

Am privit cadavre timp de trei zile la rând, fără să dau de cel al lui Iosif Ben Matthias.

Am fost copleşit de vederea acestor trupuri asupra cărora m-am aplecat.

Am văzut puzderia de muşte negre cu reflexe verzui de la gâturile tăiate, capetele crăpate, burţile spintecate ale femeilor, piepturile zdrobite ale bătrânilor surprinşi în somn.

Simţeam că moartea este o ciumă contagioasă.

Reveneam în tabără complet dezgustat de oameni, fie ei evrei, arabi, sirieni sau cetăţeni ai Romei.

Visam să mă retrag în vila mea de la Capua, aceeaşi în care bunicul meu, Gaius Fuscus Salinator, îşi sfârşise zilele.

Aveam nevoie de singurătate. Mă gândeam la Seneca, cel care a trăit în deşert, la acei evrei cărora li se zicea esenieni şi care trăiau retraşi în peşteri, închişi în tăcerea lor şi în meditaţie, la acei discipoli ai lui Hristos care ştiau, şi ei, să se izoleze pentru a se ruga.

Vespasian însă cerea să-i dau seamă de căutările mele.

Se mânia că erau zadarnice. Le explica încă o dată tribunilor, legaţilor, lui Titus că voia să le arate evreilor din Ierusalim trupul lui Iosif, mort sau în lanţuri. Dezertorii evrei şi spionii îl asigurau că prestigiul lui Iosif era imens şi că rezistenţa pe care o stârnise la Jotapata i-l făcuse şi mai mare. Moartea sau capturarea sa ar evita bătălia pentru Ierusalim, acest oraş sacru, fortificat,

ce nu putea fi cucerit decât după un asediu îndelungat şi lupte înverşunate.

– Îl vreau pe Iosif! spunea întruna Vespasian, uitându-se la mine. Desfundă pământul, cercetează cavernele, subteranele. Nu a putut să fugă din Jotapata şi nici un zeu nu l-a putut ridica la cer. Găseşte-l!

În cea de-a patra zi, prin ruinele oraşului, în apropiere de fortăreaţă, am văzut îndreptându-se spre mine doi legionari care împingeau o femeie cu părul atât de lung încât îi acoperea pieptul.

De îndată ce m-a zărit, aceasta a îngenuncheat, strigând că, dacă îi cruţ viaţa, mi-l va da pe Iosif Ben Matthias, cu care a stat ascunsă timp de trei zile.

M-am aşezat lângă ea, în praf. Auzeam bâzâitul muştelor zburând de la un cadavru la altul.

– Dacă ne spui, îţi asigur viaţa, i-am zis. Altfel, gealaţii te vor arde până ce vei spune tot ce ştii.

Ea începu să mărturisească. Glasul îi era sacadat şi gâfâit.

Am ordonat să i se dea de băut, apoi m-am aplecat spre ea şi am ascultat-o.

În momentul în care cuceream oraşul, Iosif sărise într-un bazin pentru apă adânc la marginea căruia se deschidea o grotă mare, ce nu putea fi văzută de cei care priveau de sus. Femeia se afla împreună cu câteva notabilităţi ale oraşului care se retrăseseră acolo şi adunaseră provizii.

Iosif se aşezase lângă ea. A doua zi, i-a mărturisit că în cursul nopţii a avut o inspiraţie care nu putea veni decât de la Dumnezeu.

Îi mărturisise femeii că se rugase la Dumnezeu. Femeia mi-a spus-o cuvânt cu cuvânt: „Fiindu-ţi pe plac să pedepseşti acest neam evreiesc căruia tu i-ai dat viaţă, iar Fortuna trece pe

de-a-ntregul de partea romanilor, fiindcă m-ai ales pe mine să anunţ viitorul, mă voi preda de bunăvoie romanilor. Accept să trăiesc, dar martor îmi eşti că voi părăsi această grotă nu ca un trădător, ci ca slugă a ta".

Glasul femeii a tremurat repetându-mi această rugăciune a lui Iosif.

– Voia doar să trăiască, să scape de moarte! a strigat ea.

I-a avertizat pe tovarăşii ei care s-au indignat, acuzându-l pe Iosif că refuză să moară luptând şi că preferă să fie slugă decât mort, ameninţându-l că îl ucid: „Vei muri ca general al evreilor, dacă o faci singur, i-au zis ei; ori ca trădător, dacă e nevoie de forţă!"

– Ne-a vorbit toată ziua, a continuat femeia, pentru a ne convinge că sinuciderea este un act împotriva naturii pentru toate fiinţele vii şi o impietate faţă de Dumnezeu, cel care ne-a creat. A mers de la unii la alţii, repetând: „Cei cărora nebunia criminală le-a pus arma în mână împotriva lor înşişi, sufletul acestora va ajunge în cel mai întunecat colţ al Hadesului, iar Dumnezeu, tatăl lor, va răsfrânge asupra urmaşilor crimele părinţilor!" Dar nimeni nu s-a lăsat convins. Oamenii s-au năpustit asupra lui de parcă ar fi vrut să-l omoare, însă nu au îndrăznit să-l atingă într-atât de mare încă îi era prestigiul.

Femeia şi-a ascuns faţa în palme, continuând să vorbească, să se vaite, regretând că nu le-a spus tovarăşilor săi că Iosif se pregătea să-i înşele, să-i trădeze, când le propusese să se ucidă unii pe alţii.

Acesta le-a spus: „Întrucât am hotărât să murim, atunci să tragem la sorţi ordinea! Cel care trage primul număr cade de braţul celui care va avea numărul următor. În felul acesta soarta ne va atinge pe toţi, la rând, fără ca nimeni să moară de propria-i mână!"

Brusc, femeia s-a ridicat, sprijinindu-se de umerii mei, urlând că Iosif obţinuse ultimul număr, iar ceilalţi, convinşi că se va supune şi el regulii alese, începuseră să se taie unul pe altul.

– Am ştiut, din privirea lui, că trişase, mi-a zis femeia. Urma să rămână în viaţă. De aceea nu am vrut să mor şi am fugit.

S-a prăbuşit în lacrimi, zicând:

– Trebuie să fie viu undeva prin grotă, în mijlocul cadavrelor. Probabil că nu l-a ucis pe omul pe care trebuia să-l omoare şi l-a convins să supravieţuiască alături de el.

Am ajutat-o să meargă, iar ea m-a condus la rezervorul de apă.

Am strigat:

– Iosif Ben Matthias! Sunt Serenus, cavaler în slujba legatului Titus şi a generalului Vespasian. Promit că îţi cruţ viaţa. Roma ştie să se arate generoasă cu cei care s-au luptat vitejeşte cu ea. Iar tu ai fost un viteaz, Iosif. Generalul Vespasian şi Titus recunosc în tine un soldat de ispravă.

După câteva clipe, l-am văzut ieşind pe Iosif Ben Matthias, generalul evreilor din Galileea.

8

Din prima privire, am ştiut că Iosif Ben Matthias nu era un om oarecare, una dintre acele căpetenii care, lipsite de puterea avută, învinse, sunt adeseori mai comune decât cel mai mărunt dintre sclavi.

S-a apropiat de mine cu pas măsurat şi sigur, orgolios, ca un suveran care îşi păstrează autoritatea şi întreaga demnitate.

Părea indiferent la zeflemelele, înjurăturile şi ameninţările proferate de soldaţii care se adunaseră în jurul bazinului de apă. Unii scoteau strigăte de ură, cu pumnul ridicat, amintindu-şi de violenţa luptelor, de camarazii lor arşi de uleiul încins, de răniţi şi de morţi. Voiau să-i taie gâtul acolo în mijlocul ruinelor şi al cadavrelor evreilor care îi ascultaseră ordinele. Era rândul generalului lor să moară. Iar unii soldaţi rânjeau, zicând că nu avusese curajul să se sinucidă asemenea luptătorilor care mai degrabă s-au ucis între ei decât să se predea.

Am transmis cu glas tare ordinele pe care le primisem de la Vespasian, de a-l duce pe Iosif Ben Matthias în tabără. Le-am spus că cine va ridica mâna asupra lui va fi decapitat.

Oamenii au încetat să-şi mai agite pumnii ori spadele, dar au continuat să murmure, să ceară moartea pentru generalul evreu şi ne-au escortat până la cortul lui Vespasian.

*

Cortul era plin de tribuni, legaţi, centurioni care se aplecau, se îmbrânceau ca să-l vadă mai bine pe acest inamic valoros pe care zeul său, după ce l-a ales, îl părăsise.

Eu nu-l slăbeam din ochi.

Am pus să fie înlănţuit, însă el îşi păstra atitudinea de om liber, ţinându-şi capul drept şi bărbia ridicată.

Nu mi-l imaginasem atât de tânăr şi ghiceam că Flavius Vespasian şi Titus erau la fel de surprinşi ca şi mine. Iosif avea cel mult treizeci de ani. Înalt, cu faţa osoasă. Părul tăiat în plete scurte, căzând peste obraji, se amesteca în barba neagră.

În ciuda lanţurilor de la mâini şi de la picioare, reuşise să-şi încrucişeze braţele. Era senin şi nu zăream la el nici o temere.

Acest om nu alesese să se predea din laşitate. Femeia care îl dăduse de gol nu-i înţelesese motivele, ambiţiile.

În ceea ce mă priveşte, crezusem în sinceritatea lui atunci când îmi spusese, în momentul în care, lângă bazin, soldaţii îl puneau în lanţuri la ordinul meu: „Nu-mi trădez poporul, îl slujesc păstrându-mi viaţa şi supunându-mă lui Dumnezeu".

I-am repetat, în şoaptă, aceste cuvinte lui Titus şi am ştiut că îmi împărtăşea sentimentele, că simţea stimă şi milă faţă de acest om la fel de tânăr ca şi el, care fusese ales de poporul său, luptase eroic şi care, fiindcă Fortuna este schimbătoare, iar ţelul zeilor – tainic, nu mai era decât un om învins şi înlănţuit, dar rămas mândru în încercarea prin care trecea. Pe figura ofiţerilor care se înghesuiau sub cortul lui Flavius Vespasian, am citit aceleaşi sentimente.

Soldaţii însă pe aleile taberei, în forum, continuau să ceară moartea pentru generalul evreu.

Flavius Vespasian ezita. Titus s-a aplecat spre tatăl său, vorbindu-i îndelung. Vespasian l-a ascultat, apoi, dintr-odată, făcând un pas spre Iosif care continua să-şi ţină capul sus, a declarat:

– Ai luptat împotriva Romei. Ea te-a învins, aşa cum îşi învinge întotdeauna duşmanii. Oraşul ţi-a fost distrus, iar poporul – pedepsit. Tu, care ai fost generalul acestui popor pe care nebunia l-a împins să se răzvrătească, tu eşti prizonierul Romei, iar ca dovadă a victoriei mele, te voi trimite împăratului Nero.

L-am văzut pe Iosif Ben Matthias cum tresare.

– Vreau să-ţi vorbesc între patru ochi, a spus.

Cu un gest, Vespasian le-a dat ordin ofiţerilor să evacueze cortul, apoi, întorcându-se spre Titus şi spre mine, ne-a oprit lângă el.

L-am observat pe Iosif Ben Matthias în timp ce îi mulţumea că îi acceptase cererea. Vorbea fără să ezite, ca şi cum nu ar fi fost surprins de răspunsul lui Vespasian, de parcă nu era acel învins înlănţuit, ci ambasadorul unui mare popor pe care însăşi Roma trebuia să-l respecte.

Totuşi, chiar înainte de a continua, am ştiut că nu vorbea ca un trimis al unui imperiu de pe lumea aceasta, ci ca reprezentant al zeului său.

– Tu, Flavius Vespasian, a reluat el, crezi că ai în mine un prizonier de război, şi nimic mai mult. În realitate însă vin la tine ca sol aducător de veşti mari.

S-a întrerupt în timp ce Vespasian se apleca spre el, chipul exprimându-i curiozitatea.

– De nu aş fi fost trimis de Dumnezeu, a continuat Iosif, crezi că eu, care cunosc legea evreilor şi în ce fel, conform ei, se cuvine să moară generalii, crezi că aş fi în faţa ta, în lanţuri, dar viu?

L-am văzut pe Vespasian făcând o grimasă ca şi cum, brusc, Iosif l-ar fi decepţionat încercând să se justifice că a ales viaţa în

locul morţii. M-am temut că în clipa aceea îl va împinge pe prizonier afară din cort. Dar Iosif a continuat:

– Mă trimiţi lui Nero? La ce bun? Crezi că aceia care trebuie să-i urmeze lui Nero se vor menţine la putere? Vor fi alungaţi. Vor muri, iar tu vei fi Cezarul. Tu, apoi fiul tău, Titus aici de faţă.

A tăcut, ca şi cum le-ar fi lăsat lui Vespasian şi Titus timp să îşi dea seama de importanţa profeţiei sale făcute în numele zeului său.

– Iar acum, a adăugat în sfârşit, pune să mi se strângă şi mai tare lanţurile şi păstrează-mă pentru tine. Fiindcă tu eşti stăpânul absolut nu numai al persoanei mele, Cezare, ci şi al pământului, al mării şi al întregii seminţii umane.

Se exprimase cu atâta vigoare şi solemnitate încât nu m-am îndoit de profeţia lui după ce a spus:

– În privinţa mea, cer să fiu pedepsit şi să fiu păzit şi mai bine dacă sunt găsit vinovat de uşurătate faţă de cuvântul lui Dumnezeu.

Vespasian şi Titus păreau a fi subjugaţi şi, fără ca măcar să mai reflectez, amintindu-mi de acuzaţiile femeii care îl denunţase, l-am interpelat pe Iosif: oare profeţia nu era mijlocul de a-şi salva pielea, de a scăpa de soarta învinsului? Căci, dacă zeul său îi vorbea, îi revela viitorul, de ce nu i-a prezis că Jotapata va fi învinsă şi distrusă după un asediu de patruzeci şi şapte de zile?

Nici măcar nu s-a ostenit să mă privească, nu fără dispreţ. El anunţase într-adevăr înfrângerea. Chiar precizase că va veni după patruzeci şi şapte de zile, dar nici unul dintre locuitorii cetăţii nu voise să-l creadă. Le mai spusese şi că majoritatea vor pieri şi că el, generalul lor, va fi prins viu de către romani.

– În fiare şi sub pază bună! a zis atunci Vespasian încredinţându-mi-l pe Iosif Ben Matthias.

Am ştiut că îi dăduse ordin lui Titus să-i interogheze pe cei câţiva supravieţuitori evrei spre a se asigura că Iosif îi avertizase într-adevăr de înfrângerea care îi aştepta.

Aceştia au confirmat profeţiile spuse de generalul lor.

Atunci Flavius Vespasian a cerut ca, rămânând totuşi în lanţuri, Iosif Ben Matthias să fie tratat cu bunătate şi grijă.

9

În zilele care au urmat, am înţeles că Flavius Vespasian credea în profeţia lui Iosif Ben Matthias şi visa să ajungă împăratul neamului omenesc.

Prezicerile lui Iosif îl metamorfozaseră atât pe el, cât şi pe soţia sa Cenis. La Cezareea, au intrat în palatul lui Agrippa şi a surorii sale Berenice ca suverani care fac o vizită regelui şi reginei unui mic regat aliat.

Îl cunoscusem pe Vespasian ca fiind un general care avea şiretenia unui ţăran. Tot tăcut şi prudent, stând ca o felină la pândă. Cenis, sclava eliberată, se purta deja ca o regină dispreţuitoare faţă de Berenice, a cărei frumuseţe îi orbea pe cei care se apropiau de ea.

Titus o urma pas cu pas, de parcă ar fi fost vrăjit de această siluetă ale cărei voaluri bleu sau roz, albe mai rar lăsau să i se ghicească şoldurile largi, talia marcată, sânii rotunzi. Pentru romanul care eram, ea avea atracţia femeilor din Orient cu pulpe puternice între care ai pofti să te afunzi.

Ştiam că Titus încerca aceleaşi dorinţe, însă Berenice se juca întotdeauna cu el, ferindu-se când el ridica mâinile să o apuce, neîndrăznind să se agaţe de ea aşa cum face un soldat cu femeile unui popor învins.

Eu mă pierdeam în palatul din Cezareea, dus de Mara, una dintre însoţitoarele reginei Berenice ale cărei tinereţe şi profil mi-o aminteau pe Leda, fiica lui Iohanan Ben Zakkai.

Cum eu pronunţam acest nume, Mara se miră: Berenice, mi-a explicat ea, fusese de mai multe ori la Alexandria. Îi întâlnise pe prefectul Tiberiu Alexandru şi pe acest Ben Zakkai, cel mai bogat dintre evreii din Egipt.

Astfel, Fortuna ţesea în jurul meu nişte fire pe care speram într-o zi, fără să ştiu nici când şi nici cum, să le strâng în mâna mea aşa cum prinzi ceafa unei femei pe care o ţii sub tine.

Adeseori, revenind în marile săli ale palatului, întinzându-mă lângă mesele pregătite pentru banchetele pe care le ofereau regele Agrippa şi regina Berenice, mă încerca stânjeneala.

Mă gândeam la miile de morţi – peste cincizeci de mii căzuţi pentru a-şi apăra oraşele Jotapata şi Jaffa –, la acele femei şi copii sortiţi să ajungă slugi, la cele şi la cei cărora li se tăiase gâtul sau fuseseră spintecaţi după lupte pentru că, la Roma, un popor rebel trebuie pedepsit.

Mă uitam la Berenice în timp ce stătea culcată lângă Titus, la Agrippa care se ploconea în faţa lui Vespasian şi a soţiei sale, Cenis.

Totuşi, regele şi regina erau evrei, asemenea lui Tiberiu Alexandru şi Ben Zakkai, însă îşi părăsiseră neamul, invocând înţelepciunea şi pe zeul lor.

Este acesta un destin nobil?

Uneori, îl bănuiam pe Iosif ca fiind cel mai abil dintre mincinoşi, cel mai priceput dintre zicătorii de profeţii care, pentru a-şi salva viaţa, îi promisese lui Vespasian imperiul, iar acest bătrân şi bun general încărunţit îi oferea prizonierului veşminte, mâncăruri rafinate şi tacâmuri de preţ.

Iar când grecii din Cezareea, care îi urau pe evrei, îi cereau lui Vespasian capul lui Iosif, defilându-i prin faţă şi insistând ca generalul evreu să fie judecat şi răstignit – iar dacă romanii

refuzau să o facă, atunci să li-l dea lor, grecilor –, Vespasian tăcea, prefăcându-se că nu vede şi nu aude nimic.

Iosif era cel care îi revelase ambiţia, viitorul. Trebuia, aşadar, să trăiască.

În schimb, toţi ceilalţi evrei puteau şi trebuiau să fie ucişi.

În faţa portului Joppa unde se refugiaseră numeroşi evrei, crezându-se la adăpost pe navele lor, am văzut ridicându-se vântul dinspre nord, zdrobind vasele, iar soldaţii noştri, cu arma în mână, aşteptând pe ţărm spre a-i tăia pe cei neînghiţiţi de valuri.

Nu după mult timp, marea se înroşi de sânge, iar coasta – de cadavre.

Şi, cu toate astea, câteva zile mai târziu, în palatul de la Cezareea, regina Berenice îl atingea cu voalurile şi trupul său pe Titus care se întorcea de la Jaffa.

Petrecuse doar puţin timp în Cezareea, fiind însărcinat de tatăl său să cucerească oraşele Taricheea şi Tiberiada, aflate pe malul lacului Genezaret.

Evreii se adunaseră pe câmpie, în afara oraşului, contând pe numărul lor pentru a-i zdrobi pe cei şase sute de cavaleri care îl înconjurau pe Titus.

Eram unul dintre ei şi am văzut dinainte-mi, la mică distanţă, această mare de oameni înarmaţi care înaintau spre noi strigând. Atunci, Titus s-a urcat pe o stâncă şi ni s-a adresat:

– Romani, căci aşa este drept să-mi încep cuvântul amintindu-vă rasa pentru a şti cine sunteţi şi cu cine urmează să ne luptăm. Până azi, nimic nu i-a scăpat braţului nostru, totuşi, trebuie să recunoaştem că până acum evreii nu s-au descurajat să lupte... Priviţi-i – a arătat cu mâna mulţimea din depărtare –, sunt atât de numeroşi! Războaiele sunt câştigate, totuşi, de curaj, chiar

cu efective restrânse, iar nu de număr... Evreii se bat pentru libertate şi pentru patria lor, dar ce este mai important pentru noi ca gloria şi voinţa?

Pe măsură ce vorbea, fremătam la unison cu ceilalţi cavaleri, iar la final ne-am repezit cu toţii şi i-am doborât pe evrei, şi când câmpia a fost complet acoperită de trupurile ucise, supravieţuitorii s-au împrăştiat şi au fugit în oraş.

Atunci, Titus a strigat:

– Acum e momentul! Ce mai aşteptăm noi, camarazi de arme, dacă divinitatea ni-i dă pe evrei...? Primiţi victoria ce vi se oferă!

A pornit în goană spre ziduri, le-a ocolit, intrând în lac, iar noi l-am urmat în oraşul Tiberiada unde a fost mare măcel.

Cei scăpaţi se urcaseră în ambarcaţiuni îndepărtându-se de malurile lacului.

Însă Titus, apoi şi Vespasian care ni se alăturase au pus de s-au construit plute pe care s-au urcat legionarii. Şi în curând lacul a fost la rândul său înroşit de sânge şi acoperit de cadavre.

Eu nu mai luam parte la lupte. Beţia luptei şi a sângelui încetase să mă mai prindă.

Vedeam tot acest roşu, toate aceste trupuri. Mă gândeam la palatul lui Agrippa şi al reginei Berenice, la aurul şi la tapiţeria de mătase, la covoarele, la banchetele somptuoase, la femeile care se ofereau, la Berenice pe care Titus urma să o întâlnească.

Îmi era greaţă de parcă aş fi băut.

Şi mi-a fost ruşine când l-am auzit pe Vespasian ordonând executarea bătrânilor şi a celor care nu puteau lupta în război.

Am auzit ţipetele nefericiţilor cărora li se tăia gâtul.

L-am văzut pe Vespasian trecând printre prizonieri şi alegând chiar el şase mii de tineri robuşti. Îi trimitea lui Nero: vor

participa la lucrările de săpare a istmului Corint. Ceilalţi, aproape treizeci de mii, au fost vânduţi, afară de cei aparţinători regatului lui Agrippa.

Pe aceştia, i-a oferit regelui despre care am aflat că i-a vândut la rândul său.

M-am gândit la discipolii lui Hristos. Mi-au dat asigurarea că, în conformitate cu credinţa lor, orice om – fie el evreu, cetăţean roman ori sclav – purta în sine o scânteie sacră venită de la Dumnezeu.

Iar Hristos fusese crucificat tot aşa cum fuseseră răstigniţi şi sclavii răzvrătiţi ai lui Spartacus.

Apoi a înviat pentru că şi cel mai umil dintre oameni se poate mântui.

Cum să scapi de oroarea războiului, a servituţii, fără să crezi în Hristos?

M-am rugat acestui zeu care triumfa asupra morţii.

Eu care, de luni întregi, mărşăluiam printre cadavre, eu care am văzut sângele înroşind marea şi lacul, eu aveam nevoie de speranţa pe care Hristos le-o aducea oamenilor.

Voiam să cred că toţi cei cărora le-am văzut trupurile martirizate, în timp ce singura lor vină era că aparţineau unui popor învins, vor renaşte într-o zi.

Numai Hristos, singur, contrar tuturor acestor divinităţi cărora li se înălţau statui în oraşele Imperiului, în taberele legiunilor, nu cerea sacrificiu.

Nu era nevoie să fie ucis în faţa lui nici om, nici copil, nici animal. Şi, pentru a face parte dintre credincioşii săi, nu mai era necesar să fii circumcis.

Cel care nu era circumcis putea să se roage lui Hristos.

*

I-am cerut să-i învie pe toţi morţii.

I-am cerut iertare, fiindcă participasem la aceste bătălii.

Astfel, m-am izolat mai multe zile, de parcă aveam nevoie să scot din mine tot ceea ce văzusem şi făcusem la Jotapata, Taricheea şi Tiberiada.

Într-o dimineaţă, un curier mi-a adus un ordin de la Flavius Vespasian.

Trebuia să mă duc la împăratul Nero spre a-i anunţa victoriile câştigate de legiunile sale şi apropiata sosire a navelor încărcate cu şase mii de sclavi evrei: prada oferită de generalul Flavius Vespasian împăratului său.

Urma, aşadar, să fiu din nou pe lângă cel pe care discipolii lui Hristos îl numeau Fiara sau Antihristul.

PARTEA A DOUA

10

Văzusem în Galileea masacrele care însoţeau războiul, dar uitasem cruzimea, ambiţia şi invidia, viciul, perversiunile, delaţiunea, laşitatea şi teama care impregnau, ca tot atâtea otrăvuri mortale, curtea lui Nero.

Le-am întâlnit imediat ce am revenit în palatul din Corint unde se afla reşedinţa împăratului.

Pretorienii aflaţi de gardă, cu spada pe jumătate scoasă din teacă, mă priveau. Centurionii lor, nişte germani cu ochi de gheaţă, m-au chestionat. Şi ştiam că era suficient o privire de-a lui Nero sau a comandantului pretoriului, Tigellin, ca să fiu ucis. În fine, am fost lăsat să pătrund în sălile mari unde alergau liberţii lui Nero, Epafrodit, Phaon, soţia sa, Statilia Messalina, şi administratoarea plăcerilor, Calvina Crispinilla.

M-au înconjurat.

Soseam din Iudeea. De ce se prelungea războiul? Erau evreii mai viteji ca soldaţii Romei?

Au încercat să mă neliniştească.

Nero bănuia anturajul lui Flavius Vespasian şi al lui Titus de conspiraţie împotriva sa. Nu fusesem eu prietenul lui Seneca? Este adevărat că Flavius Vespasian îl trata ca pe un oaspete de seamă pe acel general evreu care luptase împotriva legiunilor romane şi le ţinuse în şah timp de aproape două luni la Jotapata? Şi că Titus era amantul reginei Berenice? De ce să te războieşti

cu evreii, să-i învingi, dacă le asculţi profeţiile, dacă îţi aduci în pat evreice, dacă le respecţi zeul, dacă, aşa cum făcuse Titus, le lauzi curajul, pretinzând că luptă pentru libertatea şi patria lor?

Mi s-a şoptit:

– Nero se fereşte de Vespasian, de Titus şi de tine, Serenus.

Împăratul constituise o legiune de uriaşi formată din soldaţi de peste doi metri, pe care o numise „Falanga lui Alexandru", însă Vespasian şi Titus, prelungind războiul din Galileea şi Iudeea, îl împiedicau să-şi pună în aplicare marele său plan către Ind.

Mi se repeta întruna că Nero nu era omul care să accepte să i se opună cineva proiectelor sale.

Voiau să mă sperie, să facă din mine un delator.

Întrebau despre acel general evreu – Iosif –, care fusese primit odinioară de Poppea, căruia Nero însuşi îi acordase favoruri, eliberându-i pe rabini. Aşadar, acest Iosif îi promisese lui Flavius Vespasian Imperiul? Şi care era, la urma urmei, jocul lui Berenice? Doreau evreii să cucerească puterea la Roma?

Începea să mă cuprindă teama.

Descopeream că spionii forfoteau în jurul lui Vespasian şi al lui Titus, că zvonurile, acuzaţiile şi calomniile infestau anturajul lui Nero.

I-am recunoscut pe Sporus şi pe Pythagoras care se dedau împreună cu el la tot soiul de perversiuni, unul „soţie", celălalt, soţ al împăratului. Şi am văzut, atingându-i cu trupurile lor parfumate şi netede, nişte tineri greci despre care nu puteai spune dacă sunt fete sau băieţi. Eu însă ştiam că, pentru Nero, aceasta avea puţină importanţă.

Fiarei îi plăcea să se tăvălească în troaca viciilor, şi în fiecare noapte trebuiau inventate altele noi, pentru ca împăratul să poată atinge acea juisare extremă despre care spunea că îi inspiră arta.

M-am apropiat de Nero.

Stătea întins, cu fruntea încinsă de o coroană olimpică făcută din frunze de măslin şi de laur. Ciupea coadele ţiterei sale, cântând cu un glas duios ce părea că nu-i aparţine, într-atât faţa şi trupul îi erau de greoaie, buhăite şi urâte.

Îşi puse smaraldul la ochiul drept, apoi la cel stâng şi mă privi atent:

– Vespasian te trimite?

Am răspuns că îi aduc împăratului neamului omenesc, din partea generalului legiunilor sale, anunţul victoriilor din Galileea şi Iudeea şi un convoi de şase mii de sclavi pentru străpungerea istmului Corint despre care Flavius Vespasian ştia că este unul dintre grandioasele proiecte ale împăratului.

Faţa lui Nero se arătă dezgustată.

– Şase mii de sclavi..., şi câţi evrei a cruţat?

A închis ochii, spunând că se voia împiedicarea lui de a uni Roma cu Orientul, de a merge mai departe decât Alexandru cel Mare, dar că era protejatul zeilor şi că toţi cei care i se împotrivesc vor pieri.

Mă aşteptam să le spună pretorienilor săi germani să mă ia şi să-mi taie gâtul.

Mi se spusese că de la sosirea lui din Grecia, cu mai bine de un an în urmă, Nero ordonase în fiecare zi omoruri sau îi constrânsese pe cetăţeni ai Romei la sinucidere.

Am lăsat capul în jos, dar, brusc, a început să cânte.

L-am privit.

Părea a fi căzut pradă unei emoţii sincere, recitând cu o voce tremurătoare:

Soţie, mamă şi tată, cu toţii îmi ordonă să mor

apoi, pe un ton mai uşor, acest vers ale cărui sonorităţi mă emoţionau:

Mişcându-se străluce gâtul porumbiţei din Citera

Cu siguranţă că a observat că eram sensibil la glasul şi la versurile sale. S-a aplecat şi m-a întrebat:

– Cunoşti vreun artist mai mare decât mine?

Ce puteam face?

M-am lansat în elogii. I-am vorbit de glasul său celest, de inspiraţia divină, i-am spus că este Hercule şi Apollo totodată. Şi am strigat:

– O glas sfinţit! Ferice de cel care te poate auzi!

A zâmbit în timp ce liberţii, soţii şi soţiile sale, junii săi efebi îl aclamau, preluându-mi cuvintele, strigând:

– Vivat olimpianul! Vivat Nero-Hercule! Vivat Nero-Apollo!

A ridicat încet mâna, dând din cap, zicând că nu merită toate aceste elogii, apoi, dintr-odată, împăunându-se şi aplecându-se spre mine, mi-a spus că a câştigat o mie opt sute opt coroane de când sosise în Grecia. Acum era constrâns să se întoarcă în Italia, iar cetăţenii Romei vor înţelege în sfârşit ce artist era el.

A părăsit palatul, iar curtenii săi m-au înconjurat. Ce-mi spusese împăratul?

Erau ca nişte şacali prudenţi şi avizi vrând să-mi smulgă o confidenţă, un secret.

M-am ferit. Erau mai respingători decât muştele acelea negre cu reflexe verzui potopind cadavrele.

Dar eram viu. Scăpasem de la moarte.

La puţin timp după aceea, Nero m-a poftit să iau loc la tribuna aşezată în centrul stadionului unde grecii se adunaseră ca să-l salute pe împărat înaintea plecării spre Italia.

Era o zi ploioasă, cu scurte limpeziri pe care vântul venit din nordul Ahaiei le mătura.

Nero a cântat, a declamat şi la fiecare vers, la fiecare ciupitură a coardelor ţiterei, *Augustiani,* cohorta sa de câteva sute de tineri însărcinaţi să-l însoţească şi să-i aplaude talentul, îl aclamau, iar spectatorii se ridicau adăugând strigătele lor.

Apoi au sunat trompetele, iar Nero a înaintat spre mijlocul scenei care prelungea tribuna.

A ridicat braţul, iar când liniştea s-a restabilit, a anunţat că Grecia înceta să mai fie o provincie obligată să plătească impozit şi că devenea o naţiune liberă.

Îi mulţumea astfel pământului zeilor pentru faptul de a-l fi consfinţit pe el, Nero, cel mai mare artist din toate timpurile, egalul divinităţilor din Olimp.

A schiţat un pas de dans în timp ce pe gradene mulţimea se ridica în picioare.

S-a întors către tribună. L-am aclamat la fel ca toţi cei care mă înconjurau.

Şi mi-a fost ruşine.

11

Am continuat să fiu laş.

L-am aclamat pe Nero la Neapole atunci când carul său, tras de patru cai albi, a intrat în oraş printr-o breşă ce-i fusese deschisă în zidul cetăţii.

Era împăratul seminţiei omeneşti, stăpânul tuturor oraşelor, de la Apus până la Răsărit, şi nici unul dintre ele nu-i putea sta în cale. Pe drumul spre Roma, s-au spart, de asemenea, zidurile de la Antium şi Alba pentru ca împărătescul car să poată pătrunde în fiecare dintre aceste cetăţi.

Iar mulţimea să-l aclame.

Cânta. Juca, purtând mereu pe frunte coroana olimpică, înconjurat de sclavi care îi duceau celelalte coroane sau pancarte unde erau înscrise numele celor învinşi, titlul pieselor interpretate, lista oraşelor greceşti care îi rezervaseră un triumf şi îl salutaseră ca pe un zeu.

Augustiani încadrau carul, îl aplaudau în cadenţă, urmând un ritm precis, strigând de fiecare dată: „Vivat Nero-Hercule! Vivat Nero-Apollo! Vivat olimpianul, August, August!"

Pretorienii îi loveau de moarte pe spectatorii care nu manifestau destul entuziasm sau care încercau să se îndepărteze.

Şi mi-a fost ruşine, de la Neapole până la Roma, de faptul că mă pretam, ca un sclav care vrea să-şi salveze viaţa, acestei puneri în scenă groteşti şi crude.

Căci de-a lungul viei Appia cădeau victime pentru a se celebra trecerea împăratului Nero!

A intrat în Roma înfăşurat într-o largă mantie semănată cu stele de aur.

Urca pe carul triumfător al lui Augustus. L-a aşezat lângă el pe muzicianul Diodor.

Pământul era acoperit de flori de şofran şi s-au răspândit parfumuri pentru ca mirosurile fetide care împuţeau aerul Romei să fie mascate pentru o vreme.

Delegaţiile au înaintat, aducând ofrande zeului Nero. I s-au depus la picioare păsări multicolore, pietre rare, ţesături aurite.

Apoi cortegiul s-a pus din nou în mişcare, îndreptându-se spre templul lui Apollo la Palatin pentru că pe zeul acesta îl incarna şi îl onora Nero. Şi abia după aceea ne-am îndreptat spre templul lui Jupiter, la Capitoliu.

În sala mare, Nero începu să cânte, să-şi facă auzită ţitera, în timp ce în jur i se depuneau cele o mie opt sute opt coroane câştigate în Grecia, iar *Augustiani* aplaudau.

Mi-a fost ruşine de acest triumf grotesc.

Aşadar, pentru acest om se produceau masacrele în Galileea şi Iudeea, pentru el erau schingiuiţi evreii şi se trimiteau la moarte legiunile Imperiului?

Oare când va înceta acest regim care dura deja de paisprezece ani? În fiecare zi, nişte oameni erau ucişi, nişte femei – otrăvite, copii – înăbuşiţi, un tată, un frate, o soră, o soţie – asasinaţi, şi atâţia alţii – constrânşi să se sinucidă, încât fiecare – eu ca şi ceilalţi – trăia sub teroare.

Iar unii, ca să scape de teamă, se sinucideau.

*

La Neapole, am zărit prima speranţă.

Se zvonea că Vindex, un gal, legat imperial de rang pretorian, guvernator al Lyonului, se ridicase împotriva lui Nero, organizând miliţii şi spunând că împăratul este un actor amărât, un prost cântăreţ din ţiteră, că trebuia alungat acest histrion, acest uzurpator, acest ucigaş de mamă.

Am pândit faţa lui Nero, dar, timp de mai multe zile, nu mi s-a părut că ar da vreo atenţie acestor zvonuri care îi cuprindeau treptat anturajul ce stătea la pândă.

La Roma, mi s-a şoptit că Galba, guvernatorul provinciei spaniole Tarraconeza, îşi ridicase legiunile împotriva lui Nero cu scopul, zicea el, „de a restaura gloria şi demnitatea Romei".

M-am gândit la prezicerea lui Iosif Ben Matthias şi am început să cred că, într-adevăr, într-o zi, pe căi necunoscute mie, Vespasian şi Titus vor domni peste Imperiul lumii.

Ei nu se comparaseră niciodată cu zeii, însă erau mai buni nişte simpli muritori, împăraţi, decât un suveran grotesc şi sângeros ce se pretindea a fi încarnarea lui Hercule şi Apollo.

Şi care nu era decât un laş pe care l-a cuprins spaima şi panica atunci când Galba şi trupele sale s-au răzvrătit!

L-am văzut prăbuşindu-se dintr-odată, pierzându-şi cunoştinţa şi am dorit ca moartea să-l ia.

Dar şi-a revenit şi a început să urle, sfâşiindu-şi veşmintele, izbindu-se cu capul de ziduri, jeluindu-se întruna că s-a terminat cu el, că nenorocul său era cel mai mare din câte îi loviseră pe înaintaşii săi. Abia împlinise treizeci şi unu de ani, pierzând puterea supremă încă în viaţă fiind, în plină tinereţe şi când Grecia, patria zeilor, tocmai îi recunoscuse talentele şi îl încoronase drept cel mai mare artist al universului!

Apoi, spunând aceste cuvinte, a părut să uite de revolte şi a început să cânte, să declame, să se entuziasmeze de funcţionarea orgilor hidraulice, un model cu totul nou.

Şi m-am gândit că zeii în care credea încă îi mai erau favorabili, întrucât legiunile Germaniei Superioare, comandate de legatul Virginius Rufus, îi zdrobiseră la Vesontio[1] pe cei douăzeci de mii de miliţieni ai lui Vindex, iar acesta s-a sinucis după înfrângere.

Virginius Rufus se întorcea acum în provincia sa din Germania Superioară, refuzând să se alăture trupelor răzvrătite ale lui Galba.

Eram copleşit. După expresia senatorilor şi a cavalerilor printre care mă mişcam, ghiceam că îmi împărtăşeau sentimentele. Speraseră că Nero va fi, în sfârşit, alungat, pedepsit.

Teama însă îi reducea la tăcere. Lăsau capul în jos, continuând, ca şi mine, să-l aclame pe împărat, temându-se să nu înceapă proiectele puse în seama lui.

Se zvonea că vrea să trimită asasini pe la toţi guvernatorii de provincii pentru ca apoi să pună în locul lor nişte oameni fideli.

Pregătea un mare festin la care toţi senatorii vor fi invitaţi şi obligaţi să mănânce bucate şi băuturi otrăvite.

Va pune să fie masacraţi toţi galii din Roma, toţi cetăţenii exilaţi.

Şi se îndoia mai mult ca niciodată de fidelitatea lui Vespasian, a lui Titus şi a lui Tiberiu Alexandru.

Şi eu figuram printre suspecţi, eu, prietenul lui Seneca, venit din Galileea.

---

[1] Actualul Besançon. (n.a.)

Se mai spunea că visa să dea foc Romei şi să dea drumul miilor de fiare sălbatice asupra populaţiei ca să nu poată să se lupte cu flăcările.

Apoi anunţa – eram în rândurile asistenţei – că va trece în fruntea armatelor şi va merge în provinciile rebele, Galia şi Spania.

Perora, spunând că ordonase să se radă pletele femeilor care îl însoţeau. Ele vor fi amazoanele sale, înarmate cu securi şi scuturi.

– Imediat ce voi atinge pământul provinciilor, mă voi prezenta fără arme în faţa soldaţilor, clama el cu o voce ascuţită, exaltată. Mă voi mulţumi să vărs lacrimi, atunci revoltaţii vor fi cuprinşi de remuşcare şi, a doua zi, plin de bucurie, în mijlocul veseliei generale, voi cânta un imn închinat victoriei pe care trebuie să-l compun încă de pe acum...

Omul acesta era nebun.

Cum să i te mai supui când cerea o nouă contribuţie în aur şi argint, când la Roma lipseau grânele, când navele care soseau de la Alexandria nu erau încărcate cu grâu, ci cu nisip pentru luptătorii de la Curte!

Mergând pe străzile Romei, am simţit plebea fremătând de mânie.

Am văzut, legat de o statuie a împăratului, un sac şi câteva cuvinte scrise pe soclu: *Ai meritat sacul.* Moartea ruşinoasă.

În câteva zile, zidurile s-au umplut de inscripţii ameninţătoare.

Abia acum începe adevărata luptă! S-a terminat cu vremea concursurilor de cântat, a venit vremea războiului! Fugi, dacă poţi! zicea una.

Mai departe cineva adăugase: *Tot cântând, ai trezit cocoşii!*

Pretutindeni citeai *Vindex,* cuvântul care înseamnă răzbunare.

Am fost sigur că aceasta înainta cu paşi repezi, implacabilă şi înarmată.

12

În aceste luni de primăvară din cel de-al paisprezecelea an de domnie, am văzut cum se apropie de Nero moartea răzbunătoare.

Pe măsură ce umbra i se tot întindea, invadând treptat sălile palatului imperial, curtenii, liberţii, soţii şi soţiile lui Nero, complicii şi tovarăşii în ale desfrânării şi crimei, dar şi pretorienii îl părăseau.

Mă uitam la faţa lui străbătută de ticuri. Trupul îi tremura, apoi, brusc, s-a înfuriat.

A rupt scrisoarea prin care era anunţat că Macer, legatul legiunii romane din Africa, îi trimisese înapoi consulul, respingându-i astfel autoritatea.

Împăratul s-a ridicat dintr-o săritură, a răsturnat masa şi a izbit de pământ cele două cupe frumos cizelate din care îi plăcea să bea şi pe care le numea „homerice", întrucât pe ele erau reprezentate scene din Homer.

Apoi, mergând cu pas greoi şi capul căzut în piept, a chemat-o pe bătrâna Locusta, vrăjitoarea cu otrăvurile, cerându-i o otravă pe care a încuiat-o într-o cutie de aur.

Brusc, a strâns pumnii, i-a agitat în aer, spunând că va strânge o flotă la Ostia, că va fugi din Italia în Alexandria după ce va fi obţinut de la popor numirea ca prefect al acestei provincii.

A rămas visător o clipă, cu ochii închişi, apoi i-a întrebat pe centurioni şi pe tribunii din garda pretoriană dacă erau gata să-l însoţească.

Aceştia se fereau, părăseau sala, iar unul dintre ei a spus cu dispreţ acest vers din Virgiliu:

E o atât de mare nefericire de a înceta să trăieşti?

Nero a privit în jur, pierdut.

L-a chemat pe Tigellin, comandantul pretoriului, şeful delatorilor şi al asasinilor, marele executor, omul care îi tortura el însuşi pe duşmanii suveranului, suspecţii, obligându-i în acelaşi timp să scrie un testament în favoarea sa.

Dar Tigellin dispăruse, refugiindu-se la proprietăţile sale, abandonând puterea în mâinile comandantului secund al pretoriului, Nymfidius Sabinus, om cu o statură ca de gârbov şi căruia nu reuşeai să-i prinzi privirea.

Sabinus îi denunţase lui Nero zeci de cetăţeni, iar acum mărturisea că luase legătura cu Icelus, libertul lui Galba.

Se ştia că le dădea sume mari pretorienilor, spunându-le mereu că Nero îi dispreţuieşte. Cum de puteau ei, gărzile împăratului, cei mai buni soldaţi ai Romei să nu mai formeze escorta imperială? Să fie înlocuiţi de bărbaţii-femei, cu trupul epilat şi chipul boit? Cum de puteau să se supună unui împărat care se afişa alături de Sporus, „soţia" lui, machiat în aşa fel încât să semene cu defuncta Poppea, şi legănându-şi şoldurile ca o târfă de lupanar?

Ruşinea îi va acoperi. Or, ei au forţa spadei. Puteau alege un nou împărat – de ce nu chiar pe acest Galba, un soldat care voia să-i redea Romei gloria şi demnitatea?

Sabinus le împărţea pretorienilor în fiecare zi alţi bani de aur şi argint. Iar aceştia părăseau posturile de pază, lăsând palatul fără apărare.

Soldaţii care vegheau la uşile camerei împăratului se retrăseseră, furând tot ce se putea: bijuterii, busturi, blănuri, chiar şi cuverturi.

Se mersese până într-acolo încât dispăruse chiar şi cutia de aur ce conţinea otrava pe care Nero şi-o pusese lângă pat.

Nu am fost martor la cele ce au urmat, dar doicile lui Nero, Egloge şi Alexandra, două bătrâne care îl iubeau de parcă le era fiu, şi Acte, sclava eliberată, metresa despre care se spunea că sigur crede în Hristos şi care, deşi împăratul o respinsese, îi arăta dragoste şi compasiune, mi-au povestit ultimele sale ore. În noaptea de 8 iunie, el a aflat că pretorienii, în cazarma lor, îl proclamaseră pe Galba împărat, iar Senatul îl declarase pe el, Nero, inamic public, condamnându-l să fie pedepsit după vechile cutume.

Le întrebase pe doici şi pe Acte, apoi pe cei trei liberţi care rămăseseră lângă el, care era această pedeapsă. Unul dintre ei, Phaon, după ce a ezitat şi i-a întrebat din priviri pe Sporus şi pe Epafrodit, a descris chinul la care ar fi supus dacă era prins de viu.

Îl vor dezbrăca de tot. Va fi prins cu capul într-o furcă şi va fi bătut cu vergi până moare, apoi trupul îi va fi târât cu un cârlig şi aruncat în Tibru.

Nero urlase de groază, spunând că se va arunca singur în fluviu, apoi, după ce a alergat câteva sute de paşi pe străzile pustii, s-a întors plin de sudoare, implorând cele câteva persoane care se mai aflau în palat să-l caute pe gladiatorul Spiculus, un mirmilon, unul dintre cei mai abili luptători în jocurile de la Roma, pe care îl felicitase şi îl încoronase de mai multe ori în amfiteatru.

El, Spiculus, va şti să-l ucidă.

Dar cum să-l găseşti?

Sclavii plecaţi în căutarea lui spre a-i transmite mesajul lui Nero se întorceau spunând că Spiculus părăsise Roma. Dar probabil că nici unul nu ieşise din palat, nemaitemându-se de acum

de acest împărat care se smiorcăia cerându-le apropiaţilor să-l ucidă. Însă toţi se dădeau deoparte.

– Aşadar, nu am nici prieteni, nici duşmani, declarase el.

Faon îl apucase de braţ, şoptindu-i că trebuia să fugă cât mai repede. Se oferea să-l primească pe Nero în casa lui, aflată la paisprezece borne militare, între via Nomentana şi via Salaria.

Pornesc.

Nero are doar câteva haine pe el.

S-a dus vremea când umbla cu mantia de purpură plină de stele de aur. Nici o coroană nu-i încinge fruntea. Nu-i decât un fugar călare pe un cal pe care un pretorian l-ar refuza. Animalul face o săritură ca să nu dea peste un cadavru ce duhneşte întins în mijlocul drumului. Batista cu care Nero îşi ascunde faţa alunecă. Nişte trecători îl recunosc pe împărat şi îl interpelează.

Nu sunt departe de cazarma pretorienilor.

Se aud soldaţii strigând numele lui Galba.

Se dau pinteni cailor.

Există temerea ca locuinţa lui Phaon să fie deja înconjurată de pretorieni.

Fugarii se strecoară prin tufişuri. Ţepii îi zgârie. Se ascund în stufăriş.

Nero bea apă călâie dintr-o baltă, el care, în cupele „homerice“ voia ca apa ce i se servea să fie răcită cu zăpadă adusă zilnic din Apenini.

E îndemnat să se ascundă într-o gaură. Nero ezită:

– Ce destin, să mergi de viu sub pământ!

Uneori, cei din grup au impresia că este actorul care joacă un rol, adresându-se acelei plebe care l-a aclamat atât de mult. Zice:

– Cel care odinioară era mândru de suita sa numeroasă acum mai are în jurul său doar trei liberţi!

Şi probabil Phaon l-a predat.

Sunt ultimele ore. Nero plânge, se schimonoseşte, geme, apoi, brusc, zice pe un ton grav, în faţa gropii pe care a comandat-o.

– Ce artist piere odată cu mine!

Se învârte în jurul gropii, scoate de la centură două pumnale cărora le încearcă pe rând ascuţişul, apoi le bagă repede în teacă.

– Încă nu a sosit ceasul, spune el.

Se plânge. Nu vrea nimeni să-l încurajeze, sinucigându-se?

Oamenii se feresc.

Plânge, îi cere lui Sporus să înceapă bocetele şi plânsetele. Spune că vrea să i se ardă cadavrul ca să nu-i fie capul expus insultelor şi apoi scuipat.

Apoi pare că vrea să fugă, îşi răsuceşte mâinile, se prăbuşeşte şi murmură:

– Purtarea mea este nedemnă, dezonorantă. Este un lucru nedemn de Nero, da, nedemn! E nevoie de sânge rece în astfel de momente. Hai, trezeşte-te, Nero!

Doicile şi Acte se apropie.

Ele îl anunţă că garda pretoriană e pe drum cu misiunea de a-l aduce viu pentru a fi schingiuit, aşa cum cere tradiţia antică.

– Trebuie să mi se ardă tot trupul, repetă el.

Se aud călăreţii intrând în grădină.

Nero murmură un vers din Homer:

Galopul cailor cu iute pas îmi sună în urechi.

Apoi îşi înfige un pumnal în gât, dar atât de stângaci, atât de încet, încât Epafrodit trebuie să apese cu toată puterea.

Sângele ţâşneşte.

Nero încă mai respiră când un centurion pătrunde grabnic în încăpere şi încearcă să-i astupe rana cu mantia, să-i oprească sângele, voind să-l facă pe împăratul dezamăgit să creadă că vine să-l salveze.

– Prea târziu, spune Nero.

Apoi adaugă într-o ultimă suflare:

– Iată unde a ajuns fidelitatea.

Ochii par să-i iasă din orbite şi se holbează în aşa hal încât martorii se îndepărtează înspăimântaţi.

Apoi femeile îi înfăşoară cadavrul în cearşafuri albe, brodate cu fir de aur.

PARTEA A TREIA

13

Am văzut populaţia Romei răsturnând statuile lui Nero şi spărgându-le cu maiul.

Traversând Câmpul lui Marte, am întâlnit bande urlând şi urmărind bărbaţi şi femei cu privirea pierdută, cu chipurile schimonosite de frică.

L-am recunoscut atunci pe gladiatorul Spiculus.

Venea către mine, fugind din calea haitei. Ţipa că nu este un delator, ci luptase în arenă pentru popor şi împărat. Nu fusese nici curteanul şi nici amantul lui Nero.

Oamenii-câini, oamenii feroce care lătrau pe urmele lui se apropiau, agitând măciuci ghintuite. Îşi trăseseră pe cap, până la sprâncene, bonete frigiene, simbol al libertăţii redobândite.

Spiculus gâfâia. Se întorcea către mulţime strigând:

– M-aţi văzut! M-aţi aclamat! Sunt doar un mirmilon.

– Ai ucis pentru el, ai fost în slujba Fiarei! urlau ceilalţi.

Ajungând aproape de mine, s-a împiedicat. A întins mâna.

Ne-am încrucişat privirile. M-am dat înapoi.

Sălbăticiunile, câinii l-au făcut fărâme, apoi i-au aruncat rămăşiţele, bucăţi de carne însângerată printre resturile din piatră ale statuilor lui Nero.

M-au adulmecat. M-au atins. Au ridicat ghioaga.

Am spus că eram cavalerul Serenus, prietenul lui Seneca, acel înţelept pe care Nero l-a constrâns să se sinucidă. Mă întorceam din exil.

S-au uitat atenţi la mine, apoi un glas a strigat:

– Uite, acolo, o târfă a lui Nero, acolo!

Iar haita s-a îndepărtat.

I-am văzut prinzând trupul unei femei, aruncându-l în aer şi primindu-l în vârful pumnalelor şi al spadelor, apoi sfârtecându-l.

Un glas din apropiere a murmurat:

– Mi-e teamă că în curând Nero va fi regretat.

Nici măcar nu am vrut să-i zăresc chipul bărbatului care şoptise cuvintele astea, poate pentru a-mi întinde o capcană sau pentru că ghicise ceea ce gândeam şi eu.

Se scurseseră doar câteva ore de la moartea tiranului.

Dar deja aflasem că Nymfidius Sabinus – comandantul pretoriului, omul care îi cumpărase pe pretorieni, organizase şi voise sfârşitul lui Nero, care trimisese solie la Galba şi-l proclamase pe acest bătrân şi nobil soldat, care era fără îndoială şi cel mai bogat din tot Imperiul – visa acum să se aşeze pe tronul imperial.

Printre bandele care brăzdau cartierele Romei, îi ghicisem pe haidamacii lui care nu aveau numai în grijă să le taie gâtul delatorilor, tovarăşilor de desfrâu ai lui Nero, dar şi celor care ar fi putut să i se împotrivească lui, lui Sabinus.

Oare am fost cruţat probabil fiindcă eram trimisul lui Vespasian şi al lui Titus, iar aceştia, aflaţi în fruntea armatelor din Iudeea şi Egipt, se puteau opune trupelor lui Galba şi celor ale lui Vitellius, unele în Spania, celelalte în Germania?

În timp ce mergeam pe străzile Romei, am simţit, aşadar, în această dimineaţă duhoarea războiului civil, acea răsuflare urâtă a morţii.

Plutea pe colina grădinilor, acolo unde ardea trupul lui Nero.

Rugul fusese ridicat la câţiva paşi de mormântul familiei Domitius unde Acte, concubina umilită şi alungată, dar credincioasă, obţinuse de la Sabinus permisiunea de a-l îngropa pe împăratul decăzut.

Le-am văzut pe Acte şi pe doicile Egloge şi Alexandra, îngenuncheate, adunând cenuşa tiranului apoi vărsând-o într-un sarcofag de profir la capul căruia se înălţa un altar din marmură de Luna, oraşul din Etruria, celebru pentru carierele sale. Balustrada care înconjura sarcofagul era din piatră de Thasos.

Stăteam retras.

Îl văzusem pe Nero născându-se. Voiam să-l văd luând calea împărăţiei întunecate şi nepătrunse a morţilor.

Aveam certitudinea că dispariţia sa pecetluia sfârşitul unei etape din viaţa mea marcată de domnia sa de paisprezece ani.

M-am apropiat de Acte şi de doici.

De ce îl plângeau aceste femei pe cel numit Fiara, iar cei care credeau în noua religie îi ziceau Antihrist?

Acte a ridicat ochii. Am citit în ei compasiune, dar şi, spre totala mea uimire, seninătate, ca şi cum nu disperarea o copleşea, ci liniştea.

Aş fi vrut să-i pun întrebări, dar doicile au fost cele care mi-au spus, cu glas cuprins de emoţie:

– Era copilaşul nostru! Copilul nostru. A trăit cum a putut, cum a văzut că se trăieşte în jurul lui. Ştia că, dacă nu ucidea, el va fi cel ucis. S-a apărat. Apoi au repetat: Un copil.

Am tăcut. Dacă le-aş fi amintit de trupurile creştinilor răstigniţi pe cruce servind ca nişte torţe pentru luminarea petrecerilor date de Nero în grădinile sale, nu m-ar fi luat în seamă.

Dar cine m-ar fi ascultat dinaintea acestui mormânt, pe această colină unde o mulţime emoţionată începea să se adune,

înclinându-se în faţa locului unde era amplasat rugul, purtând buchete de flori şi depunându-le pe sarcofag?

Auzeam cuvinte, reconstituiam fraze, auzeam bocete. Împăratul iubea plebea, îi ajuta pe cetăţenii cei mai săraci. Le dădea grâne şi vin.

Le oferea jocuri în fiecare zi. Se amesteca printre cei mai amărâţi. Vorbea cu ei. Intra în tavernele lor. Cânta pentru ei. Voia ca plebea să-l iubească.

Cei care îl uciseseră erau cei hărăziţi de soartă, cămătarii, cei care furau din dări, care se îmbogăţeau pe timp de foamete speculând preţul grâului.

S-a auzit un glas strigând:

– Întoarce-te, Nero, printre ai tăi!

Iar alţii au răspuns:

– Nero este viu.

– Nu pe el l-au ucis.

– A fugit.

– Se va întoarce cu legiunile din Asia, cea a uriaşilor.

– A fost rănit, dar rana i-a fost pansată.

Brusc, mulţimea s-a dat la o parte şi l-am văzut pe Nymfidius Sabinus înaintând, şi mai aplecat ca de obicei, părând să nu privească decât pământul, dar apropiindu-se cu un pas hotărât spre sarcofag, oprindu-se în faţa unei femei care purta voaluri lungi, negre.

A apucat-o de braţ, obligând-o să se întoarcă spre el.

L-am recunoscut pe Sporus, cu faţa fardată pe care lacrimile trasaseră două dungi negre care îi împărţeau obrajii.

Cu un gest scurt, Sabinus a dat deoparte unul dintre văluri, lăsând astfel să apară chipul fardat care făcea din Sporus cel scopit imaginea Poppeei, soţia recreată de Nero.

Sabinus l-a luat cu el, pretorienii croindu-i drum prin mulţimea care murmura: „E Poppea, Poppea, soţia lui Nero..."

O voce, fără îndoială cea a unui partizan al lui Sabinus, unul dintre acei oameni pe care toţi cei care deţineau puterea îi plăteau ca să aplaude, a sărit:

– Vivat noul Nero, vivat Sabinus-Nero şi soţia sa Poppea!

Am închis ochii în acel moment.

Întotdeauna Fiara renaşte din propria cenuşă.

14

Nu eram singurul care se temea de venirea unei noi Fiare.

În forum, am auzit un om, urcat pe o bornă, anunţând cu o voce stridentă că se apropia de Roma un purceluş cu gheare de uliu. Acesta şi le va înfige în trupurile oamenilor. Va sfâşia Imperiul şi va distruge oraşele.

– Ascultaţi, ascultaţi, pământul fierbe, tremură de mânie!

Iar eu simţeam cum pământul vibra sub picioarele mele.

Nişte *insulae* se prăbuşiseră în mai multe cartiere. Fulgerul lovise în templul Cezarilor. O pădure plantată pentru a sărbători dinastia născută din Cezar şi din Augustus pierise; toţi copacii fuseseră doborâţi. Nu va mai exista împărat care să iasă din această stirpe, iar statuile tuturor Augustilor, adunate în templu, se spărseseră, iar capetele li se rostogoleau pe pământ.

Care va fi noul împărat?

Acest Galba care părăsise Spania, dar nu părea grăbit să ajungă la Roma?

Era bătrân. Avea peste şaptezeci şi trei de ani. Nu era frumos. Iar lumea îşi amintea deja de Nero ca de un împărat juvenil, mort la treizeci şi unu de ani.

Oare trebuia ca Roma să fie guvernată după el, împăratul-Apollo, de un om mărunt şi pleşuv cu trupul diform, având pe partea dreaptă o excrescenţă de carne atât de voluminoasă încât nu o putea ţine decât cu o feşă?

Un împărat cărunt, bolnav de gută, cu mâinile şi picioarele strâmbe încât nu putea să-şi tragă o pereche de încălţăminte sau să desfăşoare un manuscris?

Un zgârcit care nu le va plăti niciodată pretorienilor ceea ce liberţii şi Sabinus le promiseseră?

Un desfrânat care nu avea cutezanţa lui Nero îndrăznind să-l ia pe Sporus sau pe Pythagoras spre a le fi bărbat şi femeie?

Galba se prezenta ca respectând uzanţele, refuzând să fie femeie, şi totuşi alegându-şi masculi viguroşi şi în puterea vârstei. Primul dintre aceştia era Icelus pe care îl eliberase şi care era epilat, cu o piele netedă şi parfumată. La fel era şi cu ceilalţi doi liberţi care împărţeau patul cu el. Se spunea că Vinius şi Laco erau nişte prădători neîndoielnic mai răi decât Tigellin. Ei îl protejaseră pe fostul delator şi comandant al pretoriului lui Nero în schimbul unor cufere pline cu monede de aur.

Trecând prin cartierele cele mai sărace din Roma, am constatat că aici lumea îl regreta deja pe Nero.

După câteva zile, unele dintre statuile doborâte ale împăratului defunct fuseseră reaşezate pe soclul lor. În jurul lor începeau să se ţină adunări, să se facă sacrificii.

Un pic mai departe de aceste grupuri unde se tot spunea că Nero supravieţuise, că urma să reapară, am văzut oameni cu privirea fixă şi femei cu părul acoperit de văluri albastre. Am recunoscut pe unii dintre cei care, pe colina grădinilor, apoi în faţa mormântului, se apropiaseră de Acte, o consolaseră, apoi se îndepărtaseră, evitând mulţimea, părând temătoare.

L-am interpelat pe un om care, îmbrăcat într-o togă albă, stătea nemişcat.

– Eşti un discipol al lui Hristos, i-am zis.

M-a privit îndelung.

– Numele meu este Toranius, a răspuns el.

– Te-am văzut lângă Acte, privind cum arde trupul lui Nero. Ai văzut-o pe Acte adunându-i cenuşa. Ce faci aici împreună cu ai tăi? Îi regreţi moartea? Uiţi că ţi-a schingiuit fraţii întru credinţă?

Mi-a pus o mână pe umăr şi m-a dus într-o încăpere întunecată situată într-o clădire pe jumătate prăbuşită.

– Pământul tremură de mânie, a spus el.

L-am recunoscut atunci pe omul care, cocoţat pe o bornă anunţase cu un glas ascuţit mânia pământului.

– Lumea se va sfârşi, a spus el. Fiara a murit, Antihristul a fost pedepsit de Dumnezeu, dar deja apar alţi purceluşi. Războiul este peste tot. În Galia, în Iudeea şi în Galileea. Oamenii sunt răstigniţi, măcelăriţi. Sunt daţi fiarelor sălbatice.

Glasul începuse să-i tremure.

– Ascultă ce spune Hristos, Dumnezeul nostru: „Vor fi războaie. Neamurile se vor ridica împotriva neamurilor, împărăţiile contra împărăţiilor. Vor fi cutremure, foamete, tot felul de molime şi din toate părţile, iar pe cer se vor arăta mari semne. Acesta este începutul durerilor".

Ridicase glasul şi, în încăperea întunecată, bărbaţii şi femeile care îl urmaseră repetau aceste cuvinte:

– Începutul durerilor... Să ne rugăm lui Hristos care a pedepsit Fiara, să ne rugăm pentru ca să aibă parte de înviere trupurile celor martirizaţi, ale celor care vor cădea dacă noi încercări, un nou purceluş cu gheare de uliu ne lovesc. Să ne rugăm pentru ca învierea să ne dea viaţa şi liniştea veşnice. Să ne rugăm lui Hristos.

Apoi a scandat:

– Maranatha! Maranatha! Domnul nostru vine! Domnul nostru vine!

*

I-am părăsit pe creştini emoţionat, repetând aproape fără să vreau: „Maranatha! Maranatha!"

Dar ceea ce vedeam eu apropiindu-se nu era „Domnul nostru", ci Galba, un împărat a cărui uzurpare se pregătea deja.

În fiecare zi, Sabinus mergea la cazarma pretorienilor.

Doar el, spunea, îşi va ţine promisiunile făcute: va da cele şapte mii cinci sute de drahme pe care fiecare soldat trebuia să le primească pentru că l-au ales pe Galba.

Oamenii îl ascultau, dar nu-l respectau. Se zicea că era doar fiul unui gladiator, un libert care fusese în slujba lui Nero, unul dintre delatorii cei mai perverşi.

L-am auzit pe un centurion zicându-le pretorienilor:

– Puteam invoca motivele noastre împotriva lui Nero, dar acum, pentru a-l trăda pe Galba, avem oare să-i reproşăm uciderea unei mame, asasinarea unei soţii, ruşinea de a vedea un împărat urcându-se pe scenă şi jucând tragedii? Trebuie să i-l preferăm lui Galba, care a fost guvernator, consul, născut dintr-o familie nobilă, a cărui bogăţie este nemăsurată, care are cele mai mari depozite de grâne din Italia, pe acest Sabinus care l-a trădat pe Nero după i-a fost tovarăş de crime şi desfrâu, şi care ne va trăda când ne va veni rândul?

În ziua aceea, le-am scris lui Vespasian şi Titus că pământul Romei, de la căderea lui Nero, este zguduit de cutremure atât de puternice încât vor trebui mai multe luni, mai multe războaie pentru a se reinstala calmul.

Nu puteau să aibă încredere în pretorieni – care se vindeau celui care dă mai mult: lui Nero, Sabinus sau Galba, iar mâine, fără îndoială, lui Vitellius, care comanda în Germania şi pe care soldaţii săi l-au şi ales deja împărat, sau lui Otho, acest desfrânat care se căsătorise odinioară cu Poppea la porunca lui Nero. Soţ

menit să fie amabil, acesta facilitase întâlnirile dintre femeia sa şi împărat, dar, poate, îndrăgostit de noua sa soţie, gelos pe Nero, s-a revoltat de îndată şi a scăpat cu viaţă doar pentru că era prieten cu Seneca.

Era pe vremea când Seneca era ascultat de Nero.

Otho fusese exilat, iar acum se întorcea la Roma alături de Galba şi deja se zvonea că era rivalul acestuia, care refuzase să-l adopte şi să-şi facă din el urmaş.

Le-am scris lui Vespasian şi Titus că trebuiau să se ferească să recunoască autoritatea vreunuia dintre aceşti oameni – Galba, Otho, Vitellius – care pretindeau să conducă Imperiul. Degeaba pretorienii sau soldaţii lor, aclamându-i, i-au ales împăraţi, nimeni nu putea şti care dintre ei va câştiga.

Astfel, tocmai s-a descoperit trupul lui Sabinus ucis în camera unui soldat. Cadavrul i-a fost târât în mijlocul taberei pretorienilor. A fost înconjurat cu un gard, iar a doua zi toţi cei care voiau puteau să-l vadă şi să simtă acel miros de carne în putrefacţie.

Lasă-i pe aceşti ambiţioşi să se omoare între ei şi să putrezească, i-am scris lui Vespasian.

15

Cel dintâi trup ce urma să putrezească a fost cel al lui Galba, acest bătrân diform, crud şi zgârcit, desfrânat şi supus liberţilor cu care împărţea patul.

Trebuie să-l numesc împărat, deşi nu a reuşit niciodată să adune în jurul său nişte partizani, să-i facă să tacă pe pretorienii care îşi cereau drepturile şi cărora a avut lipsa de tact să le răspundă: „Eu am obiceiul să înrolez soldaţi, nu să-i cumpăr".

Pretorienii aşteptau să fie plătiţi, iar cum Galba refuza să o facă, îl înjurau, unelteau, încă ezitau să-l ucidă, neştiind cu cine să-l înlocuiască.

Într-o zi, în amfiteatru, în timp ce tribunii militari şi centurionii se rugau, după obicei, pentru fericirea împăratului Galba, mulţimea soldaţilor, în mijlocul cărora mă aflam, a început să protesteze, apoi, oficianţii continuându-şi rugăciunile, pretorienii strigară: „...dacă Galba este demn de asta!"

În clipa aceea, am ştiut că Galba era condamnat.

Am vrut să părăsesc Roma, să merg în întâmpinarea lui Titus, despre care un curier mă anunţase că se îmbarcase la Cezareea pentru a veni, în numele lui Vespasian şi al legiunilor din Iudeea, să-l salute pe noul împărat.

M-am dus pe malul drept al Tibrului, în cartierul evreiesc unde, mi se spunea, se putea găsi o trecere pe una dintre acele

nave, proprietate a unor negustori bogaţi, care plecau de mai multe ori pe săptămână spre Alexandria.

Am fost surprins de veselia ce domnea pe străzile înguste. Lumea se felicita pentru moartea lui Nero. Evreii, ca şi discipolii lui Hristos, credeau că Dumnezeu îl pedepsise pe împăratul care dăduse ordin legiunilor sale – cele ale lui Vespasian, Titus şi Tiberiu Alexandru – să reprime revolta oraşelor din Galileea, acele legiuni care se pregăteau – se temeau ei – să distrugă Ierusalimul.

La Alexandria tocmai sosise o solie a evreilor pentru a încerca să oprească masacrele zecilor de mii de oameni al căror martor fusesem.

Am fost escortat la Ben Zakkai, care conducea grupul de oameni, şi imediat am recunoscut acea siluetă slabă, acea faţă emancipată pe care încă o mai cizela o barbă grizonantă. Am căutat-o cu privirea, în casa în care m-a primit, pe fiica sa Leda a cărei amintire mă ţinea adeseori treaz. Am îndrăznit să-l întrerup, întrebând de ea, şi i-am văzut chipul crispându-i-se. Cu o voce gâtuită mi-a spus că Leda se alăturase acelor nebuni de zeloţi şi de sicari care credeau că puteau smulge de la Roma libertatea pentru poporul lor. Era cu aceştia la Ierusalim.

– E nevoie de pace, a murmurat.

Cunoştea profeţia lui Iosif Ben Matthias, dar, a adăugat el imediat, un evreu nu avea cum să citească viitorul pentru romani. Numai Dumnezeu alegea, iar Iosif a vrut probabil pur şi simplu să-şi scape pielea.

– Nero a murit, i-am răspuns.

I-am vorbit şi mai încet.

– Cine poate crede că Galba va reuşi să domnească? Omul acela nu poate fi împăratul seminţiei umane.

– Mai sunt Otho, Vitellius şi alţii, a obiectat el.

– Şi de ce nu Vespasian şi Titus? Poate că Iosif Ben Matthias a auzit glasul zeului vostru.

Şi-a desfăcut braţele anunţându-mă că evreii din Alexandria şi toţi cei pe care nebunia încă nu-i orbise, care îşi păstraseră cât de cât raţiunea, îl vor recunoaşte pe împăratul pe care îl vor alege cetăţenii Romei.

Faţa i s-a luminat de un zâmbet obosit.

– Unii dintre noi sunt cetăţeni romani. Eu sunt.

– Îl cinstiţi pe împărat? l-am întrebat eu.

A lăsat capul în jos.

– Facem sacrificii în cinstea lui.

M-am gândit că fiica sa Leda era romană şi am fost fericit. Apoi mi-am amintit de soarta rezervată locuitorilor din Jotapata sau din Tiberiada, de soarta femeilor pe care soldaţii le violau şi le spintecau ori le vindeau ca sclave după ce abuzau de ele.

– Trebuie să mă întorc în Galileea, am zis.

S-a uitat lung la mine, apoi mi-a propus să mă îmbarc pe nava care va duce solia evreilor la Alexandria. După care îmi va fi mai uşor să ajung în Cezareea.

– Dacă Ierusalimul nu se supune, am reluat eu, va trebui să-l cucerim, şi ce va mai rămâne din el după lupte?

S-a ridicat.

– Ierusalimul este un oraş sfânt, a murmurat el. Nu ne distrugeţi Templul.

A fost rândul meu să deschid braţele în semn de neputinţă şi de supunere în faţa fatalităţii, a alegerii divine.

Ben Zakkai mi-a luat mâinile şi mi le-a strâns foarte tare.

– Salvaţi vieţi, a spus el, vă implor! Fiecare viaţă este templul lui Dumnezeu.

Atitudinea, glasul, apăsarea degetelor sale osoase m-au răscolit. Se gândea la Leda.

Am bâiguit câteva cuvinte înainte de a-i mulţumi pentru propunere: voi pleca împreună cu el la Alexandria.

16

Mă grăbeam să fug de Roma.

Moartea dădea târcoale pe acolo. Se răspândea sângele războiului civil.

Nu voiam să fiu nevoit să aleg între Galba, Otho şi Vitellius. Cu fiecare zi ce trecea, credeam tot mai mult că profeţia lui Iosif Ben Matthias se putea realiza, că Vespasian, apoi Titus vor deveni împăraţii neamului omenesc.

Îi repetam lui Ben Zakkai că eram grăbit să pornesc spre Alexandria înainte ca pretorienii şi flota unuia sau altuia dintre rivali să ne interzică să mai ieşim din portul Ostia şi să ne înghită mlaştina însângerată ce devenise Roma.

Ben Zakkai mă asculta.

Îi admiram calmul, chiar şi tăcerea pe care nu o întrerupeau decât câteva cuvinte de înţelepciune prin care îmi cerea să am răbdare.

– Dumnezeu hotăra întotdeauna, murmura el.

Regăseam la el stăpânirea maestrului meu Seneca, acel aparent fatalism care nu era, de fapt, decât luciditate.

Ben Zakkai mă făcea să mă gândesc şi la acei creştini pe care îi văzusem, la acel Toranius pe care îl întâlneam în Forum unde îi avertiza pe romani de pericolele care îi ameninţau şi căruia îi admirasem curajul şi credinţa.

Când i-am împărtăşit gândurile, comparaţiile ce mi se impuneau, Ben Zakkai mi-a răspuns doar atât:

– Sunt fraţi toţi cei care cred în nemurirea sufletului, cei care ştiu că viaţa nu-i decât o scurtă trecere, iar trupul – un înveliş muritor de care sufletul se desprinde pentru a trece în eternitatea divină.

Vorbise cu glas scăzut, stând jos, cu mâinile şi picioarele încrucişate, cu trupul nemişcat de-ai fi zis că este al unei statui. Chiar şi buzele mi s-au părut nemişcate, şi totuşi, când am evocat reînvierea trupurilor în care credeau creştinii, cel al lui Hristos revenind astfel la viaţă, mi-a spus că fiecare îşi poate alege felul de a visa şi să se consoleze că nu-i decât un muritor din care doar sufletul va supravieţui.

– Dumnezeu îi dă fiecăruia speranţa pe care o merită, a murmurat el.

Nu i-am putut vedea faţa ascunsă în penumbră.

Apoi am vorbit despre plecarea pe care el voia să o mai întârzie, pentru că dorea să-l întâlnească pe cel care urma să-i succeadă lui Galba, fiindcă şi Ben Zakkai credea în căderea şi moartea bătrânului care se imagina domnind.

Străbătând Roma, simţeam cât se poate de limpede că puterea se destrămase deja.

Fiecare acţiona după bunul plac, fără a respecta legile sau uzanţele. Cruzimea era singura regulă.

Liberţii lui Galba – Icelus, Vinius, Laco – furau, ucideau ştiind că stăpânul lor va fi în curând alungat. Sclavii nu mai respectau nimic, jefuind, îmbătându-se, apucând cu aviditate tot ce le era la îndemână. Pretorienii şi soldaţii erau prea ocupaţi să se înfrunte şi să-şi aleagă un nou împărat ca să le pese de dezordinea care însângera oraşul şi, în curând, toate provinciile Imperiului.

Trupele din Germania îl desemnaseră ca împărat pe generalul lor, Vitellius, unul dintre cei mai depravaţi şi mai corupţi curteni ai lui Nero, delator şi juisor.

La Roma, pretorienii îl aclamaseră pe Otho, şi el un apropiat al lui Nero, împărţind cu împăratul defunct viciile cele mai extravagante, trupurile cele mai desfrânate, începând cu cel al Poppeei. Dar era dorit ca împărat tocmai pentru că plebea îşi amintea de Nero, de împărţeala grânelor, de jocurile oferite.

Cât îl priveşte pe bătrânul Galba, el îşi imagina că încă mai domnea, în timp ce, de fapt, era disprețuit pentru că la neputinţă se adăuga josnicia.

Aflasem că plătise asasini care să meargă în Galileea ca să-i ucidă pe Vespasian şi pe Titus de care se temea să nu-i devină rivali. Dar, ajunşi în Cezareea, ucigaşii s-au predat singuri spre a obţine graţia lui Vespasian şi îl denunţaseră pe împărat.

Se mai ştia, de asemenea, că Galba, în momentul sosirii sale la Roma, masacrase sute de vâslaşi din flota de la Misenum pe care Nero promisese că o va constitui în legiune. Când aceştia au cerut ca noul împărat să respecte cuvântul predecesorului său, Galba a pus cavaleria pretoriană să-i ucidă.

Dar aceasta, ca toate unităţile pretoriene, nu îi mai era credincioasă. Galba era de acum lipsit de apărare.

Otho dăduse fiecărui soldat zece mii de sesterţi şi le mai promisese alţi cincizeci de mii dacă îl scăpau de bătrân.

Când, la idele din ianuarie, la numai şase luni de la desemnarea ca împărat, Galba înaintase în Forum, asasinii aşteptau un om rămas singur.

Am asistat asemenea altor mii de romani la uciderea lui Galba.

A sosit în litieră, foarte aproape de ceea ce se numeşte lacul Curtius şi care este doar un puţ săpat în mijlocul Forumului, dar prin care, se spune, se ajunge la divinităţile infernului.

Mulţimea s-a apropiat de litieră şi a început să o zgâlţâie.

Nu mai era decât o biată barcă zbuciumată de furtună. S-a smuls emblema imperială.

Imediat, am auzit tropăitul cailor. Cavaleria pretoriană apăruse la marginea Forumului. Mulţimea s-a dat deoparte, a ocupat porticurile, locurile înalte pentru a asista la spectacol. Iar eu nu am fost decât unul dintre acei romani care i-au văzut pe cavaleri aruncându-şi suliţele asupra litierei.

Galba a ieşit, cu trupul deja plin de răni. L-am văzut ridicându-şi capul şi oferindu-şi gâtul unui centurion.

Mai târziu, s-a zis că ar fi strigat: „Faceţi-o, dacă lucrul acesta este mai bun pentru poporul roman!"

Cade. I se taie capul. Este înfipt într-o suliţă lungă. Este arătat mulţimii care urlă. Lumea aleargă cu lancea şiroind de sânge. I se duce capul la Otho. Apoi sunt aliniate în faţa noului împărat capetele liberţilor lui Galba: Icelus, Vinius, Laco.

Soldaţii îşi înmoaie spadele în sângele celor ucişi, alţii mâinile. Îşi arată palmele, degetele însângerate, lama înroşită către Otho, şi se cer recompense pentru aceste omoruri, pentru această alegere la tronul imperial.

Senatul se reuneşte, depune jurământ lui Otho.

În răstimp, capetele lui Galba şi ale liberţilor săi sunt pângărite şi mutilate.

Cea a lui Vinius îi este vândută fiicei sale pentru două mii cinci sute de drahme.

Pe cea a lui Galba o dau sclavilor unui libert al lui Nero pe care Galba pusese să fie asasinat. Iar sclavii se joacă cu ea, o

agită, o dau de-a rostogolul, strigând batjocoritori: „Galba, zeu al Iubirii, bucură-te de tinereţea ta!“

Într-adevăr, bătrânul pretindea că sexul său era la fel de ascuţit şi de tare ca o lance de tânăr soldat!

Apoi este aruncat în locul numit Sessorium, unde sunt lăsate în seama animalelor de pradă, câinilor şi vulturilor trupurile celor condamnaţi de Cezar.

I-am spus lui Ben Zakkai că între Vespasian şi tronul imperial nu mai rămâneau, acum când capul lui Galba fusese aruncat animalelor, decât cadavrele lui Otho şi Vitellius.

Legiunile fiecăruia dintre aceşti împăraţi – unul mai legitim decât altul, întrucât Vitellius nu primise jurământul senatorilor, dar şi unul, şi celălalt la fel de desfrânaţi – se pregăteau de luptă.

S-au întâlnit între Verona şi Cremona, la locul numit Bedriac. Sângele războiului civil a curs ca un torent. Optzeci de mii de cadavre ale soldaţilor romani au acoperit pământul Galiei Cisalpine.

Otho, învins, şi-a potrivit pumnalul în pământ, l-a ţinut drept cu ambele mâini, apoi s-a lăsat să cadă în ascuţişul lui, suferind doar preţ de un vaiet. Aşa au spus cei care i-au văzut trupul plin de sânge. Dar cine ştie ce se petrece cu adevărat în clipa morţii?

Soldaţii săi l-au plâns, i-au sărutat cadavrul, unii şi-au luat zilele de disperare în faţa rugului pe care îi ardea trupul.

Toţi cei care au supravieţuit şi s-au retras din calea legiunilor victorioase i-au jurat o ură necruţătoare învingătorului lui Otho, acest Vitellius, noul împărat care mărşăluia spre Roma.

Trebuia să părăsesc oraşul cât mai repede.

L-am convins pe Ben Zakkai că Vitellius desfrânatul, generalul legiunilor din Germania, delatorul aflat în slujba lui Nero, nu putea aduce poporului din Iudeea decât şi mai mult război şi nefericiri.

Vespasian era, desigur, un general nemilos, însă Iosif Ben Matthias îl văzuse împărat. Iar Titus era amantul reginei evreice, Berenice. Agrippa şi alţi evrei făceau parte din anturajul lui Vespasian. El şi Titus vor mai salva, probabil, ce se mai putea din poporul evreu.

– Ierusalimul? a murmurat Ben Zakkai.

– Chiar dacă Ierusalimul este distrus.

A lăsat capul în jos.

– Vom pleca, a spus el.

Am ieşit din portul Ostia în momentul în care legiunile lui Vitellius intrau în Roma şi începeau să o prade.

17

Îmi aduc aminte de fiecare moment al acestei traversări.

M-am alăturat lui Ben Zakkai imediat ce am ajuns în larg. Stătea la proră, ţinându-se cu mâinile de două frânghii, şi, cu braţele astfel ridicate şi întinse, semăna cu un răstignit.

M-am aşezat lângă el, apropiindu-mi mâinile de ale sale. Trupurile ni se atingeau, se sprijineau unul de celălalt. Faţa îi era îndreptată spre cer. Vântul îi arunca părul în spate, iar profilul său osos era regulat, viguros. Acest om firav se arăta a fi în acelaşi timp puternic şi plin de voinţă.

În momentul în care ne-am îmbarcat la Ostia, am descoperit un grup de bărbaţi, femei şi copii stând jos, înghesuiţi unii într-alţii pe punte. Majoritatea îşi ascundeau faţa, unii cu fruntea rezemată de genunchi, cu braţele ţinându-şi picioarele, ceilalţi cu capul plecat înfăşurat în văluri.

L-am întrebat din priviri pe Ben Zakkai.

– Poporul meu este mândru, a murmurat el întinzând mâna şi arătând acele trupuri îngrămădite, ghemuite. L-aţi făcut sclav. E învins.

Făcuse câţiva paşi, oprindu-se în faţa unuia sau altuia dintre aceşti evrei pe care tocmai îi răscumpărase de la nişte negustori care soseau din Galileea şi Iudeea cu navele încărcate cu sclavi.

– Cei pe care nu i-aţi masacrat i-aţi pus în lanţuri, i-aţi pângărit! a mai adăugat el.

La Roma, preţul sclavilor evrei se prăbuşise. Erau atât de mulţi încât comunitatea evreiască nu putuse să-i răscumpere pe toţi.

Ben Zakkai îi alesese pe cei mai tineri.

– La Alexandria, spusese el, când va sufla vântul dinspre nord, vor recunoaşte parfumurile Idumeei, Iudeei, Samariei şi Galileei. Vor fi la câteva zile de mers de Ierusalim.

După ce a spus aceste cuvinte, s-a îndreptat spre proră, eu urmându-l când coasta Italiei mai era doar o dungă neagră subţire subliniind orizontul. Căpitanul navei îmi dăduse asigurări că beneficiind de acest vânt din est vom ajunge la Alexandria în şase-şapte zile.

La început, Ben Zakkai m-a ignorat.

Tăcea, apoi, dintr-odată, ca şi cum reluam o discuţie abia întreruptă, mi-a spus:

– Mă rog lui Dumnezeu ca profeţia lui Iosif Ben Matthias să se împlinească, şi Vespasian să fie desemnat împărat al Romei. El a trăit printre oamenii poporului meu. I-a schingiuit şi i-a învins. Dar nici el şi nici Titus nu ne-au disprețuit. Ne-au recunoscut ca un popor de oameni viteji, un popor care luptă – Titus a spus-o, după cum ştiţi – pentru patrie şi libertatea sa. În fine, s-a întors spre mine: Când ajung în Alexandria, mă voi duce cu un grup de oameni la guvernatorul Egiptului. Îl cunosc pe Tiberiu Alexandru. S-a născut evreu, chiar dacă şi-a renegat, şi-a uitat originile. Ne ştie influenţa şi ne cunoaşte bogăţiile. Îi voi spune că legiunile trebuie să se pronunţe pentru Vespasian şi să refuze să-l urmeze pe Vitellius.

Cu o clipă înainte de a părăsi Ostia, am aflat că trupele lui Vitellius transformaseră deja Roma într-o imensă tabără militară.

Fiecare casă era plină de soldaţi înarmaţi. Veneau de pe pământurile friguroase, aspre şi sărace ale Germaniei. Descopereau aurul şi argintul primei cetăţi a lumii. Deţineau forţa. Cu o mână pe spadă, iar cu alta luând cu aviditate toate acele bunuri pe care Roma le avea din belşug.

Cât despre Vitellius, el începuse să dea banchete, să se îmbete, să se ghiftuiască: mic dejun, dineu, orgie se succedau în aceeaşi zi. Nici abundenţa meselor nu-l făcea să se dea înapoi. I se serviseră deja două mii de peşti, şapte mii de păsări, bucate în care se amestecau ficat de scară – acel peşte din mările calde –, creier de fazan şi de păun, limbi de flamingo, lapţi de murenă. Înghiţea toate astea, apoi voma.

Şi, cu ochii împăienjeniţi de beţie, poruncea moartea unuia sau altuia. Apoi, lacom şi crud, asista la schingiuiri.

– Vespasian trebuie să fie împărat, a repetat Ben Zakkai.

S-a aplecat spre mine, cu capul lăsat pe umăr, şi din nou m-am gândit la acei crucificaţi pe care moartea îi lua şi cărora brusc le cade capul. Mi-a zis:

– Veţi cuceri Ierusalimul, veţi distruge Templul.

Glasul exprima suferinţă.

Apoi s-a ridicat, sfidând din nou valurile, unele abătându-se chiar asupra punţii, acoperindu-ne de spumă şi pulbere de apă.

– Dar poporul meu va supravieţui dacă Vespasian, apoi Titus ajung împăraţi ai Romei. Legiunile romane vor fi spart pietrele, vor fi dărâmat zidurile de apărare, turnuri şi case, însă credinţa noastră va dăinui.

Şi-a lăsat trupul în jos, sprijinindu-se doar de braţele întinse, încă şi mai slabe.

– Voi sunteţi pedeapsa pe care ne-o dă Dumnezeu pentru greşelile pe care le-am făcut, a adăugat el. Vrea să ne pedepsească

pentru că ne-am dezbinat, schingiuit, ucis între noi, trădat unii pe alţii.

Mi l-am amintit pe Toranius, creştinul, şi acuzaţiile pe care le adusese preoţilor evrei, răspunzători, după părerea lui, de moartea lui Hristos şi răstignit întrucât a fost denunţat romanilor de către evrei.

– Zeul acesta, Hristos... am murmurat eu.

– Unul dintre ai noştri, un fiu al popoarelor noastre, a răspuns Ben Zakkai. Unul dintre cei care au căzut victime războaielor fratricide. Cain l-a ucis pe Abel. Erau fraţi. E nenorocirea, blestemul care ne ameninţă. Dar atâţia alţii ca Hristos au fost victime ale smintelii noastre!

A vorbit cu un glas exaltat pe care nu i-l auzisem niciodată.

Fiica lui se alăturase zeloţilor în Ierusalim, mi-a spus el. Îi cunoştea pe acest Eleazar, pe acest Ioan din Gischala care se aflau în fruntea lor, chiar dacă erau rivali. Erau nişte oameni curajoşi, dar cruzi şi nişte stricaţi.

– Zeloţii jefuiesc, asasinează, fură bogăţii, le violează pe femei, a zis cu glas apăsat Ben Zakkai. Îşi devorează morţii stropiţi cu sânge. Iau fără nici o ruşine moravurile femeilor. Îşi aranjează părul cu grijă, poartă veşminte femeieşti, se dau cu parfum din belşug şi îşi fac ochii ca să arate mai frumos. Au pasiunile, iubirile, neobrăzarea femeilor. Dar la această depravare, ei adaugă cruzimea. Ucid. Masacrează.

Ben Zakkai s-a ridicat, cu trupul arcuit, cu degetele încleştate pe cordaje.

– Se tăvălesc în Ierusalim ca într-un lupanar şi pângăresc toată cetatea cu faptele lor spurcate! a spus el hotărât.

Apoi a tăcut îndelung, probabil pentru a se ruga.

Când a început din nou să vorbească, a fost pentru a-l denunţa pe acest Simon Bar Giora, la fel de crud ca Eleazar şi Ioan din Gischala, dar rival al lor. Zeloţii ocupau Templul, trupele lui Simon – partea de jos şi de sus a oraşului, ai cărui locuitori le-au deschis uşile, neînţelegând şi nici măcar imaginându-şi că vor trebui să suporte violenţele şi crimele celor pe care îi chemau în ajutor pentru a-i apăra de zeloţi.

– Oamenii lui Simon Bar Giora fură şi le siluiesc pe femei. Le retează mâinile. Şi toţi aceşti evrei se sfâşie, se ucid între ei fără să le pese de legiunile romane. Iată de ce ne-a pedepsit Dumnezeu. Toate oraşele noastre, exceptând Herodionul, Masada şi Macherontele, sunt în mâinile voastre. Am aflat că Hebronul, oraşul lui Avraam, strămoşul nostru, oraşul pe care fiii acestuia l-au părăsit pentru a merge în Egipt, a fost ars din temelii de un tribun militar al lui Vespasian. A masacrat toată populaţia. Ne mai rămâne doar Ierusalimul. Dar cum ar putea el scăpa de pedeapsa lui Dumnezeu când se scaldă în crimă, desfrâu şi trădare?

Brusc, m-a strâns în braţe.

– Fiica mea, Leda, este la Ierusalim, ţi-am spus, Serenus. Salveaz-o, dacă o vrea Dumnezeu!

Apoi s-a prins din nou de corzi, cu braţele depărtate, asemenea unui răstignit.

18

L-am văzut pe Ben Zakkai îndepărtându-se.

În clipa în care am vrut să-l urmez în portul Alexandria, cel aflat în faţa insulei Pharos, am fost oprit de tribunul care venise să mă întâmpine.

– Lasă-l pe acest evreu să se ducă, mi-a spus. Te aşteaptă Tiberiu Alexandru.

Am protestat, dar Ben Zakkai a surâs cu un aer obosit, adunându-i în jurul său pe sclavii evrei pe care îi cumpărase la Roma.

– Sunt cetăţean roman, a murmurat el privindu-l pe tribun. Dar sunt evreu. Dar probabil că pentru tine şi pentru Tiberiu nu sunt un roman adevărat.

M-a tras câţiva paşi mai la o parte.

– Numai Dumnezeu cântăreşte şi cunoaşte valoarea unui om, a adăugat el. Cei care îl uită sunt nişte oameni mărunţi.

Mi-a strâns mâna.

– Mă interesează ce crezi despre mine, Serenus. Eşti cavaler roman, un adevărat roman, apropiat de Vespasian şi de Titus, dar ceea ce contează este că simt cum se naşte credinţa în tine. Dumnezeu încolţeşte în sufletul tău, Dumnezeu va fi în tine!

– Cred în Hristos, am spus. Nu este zeul tău, Ben Zakkai.

– Dumnezeu e Dumnezeu, s-a limitat el să spună.

Apoi s-a îndreptat spre străzile largi şi drepte care se deschideau la capătul cheiului.

A mers cu paşi mari, cu legănări ample de braţe, părând că vrea în felul acesta să o ia la fugă. Sclavii săi evrei se grăbeau în urma lui, formând o trupă zgomotoasă şi grăbită. Îşi regăseau pământul din Orient şi acel vânt al deşertului acru, uscat, care sufla atât de adesea în Iudeea, în Idumeea, în Galileea. Se întorseseră acasă.

– I-ai ales pe evrei ca să te aducă până la noi, mi-a zis Tiberiu Alexandru în timp ce mă primea în palatul său.

M-a privit îndelung cu ochii săi afundaţi, două sclipiri negre pe faţa-i îngustă şi osoasă.

Primise chiar în dimineaţa aceea un curier de la Roma, plecat din Ostia după mine.

Mi-a arătat tăbliţele şi rulourile manuscrise care povesteau ultimele evenimente.

Senatul îl recunoscuse pe Vitellius, iar acesta adusese sacrificii pentru sufletul lui Nero, organizase festivităţi care le aminteau pe cele ale împăratului histrion. Plebea îi aclamase pe cântăreţii din ţiteră şi pe condamnaţii aruncaţi fiarelor.

Tiberiu Alexandru a împins cu un gest mânios tăbliţe şi rulourile. Câteva manuscrise au căzut, iar el le-a îndepărtat cu vârful piciorului.

– Îl cunosc pe Vitellius, a comentat el. Uită-te la burta lui, la buzele lui şi vei şti cine este. El nu mănâncă, ci înghite: gura lui este un canal de scurgere. Este mai corupt şi mai laş decât Nero. Dacă domneşte, toţi duşmanii Romei, cei pe care i-am învins şi supus, îşi vor înălţa capul. Iar evreii tăi, Serenus, vor fi primii care o vor face, apoi galii, germanii, parţii. Iar noi nu vom cuceri niciodată Ierusalimul, ci vom fi alungaţi din Iudeea şi din Galileea.

S-a oprit, apropiindu-se de mine.

– Ce doreşte Vespasian? Îl cunoşti. Soldaţii cred în el. Dacă vrea el, ei îl vor aclama. Prevestirile îi sunt favorabile.

Tiberiu Alexandru a început să măsoare în lung şi în lat încăperea care începea să se întunece.

– Pe câmpul de luptă de la Bedriac, a spus el, înainte ca armatele lui Otho şi ale lui Vitellius să se războiască, s-au înfruntat timp îndelungat doi vulturi sub ochii soldaţilor. Unul dintre ei a fost învins, dar a venit un al treilea şi l-a alungat pe învingător. Acest vultur cu aripi imense venea dinspre soare-răsare.

Tiberiu a adăugat că soldaţii din Orient, cei ai legiunii din Egipt, dar şi cei din Siria, Iudeea sau de pe malurile Dunării se temeau ca nu cumva Vespasian să-i înlocuiască la un moment dat cu trupele din Germania, şi ca ei înşişi să fie cumva transferaţi pe malurile Rinului.

– Ei preferă femeile de aici, a adăugat el fără să i se lumineze chipul de cel mai mic zâmbet. Dacă Vespasian vrea...

S-a întrerupt şi m-a întrebat:

– Ce ştii despre dorinţa lui?

Am vorbit despre profeţia lui Iosif Ben Matthias, capturat după căderea oraşului Jotapata pe care îl apărase cu talent şi eroism.

– A prevestit căderea lui Nero, succesiunea împăraţilor. Doi au murit deja. Încă de pe când domnea Nero, a spus că vor fi trei succesori, apoi l-am auzit repetând: „Salvatorul va veni din Iudeea". Vespasian l-a ascultat şi îl tratează mai mult ca musafir decât ca prizonier.

– Nu-mi plac preoţii evrei, a pufnit Tiberiu Alexandru. Sunt nişte şerpi. Îi farmecă pe cei pe care vor să-i piardă. Acesta căuta să-şi salveze viaţa. L-a flatat pe Vespasian. Însă pentru a fi împărat, trebuie să vrei cu adevărat, şi nu să te mulţumeşti cu profeţia unui evreu. Te întreb, Serenus: Vespasian va şti să vrea?

– Dacă soldaţii vor, am murmurat eu. Şi, deci, dacă tu vrei acest lucru, Tiberiu.

Tiberiu s-a îndepărtat de parcă ar fi vrut să-şi ascundă chipul.

Mă miram de propria-mi îndrăzneală, de cuvintele ce-mi ieşeau din gură.

Am spus că, dacă una dintre legiuni, şi mai întâi cea din Egipt, se va pronunţa în favoarea lui Vespasian, vor urma toate celelalte: din Iudeea, din Siria şi de la Dunăre. Dar trebuia să înceapă cineva.

– Tu ştii, Tiberiu, cât de important este Egiptul.. Fără grâul din valea Nilului, Roma moare de foame.

Au intrat câţiva sclavi aducând lămpi, torţe, sfeşnice. Tiberiu Alexandru a ieşit din umbră.

– Am să le vorbesc soldaţilor, a murmurat el, abia mişcându-şi buzele, cu maxilarele încleştate.

A dat ordine. Voia ca o triremă să fie gata de plecare încă de-a doua zi dimineaţa.

– Vei pleca în Cezareea. Îi vei spune lui Vespasian că soldaţii din legiunea egipteană îl aleg pe 1 iulie ca împărat.

Aşadar, lui Vespasian îi rămâneau şapte zile pentru a-i convoca pe tribunii celorlalte legiuni şi a-i pofti să facă la fel.

– Spune-i să nu se îndoiască de mine, Serenus. Eu nu sunt un profet evreu, ci prefect al Romei. Fac legământ că voi acţiona aşa cum ţi-am spus.

A întins braţul.

Am şoptit vorbele lui Iosif Ben Matthias:

– Salvatorul va veni din Iudeea.

Şi mi-am adus aminte de Toranius, creştinul, care spusese aceeaşi frază pentru a anunţa nu venirea unui nou împărat, ci pe aceea a zeului său Hristos, răstignit şi reînviat în Iudeea.

19

M-am aşezat lângă Iosif Ben Matthias la capătul digului din portul Cezareea.

Stătea cu capul plecat, cu bărbia în piept şi trupul ghemuit. Ai fi zis că e un bătrân, sătul să se mai ţină drept. S-a întors spre mine. Faţa îi era lividă, privirea – pierdută. Eram stupefiat. Nu-l mai recunoşteam pe omul mândru şi sigur pe el pe care-l întâlnisem din momentul sosirii mele în Cezareea, cu trei zile mai înainte.

Este acel Iosif care mă primise în palatul lui Vespasian.

Tribunii şi centurionii care se îngrămădeau în anticameră se dăduseră la o parte pentru a-l lăsa să treacă.

Fusesem surprins de deferenţa cu care îl salutau. Acest om luptase împotriva lor, opunându-le rezistenţă săptămâni de-a rândul şi le opărise soldaţii cu ulei încins. Era prizonierul lor. Iar el înainta printre ei cu un aer suveran.

Îl urmau nişte sclavi, ducându-i lanţurile lungi pe care încă le mai purta la mâini şi la picioare. Mulţimea uitase legăturile pe care el le afişa ca pe o podoabă.

Se oprise dinaintea mea, îşi încrucişase braţele, aşteptase câteva clipe, ca pentru a le lăsa martorilor întâlnirii noastre timp să se apropie pentru a ne auzi cuvintele.

M-a salutat ridicând puţin palma deschisă.

– Vii din Egipt, Serenus. Mi se spune – zâmbi cu suficienţă – că l-ai întâlnit pe prefectul Tiberiu Alexandru. Ştiu că soldaţii din legiunea sa refuză să recunoască autoritatea lui Vitellius. Confirmi? Pe 1 iulie, Tiberiu va face ca numele lui Vespasian să fie aclamat de cohorte. Iată ce mi s-a raportat chiar în dimineaţa aceasta.

Privise în jur, iar tonul vocii sale, suficienţa, pretenţia sa mă iritaseră.

– Întrucât ştii, îi răspunsesem eu, este inutil să mă întrebi, iar eu să-ţi răspund.

Îmi lăsase impresia că nu mă auzea.

– Am primit un curier de la prietenul tău Iohanan Ben Zakkai, care este şi al meu. Acest mesaj a sosit cu câteva ore înaintea ta. Ben Zakkai a fost primit cu solia sa de către prefectul Tiberiu.

Se întorsese către centurioni şi tribuni.

– Ştiţi de ce un roman, un prefect al Imperiului, un soldat al Romei nu poate accepta să i se supună lui Vitellius? Acest om lipsit de virtute se bucură că este război civil. Descoperind cele optzeci de mii de cadavre care împânzeau pământul la Bedriac, după bătălia dintre legiunile din Germania şi cele ale lui Otho, a îndrăznit să spună: „Cadavrul unui duşman miroase întotdeauna frumos, dar mai ales dacă este al unui compatriot". Este acesta cuvântul unui împărat? V-o spune un general al evreilor, care v-a fost duşman îndârjit, dar loial, fiindcă soarta poporului său este legată de destinul şi gloria Romei: Vitellius nu poate fi împăratul seminţiei omeneşti. Dumnezeu mi-a spus: „Salvatorul va veni din Iudeea!"

Tribunii şi centurionii îşi înălţaseră armele, scandaseră numele lui Vespasian, lovind cu piciorul podeaua de marmură. Şi mi se păruse că întreg palatul tremura.

La puţin timp după aceea, apăruse Vespasian, urmat de soţia sa, Cenis. Acesta îi ceruse lui Titus să ia loc lângă el pe estrada care ocupa o întreagă latură a sălii.

La câţiva paşi de Titus, lângă estradă, o zărisem pe Berenice, cu părul său negru strâns într-o diademă de perle. Adeseori, făcea să lunece vălurile, îşi ridica braţele goale, aranjându-şi uşor şuviţele cu vârful degetelor. Datorită acestor mişcări, îi ghiceai subsuorile şi forma sânilor.

Titus nu o slăbea din ochi, părând să uite că se afla pe estradă, la dreapta tatălui său, observat de mulţimea de oameni înarmaţi.

Tribunul Placidus mă împinsese către estradă zicând:

– Cavalerul Serenus a sosit din Alexandria. Prefectul Tiberiu şi legiunea sa îţi cer să accepţi destinul pe care zeii şi soldaţii tăi ţi-l oferă. Fii împăratul nostru, Vespasian!

Vespasian mă privise îndelung în timp ce numele îi era repetat, ritmat, urlat.

Nu mă întrebase, dar confirmasem, dând de mai multe ori din cap, cuvintele tribunului Placidus, şi cu siguranţă că Iosif Ben Matthias îl prevenise deja asupra hotărârii lui Tiberiu Alexandru.

Câţiva centurioni se apropiaseră de estradă, întrebându-l pe Vespasian şi agitându-şi spadele.

Aceştia reprezentau legiunile din Iudeea şi din Galileea, pe cele din Siria şi de la Dunăre.

Niciodată, spuneau ei, nu vor accepta să depună jurământ pentru Vitellius. Cereau insistent ca Vespasian să se supună voinţei zeilor şi a legiunilor.

Erau gata să-i ofere viaţa lor, dar dacă refuza...

– Te vom ucide, l-au ameninţat ei, apoi ne vom lua viaţa pe cadavrul tău. Astfel, vieţile noastre şi sângele se vor uni. Vrei să fie în viaţă sau în moarte? Alege să ne fii împărat, Vespasian!

L-am observat pe Vespasian. Strângea din dinţi. Fruntea îi era brăzdată. Se încrunta. Ai fi zis că suferea sau se stăpânea, făcând un efort epuizant.

Dar trupul său încremenit, cu picioarele desfăcute, era ca un bloc de piatră cât de cât curăţat, asemenea unei statui pe care sculptorul tocmai o începuse.

Împăratul Flavius Vespasian se desprindea în faţa mea de trupul generalului Vespasian.

A ridicat mâna cu palma deschisă, cu braţul întins, şi era ca şi cum doar prin acest gest strivea toate trupurile, strângea şi sufoca toate gâturile.

– Trebuie să ascult de glasul legiunilor mele şi al zeilor, a spus el.

Aceste câteva cuvinte mi s-au părut să facă liniştea încă şi mai adâncă şi să-i încremenească pe soldaţi.

Apoi, în momentul în care Vespasian cobora braţul, au izbucnit strigătele şi aclamaţiile.

Am fost înconjurat, sărbătorit, înghiontit, apoi tribunul Placidus m-a luat şi m-a condus într-o încăpere unde se aflau Vespasian, sclava eliberată şi soţie Cenis, Titus, Agrippa, Berenice şi tribunii din diferitele legiuni care tocmai îl desemnaseră împărat.

Vespasian s-a îndreptat spre Iosif Ben Matthias, poftindu-l să-l urmeze în mijlocul încăperii.

Toată lumea s-a strâns în jurul lor. Mă aflam în cercul al doilea, nu departe de Berenice şi de însoţitoarea sa Mara, căreia îi recunoşteam sub văluri formele şi al cărei parfum mă îmbăta.

În acel moment, în timp ce eram actorul şi martorul unui eveniment care va marca istoria Romei, am avut sentimentul că trupul unei femei, plăcerea pe care o dădea, bucuria pe care această juisare o aducea însemnau mai mult decât posesia unui imperiu.

Poate că viciile, perversităţile, cruzimea, dezmăţul în care se tăvăleau împăraţii veneau din decepţia lor, din amărăciunea de a descoperi că, imaginându-se stăpânii lumii, nu posedau nimic, că erau mult mai săraci decât un tânăr sclav cu falusul sculat de dorinţă.

Vespasian a pus mâna pe umărul lui Ben Matthias.

– Acest om, a început el arătând lanţurile care strângeau mâinile şi gleznele lui Iosif, este încă pus în fiare. A fost unul dintre duşmanii noştri cei mai îndârjiţi. Unul dintre arcaşii săi chiar m-a rănit. Şi fiecare dintre voi ştie că mulţi dintre ostaşii noştri cei mai buni au murit în asediul oraşului Jotapata pe care l-a apărat îndelung.

Vespasian a făcut câţiva paşi, oprindu-se în faţa tribunilor, apoi în faţa lui Berenice:

– Curajul său este demn de respectul nostru. Roma ştie să recunoască valoarea inamicilor ei, care îi devin adesea aliaţi. Iar Iosif Ben Matthias, general al evreilor, preot de primă clasă sacerdotală la Templul din Ierusalim, este unul dintre ei. Din ziua în care s-a predat, nu a încetat să-mi prezică ascensiunea la demnitatea imperială. Nero încă mai trăia. El a îndrăznit să spună cu glas

tare ceea ce îl anunţa zeul său. Astăzi, profeţia s-a împlinit. Am acceptat alegerea zeilor şi a legiunilor. Dar este şocant că omul care mi-a anunţat cel dintâi acest destin încă mai este prizonier de război şi pus în lanţuri. Dau ordin să-i fie scoase lanţurile.

Iosif şi-a înclinat capul şi fără îndoială că se pregătea să-i mulţumească lui Vespasian când Titus înaintă:

– Tată, dreptatea cere ca Iosif să fie eliberat de această umilinţă în acelaşi timp cu fiarele. Trebuie să dai ordin nu numai să fie eliberat de lanţurile sale, dar şi, conform anticei tradiţii, să fie sfărâmate, pentru ca să se ştie că nimeni, niciodată, să nu se folosească de ele împotriva sa.

Vespasian şi-a dat acordul, iar un soldat a rupt lanţurile cu câteva lovituri de ghioagă.

Iosif Ben Matthias şi-a arătat încheieturile mâinilor către Vespasian, cu palmele întoarse şi deschise.

– Aş putea purta numele de familie al împăratului, dat fiind că acum îţi datorez viaţa şi libertatea? a întrebat el.

– Salve, Flavius Iosif! i-a răspuns Vespasian.

L-am urmărit pe Iosif pe când traversa sălile palatului unde soldaţii stăteau pe lângă notabilii şi locuitorii cei mai bogaţi din oraş.

Eram uimit că Iosif pleca astfel în loc să rămână alături de Vespasian şi de Titus, de Berenice şi Agrippa.

L-am văzut profitând, pentru a se da deoparte, de sosirea lui Mucius, guvernatorul Siriei care, înconjurat de centurioni, îl anunţase pe Vespasian că toate cohortele şi toate oraşele din provincia sa depuseseră jurământ noului împărat, şi că el, Mucius, era gata să ia comanda trupelor şi să meargă în Italia pentru a-i alunga din Roma pe Vitellius şi pe soldaţii săi.

Nimeni nu părea să fi remarcat plecarea lui Iosif.

Acesta tr: versase oraşul străbătut de cortegii de soldaţi care strigau numele lui Vespasian. Fusese oprit, înconjurat, ameninţat şi insultat: „Eşti un evreu!" i se strigase. Câţiva centurioni îl protejaseră, împingându-i pe soldaţi. Îi auzisem sfătuindu-l pe Iosif să revină la palat. Străzile din Cezareea nu vor fi niciodată sigure pentru un evreu, adăugaseră ei.

Dar Iosif îşi continuase drumul până în port.

Cheiurile erau pustii. Câţiva soldaţi păzeau triremele care, a doua zi, îi vor duce la Alexandria pe Vespasian, Titus, Berenice şi Agrippa. Iosif trebuia să facă parte din grup, iar eu mă gândeam să-i însoţesc.

Cine deţinea grânarul Nilului deţinea Roma. Vespasian ştia asta.

Iosif intrase pe dig şi se aşezase la capătul lui, cu faţa spre marea la fel de netedă ca o oglindă.

Cerul înstelat se reflecta în ea, iar lumina densă şi grea a nopţii se spărgea în cioburi sclipitoare.

M-am aşezat lângă Iosif, iar tristeţea din privirea sa m-a mirat şi emoţionat totodată.

– Salvatorul a venit din Iudeea aşa cum te anunţase zeul tău şi cum ai prezis, i-am spus. Tu, învinsul, l-ai ales pe cel pe care îl voiai învingător. Iată-te, Flavius Iosif, protejat de împărat. Triumfi!

Am arătat spre marea pustie. Oraşul şi palatele sale, torţele şi rumoarea, petrecerile se aflau în urma noastră. Briza mării le îndepărta, lăsându-ne doar zgomotele slabe şi regulate ale resacului.

– De trei zile te tot observ, am continuat. Te-am văzut sigur pe tine ca un suveran, om liber, şi nu prizonier care se teme pentru soarta lui. Şi te găsesc aici, singur, palid, de parcă disperarea te-ar fi copleşit, ca şi cum te-ai întreba dacă nu ar trebui să te arunci de pe stâncile astea.

– Ştii tu că la Ierusalim zeloţii şi sicarii i-au închis pe tata şi pe membrii familiei mele? Mi-am trădat poporul, repetă el. Şi poate aşa voi fi judecat până la sfârşitul lumii.

Am tăcut.

Mi se întâmplase să mă gândesc că Iosif alesese mai degrabă să supravieţuiască şi să evite cu orice preţ să fie dat pe mâna călăilor lui Nero.

– Oare crezi că nu ştiu că mulţi romani şi poate că şi tu, Serenus, au fost de acord cu zeloţii? Sunt flatat de oameni, mi se înclină pentru că Vespasian şi Titus mă protejează.

– Tu eşti Flavius Iosif acum.

A ridicat din umeri.

– Numele familiei imperiale îmi va fi scut şi nimeni nu va îndrăzni să mă atace atât timp cât vor domni Flavienii. Dar i-ai văzut şi auzit pe soldaţi pe străzile din Cezareea? Pentru ei, pentru greci, eu nu sunt decât un evreu, ba mai mult, unul care şi-a trădat poporul. Ei disprețuiesc acest popor, iar pe mine cu atât mai mult.

– Hai să ne întoarcem, i-am zis. Mâine plecăm în zori.

A ezitat. I-am întins mâna ca să-l ajut să se ridice.

Mi-a păstrat palma într-a sa şi am stat aşa în picioare cu faţa spre mare.

– Nu vreau să-mi dispară poporul, a spus. Nu vreau să fie uitată credinţa în Dumnezeul nostru, să nu se ştie nimic despre

istoria noastră, mai mare decât a tuturor neamurilor omeneşti. Îi cunosc pe romani. Ei îi masacrează pe toţi cei care li se împotrivesc. Ne vor transforma oraşele în câmpuri de piatră. Ne vor distruge Templul şi oraşul dacă nesăbuiţii care sunt acum acolo refuză să se predea. Îi cunosc pe Eleazar, pe Ioan din Gischala şi Simon Bar Giora. Se vor bate aşa cum m-am bătut eu la Jotapata. Şi iată care este rezultatul! Am trădat, da, în aparenţă, dar pentru ca să existe un evreu care să-şi poată transmite credinţa, tradiţiile şi să povestească acest război care nu se va sfârşi decât cu distrugerea oraşelor şi împrăştierea poporului nostru. Ştiu asta.

– Ţi-a spus-o zeul tău?

– Nu am avut nevoie de Dumnezeu ca s-o ştiu. Este destul să fii om. Ascultă-l pe Titus, ascultă-i pe tribunii militari. Ascultă-l pe Vespasian. Pacea romană cere supunere. Cei care se împotrivesc vor fi ucişi sau făcuţi sclavi.

– Tu ai rezistat, Iosif, şi iată-te liber, purtând numele de familie al împăratului.

– Sunt sclav, Serenus. Am ales să trăiesc cu preţul demnităţii mele.

Mi-a strâns mâna şi mi-am amintit de degetele osoase ale lui Ben Zakkai prinse de încheietura mâinii mele.

Nici el şi nici Iosif nu erau nişte sclavi ori nişte învinşi. I-am spus-o. Mi-a dat drumul la mână şi m-a urmat.

– Există cei care aleg să lupte până la moarte, a murmurat el, şi cei care, ca mine sau ca Ben Zakkai, aleg să trăiască. Poate că noi suntem nişte trădători, Serenus, însă fără supravieţuitori care să le amintească lupta, morţii sunt inutili.

Eu vreau ca fiecare evreu pe care romanii îl ucid să învie în scrierile mele. În felul acesta poporul meu va supravieţui, îşi va

menţine tradiţiile, îşi va păstra credinţa şi va rămâne alesul lui Dumnezeu.

Ne-am îndreptat spre palatul lui Vespasian în timp ce zorii se ridicau deasupra pământului Iudeei.

20

Am crezut că nu voi mai vedea vreodată cerul Iudeei.

Trăiam ascuns într-o pivniţă a unei cocioabe de pe malul drept al Tibrului, în cartierul evreiesc.

În loc să plec din Cezareea spre Alexandria, am ajuns la Roma din ordinul lui Vespasian.

Trebuia să-l întâlnesc pe fratele împăratului, Flavius Sabinus, care era prefect al oraşului.

Vespasian voia să evite războiul civil şi spera ca fratele său să fie destul de abil pentru a-l convinge pe Vitellius să abdice. Trebuia speriat cel care încă mai era împărat şi anunţat că trupele lui Mucius părăsiseră Siria şi mărşăluiau spre Italia. Că legiunile lui Antonius Primus, venind din provinciile Dunării, pătrunseseră în Galia Cisalpină. Însă Flavius Sabinus îi putea, de asemenea, promite viaţa lui Vitellius şi o recompensă de o sută de mii de sesterţi.

Vespasian a adăugat strâmbându-se:

– Cred că atât îi va fi destul acestui beţivan. Nu vreau ca măcar un singur cetăţean al Romei să-şi rişte viaţa pentru alungarea lui Vitellius. Trebuie să cadă ca fructul putred, aşa cum şi este.

Împăratul m-a îmbrăţişat, iar Titus m-a strâns şi el la piept. Şi unul, şi celălalt mi-au mulţumit că am acceptat.

– Nu-i voi uita pe cei care m-au slujit cu loialitate şi curaj, mi-a mai spus Vespasian.

Ce puteam face decât să mă înclin şi să plec la Roma.

Imediat ce am intrat în oraş, am recunoscut duhoarea de moarte care stricase ultimele săptămâni ale domniei lui Nero.

Cadavre sfâşiate de câinii vagabonzi zăceau pe pavele. Lumea trecea peste ele părând că nu le vede.

Am auzit strigătele plebei care, în Marele Circ, îl aplauda pe Vitellius. Împăratul îi oferea ca hrană fiarelor sălbatice pe suspecţii desemnaţi de delatorii săi. Mulţimea aclama, îi jura fidelitate, cerându-i să reziste în faţa armatelor lui Vespasian despre care se ştia deja la Roma că se apropiau de Cremona şi că urmau să întâlnească trupele regulate.

Vitellius îi invita pe tinerii romani să se înroleze. Oferea recompense, asigurându-i că după victorie soldaţii săi vor fi trataţi ca veterani, fiecare obţinând o parte din pradă şi, pentru cei care doreau, proprietatea asupra unui pământ în provinciile care se ridicaseră împotriva împăratului: Iudeea, Siria, Moesia.

Am aşteptat să vină noaptea pentru a mă strecura în palatul lui Flavius Sabinus. Prin jur se învârteau câţiva ucigaşi şi delatori. I-am ocolit, trecând prin grădini, surprins că pot pătrunde în clădire fără dificultate şi să ajung până în sala unde se aflau Flavius Sabinus şi fiul cel mic al lui Vespasian, Domiţian.

Benchetuiau, întinşi pe paturile lor, păziţi de câteva gărzi, fără ca măcar să mi se remarce prezenţa, mirându-se doar când m-am proţăpit în faţa lor şi am zis, arătând spre noapte şi spre chiparoşii bătuţi de vânt:

– Nu simţiţi, nu auziţi? Vă pândeşte moartea! Flavius Sabinus, eşti fratele noului împărat, iar tu, Domiţian, fiul său. Sunteţi înconjuraţi de ucigaşii şi delatorii lui Vitellius şi nimeni nu vă protejează. Flavius Sabinus, la tine se poate intra după bunul

plac; am făcut-o fără ca vreun veghetor de-al tău să mi-o interzică. Împăratul Vespasian are nevoie de voi vii!

Flavius Sabinus m-a ascultat zâmbind. Şi-a trimis invitaţii, păstrându-l doar pe Domiţian şi invitându-mă să împart cu el mâncărurile pe care sclavii continuau să le pună pe micile mese din marmură şi fildeş.

I-am transmis dorinţele lui Vespasian: trebuia împiedicat războiul civil, scuturat copacul ca să se desprindă – repetasem expresia lui Vespasian – „fructul cel putred".

– Cade, cade, a murmurat Flavius Sabinus. Vitellius este gata să abdice.

I-am amintit aclamaţiile plebei, bandele de soldaţi şi de ucigaşi întâlnite în oraş, delatorii pe care îi recunoscusem, fiindcă unii spionaseră deja în favoarea lui Nero.

– Un animal rănit devine turbat de frică şi de furie, am spus.

Flavius Sabinus a ridicat din umeri.

Nu-l cunoşteam pe Vitellius, m-a certat el. Acesta nu era nici taur şi nici leu, ci un porc sau mai exact o scroafă. Avea faţa umflată şi înroşită a beţivilor, intestinele păreau că vor să facă să-i plesnească burdihanul pe care trebuia să şi-l ţină cu amândouă mâinile. Devora şi înghiţea de parcă ar fi vrut să crape în bucăţi sau mai degrabă să astupe frica înghiţind tot ce-i era sub ochi, băgând în gură cu ambele mâini.

– Gărzile mele, Serenus, vor fi suficiente pentru a-i împrăştia pe aceşti tineri recruţi care s-au înscris în armata lui doar pentru răsplata cu care i-a atras. Plebea îi va aclama pe Vespasian şi pe fiul său Domiţian atunci când i-o voi cere. Ai încredere, Serenus.

M-a bătut uşor pe braţ cu condescendenţă, invitându-mă să rămân la el.

I-am refuzat ospitalitatea.

Cu fața acoperită de o pulpană a tunicii şi cu capul plecat am părăsit cartierul Palatinului, Capitoliului, templelor şi Senatului pentru a merge pe malul celălalt al Tibrului în cartierul evreiesc.

L-am regăsit pe Toranius, discipolul lui Hristos, iar el m-a primit în pivnița unde se adunau în fiecare noapte vreo douăzeci de credincioşi.

Era toamnă, iar în curând venea iarna.

Tremuram. Mă gândeam la cerul şi la pământul Iudeei, la zeul salvator, Hristos, la împăratul salvator, Vespasian.

Ascultam – şi repetam – rugăciunile credincioşilor întru Hristos.

Aceştia îngenunchează în fața unui altar înălțat lângă un perete al pivniței.

Toranius, în picioare, oficia, ridicând mâinile, cu palmele deschise, trasând cu o mişcare a degetelor o cruce pe care credincioşii o reproduceau cu un gest lent şi ținându-şi capul plecat.

Apoi Toranius vorbea, anunțând sfârşitul lumii.

Pământul s-a cutremurat din nou, spunea el. Un fum negru ieşea din măruntaiele lumii. Pietre fierbinți şi cenuşă țâşneau din pământul crăpat. În curând, toți oamenii vor fi judecați. Morții vor învia asemenea lui Hristos răstignitul.

Atunci va începe viața veşnică.

Într-o noapte, pe când dormeam, lungit lângă câțiva credincioşi care, după rugăciune, dormeau în pivnița lui Toranius, au răsunat nişte țipete care se auzeau tot mai tare. Lumea urla că Roma fusese incendiată de Vitellius.

Am ieşit.

Cerul de deasupra Capitoliului era luminat de luciri roşietice.

M-am amestecat în mulţime.

În ajun îl văzusem pe Flavius Sabinus.

Mă asigurase că Vitellius tocmai aflase despre înfrângerea trupelor sale şi de intrarea în Cremona a soldaţilor lui Vespasian care prădaseră oraşul, ucigându-i pe toţi locuitorii şi pe negustorii străini care se aflau acolo. Abdicase imediat, acceptând târgul propus de Vespasian şi primind o sută de mii de sesterţi.

Hotărâse să sărbătorească sau să uite de abdicare printr-un banchet uriaş, apoi să părăsească oraşul însoţit de bucătarul şi brutarul său.

Mă îndoisem de cuvântul lui Vitellius.

Numai moartea, prin pumnal sau otravă, îi smulge pe împăraţi de pe tron.

Îl părăsisem pe Flavius Sabinus recomandându-i prudenţă şi sugerându-i să se retragă cu gărzile sale şi cu Domiţian în afara Romei şi să aştepte trupele victorioase ale lui Antonius Primus şi ale lui Mucius.

Iar acum vedeam flăcările cuprinzând Templul lui Jupiter, vâlvătaia iluminând tot Capitoliul în jurul căruia se îngrămădea mulţimea. Îi vedeam pe soldaţii lui Vitellius înconjurând clădirea, alimentând incendiul, aruncând trunchiuri de copaci, paie, strigând că Flavius Sabinus cu gărzile şi cu fiul lui Vespasian care se refugiaseră acolo vor fi arşi ca nişte trădători pe un rug şi că în felul acesta vor fi răzbunaţi morţii din Cremona.

Iar mulţimea striga din nou numele lui Vitellius.

*

M-am îndepărtat. Am traversat unul dintre podurile Tibrului. Am îngenuncheat pentru prima dată în faţa altarului ridicat în pivniţa lui Toranius pentru a-l slăvi pe Hristos, acest zeu nou al suferinţei şi al smereniei.

Au trecut ore în şir, apoi alte strigăte m-au făcut din nou să părăsesc acel loc întunecat unde îmi găseam liniştea.

Mulţimea alerga spre Forum, iar eu am urmat-o.

Trupele lui Antonius Primus tocmai intraseră în Roma. Nişte soldaţi îl descoperiseră pe Vitellius machiat, îmbrăcat în zdrenţe, beat şi ghiftuit, ascuns în cabina portarului de la unul dintre palatele imperiale.

L-am văzut, aşa cum mai văzusem deja atâţia oameni puternici, umilit şi apoi mort.

Plebea care îl aclamase cu câteva ore mai înainte îl insulta, îl scuipa în ochi, îi smulgea veşmintele, apoi bucăţi de carne.

Un soldat îi trăgea capul pe spate şi am văzut faţa roşie şi ochii bulbucaţi ai lui Vitellius.

Un alt soldat punea un pumnal sub bărbia tiranului căzut, obligându-l, dacă nu voia să-şi taie singur gâtul, să nu aplece capul.

Îl loveau. Era acuzat că este un incendiator. Din ordinul său fusese ars Templul lui Jupiter şi ucis prefectul oraşului, iar acum plebea striga „Vivat Vespasian imperator!“, şi era aclamat Domiţian care reuşise să scape din incendiu.

Lumea râdea de burdihanul lui Vitellius şi de moaca lui. Îi dădeau pumni şi picioare cu nemiluita.

Era acelaşi om care până ieri fusese aclamat, iar acum pumnalele şi unghiile începeau să-l ciopârţească pentru ca agonia să-i fie mai lungă, şi suferinţa mai mare. Mulţimea îl linşa.

Am văzut acest trup cu burtă imensă căzând, iar cei care îl făceau bucăţi nu erau nişte câini, ci nişte oameni.

Apoi l-au târât până la Tibru cu un cârlig.

După soldaţii lui Antonius Primus, prin Roma s-au răspândit cei ai lui Vespasian, salvatorul venit din Iudeea.

Au ucis, iar cadavrele partizanilor lui Vitellius s-au înmulţit în Forum, pe străzi, încât chiar şi câinii le dispreţuiau, ocolind această carne de care erau ghiftuiţi.

L-am văzut pe Domiţian. L-am întâlnit pe Antonius Primus.

Le-am cerut să oprească acest masacru.

Primus a negat, dând din cap: răzbunarea era una dintre prăzile oferite soldaţilor învingători. Aceştia pierduseră mii de camarazi la Cremona. Jefuirea acelui oraş şi masacrarea locuitorilor săi nu le fuseseră de ajuns.

Aşa că la Roma, ucideau pe cine doreau.

Intrau în case. Tăiau gâturi. Violau. Spintecau. Prădau.

I-am amintit că împăratul Flavius Vespasian dorise ca învingerea lui Vitellius să nu fie însoţită de vreun masacru.

– După victorie, a mormăit Antonius Primus, soldaţii sunt nişte fiare turbate. Vai de cel care vrea să le îmblânzească!

Au reuşit să o facă trupele lui Mucius, dar pe străzi, prin pieţe şi prin casele din Roma se numărau deja peste cincizeci de mii de cadavre.

Când am traversat unul dintre podurile de peste Tibru, am văzut, ca atât de adesea altădată, pe vremea domniei lui Nero, trupuri prin ierburile şi stufărişul de pe marginea fluviului ori agăţate de stâlpii podului.

Am mers cu pas grăbit pe străduţele cartierului evreiesc ca să nu văd uşile dărâmate, mobilele rupte şi aruncate pe pavele, ca să nu aud bocetele femeilor.

Însă morţii fuseseră deja îngropaţi.

În pivniţa casei lui Toranius ei încă se mai aflau acolo, iar sângele li se amestecase.

Soldaţii trebuie să-i fi surprins în timpul rugăciunii, fiindcă majoritatea stăteau în genunchi, iar spada se abătuse asupra grumazului lor.

Numai Toranius era în picioare, ţintuit de zid, cu braţele desfăcute, cu o suliţă înfiptă în gât, iar două pumnale îi străpungeau palmele.

Crucificat.

Vespasian nu era salvatorul care venea din Iudeea.

Un împărat nu-i salvează pe oameni. El îi înarmează pentru a ucide.

Salvatorul nu agita spada. El era un muritor, ca oricare om. Şi învia fiindcă era şi Dumnezeu. Iar cei care credeau în el vor fi asemenea lui: salvaţi.

Am îngenuncheat şi m-am rugat lui Hristos.

PARTEA A PATRA

21

Am părăsit Roma unde trăiam laolaltă cu moartea.

Nu-i putusem împiedica pe nişte sclavi, pe care îi însoţeau un centurion şi trei soldaţi, să arunce într-un căruţ, aşa cum se face cu leşurile unor animale, trupurile lui Toranius şi ale credincioşilor săi cu ceafa despicată de spade.

Eram indignat. Invocasem numele lui Mucius şi Antonius Primus, însă centurionul mă împinsese cu brutalitate.

Mi-a zis că nu aveam loc unde să fac nişte morminte. Şi, întrucât eram cetăţean roman, cum aş fi putut cinsti rămăşiţele infame ale acestor evrei care continuau să refuze legea Romei în Iudeea şi chiar şi aici, în capitala Imperiului?

Arătase siluetele grăbite care se strecurau pe străzile acelui cartier evreiesc unde, spunea centurionul, respirai mirosul de sânge de la sacrificiile umane pe care le practicau evreii, fiind reputaţi pentru asta.

Îi replicasem că Toranius era un discipol al lui Hristos, un nou zeu pe care evreii refuzau să-l recunoască.

– Creştinii se trag din evrei! a zis el. Vlăstarul trebuie tăiat, iar rădăcina smulsă. Fereşte-te, cavalere!

Văzusem căruţul depărtându-se hurducăind, escortat de soldaţi.

Trupul lui Toranius era cel mai mare, braţele sale lungi ieşind din căruţ, mâinile târându-se pe pavele.

*

De pe toate străzile, din Forum şi Câmpul lui Marte, din rămăşiţele Templului lui Jupiter fuseseră ridicate cadavrele, iar mirosul morţii era înlocuit treptat de parfumurile plăcerii.

Soldaţii lui Mucius făceau să domnească ordinea. Cei ai lui Antonius Primus fuseseră cantonaţi în afara oraşului. Când li se dădea voie să meargă în oraş, nu mai era pentru a ucide, ci pentru a se aduna în faţa lupanarelor şi în taverne unde plăteau cu rodul jafurilor şi al crimelor comise.

Am rătăcit pe aceste străduţe zgomotoase. Nu reuşeam să uit trupul ţintuit al lui Toranius. L-am întrebat pe zeul atotputernic.

Ce ai făcut tu, Hristoase?

De ce ai lăsat să fie schingiuiţi cei care ţi-au fost credincioşi? Doreşti moartea alor tăi pentru ca să cunoască învierea?

Îmi aminteam cuvintele lui Seneca pe care mi le spusese într-o zi când îl întrebam despre atitudinea zeilor.

„Ei stau pe băncile din amfiteatre, îmi răspunsese el. Noi suntem gladiatorii lor. Se uită la luptele noastre. Ridică sau apleacă degetul cel mare, după cum le vine. Aceştia sunt zeii, Serenus. Însă taina rămâne, căci nu cunoaştem nici regulile luptei pe care ne-o impun, nici felul în care îi aleg pe învingători. Cel căruia noi îi salutăm triumful poate că este cel pe care ei îl condamnă. Totul rămâne neclar şi nesigur, Serenus. Aceasta ne este condiţia."

Când un curier mi-a transmis ordinul de a mă întoarce din nou la armata care se aduna în Cezareea şi a cărei comandă împăratul Vespasian i-o încredinţase lui Titus, am avut impresia că o mână care mi-o apuca pe a mea mă ajuta să mă smulg din mlaştina aceasta în care mă afundam.

Împăratul, îmi scria Titus, mi-a încredinţat misiunea de a supune Ierusalimul legii de la Roma. El îmi laudă meritele tale.

Ai fost deja martorul unor evenimente care au schimbat destinul Romei. Erai alături de noi la cucerirea Galileei. Te-am văzut luptând plin de curaj. Şi eşti prietenul lui Flavius Iosif şi al prefectului Tiberiu Alexandru, ce se află în Cezareea, în statul meu major. Vreau să fii lângă mine. Vei dobândi glorie. Fiindcă Roma îşi va aminti de cei care vor fi supus acest Ierusalim, mai orgolios decât Cartagina.

Astfel, am regăsit cerul Orientului şi pământul Iudeei.

Şi am mers din nou până la capătul digului care închide portul Cezareei.

22

La capătul digului Cezareei, nu am mai văzut marea netedă de care îmi aminteam.

Suprafaţa apei şi chiar orizontul erau mascate de nave atât de numeroase încât uneori se ciocneau. Aşteptau să intre în port, să tragă la chei şi să-i debarce pe soldaţii pe care îi transportau.

– A început vânătoarea, a murmurat Flavius Iosif pe care îl regăsisem şi cu care păşeam de-a lungul digului apoi pe străzile aglomerate ale Cezareei.

Iosif se oprea adeseori. Faţa i se schimbase. Nu mai regăseam nici o urmă de îndoială sau de disperare. Mânia, poate amărăciunea, dar şi determinarea îl aspriseră. Bărbia şi pometii i se accentuaseră, ca şi maxilarele, adăugând:

– Îi urăsc pe tâlharii din Ierusalim, pe aceşti smintiţi care s-au ridicat împotriva Romei, care au făcut o pradă din poporul meu, femei, copii, bătrâni, preoţi, din toţi cei pe care nesăbuinţa nu i-a orbit. Acum ei îşi împart prada: ţie, Eleazar, un pic, şi ţie Simon Bar Giora, iar tu, Ioan din Gischala, ia restul!

Îşi îndrepta degetul spre mine, apoi se întorcea.

Enumera originea soldaţilor care treceau şi care se uitau la noi cu dispreţ şi sfidare. Fără îndoială că recunoşteau în Flavius Iosif unul dintre acei evrei care, deşi cetăţeni romani, păstraseră veşmintele austere ale poporului lor, un fel de tunică lungă de culoare închisă.

*

Contemplam această defilare a tuturor naţiunilor din Imperiu.

Infanteriştii celor patru legiuni romane mergeau câte şase în rând. Apoi veneau trupele auxiliare, arcaşii arabi, prăştierii din Capadocia, din Cilicia, din Frigia şi din Asia. Macedonenii erau înalţi de statură şi alcătuiau garda personală a regelui lor. Sirienii înaintau precedându-i pe soldaţii lui Agrippa şi Berenice.

– Dar aceşti tâlhari, Ioan din Gischala, Eleazar, Simon Bar Giora, aceşti zeloţi, sicari au făcut, de asemenea, din poporul meu marea pradă a tuturor celor care îi invidiază pe evrei de peste o mie de ani. Aceşti arabi, sirieni, macedoneni, frigieni nu se află aici doar pentru a-i arăta lui Titus, fiu de împărat, că sunt nişte aliaţi fideli ai Romei, ci pentru că vor să-i ucidă pe evrei. Ne urăsc, Serenus. Se tem de credinţa noastră de nezdruncinat. Ei presimt că nu ne pot distruge. Chiar dacă Ierusalimul devine din nou un câmp de ruine, Roma – al doilea Babilon, iar Titus – un al doilea Nabucodonosor, învingător al evreilor, distrugătorul primului Templu, ei bine, cuvintele profeţilor noştri ne vor menţine în viaţă, iar Ierusalimul va renaşte. Dar mai întâi trebuie – şi-a strâns pumnii agitându-i în faţa mea – alungaţi nebunii, hoţii. Ştii că au dat foc depozitelor unde se afla atâta grâu încât Ierusalimul ar fi rezistat unui asediu de mai mulţi ani? Se ucid între ei. Îi torturează şi îi masacrează pe cei bănuiţi că vor să trateze cu Titus. Se tem că poporul îmi va urma exemplul, şi atunci îl terorizează. Au ucis mai mulţi evrei decât romani!

Cu un glas pe care emoţia îl făcea să tremure, a repetat profeţiile lui Ieremia, care avertizase că ridicarea împotriva lui Nabucodonosor nu putea duce decât la distrugerea Ierusalimului:

– „Oraşul acesta va cădea negreşit în puterea armatei regelui Babilonului care îl va cuceri prin puterea sa. Rezistând prin forţa armelor, nu veţi face nimic altceva decât să muriţi. Slujiţi-l mai

bine pe regele Babilonului şi veţi trăi! De ce să ajungă acest oraş o grămadă de ruine?"

Iar asta reîncepea! Prin sângele evreiesc pe care l-au făcut să curgă, tâlharii de azi au pângărit Oraşul Sfânt, Templul, iar asta Dumnezeu nu le-o va ierta!

– Mai ascultă, Serenus, a continuat Flavius Iosif. Trimişii mei le-au amintit această profeţie a lui Ieremia preoţilor de la Templu. Îi cunosc. Am fost unul de-al lor. Ca şi mine, nu ignorau nimic din istoria noastră. Dar vor avea ei, oare, curajul să se împotrivească acestor nelegiuiţi, lui Ioan, Eleazar şi Simon? Vor şti ei să spună poporului, aşa cum a făcut-o Ieremia: „Cine va rămâne în cetatea aceasta acela va muri de sabie şi de foamete, şi de ciumă; iar cine va ieşi şi se va preda Caldeilor, care vă împresoară, acela va trăi şi va fi luat ca pradă"?

Apoi a repetat de mai multe ori:

– Nu l-au ascultat pe Ieremia, nu mă vor asculta nici pe mine. Sângele pe care l-au vărsat le întunecă privirea. Dumnezeu vrea să-i piardă, poporul va suferi, iar Templul va fi distrus!

Nu am vrut să cred lugubra profeţie a lui Flavius Iosif.

Mă gândeam la Leda, fiica lui Ben Zakkai, şi părea imposibil ca fata aceasta, hotărâtă să lupte împotriva romanilor, să-i urmeze pe zeloţi şi pe sicari, să nu fi auzit glasul lui Ieremia şi al lui Flavius Iosif, să nu vrea să-şi salveze poporul de la masacru şi Templul de la distrugere. Îmi imaginam că erau cu zecile de mii ca ea cei care îi vor obliga pe Ioan din Gischala, Simon Bar Giora, Eleazar să deschidă porţile oraşului şi să se supună legii romane.

Mi se părea că şi Titus spera asta.

Îl vedeam atingând cu vârful degetelor trupul lui Berenice aşa cum îţi apropii mâna de o divinitate puternică de care îţi este

teamă şi pe care o venerezi. Era destul să te uiţi la el ca să-ţi dai seama că o adora pe regina evreică. După spusele Marei, însoţitoarea sa, pe care am regăsit-o primitoare la Cezareea, chiar îi promisese lui Berenice să nu se atingă de Templul din Ierusalim.

I-am spus lui Flavius Iosif cele împărtăşite de Mara.

M-a ascultat cu capul plecat, apoi cu ochii închişi a murmurat abia mişcând buzele, de parcă descifra un text care s-ar fi derulat încet în faţa lui:

– Nu există decât o singură cale de salvare. Iar divinitatea se reconciliază uşor cu cei care se mărturisesc şi se căiesc. Însă aceste inimi de piatră nu vor depune niciodată armele, când tocmai aceasta este singura soluţie. Sunt indiferenţi la suferinţa poporului şi la frumuseţea sacră a Templului. Au uitat că fiecare dintre ofrandele pe care le conţine este actul de credinţă al unei naţiuni! Cine ar dori ca flăcările să devoreze toate acestea? Cine doreşte să dispară? Ce merită să fie păstrat?

A deschis ochii şi m-a privit fix.

– Sunt nişte inimi uscate şi mai nesimţitoare ca piatra. Au răspândit sângele în Templu. L-au pângărit. Se vor afunda în nebunia războiului. Iar Templul va fi distrus. Oamenii înarmaţi devin nebuni. Le place moartea. Le place focul. Aleargă spre prăpastie. Pentru a-i reţine, este nevoie de disciplina legiunilor, de duritatea implacabilă a Romei. Cea a soldaţilor dresaţi să se supună căpeteniei lor...

Mi-am adus aminte de trupul lui Toranius şi de cele cincizeci de mii de victime ale soldaţilor lui Antonius Primus.

Or, Roma era oraş roman.

De ce vor fi în stare aceşti oameni, care îi urăsc pe evrei, în momentul când vor intra în Ierusalim?

*

Am călărit în mijlocul lor atunci când armata s-a pus în mişcare.

Eram cel puţin optzeci de mii, şi topirea în această masă omenească îţi dădea un soi de beţie.

Avangarda noastră era compusă din trupe ale regilor aliaţi şi din toate contingentele auxiliare, arabi, sirieni, macedoneni, frigieni, toţi nişte jefuitori şi ucigaşi, vrăjmaşii înveteraţi ai evreilor. Veneau apoi pionierii şi cei care măsurau suprafeţele necesare taberelor. După aceea, bagajele ofiţerilor şi trupele care asigurau paza. În fine, urma Titus, înconjurat de soldaţii de elită şi de lăncieri, apoi cavalerii legiunilor şi maşinile de asediu, berbecii, catapultele, balistele şi scorpionii, mai apoi tribunii, comandanţii, însemnele grupate în jurul vulturului şi precedaţi de gornişti. Grosul coloanei venea în şiruri de câte şase, apoi scutierii şi cei cărora îţi era chiar teamă să le întâlneşti privirea atât erau de cruzi, cei al căror mers era la fel de suplu ca al sălbăticiunilor, mercenarii veniţi din tot Orientul pentru a-i ucide pe evrei, a prăda şi a distruge Ierusalimul.

Când am văzut această trupă defilând, apoi întinzând tabăra nu departe de Ierusalim în valea Spinilor, în apropiere de orăşelul cu numele de Colina lui Saul, m-am temut ca nu cumva să se adeverească profeţia lui Flavius Iosif.

Mi-am imaginat soarta sutelor de mii de evrei care fugiseră din Galileea, Samaria, Iudeea pentru a se refugia în Oraşul Sfânt, în jurul Templului, sub paza lui Dumnezeu.

Dar dacă Dumnezeu îi părăsea?

Auzeam glasul lui Flavius Iosif repetând apăsat cuvintele profetului Ieremia pe care şi le însuşea: „Poporul acesta va umple străzile Ierusalimului, victimă a sabiei şi a foametei; nimeni nu-i va înmormânta, nici pe ei, nici pe femeile lor, nici pe fiii,

nici pe fiicele lor". Sau altele: „Cadavrele vor zăcea pe sol asemenea băligarului, cum stau în urma culegătorului spice împrăştiate pe care nimeni nu le adună".

Şi, printre ele, Leda Ben Zakkai.

Teama m-a gâtuit.

Când Titus a adunat şase sute de cavaleri de elită pentru a merge în recunoaşterea oraşului şi împrejurimilor sale, am cerut să merg cu ei.

Şi am pornit în goană spre Ierusalim.

23

Am văzut zidurile, turnurile, fortăreţele Ierusalimului şi am tremurat.

Uneau cerul cu pământul şi închideau orizontul.

Se înălţau deasupra râpelor, treceau peste coline, luând forma acestora, sclipind în soare de parcă fiecare bloc de piatră ar fi fost o oglindă.

M-am uitat la Titus. Stătea singur înaintea trupei. Caii fornăiau.

Chipul îi era impasibil, însă trupul ţeapăn, încordat, iar calul său, ca şi cum ar fi simţit anxietatea sau nerăbdarea călăreţului, se cabra, nărăvaş, vrând să se dea înapoi. Degeaba Titus îl apucase de coamă, trăgând cu ambele mâini, vrând să-l stăpânească, acesta se opunea, dădea din copite.

Aşa vor fi luptele.

Va trebui să trecem râpele Gheenei şi ale Cedronului pentru a ajunge la prima incintă, cea mai recentă, de la care vedeam temelia, nişte blocuri enorme de piatră legate între ele cu plumb topit şi cărora li se şlefuiseră suprafeţele pentru ca nici un asediator să nu se poată agăţa de asperităţi şi să ajungă pe coama zidului. Dar chiar dacă ajungeai, mai trebuiau cucerite turnurile. Am numărat vreo sută şaizeci.

Cunoşteam denumirile celor mai puternice.

Flavius Iosif îmi descrisese de atâtea ori acest oraş, „cel mai sfânt dintre bijuteriile seminţiei omeneşti", zicea el, încât puteam recunoaşte, în ciuda distanţei la care ne aflam, celelalte două metereze care veneau să se sprijine de zidurile imense al Templului, apărat de fortăreaţa Antonia şi de cele patru turnuri de la colţuri. Acestea se prelungeau până la palatul regelui Irod, el însuşi flancat de trei turnuri, Fasael, Hippicos şi Mariamna. Dar cel mai ameninţător, turnul Psefinos, forma unul dintre unghiurile primei incinte; octogonal, acesta se înălţa atât de sus încât, din vârful lui, dacă îi dădeam crezare lui Flavius Iosif, vedeai până departe, spre vest, valurile Mediteranei, iar la sud, pe cele de nisip din deşertul Arabiei.

Nici un soldat din trupă nu vorbea. Se auzeau doar suflarea cailor, râcâitul copitelor.

Fiecare dintre aceşti oameni îşi imagina ca şi mine mormanele de cadavre care vor fi îngrămădite în râpe şi peste care va trebui să sărim pentru a încerca un nou asalt. Erau trei ziduri de apărare de escaladat, de cucerit, o sută şaizeci şi patru de turnuri, fortăreaţa Antonia de distrus, palatul lui Irod de ocupat şi de trecut de zidurile Templului. Atunci se vor afla în faţa portalurilor Templului acoperite de aur şi argint.

Şi, în mijlocul Templului, vor descoperi Sanctuarul la care se ajungea parcurgând douăsprezece trepte.

Cu o voce gâtuită de emoţie, mânie şi disperare, Flavius Iosif îmi descrisese portalul şi zidul Sanctuarului acoperit complet de aur, cu viţă-de-vie tot din aur şi struguri de talia unui om. Apoi veneau uşile din aur în faţa cărora era întins un voal din material babilonian brodat cu zambile, in foarte fin, material stacojiu şi purpură.

La capătul câtor zile de lupte, după câte mii de soldaţi ucişi, locuitori masacraţi pe străduţele, prin numeroasele subterane care făceau din colină un adevărat muşuroi de termite, vor ajunge în faţa acestui Sfânt al Sfinţilor?

Şi cine îi va putea opri? Cine le va putea interzice să ia din cuferele adânci monede din aur şi argint provenite de la toate naţiile şi din toate timpurile?

Cum va putea glasul lui Titus să domine mugetele soldaţilor ajunşi, în sfârşit, învingători?

Câţi evrei vor mai supravieţui acestei bătălii?

Mi-am dat seama şi i-am împărtăşit disperarea lui Flavius Iosif când am văzut Ierusalimul pe care apusul soarelui îl colora cu sânge.

M-am apropiat de Titus. Nu purta nici cască şi nici platoşă. Pe sub cămaşă, i-am văzut gâtul şi pieptul gol.

Am strigat că trebuie să se îndepărteze de metereze. Evreii erau nişte arcaşi redutabili. Îşi mai amintea oare că unul dintre ei îl rănise pe Vespasian în timpul asediului de la Jotapata?

Titus s-a întors spre mine. Am ghicit că ezita să mai continue recunoaşterea.

A întins mâna, arătându-mi meterezele şi turlele în vârful cărora nu se zărea nici o siluetă. Grădinile şi livezile ce se întindeau dinaintea primei incinte păreau şi ele abandonate, formând o tablă de şah liniştită compusă din mici parcele mărginite de garduri vii şi de palisade.

Titus mi-a zâmbit: ce risca?

M-am gândit că oraşul era cu atât mai ameninţător cu cât părea pustiu, gata să se predea.

– Stă la pândă, i-am mai strigat o dată. Îşi ascunde ghearele.

Şi am făcut calul să se dea înapoi ca şi cum aş fi putut în felul acesta să-l antrenez şi pe Titus.

El însă a ridicat şi mai apoi şi-a lăsat braţul în jos, dând ordin de înaintare, iar noi am intrat printre gardurile vii şi pomii încărcaţi cu fructe, îndreptându-ne spre turnul cel înalt, Psefinos, care se înălţa, octogonal, la colţul primei incinte, dominând întregul peisaj.

Brusc, o mulţime de oameni păru că iese din pământ, apărând de după garduri, năvălind spre noi, aruncând cu suliţe, trăgând atâtea săgeţi încât păreau un nor negru, ca un stol de păsări ale morţii.

Trupa noastră era dezbinată. Unii au întors caii şi au fugit. Ceilalţi, printre care şi eu, ne-am strâns în jurul lui Titus care îi înfrunta, cu spada ridicată dând pinteni calului împotriva evreilor cu atâta îndrăzneală încât rândurile acestora se deschideau, iar noi ne repezeam în urma lui în această breşă.

Am văzut sau am crezut că văd printre evrei femei tinere. Şi m-am gândit că Leda Ben Zakkai era, fără îndoială, una dintre ele.

Însă în spatele nostru, rândurile evreilor se închideau, săgeţile lor ne izbeau în spate şi îi vedeam pe unii cavaleri în apropiere culcându-se pe gâtul calului, agăţaţi de coamă cu câte o săgeată înfiptă în umăr sau în spate. Eu nu-l scăpam pe Titus din ochi; săgeţi şi suliţe zburau şuierând pe lângă el, fără a-l atinge de-adevăratelea de parcă un zeu oprea sau îndepărta orice.

Am galopat îndelung, urmăriţi de strigătele de triumf şi sudălmile evreilor.

Câştigaseră prima angajare în luptă, punându-i pe fugă pe cavalerii de elită.

Îl umiliseră pe Titus, fiu de împărat, care comanda optzeci de mii de oameni veniţi din toate provinciile Imperiului.

Când ne-am oprit în vârful Muntelui Scopus, acolo unde două legiuni începuseră să amenajeze împreună o singură tabără, iar o a treia se instala la mică distanţă, se făcuse noapte.

Însă la orizont, luminile Ierusalimului şi imensa lucire care învăluia Templul ne sfidau.

Toată noaptea am văzut lămpile arzând în cortul lui Titus.

Iar trompetele au răsunat încă din zori.

Am mers călare pe lângă prima incintă, însă ţinându-ne la distanţă, urmaţi de legiunea a X-a căreia Titus i-a ordonat să-şi ridice tabăra pe Muntele Măslinilor, la răsărit de oraş, despărţită de el prin râpa adâncă a Cedronului.

Legionarii şi-au lepădat armele şi au început să netezească terenul în vârful muntelui, să traseze alei şi să ridice palisade.

Mă aflam lângă Titus când au izbucnit strigătele.

Era o mulţime încă şi mai deasă, mai hotărâtă, urlând şi mai tare ca în ajun.

Traversase râpa Cedronului la adăpostul întunericului, apoi a urcat panta Muntelui Măslinilor şi i-a luat prin surprindere pe soldaţii ocupaţi cu lucrările de terasament.

Am alergat lângă Titus, cu spada pregătită pentru a respinge atacul. M-am rugat lui Hristos să îi îndepărteze de mine pe aceşti luptători evrei pe care Flavius Iosif îi trata de hoţi, de nebuni şi de criminali.

Însă nu vedeam în faţa mea decât tineri hotărâţi să moară pentru salvarea cetăţii lor.

Şi, încă o dată, am zărit sau am crezut că zăresc printre ei femei, una dintre ele putând fi Leda.

Ne-au obligat să dăm înapoi. L-au încercuit pe Titus preţ de câteva clipe, dar am reuşit să-i respingem.

Era ora când soarele ajungea în înaltul cerului. Căldura lui îmi ardea pielea jupuită, lac de sudoare.

Oare vom reuşi să cucerim această Cetate Sfântă, apărată cu atât curaj şi viclenie?

Nu va fi a noastră decât atunci când îi vom extermina toţi apărătorii. Îi auzeam chiuind de bucurie, bătând în scuturi spre a-şi ritma dansurile.

Îşi băteau joc de soldaţii noştri care fugiseră. De cealaltă parte a oraşului, îi atrăseseră spre incintă făcându-i să creadă că erau gata să se predea, să deschidă porţile. Legionarii se repeziseră, neascultând ordinele centurionilor. Şi fuseseră masacraţi.

Supravieţuitorilor le era ruşine că nu îşi ascultaseră ofiţerii şi că fuseseră învinşi.

Am auzit cum îi mustra Titus, stând în picioare pe podiumul ridicat în forumul taberei de pe muntele Scopus.

Le vorbea stând cu braţele încrucişate, cu casca pe cap, cu platoşa de aur scânteind în soare.

– Evreii, spunea el, luptă cu forţa disperării. Sunt curajoşi şi vicleni. Ambuscadele lor sunt pregătite cu grijă, iar strategiile le sunt încununate de succes ca urmare a faptului că toţi sunt ascultători. Voi, soldaţi ai Romei – a întins braţul spre ei – a căror disciplină, docilitate faţă de căpeteniile voastre au făcut din Fortuna sclavul vostru, astăzi luptaţi fără şef, nu vă supuneţi ordinelor, fugiţi. Sunteţi învinşi şi umiliţi. Ce va spune tatăl meu, împăratul, când va afla conduita voastră şi consecinţele ei? Şi-a încrucişat din nou braţele, reluând:

Regulamentul legiunilor noastre prevede pedeapsa capitală pentru cei care au comis şi cea mai mică nesupunere faţă de disciplină.

*

Oamenii au lăsat capul în jos, oferindu-şi grumazul.

M-am alăturat ofiţerilor care îl înconjurau pe Titus şi care îi cereau îndurare pentru soldaţii lor: să le asculte implorarea! Trebuia să îi ierte pe unii în numele supunerii tuturor.

I-am zis atunci:

– De ce să le oferim moartea, Titus? Ea, în fiecare oră, va lovi cu mult mai mulţi oameni decât ai putea tu condamna vreodată! Lasă-l pe zeul Războiului să aleagă şi să pedepsească!

Am fost doar un glas printre atâtea altele, dar contam deja pe cei mai bătrâni dintre sfătuitorii lui Titus, iar eu îl slujisem pe Vespasian, tatăl său, cu credinţă. Eram prietenul lui Flavius Iosif cu care el se sfătuia şi îl asculta. Iar Iosif îmi întări spusele.

– Singurii pe care trebuie să-i pedepsim, a spus el, sunt criminalii şi tâlharii care pângăresc Ierusalimul şi îmi duc poporul la nenorocire.

– Asediul va fi îndelungat, s-a limitat Titus să mormăie. Evreii sunt valoroşi. Dar noi vom învinge. Strategia noastră, prudenţa şi curajul nostru vor fi mai puternice decât vitejia lor. Noi suntem romani şi am cucerit lumea!

S-a întors atunci către Flavius Iosif.

– Nu-ţi vei mai recunoaşte ţara, Iosife. Priveşte pentru ultima oară aceşti copaci, aceste grădini, aceste livezi. Nu vor mai exista decât în amintirea ta.

I-am văzut pe soldaţi înarmaţi cu unelte şi securi începând să doboare copacii din livezi şi pe cei de pe coline.

Acopereau pâraiele, nivelau terenul, culcau palisadele, smulgeau gardurile-vii, desprindeau cu instrumentele lor de fier stâncile, apoi spărgându-le cu baroasele, strivind tot ce se mai ridica între incinta Ierusalimului şi taberele legiunilor.

Apoi Titus a pus să se ridice corturile taberei sale în fața turnului octogonal Psefinos, în punctul cel mai înalt din Ierusalim.

De acolo, putea să vadă întregul oraş.

Nimic nu se mai afla dincolo de zidurile de apărare, poate doar muştele care formau pe cadavrele amestecate ale evreilor şi ale romanilor un fel de mâzgă neagră.

24

Am mers prin ceea ce devenise în câteva zile un fel de deşert de piatră unde putrezeau cadavrele luptătorilor.

Îl urmam pe Flavius Iosif.

Roiuri de muşte ne împresurau, iar mirosul de moarte ne făcea greaţă.

Am vrut să-l opresc pe Iosif.

Îi zăream pe evrei care, de pe creasta primei incinte, ne pândeau. În curând, ne puteau lovi cu săgeţile, cu sulițele şi pietrele din praştiile lor. Loveau departe, ochind corect. Unii, ascunşi în spatele porţilor, se pregăteau probabil să sară şi să ne atragă în oraş.

Flavius Iosif trebuia neapărat să se oprească. L-am prins de braţ, însă el a continuat să înainteze spre zidul de apărare.

Ştiam că se întâlnise în cursul nopţii cu un grup de evrei care reuşiseră să fugă din Ierusalim. Erau oameni disperaţi care îi blestemau pe zeloţi, pe sicari, pe idumeeni, pe netrebnicii de Eleazar, Ioan din Gischala, Simon Bar Giora care, de când oraşul era asediat de legiuni, încetaseră să se mai ucidă între ei. Însă lucrurile se înrăutăţiseră şi mai tare: furia acestor smintiţi se întorsese împotriva locuitorilor pe care îi bănuiau că vor să trateze cu Titus. Oamenii sunt terorizaţi, jefuiţi, acuzaţi că sunt discipolii lui Flavius Iosif, acel trădător trecut în slujba romanilor. Îi ucideau pe

cei mai bogaţi şi le aruncau trupurile peste zidul de apărare, în râpele Cedronului şi Gheenei.

Iosif îi ascultase cu pumnii strânşi şi remarcasem că umerii şi picioarele îi tremurau.

Îmi spusese:

– Părinţii şi prietenii îmi sunt poate acolo, pradă acestor mâncători de stârvuri. Vreau să-i îngrop.

Acum mergea către ei, iar eu mă pornisem după el.

Primele săgeţi au căzut în faţa noastră. Din nou, l-am apucat de braţ.

– O să ne ucidă! i-am şoptit.

A clătinat din cap.

– Sunt evreu ca şi ei. Nu vreau decât să-i îngrop pe ai mei.

– Nu te vor asculta, te urăsc!

S-a oprit şi a strigat:

– Lăsaţi-mă să le dau morţilor liniştea ce li se cuvine!

I-au răspuns prin urlete, iar o ploaie de pietre a făcut să sară praful în jurul nostru.

– Suntem cu toţii fiii lui Iahve, a reluat Flavius Iosif.

Au râs şi au bătut în scuturile lor.

Am ghicit ce repetau întruna: „Nu eşti decât un porc, fiu de porc! Blestemat să fii, Iosif Ben Matthias, şi odată cu tine toţi ai tăi, morţi sau vii!“

Am vrut să-l opresc pe Iosif, să-l oblig să se dea înapoi, dar am avut impresia că mi se smulgea braţul stâng, că umărul îmi era cuprins de o arsură care îmi cuprindea ceafa şi întregul spate. Braţul îmi atârna inert.

O piatră mă lovise la umăr, iar durerea a devenit dintr-odată atât de ascuţită încât am căzut; braţul îmi devenise atât de greu încât mă trăgea la pământ.

Am văzut chipul lui Flavius Iosif apropiindu-se de al meu. Mi s-a părut ascuns în spatele un văl gros, cenuşiu.

Iosif m-a ajutat să mă ridic şi am părăsit deşertul de pietre, urmăriţi de săgeţi şi de strigăte.

Ne-am întors în tabăra lui Titus. Am fost îngrijit şi au fost suficiente câteva ore ca să mă pot folosi din nou de braţ, iar usturimea care îmi ardea umărul şi spatele să se potolească.

– Numai moartea va şterge ura pe care ne-o poartă, a murmurat Iosif. Sunt peste treizeci de mii. Va trebui să fie ucişi. Însă ei vor dori să ia în moarte odată cu ei întregul popor al Ierusalimului.

Când am ieşit din cort, două zile mai târziu, am văzut terasamentele construite de soldaţi. Se ridicau până la înălţimea primei incinte.

În deşertul de piatră fuseseră dispuse maşinile de asediu. Iar balistele, scorpionii, catapultele începuseră să-şi arunce ghiulelele de piatră care treceau şuierând pe deasupra primei incinte şi striveau casele din oraşul cel nou, care în curând fu acoperit de un nor gros de praf.

Câţi morţi erau sub acoperişurile şi zidurile prăbuşite?

Pentru mine, toate aceste victime necunoscute aveau chipul Ledei şi nu mă puteam bucura ca tribunul Placidus care îmi spunea că se luase hotărârea să se vopsească ghiulelele în negru pentru ca evreii să fie surprinşi, zdrobiţi de aceste ghiulele ale morţii care se confundau cu întunericul nopţii.

– Ne vor deschide porţile, zicea Placidus.

I-am replicat că deşi berbecii noştri ar sparge zidul, evreii ar ridica unul nou cu trupurile lor, că nu vor capitula niciodată, ci vor prefera să moară decât să se supună. Or, aşa ceva ducea, după cum se ştia, tot la moarte.

– Ascultă-i! mi-a zis Placidus.

Am auzit strigătele de groază ale locuitorilor. Prima incintă era zguduită de berbecii care loveau la baza zidului. Apoi, dintr-odată, strigătele de panică fură înlocuite de urlete, şi am văzut puzderie de luptători ieşind din cetate şi repezindu-se spre terasamente, escaladând trupurile celor care căzuseră pentru a ajunge la soldaţii care, protejaţi de scuturi, împingeau berbecii, încărcau maşinile de asalt cu ghiulele. Evreii erau atât de iuţi încât soldaţii dădeau înapoi, părăsindu-şi postul în pofida centurionilor şi a lui Titus care, cu spada în mână, lupta, conducea contraatacurile.

Aşa e războiul: am vrut să particip la aceste lupte, să-mi ţin locul. Placidus mă părăsise şi îl zăream în primele rânduri, apoi, brusc, s-a lăsat liniştea. Evreii se retrăseseră.

Placidus s-a întors lângă mine, cu platoşa acoperită de praf şi de sânge.

– Sunt curajoşi, a zis el. Dar nu au spor împotriva legiunilor noastre. Ori mor, ori se supun.

Totuşi, urmă un nou val. De data aceasta, evreii purtau torţe pe care le-au aruncat peste maşinile de asalt, iar focul prinse în aerul uscat şi fierbinte.

Soldaţii noştri se retraseră în debandadă. Vitejia şi îndrăzneala evreiască băteau disciplina romană.

M-am repezit, iar o săgeată mi-a pătruns în coapsă obligându-mă să îngenunchez.

M-am gândit în clipa aceea că Dumnezeu nu voia ca eu să ucid, că mă constrângea să-l rog în genunchi.

Am făcut-o în momentul în care Titus îi ataca pe evrei în fruntea cavalerilor de elită ai legiunilor.

Ai fi zis că secera trupurile cu spada, când au căzut douăsprezece tăiate de lamă. Evreii s-au dat înapoi, reintrând în cetate.

Atunci l-am văzut pe Titus apropiindu-se de cei câţiva prizonieri evrei, majoritatea răniţi, înconjuraţi de legionarii gata să le taie gâtul.

Titus a întins braţul către unul dintre aceşti evrei, cel mai mare, mai mândru.

A dat un ordin către un centurion.

Acesta l-a apucat pe prizonier în timp ce tâmplarii confecţionau în grabă o cruce.

Am închis ochii.

Când i-am redeschis, evreul era ţintuit pe cruce cu faţa către zidurile de apărare.

25

Am stat în genunchi, nu departe de trupul acestui evreu crucificat.

Am auzit strigătele de furie şi de ură ce se ridicau dintre ziduri.

I-am văzut pe oamenii aceia înghesuindu-se în faţa crucii, agitându-şi armele sau ridicându-şi pumnul.

Moartea nutrea răzbunarea care dădea naştere morţii.

M-am ridicat.

Sângele de la rană mi se uscase şi am mers şchiopătând până la Titus. Voiam să-i spun ceea ce simţeam, să-i spun că un alt evreu, acum vreo opt lustri, fusese şi el crucificat pe acest pământ al Iudeei, poate doar la câteva sute de paşi de crucea pe care tocmai o înălţase.

Iar acest evreu, Hristos, înviase.

Şi poate că aşa se va întâmpla cu toţi oamenii ucişi pe nedrept, iar discipolii lor vor forma o cohortă de neînvins.

Titus m-a zărit şi a venit spre mine.

Mi-a pus mâna pe umăr, şi-a plecat capul şi a văzut sângele de pe coapsă.

– Te vom răzbuna, Serenus, a zis el. Pentru fiecare picătură de sânge roman vom face să curgă torente de sânge evreiesc.

Am dat să răspund, însă deja se întorsese, îşi ridicase braţul, iar loviturile surde ale berbecilor ce loveau prima incintă au răsunat ca tunetul.

Unul dintre berbeci era împins de o sută de oameni care se apărau de săgeţi şi pietre punându-şi scuturile deasupra capetelor.

Acest berbec era numit Învingătorul, fiindcă nimic nu-i rezista. De fiecare dată când masa lui enormă izbea prima incintă, zidul se clătina.

Ghiceam că, de cealaltă parte, evreii încercau să-l sprijine.

Atunci am văzut înaintând acele turnuri de asediu montate pe roţi, întărite cu fier şi mai înalte decât incinta. Arcaşii şi prăştierii îi puteau lovi pe evreii care lucrau la susţinerea zidului.

Brusc, într-un nor de praf, o parte a primei incinte s-a prăbuşit, iar soldaţii noştri au năvălit în interiorul oraşului.

Era în ziua de 25 a lunii lui mai. Primul zid tocmai căzuse.

Am intrat în Ierusalim alături de Titus şi de Flavius Iosif. Luptătorii evrei şi populaţia se refugiaseră în spatele celui de-al doilea meterez care se sprijinea de unul dintre turnurile fortăreţei Antonia, care domina şi apăra Templul.

Titus se aşezase printre dărâmături.

În jurul lui, legionarii rădeau casele acestui cartier al oraşului nou şi deja puseseră la pământ prima incintă. Ierusalimul avea această rană deschisă într-o coastă.

Evreii însă nu se dădeau bătuţi. Săgeţile pe care le trăgeau de la al doilea meterez cădeau la câţiva paşi de Titus care nu se mişca, uitându-se fix la turnul Antonia. Părea că nici măcar nu-i vedea pe evreii care apăreau de la porţile zidului încercând să ne împingă afară din oraş.

Era însă prea târziu: agonia părea să fi început. Ştiam că va fi îndelungată şi cruntă.

– Evreii ştiu ce înseamnă să înduri nefericirea, a murmurat Titus întorcându-se spre Flavius Iosif.

Se auzeau loviturile şi strigătele uneia dintre acele lupte ce aveau loc zi şi noapte la baza celui de-al doilea zid.

– Ce speră, de se bat astfel? a reluat Titus.

– Frica le nutreşte curajul şi îndrăzneala, a murmurat Iosif.

– Pentru cât timp?

Atunci, Titus s-a ridicat şi a început să dea ordine pentru pregătirea asaltului asupra celui de-al doilea zid.

Trupele noastre l-au cucerit la cinci zile după primul.

Am descoperit străduţele acestor cartiere care se credeau la adăpost în spatele zidului.

Flavius Iosif se oprea la fiecare pas, recunoscând ba o casă, ba o dugheană, spunea numele unui negustor de lână, al unui fierar, al unui ţesător. Şi de fiecare dată aveam impresia că spunea o oraţie funebră.

Repeta cu o voce plină de teamă: „Unde sunt ei?“

Câţiva au înaintat cu mâinile deschise.

Titus li s-a adresat. Nu voia să dea foc nici unei case. Nu va aresta nici un locuitor al Ierusalimului care se va supune legilor Romei. Va lăsa pe fiecare popor să-şi slăvească şi să se roage la zeul său după cum voia. Se angaja să respecte Templul.

Cât îi priveşte pe luptători, aceştia vor putea părăsi oraşul spre a se evita distrugerea lui, iar poporul să nu mai aibă parte şi de alte lupte.

Unii soldaţi înaintaseră pe străduţe însoţiţi de nişte evrei care repetau propunerile lui Titus.

*

Şi, dintr-odată, s-au auzit din nou strigăte şi zăngănit de arme.

De pe acoperişuri, din subterane, din casele ce păreau părăsite au ţâşnit evrei care i-au atacat pe soldaţi, ucigându-i şi spintecându-i pe evreii care se predaseră.

Cartierul devenise ca o capcană din care soldaţii nu puteau să fugă, breşa deschisă în cel de-al doilea zid fiind prea strâmtă pentru a permite trecerea tuturor. Aceştia se repezeau la ea, se izbeau, cădeau, iar evreii îi măcelăreau.

L-am văzut pe Titus trecând din nou în fruntea cohortelor care se străduiau să reziste atacului pentru ca tovarăşii lor să poată părăsi acest labirint sângeros.

Când a scăpat şi ultimul dintre ei, au răsunat strigătele de mândrie ale evreilor.

Apoi au început să arunce nişte trupuri de pe metereze. Erau ale evreilor care veniseră la Titus, care acceptaseră să se predea şi le transmiseseră propunerile.

– Îi vor ucide pe toţi cei care nu luptă, a anunţat Iosif.

S-a întors spre Titus, zicând:

– Cucereşte acest oraş cât poţi de repede!

A trebuit să ne batem trei zile pentru a trece din nou de-al doilea zid şi să cucerim cartierul din care ne alungaseră evreii.

Dar nimeni nu a mai venit spre noi cu braţele deschise.

Şi, cu un gest, Titus a dat ordin să se jefuiască şi să se dărâme casele. Iar soldaţii s-au repezit ucigându-i pe cei câţiva evrei care se ascunseseră în cele mai îndepărtate unghere ale locuinţei lor.

Răzbunarea a ars tot cartierul. Vântul împingea valuri de fum negru spre turnul Antonia şi Templu, spre palatul lui Irod, turnurile acestuia şi ultimul zid.

– În război, făcu Titus o observaţie, mila este întotdeauna dăunătoare. Evreii au crezut că vorbele mele însemnau mărturisirea şi semnul slăbiciunii mele.

S-a apropiat de mine.

– Ai fost prietenul lui Seneca, Serenus, a reluat el. Îi cunosc scrierile şi citesc în ochii tăi ceea ce simţi.

A întins braţul spre ultimul meterez. Deja acolo se duceau lupte. Berbecii loveau la temelia zidului.

Am văzut cum se clatină blocurile de piatră, cum se prăbuşesc, deschizându-se o breşă.

Titus a făcut câţiva paşi, iar eu l-am urmat.

Nişte soldaţi se grăbeau peste dărâmături, căutând să treacă în incintă, să pătrundă în acest cartier care se întindea până la zidurile Templului şi la turnurile fortăreţei Antonia.

Evreii însă făcuseră un zid din trupuri pentru a astupa breşa care dintr-odată se prăbuşi peste asediatori.

I-am văzut pe soldaţii noştri acoperiţi de cadavre în timp ce evreii ţâşneau, afundându-şi lăncile în cărnurile moarte şi vii. Apoi s-au retras, iar la poala zidului nu mai rămăseseră decât movile de morţi.

– Crezi că îmi place să văd asta? a oftat Titus. Cum poţi gândi – căci uneori o faci – că mi-ar plăcea războiul? M-am luptat de atâtea ori încât îi cunosc toate schimbările şi îmi imaginez sfârşitul: moartea atâtor oameni, suferinţa şi sclavia pentru supravieţuitori, iar victoria, a noastră.

Cu o lovitură de picior a îndepărtat cadavrul unui evreu pe jumătate acoperit de molozul unei case.

– Aş vrea să înţeleagă că vor fi învinşi, că nu există alt destin pentru vrăjmaşii Romei. Aş vrea să deschidă porţile oraşului. Şi aş lăsa în picioare zidurile Templului lor, aş interzice jaful. Asta aş vrea, Serenus, şi asta încă mai sper. Dar înţelepciunea este

prima victimă a războiului. Trebuie să fii crud, atunci când lupți, dacă vrei să învingi. Fiindcă dușmanul are mai puțină priză asupra cruzimii.

M-a privit îndelung.

Auzeam din nou bubuitul ritmic al berbecilor.

– Iată, Serenus, de ce voi mai înălța cruci, a încheiat el.

26

I-am văzut pe tâmplarii legiunilor doborând ultimii copaci, curăţându-i de crengi pentru a face cruci.

După câteva zile, erau atât de multe încât, întinse şi adunate unele lângă altele, acopereau mai multe coline.

Nu mai rămânea decât să se ţintuiască trupurile şi să se înalţe în faţa celui de-al treilea zid, cel al Templului.

Am trecut printre prizonierii care aşteptau, ghemuiţi, cu fruntea pe genunchi, cu picioarele adunate şi cu mâinile legate împreună cu gleznele.

Brusc, berbecii au încetat să mai izbească şi nu s-au mai auzit decât ţipetele păsărilor venite să sfâşie cadavrele îngrămădite în râpele Cedronului şi ale Gheenei.

Flavius Iosif a fost cel care l-a determinat pe Titus să mai dea o ultimă şansă raţiunii?

Pentru ca înţelepciunea, în loc să se nască din spaima de schingiuire, să se impună, poate, în faţa spectacolului forţei invincibile a Romei.

Am sperat că evreii care se îngrămădeau pe metereze, pe coama zidurilor, pe turnuri, iar printre ei, toate femeile, copiii, acei bătrâni care nu voiseră războiul, dar de care aveau parte ar putea impune pacea, întrucât înfrângerea era ineluctabilă.

*

Vedeau trupurile ordonate în faţa lui Titus ca pentru o paradă triumfală. Legatul hotărâse să le plătească soldaţilor solda în faţa oraşului pentru ca toţi evreii să îşi poată da seama de puterea şi disciplina romane.

Am privit cu ochii unui evreu aceste mii de pedestraşi care înaintau, acoperiţi cu platoşele lor. Îi urmau cavalerii, conducându-şi caii bogat împodobiţi. Fiecare om îşi avea arma scoasă din teacă, iar sclipirea soarelui pe lame era orbitoare.

Pământul tremura sub pasul acestor zeci de mii de oameni mergând în şiruri de câte şase, oprindu-se, dar continuând să bată pasul pe loc, în timp ce tribunii şi centurionii dădeau fiecăruia solda.

Tobele băteau, trompetele sunau.

Iar mulţimea evreilor pe metereze rămânea tăcută şi încremenită.

Li se va impune, oare, acestor mii de luptători evrei, oamenilor lui Eleazar, Ioan din Gischala şi Simon Bar Giora raţiunea şi înţelepciunea?

Dacă aş fi fost unul dintre ei...

Dar nu mi-am dus gândul până la capăt.

Însă, cum orele şi zilele treceau, de-a lungul cărora soldaţii benchetuiau în faţa acestor evrei flămânzi, apoi nopţile în care s-a băut în jurul focurilor, am ştiut că luptătorii nu vor deschide porţile, că mai bine ar muri cu arma în mână decât să fie legaţi de mâini şi de picioare ca un vânat pe care te pregăteşti să-l înjunghii.

În cea de-a cincea zi, Titus a dat ordin ca fiecare legiune să se întoarcă la locul ei de luptă. A cerut să se înceapă lucrări de terasament astfel încât maşinile de asediu să fie plasate la înălţimea celui de-al treilea zid, spre a zgudui fortăreaţa Antonia şi cele patru turnuri ale sale.

După aceea vor urma atacul, măcelul, distrugerea Cetăţii Sfinte şi cea a Templului.

Mi-am amintit de profeţia lui Ieremia pe care Flavius Iosif mi-o repetase:

„Voi sfărâma cetatea aceasta, aşa cum am sfărâmat vasul olarului, care nu mai poate fi făcut la loc. Nu va mai fi decât o grămadă de ruine şi o vizuină de şacali".

I-am apucat mâinile lui Flavius Iosif.

– Încearcă să împiedici masacrul! Este poporul tău, Iosif. E nevinovat!

Iosif s-a desprins smucindu-se, apoi, cu dinţii încleştaţi, a murmurat:

– „Blestemată fie ziua în care m-am născut! Pentru ce am ieşit eu din pântecele mamei ca să văd suferinţă şi durere?" Iată ce spunea Ieremia. Iată ce gândesc eu, Serenus.

Dar s-a îndreptat cu paşi mari spre Titus.

27

L-am văzut pe Titus aplecându-se spre Flavius Iosif. Îl asculta, cu mâinile la spate şi cu bărbia în piept, pliurile gâtului îi înconjurau partea de jos a feţei, iar expresia şi atitudinea trupului trădau ezitarea şi îndoiala.

După câteva clipe, s-a îndreptat, a pus mâna stângă pe umărul lui Flavius, în timp ce ridica dreapta, arătând spre zid şi am ghicit că spunea: „Mergi, mai încearcă o dată".

M-am îndreptat spre Iosif, hotărât să-l urmez de-a lungul zidurilor. M-am rugat ca glasul să-i fie ascultat de sufletele cele mai pornite de ură, cele mai hotărâte, cele mai ferme ale luptătorilor evrei.

Să îşi deschidă sufletul şi mintea în faţa argumentelor şi implorărilor lui Flavius Iosif, ca raţiunea să-i lumineze! Ca iubirea lor de neam să-i îndrume!

Mă gândeam la Leda, la toate acele femei, copii, la acel popor devorat acum de foame.

În fiecare zi, câţiva evrei reuşeau să se strecoare afară din oraş.

Ochii le sclipeau pe feţele trase. Trupurile le erau scheletice. Spuneau că grâul şi orzul erau tot mai puţine şi mai preţioase ca diamantele. Bogaţii îşi ofereau întreaga avere pentru un pumn de grâu pe care îl mâncau crud, atât de mult se temeau ca nu cumva sicarii ori zeloţii, oamenii înarmaţi să nu-i ucidă ca să li-l ia.

Delatorii bântuiau pe străduțe, le arătau bandelor de ucigași casele din care se ridica vreun fum care dovedea probabil că se aprinsese vreun cuptor, că acolo se putea găsi un pic de hrană.

Oamenii înarmați o luau, îi ucideau pe cei care li se împotriveau. Îi denunțau ca voind să dezerteze, să meargă la Flavius Iosif, să se predea lui Titus.

În Ierusalim nu mai exista nici respect, nici milă, nici fraternitate.

Combatanții care dispuneau de forță și erau hotărâți să moară își arogaseră dreptul de a jefui, de a pune mâna pe toată hrana, de a-i ucide pe cei bogați și pe cei grași, pe cei care nu luau parte la bătălii. Nu aveau importanță motivele, vârsta sau boala! Toți cei care nu-și expuneau viața pe metereze, în lupta corp la corp, erau suspecți și meritau să piară.

– Sunt niște inimi împietrite, inimi fără simțire, a spus Flavius Iosif. Nu mă vor asculta.

– Vorbește-le, vorbește-le! Dacă măcar unul singur te-ar asculta...

– Îi vor tăia gâtul.

Totuși, Flavius Iosif a înaintat spre ziduri, iar eu l-am urmat.

Glasul îi tremura, între implorări și mânie:

– Cruțați-vă viața și pe cea a poporului! Cruțați patria și Templul! striga el.

De dincolo de ultimul zid, evreii îi răspundeau cu insulte și sarcasm, iar când, vrând să se facă auzit, se apropia prea mult de incintă, săgețile și pietrele șuierau în jurul nostru și ne retrăgeam sub ploaia de măscări.

– Veți fi învinși! le striga el atunci. Forța romanilor este irezistibilă. Și de ce anume vă temeți? Romanii respectă întotdeauna cultul vrăjmașilor lor. Nu vor distruge Templul. Nu vor

prăda obiectele sacre. Strămoşii noştri le-au acceptat dominaţia. Şi de atunci, l-am putut slăvi pe Iahve.

Ridica braţele, invocându-şi zeul.

– Ascultaţi-mă! Dumnezeu, care trece de la un neam la altul dând fiecăruia hegemonia pe rând, se află acum în Italia. O lege bine stabilită, la fel de puternică la fiarele sălbatice, cât şi în rândul oamenilor, vrea cedarea în faţa celui mai puternic, iar hegemonia să aparţină celor care au superioritatea armelor. Ei o au pentru că Dumnezeu le-a dat-o. Cea mai mare parte a oraşului nostru se află deja în mâinile lui Titus. Două ziduri au căzut. Cât va putea rezista cel de-al treilea? Romanii îl vor cuceri şi îl vor distruge. Iar dacă vor lua oraşul cu asalt, nu vor cruţa pe nimeni. Nu uitaţi că Fortuna i-a ales pe ei! Amintiţi-vă că vă luptaţi nu numai cu romanii, ci şi cu Dumnezeu care le-a dat lor hegemonia!

Aceste vorbe pe care Flavius Iosif le rostea apăsat, în timp ce mergea de-a lungul zidurilor, îi înfuriau pe evrei. Pietrele erau uneori aruncate cu atâta forţă încât ricoşau de pământ, uneori se crăpau, iar aşchiile ţiuiau în jurul nostru. De mai multe ori n-am putut să nu mă protejez ducându-mi braţul în faţa ochilor.

Flavius Iosif părea exaltat de această ploaie de pietre ori de săgeţi.

Striga tot mai tare, tot mai pornit:

– O, inimi de piatră, aruncaţi-vă armele în faţa unei patrii aflate deja în ruină! Să vă fie ruşine! Priviţi în spatele vostru frumuseţea pe care o trădaţi: ce Cetate Sfântă! ce Templu! Vreţi ca acestea să fie distruse? Fie-vă milă de familiile voastre!

A mai făcut câţiva paşi.

– Ştiu că în mijlocul acestor pericole, în mâinile voastre mi se află mama, soţia, neamul meu, care are nobleţe şi casa a cărei glorie vine din străbuni, şi pot părea ca unul care vă sfătuieşte pentru a le salva...

Glasul i s-a frânt, iar când a reînceput să vorbească era răguşit şi mai ascuţit.

– Ucideţi-i! a strigat. Luaţi sângele meu ca preţ al salvării voastre!

S-a bătut cu pumnul în piept urlând:

– Şi eu sunt gata să mor, dacă moartea mea poate să vă facă să redeveniţi înţelepţi, cu judecată!

Răspunsul a fost doar un potop de pietre, cel mai aprig şi mai dens de care am avut parte vreodată.

M-am retras, încercând să-l trag pe Flavius Iosif, însă el se încăpăţâna şi continua să urle: „Sunt gata să mor!"

Şi dintr-odată i-am văzut capul căzând, sângele şiroindu-i pe faţă, şi, înainte de a putea să-l prind de subsuori, trupul i s-a prăbuşit.

Am îngenuncheat lângă el.

I-am văzut rana de pe frunte, fără îndoială provocată de o aşchie. Tăietura era lungă şi adâncă, sângele ţâşnea de un roşu-aprins. Ochii îi erau închişi, trupul inert, fără cunoştinţă, şi am crezut că murise.

Am auzit în faţă strigătele de bucurie, urletele de triumf. I-am văzut pe metereze pe evrei agitându-şi suliţele şi spadele. Apoi, mai multe zeci dintre ei au ţâşnit dintr-unul din turnurile fortăreţei Antonia.

I-au respins pe pedestraşii romani ocupaţi cu ridicarea terasamentelor. Alergau spre noi cu arma ridicată, vrând să pună mâna pe trupul lui Flavius Iosif ca să-l târască înăuntru, să-l expună şi să-l profaneze.

L-am tras spre tabăra legiunilor cât de repede am putut. Apoi au sărit câţiva soldaţi pentru a potoli asaltul evreilor. Un escadron de cavalerie le-a venit în sprijin, iar evreii s-au întors în turn, în timp ce, pe ultima incintă şi pe toate turnurile, de la fortăreaţa

Antonia şi de la palatul lui Irod, continuau să bată în scuturi cu armele, scandând: „Trădătorul a murit!" Şi îi mulţumeau zeului lor care îl condamnase pe Iosif Ben Matthias, devenit Flavius Iosif, acest roman slugă a împăratului Vespasian şi a fiului acestuia, Titus.

Trupul lui Iosif s-a încordat de parcă ar fi auzit insultele, acele acuzaţii de trădare, ca şi cum revenea la viaţă doar pentru a le răspunde, pentru a nu lăsa victoria în mâinile acestor tâlhari, zeloţi ori sicari, pentru a nu lăsa poporul să creadă că Dumnezeu îl condamnase.

Că el este cel care urma calea lui Dumnezeu; el nu se ridica împotriva celor cărora Preaînaltul le dăduse întreaga tărie şi toată puterea asupra seminţiei umane.

Şi-a recăpătat cunoştinţa. A putut să se ridice atunci când Titus a intrat în cort.

Chirurgii tocmai terminau de spălat faţa lui Iosif. Sângele se uscase deja pe rană, acoperită cu un unguent, şi mai era doar o linie neagră, piezişă, pe frunte.

– Te-ai adresat sufletelor lor, i-a spus Titus aplecându-se spre Flavius Iosif. Le-ai auzit strigătele de bucurie când au crezut că te-au ucis?

S-a îndepărtat.

– Tu eşti în viaţă, iar ei vor muri!

28

I-am văzut pe evreii din Ierusalim murind şi era de parcă fiecare dintre ei mi-o aminteau pe Leda, fiica lui Ben Zakkai, zărită la Alexandria cu luni în urmă, dar atât de prezentă în mintea mea.

În fiecare zi, mai multe sute se strecurau afară dintre ziduri încercând să adune legume sălbatice şi să taie iarbă. Soldaţii noştri îi pândeau.

Unii se predau imediat, dar cei mai mulţi luptau. Cei care nu erau ucişi erau împiedicaţi ca un animal vânat.

Unii povesteau ce suportau în oraş.

Zeloţii şi sicarii, „tâlharii", cum le zicea Flavius Iosif, îi ameninţau cu torturi groaznice pentru a mărturisi că ascundeau hrană. Li se băgau în anus plante spinoase sau beţe ascuţite, iar ei îşi arătau ascunzătorile. Li se lua mâna de orz sau bucata de carne uscată păstrată pentru copii. Aceştia plângeau, înfometaţi, muşcându-şi pumnii.

Atunci, aceşti oameni disperaţi săreau zidul şi după o luptă scurtă soldaţii noştri îi cetluiau.

Nu implorau iertare. Nu îşi ridicau capul când Titus trecea printre ei.

– Trebuie să moară, decreta acesta.

Erau prea mulţi ca să fie ţinuţi prizonieri. Iar schingiuirea lor trebuia să-i îngrozească pe cei care, pe metereze sau în turnuri, se încăpăţânau să opună rezistenţă.

Călăii îi biciuiau, îi torturau, apoi în crucificau, ţintuindu-i cu capul în jos sau în poziţii neaşteptate.

Lumea râdea văzând aceste trupuri răsucite şi suferinde. Apoi crucile erau întoarse cu faţa spre ziduri.

Nu mai era loc pentru cruci şi nici cruci pentru trupuri.

Eu ştiam că, departe de a-i descuraja pe luptătorii evrei, aceste schingiuiri îi înfierbântau.

Le auzeam strigătele de ură, chemările la răzbunare.

Titus se enerva, ordona ca prizonierilor să li se taie mâinile, să fie catapultaţi spre ziduri sau aruncaţi în râpele Cedronului şi Gheenei.

Niciodată nu mi-aş fi imaginat un asemenea spectacol al morţii, o asemenea dezlănţuire de suferinţe.

Apărătorilor adunaţi în turnuri şi pe metereze Titus le striga că aceasta le va fi soarta dacă nu încetează lupta.

Le oferea o a doua şansă de a salva ce mai rămânea din Cetatea Sfântă. Se angaja să nu distrugă Templul. Făcea legământ. Evreii care îl înconjurau, Flavius Iosif, Berenice, regele Agrippa erau, adăuga el, garanţii sincerităţii cuvântului său.

Din înaltul meterezelor venea o ploaie de insulte.

Combatanţii jurau să lupte până la moarte, să le facă romanilor cât mai mult rău posibil.

– Mai bine moartea decât sclavia! Mai bine să mori în luptă decât biciuit sau pe cruce! strigau ei.

Titus a repetat:

– Nu voi sfărâma nici măcar o singură piatră din Templul zeului vostru. V-o promit eu, Titus!

– Dumnezeu îl va salva! au urlat ei. Dumnezeu este aliatul nostru! Patria noastră este universul, iar universul este pentru Dumnezeu un templu mai bun decât Templul!

L-am văzut pe Titus lăsându-şi capul în jos.

S-a întors spre centurionii şi tribunii legiunilor şi le-a ordonat să mai ridice o pădure de cruci, să termine cât mai repede terasamentele, să aşeze în faţa turnurilor maşinile de asediu, să împingă turnurile de asalt şi să înceapă să arunce ghiulele în ziduri.

Câţi evrei crucificaţi?

Peste cinci sute în fiecare zi, în timp ce balistele, scorpionii, catapultele îşi trimiteau pietrele asupra fortăreţei Antonia.

Dar, dintr-odată, pământul s-a prăbuşit sub maşinile de asediu, iar din pământ au ţâşnit flăcări.

Evreii săpaseră galerii, apoi le incendiaseră, iar focul cuprindea acum catapultele, turnurile de asalt, în timp ce luptătorii ţâşneau dindărătul zidurilor de apărare şi ne atacau soldaţii cu atâta îndrăzneală, cu un asemenea curaj încât pedestraşii se retrăgeau până la marginea taberei în ciuda ordinelor date de centurioni şi de tribuni.

A fost o confuzie generală.

L-am văzut pe Titus asmuţindu-i pe soldaţi, antrenându-i în contraatacuri. Apoi praful şi fumul incendiilor i-au înghiţit pe evrei şi pe soldaţii noştri într-o noapte plină de urlete.

Când vântul s-a ridicat, am descoperit marginile taberei acoperite de cadavre. Rămăşiţele arse ale maşinilor zăceau pe terasamentele prăbuşite.

Toată munca de câteva zile se spulberase.

Am întâlnit centurioni epuizaţi, cu trupul negru de fum şi de sânge.

Le-am citit descumpănirea în ochi.

Evreii îi umiliseră din nou, constrângându-i să fugă, apoi se întorseseră iar în turnurile lor, între ziduri, de unde aruncau insulte, strigau „victorie", mulţumind zeului lor.

Şi nimeni nu le răspundea.

Am ghicit descurajarea şi îndoiala pedestraşilor obişnuiţi să învingă şi pe care nişte asediaţi înfometaţi reuşeau să-i ţină în şah.

Oare disperarea şi credinţa erau mai puternice decât disciplina? Această Cetate Sfântă a evreilor va rezista oare în faţa celui mai mare imperiu al seminţiei umane?

Era zeul evreilor mai puternic decât Jupiter?

Am constatat că zeul căruia mă rugam, cel care fusese răstignit, îi lăsa pe oameni – evrei şi romani – să meargă până la capătul luptei şi al nebuniei lor.

29

În zilele acelea, sub implacabilul soare de vară al Iudeei, la marginea râpelor Cedronului şi Gheenei, am aflat că omul este cel mai crud dintre fiinţe.

Am ascultat povestirile dezertorilor care fugeau, tot mai mulţi, dintr-un oraş unde cadavrele celor morţi de foame erau îngrămădite pe străduţe, pe terasele caselor. „Tâlharii" îi despuiau de bijuterii, coliere, veşminte, apoi, deseori, îşi încercau vârful spadei pe aceste trupuri, unele încă în viaţă.

Nu le mai îngropa nimeni. Se umpleau casele cu ele şi se astupau toate ieşirile, însă mirosul de putrefacţie se răspândea, impregnându-se şi în pietre.

L-am respirat la marginea râpelor unde continuau să fie aruncate majoritatea cadavrelor, unde puroiul se scurgea din trupurile acoperite de muşte.

L-am însoţit pe Titus care mărşăluia, de-a lungul acestor râpe pe zidul pe care îl comandase şi care fusese ridicat în trei zile pentru a închide oraşul, şi a-i împiedica pe evreii care voiau să se predea, cât şi pe cei care voiau să atace, să ajungă la poziţiile romane.

Titus se oprea, se apleca, privea aceste mormane de morţi, apoi se întorcea spre Flavius Iosif şi ridica mâinile spre cer.

L-am auzit pe el, Titus, care comanda optzeci de mii de oameni având drept de viaţă şi de moarte asupra fiecăruia, el, fiul lui Vespasian, jeluindu-se şi gemând.

– Dumnezeu mi-e martor că nu am vrut asta. Tu ştii ce anume doream pentru Ierusalim şi poporul tău, Iosif, dar de ce nu au ascultat ce le spuneam tu şi eu? De ce?

– Titus, Dumnezeu îmi pedepseşte poporul, a oftat Iosif. Suferinţa pe care ne-o dă ne va face mai curaţi, ne va apropia de el. Tu ai să-i învingi pe aceşti câini care îmi sfârtecă poporul. Eşti mâna aleasă de Dumnezeu pentru a pedepsi. Dar cântăreşte bine această pedeapsă, Titus, fii drept!

Cine poate fi, în război?

Titus continua să-i răstignească pe oameni cu sutele. Iar celor pe care îi cruţa ordona să li se taie mâinile.

Acestea erau regulile admise. Iar eu care citisem povestea războiului dus de sclavii lui Spartacus, scris de strămoşul meu Gaius Fuscus Salinator, eu care îmi aminteam de cele şase mii de cruci înălţate de-a lungul viei Appia, de la Capua la Roma, nu puteam să mă mir.

Soldaţii legiunilor aplicau în mod crud legea romană. Însă, în jurul lor, ca nişte prădători, ca nişte şacali, trupele auxiliare arabe şi siriene, mercenarii veniţi din toate provinciile vecine cu Iudeea ucideau, torturau cu poftă şi plăcere, se hrăneau cu suferinţa victimelor.

Surprinseseră un evreu îngenuncheat care zgândărea în excrementele sale de unde scotea monede de aur.

Imediat s-a răspândit zvonul printre mercenari, auxiliari şi legionari. Evreii, se zicea, înainte de a fugi din oraş, înghiţeau monede de aur mai puţin scumpe şi mai multe ca boabele de orz sau de grâu. Sperau, odată ieşiţi din oraş şi dacă scapă de soldaţii noştri, să le regăsească în rahatul lor.

Din acel moment, vai de evreii pe care şacalii îi pândeau la câţiva paşi de ziduri, pe marginea râpelor!

Au fost două mii spintecaţi într-o singură noapte.

L-am văzut pe Titus copleşit, ruşinat. L-am văzut ezitând, gândindu-se să înconjoare trupele auxiliare şi pe mercenari, pentru a-i decima cu lovituri de sulițe. Însă avea nevoie de aceşti oameni.

I-a convocat pe toţi ofiţerii, inclusiv cei de la legiuni, căci fuseseră surprinşi şi câţiva romani căutând prin burta evreilor.

– Ruşine pentru armatele noastre! a strigat el. Ele nu sunt făcute pentru a spinteca trupuri spre a căuta aur murdărit, ci pentru glorie. Romanii nu sunt nişte păsări care se hrănesc cu leşuri. Ei luptă fără ură. Nu pentru pradă, ci pentru victoria şi puterea Romei!

Nu voia, a continuat el, ca arabii şi sirienii să dea frâu liber patimii lor, cruzimii de asasini şi urii faţă de evrei.

– O moarte tot atât de crudă ca aceea pe care o dau le va fi aplicată şi lor! a ameninţat Titus.

Însă cine poate reţine braţul asasinului pe un câmp de bătălie?

În fiecare dimineaţă, se găseau evrei spintecaţi. Soldaţii îi pândiseră, îi uciseseră, băgându-şi mâinile în măruntaiele lor, cel mai adesea în zadar.

Doar câteva cadavre printre mai multe zeci de mii (şase sute de mii, asigura Flavius Iosif, care îi întrebase pe fugari şi stabilise această contabilitate funebră), care vor avea parte de un mormânt demn de o fiinţă umană.

Privind în jurul meu aceste coline goale unde orice fir de vegetaţie fusese distrus, mă gândeam că de jur împrejurul Ierusalimului noi transformaserăm păşunea într-un mare osuar.

Îl traversam, mergând alături de Flavius Iosif.

Acesta plângea, amintindu-şi de frumuseţea locurilor, a arborilor şi a florilor, târgurile unde se zbenguiau copii, scârţâitul carelor pe poteci, cântecele şi rugăciunile.

Apoi stătea nemişcat, se întorcea, contempla Ierusalimul.

Chipul său prindea viaţă, durerea şi disperarea se risipeau încet-încet.

– Nimic nu ne poate ucide, murmura el. Suntem poporul vieţii eterne fiindcă suntem poporul ales de Dumnezeu.

Îl simţeam mândru de a fi evreu, însufleţit de voinţa de a-şi apăra zeul, poporul, credinţa.

Condamna nebunia-sacrilegiu care îi dusese pe „tâlhari" să sfideze Roma, Imperiul ales de Dumnezeu.

Erau acei zeloţi, acei sicari, erau ei, trădătorii, şi nu el cel care purta patronimul împăratului Romei, Flavius Vespasian. Aceşti „tâlhari", a căror operă malefică urma să ducă la distrugerea Ierusalimului şi probabil chiar la cea a Templului, vor fi pedepsiţi, exterminaţi.

Dar, Flavius Iosif era sigur, poporul evreu din Ierusalim va renaşte în splendoarea sa divină.

În Iudeea, a adăugat el, iarba creşte întotdeauna din nou printre pietre.

30

L-am întrebat pe Flavius Iosif.

Stătea ghemuit, cum stau adesea nomazii.

Cu spatele curbat, cu mâinile împreunate în faţa gurii, se legăna înainte şi înapoi şi părea că nu mă aude.

Se ruga, desigur, cu ochii închişi, din nou copleşit de povestirile câtorva fugari pe care tocmai le auziserăm. Obţinuse de la Titus ca oamenii aceia să nu fie daţi pe mâna călăilor.

Era vorba despre preoţi care îl recunoscuseră pe Iosif Ben Matthias, care îi strânseseră mâinile, care îi mulţumiseră lui Dumnezeu că au putut scăpa de ucigaşii de zeloţi şi de spintecătorii care continuau să caute în măruntaiele prizonierilor, în ciuda pedepselor promise de Titus.

Oamenii aceia, cu pielea cenuşie, cu faţa uscată, povestiseră cum Ioan din Gischala prădase proviziile sacre din Templu, un pic de vin şi de ulei pe care preoţii le păstrau pentru arderile rituale. Deoarece, exceptându-i pe „tâlhari", toată populaţia oraşului murea de foame.

– Căutăm prin canale, murmurase unul dintre ei. Prin baliga veche de vacă măcar câteva boabe, câteva resturi din care să ne hrănim. Altădată, întorceam capul ca să nu vedem aceste excremente, iar azi sunt comori pe care ni le disputăm.

Titus ascultase implorările lui Flavius Iosif şi le permisese preoţilor să meargă în oraşul de coastă Jaffa unde rabinii

adunaseră câţiva învăţăcei pentru a se ruga, a studia Legea, învăţămintele şi Tora.

Flavius Iosif s-a ridicat, în sfârşit, şi l-am întrebat din nou câte vieţi vor trebui să treacă, să se succeadă pentru ca vlăstarul verde al speranţei să-şi croiască un drum în acest sol pietros, murdărit de puroiul şi sângele cadavrelor, în acest peisaj pârjolit unde nu se mai ridica decât o pădure de cruci, acest oraş cuprins de duhoarea morţii şi menit, dacă zeul său nu intervenea, distrugerii.

Iosif m-a apucat de braţ şi am mers de-a lungul zidului de apărare şi al terasamentelor pe care Titus pusese să fie ridicate pentru a înăbuşi oraşul înainte de a-i ataca ultimul zid de apărare.

Maşinile de asediu, turnurile pe roţi, scorpionii, balistele, catapultele erau în acţiune, iar vâjâitul ghiulelelor sfâşia aerul fierbinte, amestecând sunetul lor ascuţit cu bubuiturile surde şi grave ale berbecilor ce loveau ultima incintă.

– Evreii rezistă, a murmurat Iosif. Zeloţii au folosit fermitatea noastră sufletească, încrederea în avantajul lor, dar chiar şi aceşti tâlhari exprimă calităţile poporului nostru. Nici răzvrătirea, nici foamea, nici războiul nu ne vor face să pierim.

Mi-a strâns încheietura mâinii, cu antebraţul lipit de al meu.

– Chiar dacă pământul Iudeei fuge de sub picioarele noastre, ne vor rămâne Legea, credinţa, Tora. Cuvintele rugăciunii vor fi patria noastră. Fiecare dintre noi va fi o Cetate Sfântă şi un templu pentru Dumnezeu.

– În cât timp va renaşte aici viaţa? am repetat eu arătând oraşul, incinta la baza căreia se dădeau lupte.

Evreii încercaseră încă o dată să dea foc maşinilor de asediu, dar soldaţii noştri, atenţi, îi respinseseră.

– Dumnezeu hotărăşte momentul, Serenus. Pentru un om de credinţă şi un popor credincios şi fidel, timpul nu este decât o succesiune de rugăciuni în aşteptarea lui Mesia.

– Hristos, pentru cei care cred în acest zeu? am zis eu.

– Sunt fiii nerăbdători ai poporului nostru, a murmurat Flavius Iosif. Au intrat în păcat, în sacrilegiu. Iar Dumnezeu i-a părăsit, deşi sunt copiii poporului ales.

Deodată, cu mare zgomot şi un nor de praf, s-a prăbuşit o bucată din zidul ultimei incinte, iar soldaţii noştri s-au repezit în breşă.

– Dumnezeu v-a părăsit şi el! am zis.

Flavius Iosif a dat din cap.

– Dumnezeu nu-i părăseşte decât pe cei care îl părăsesc pe el, îl batjocoresc, pângăresc Templul şi uită Legea.

În acel moment, i-am văzut pe legionari dând înapoi, abandonând breşa, iar eu m-am apropiat de centurionii şi tribunii care, cu arma în mână, cu platoşa acoperită de pământ şi de sânge, se adunaseră în jurul lui Titus.

Îi explicau că, în spatele incintei dărâmate descoperiseră un al doilea zid mai puţin înalt, dar care li se părea imposibil de cucerit. Turnurile pe roţi, berbecii nu puteau ajunge până acolo. Breşa din primul zid era prea strâmtă, iar asediatorii nu se puteau strecura decât vreo câţiva, devenind astfel nişte ţinte uşor de atins pentru numeroşii evrei adunaţi pe coama celui de-al doilea zid.

L-am văzut pe Titus apropiindu-se de tribuni şi centurioni, uitându-se în ochii unora şi altora, apoi aşezându-se în centrul cercului pe care aceştia îl formau în jurul lui.

A ridicat spada.

– Escaladarea zidului este grea, a declarat el cu voce înceată. Dar zeii sunt de partea noastră. Foamea, revolta, asediul, zidurile

care cad, ce înseamnă toate astea dacă nu că mânia zeilor s-a abătut asupra evreilor şi că ne ajută?

S-a întrerupt, apoi s-a apropiat din nou de tribuni şi centurioni. Poate că, atacând acest meterez, vom muri. Poate, a repetat el. Apoi, dându-se înapoi, a zis cu glas tare: Dacă moartea nu este glorioasă, sufletul este condamnat să stea cu trupul în mormânt! Există vreun viteaz printre voi care să nu ştie că sufletele pe care o armă le eliberează de carne în cursul unei bătălii sunt primite de cel mai pur dintre elementele universului, eterul?! Ele iau loc printre stele, iar combatanţii căzuţi în felul acesta devin duhuri bune, eroi binevoitori care le apar descendenţilor şi îi protejează. Acele suflete sunt nemuritoare.

A schimbat tonul, chipul său exprimând dispreţ.

– Dar, a reluat el, sufletele care au ars în trupuri bolnave, oricât ar fi ele de fără pete şi fără murdării, se afundă într-o uitare adâncă. Ele mor odată cu trupul cărora le este înveliş. Unora, glorioase, nemurirea, celorlalte, uitarea. Azi, trebuie să alegem!

A arătat înspre breşă. În penumbră, am ghicit cel de-al doilea zid şi siluetele evreilor care îl păzeau.

– Cel care va deschide drumul, a adăugat Titus, voi roşi dacă nu-l voi face demn de invidie pentru recompensele pe care i le voi da! Dacă supravieţuieşte, îi va comanda pe cei care acum îi sunt egali, iar preţul vitejiei îi va însoţi, de asemenea, pe cei care vor cădea şi-i va proclama preafericiţi!

L-am văzut pe tribunul Placidus ieşind din rând, strângându-şi pumnul pe piept în dreptul inimii şi zicând:

– Cezar, mă ofer cu bucurie şi mă urc primul pe metereze. Doresc ca Fortuna să-mi însoţească forţa şi voinţa. Totuşi, dacă destinul vede cu ochi rău ceea ce fac eu, să ştii că nu voi fi surprins de eşec, dar am ales în mod deliberat să mor pentru tine.

O duzină de oameni s-au strâns în jurul lui Placidus şi, cu arma ridicată, au intrat în breşă.

L-am zărit pe Placidus sărind pe zid, respingând atacurile evreilor. Săgeţile care îl vizau alunecau pe scutul lui, apoi s-a clătinat, şi o haită s-a aruncat asupra lui scoţând strigăte de victorie.

Abia peste două zile, noaptea, vreo douăzeci de soldaţi au reuşit să ucidă luându-le prin surprindere pe santinelele evreieşti epuizate de luptă.

Am auzit sunând goarnele care anunţau că zidul, ultima incintă, era cucerit, că acum se putea ataca fortăreaţa Antonia, putea fi distrusă şi se putea ajunge la Templu.

Nimic nu mai putea împiedica legiunile noastre să cucerim şi să distrugem Ierusalimul.

Luptele care s-ar fi dat, masacrele care ar fi urmat nu ar fi putut schimba nimic din soarta oraşului.

L-am însoţit pe Flavius Iosif la poalele fortăreţei Antonia. Titus îi ceruse să-i roage pentru ultima oară pe Ioan din Gischala, Simon Bar Giora şi Eleazar să înceteze lupta sau, dacă voiau să o continue, să părăsească oraşul cu armele şi oamenii lor şi să înfrunte legiunile romane în afara Ierusalimului, pentru ca Templul să fie ferit, iar populaţia – refugiată în oraşul de sus, salvată.

Eram în cea de-a şaptesprezecea zi a lunii lui august, ziua Sacrificiului neîntrerupt, când preoţii taie miei în cinstea lui Dumnezeu. Dar unde erau mieii?

Flavius Iosif s-a apropiat cât se poate de mult de turnuri.

– Vă rog, voi cei care aţi ales calea războiului, să ascultaţi şi să acceptaţi propunerile lui Titus. Flăcările ating deja zidurile Templului. El trebuie salvat. Trebuie reîncepute sacrificiile izbăvitoare pe care i le datorăm lui Dumnezeu...

Evreii au proferat injurii şi au aruncat pietre şi săgeţi.

Iosif şi-a plecat capul. Plângea în hohote şi gemea.

– Cel care vă roagă este un compatriot. Este unul dintre evreii care vă jură că promisiunile lui Titus vor fi respectate! Puteţi părăsi oraşul ca să vă bateţi dacă ţineţi neapărat, însă Templul va fi salvat.

– Oraşul îi aparţine lui Dumnezeu, a replicat o voce, probabil a lui Ioan din Gischala. Templul nu va fi cucerit niciodată şi niciodată distrus! Iar dacă va fi, Dumnezeu va face din întregul univers templul nostru.

– Oraşul şi Templul sunt pline de cadavre, a murmurat Flavius Iosif. Iar profeţii au spus că Ierusalimul va fi distrus atunci când evreii vor începe să ucidă alţi evrei. Acest lucru s-a îndeplinit. Dumnezeu a fost răbdător, dar îi va lăsa pe romani să purifice Templul prin foc şi să radă acest oraş plin de murdării. Serenus, Dumnezeu este alături de romani.

M-am uitat la turnurile fortăreţei Antonia, la zidurile Templului şi la cele ale palatului lui Irod, flancate şi ele de turnuri. Am zărit, de pe terasamente, acoperişurile în trepte ale caselor din oraşul de sus.

Acolo încă se mai înghesuiau zeci de mii de locuitori alături de cadavre, râcâind pământul în căutarea unui bob, a unui rest uitat.

Şi chiar în acea zi de 17 a lunii lui august, un preot care reuşise să fugă din cetate s-a prăbuşit în faţa lui Iosif şi a povestit cum o femeie cu numele de Maria îşi omorâse cu mâinile ei copilul, apoi îl fripsese. Mâncase deja jumătate din el când, atraşi de fumul criminal, tâlharii o ameninţaseră că o vor ucide dacă nu le spune unde îşi ţine rezerva de hrană, ea le arătase resturile din copil şi strigase: „Eu am făcut asta! Mâncaţi, fiindcă şi eu am

mâncat cu poftă! Nu vă arătaţi mai slabi ca o femeie, nici mai compătimitori decât o mamă!"

Preotul s-a întins cu faţa la pământ şi braţele în cruce. Hohotea, iar Flavius Iosif l-a ridicat, l-a strâns la piept, împărtăşindu-i disperarea.

Câţiva soldaţi se apropiaseră şi auziseră povestirea preotului. Unii arătau compasiune pentru suferinţele evreilor, însă majoritatea arătau ură, dorinţă de a îngropa sub dărâmăturile oraşului acest popor care îşi devora propriii copii.

M-am gândit la Leda, la aceste victorii succesive, la războiul care dădea naştere la atâta nebunie şi ură.

M-am rugat lui Hristos, zeul care suferise pe cruce asemenea celui mai umil dintre oameni.

Însă în jurul meu nu auzeam decât glasuri care blestemau, care arătau graba de a sfârşi odată cu acest popor, cu oraşul şi Templul său.

L-am văzut pe Titus aplecându-se asupra preotului, cerându-i să-i povestească încă o dată ceea ce ştia. Apoi s-a depărtat, a rămas un moment singur înainte de a se întoarce la noi şi a se adresa soldaţilor:

– Iau ca martori zeii patriei mele şi divinitatea, oricare ar fi ea, care a vegheat asupra acestui loc, a spus el. Îmi iau ca martor armata şi pe evreii care s-au refugiat la mine. Nu eu am vrut să pângăresc acest oraş, continuând luptele până ce mamele înfometate devin mai feroce ca lupoaicele. Nu am nici o vină pentru aceste crime, fiindcă am oferit pacea, iertarea. Însă unii dintre evrei au preferat revolta în locul concordiei şi şi-au antrenat poporul în această prăpastie. În fond, acolo unde se află, există această

mamă care se hrăneşte cu carnea copilului ei. Dar pe acest oraş unde se petrec crime atât de monstruoase nu-l voi mai lăsa sub soare. Zeii ne vor ajuta să îngropăm sub ruine până şi amintirea acestei fapte neomeneşti.

31

Nu am uitat fapta barbară a acelei mame înnebunite.

Însă am văzut atâtea altele, în aceste luni de august şi septembrie, încât memoria mi se sufocă. Copilul fript şi devorat de cea care îl purtase în pântece, îl iubise, îl hrănise cu laptele ei nu a fost decât una dintre crimele monstruoase cărora acest război din Iudeea, această cucerire a Ierusalimului le-a dat naştere. Nu mai era vremea milei, ci cea a urii şi masacrului, a incendiului cuprinzând Templul, a flăcărilor învăluind trupurile, a spadelor curmând vieţi.

Am asistat la asta zi de zi.

Când Titus le-a ordonat soldaţilor să radă de pe faţa pământului fortăreaţa Antonia cucerită în cele din urmă, când l-am văzut alegând din fiecare centurie treizeci dintre cei mai buni soldaţi şi încredinţând fiecare grup de câte o mie câte unui tribun, am ştiut că aşa va fi.

A fost timpul luptelor corp la corp în întuneric, fiindcă ziua însăşi era întunecată într-atât praful care se ridica din ruine şi fumul care se înălţa de la focuri erau de groase.

A fost timpul strigătelor în oraşul dat focului.

Soldaţii urlau strigătele de război, rebelii încercuiţi de flăcări şi de armate urlau, populaţia din oraşul de sus era o turmă înnebunită care se repezea la legionari crezând că fug de ei şi care gemeau în momentul în care, sulițele, lăncile, spadele se abăteau asupra lor, fie că erau copii, femei sau bătrâni.

Am mers printre mormanele de cadavre. M-am temut că voi recunoaşte printre ele pe cel al Ledei.

Erau atât de numeroase încât acopereau pământul, iar soldaţii, pentru a-i urmări pe fugari, trebuiau să calce pe ele de parcă ar fi fost moloz.

Mă aflam alături de Titus şi de Flavius Iosif. Faţa lui Titus exprima hotărâre şi disperare totodată. Când se întorcea spre Iosif, privirea îi spunea: „Nu am vrut asta, dar trebuie să accept să merg până la capăt".

Iosif plângea.

Asistasem împreună cu el la întâlnirea generalilor pe care Titus îi convocase în cortul său.

Aceştia stăteau umăr lângă umăr, cu torsul lipit de platoşa din aur şi casca până la ochi.

Titus se afla jos, în mijlocul cortului.

Îi întrebase pe Tiberiu Alexandru, şeful său de stat-major, apoi pe generali, prietenul său Fronton, care comanda cele două legiuni ale Alexandriei şi lângă care stătea procuratorul Iudeei, Marc Antoniu Iulian.

Fiecăruia îi pusese aceeaşi întrebare: ce soartă să rezerve Templului din Ierusalim, locuinţei sacre în care evreii îşi slăveau zeul, acestui palat divin, una dintre bijuteriile neamului omenesc? Trebuia comis un act de sacrilegiu distrugându-l?

Se întorsese spre Flavius Iosif, dar nu-l întrebase.

Generalii ezitaseră.

– Focul, răspunsese Tiberiu Alexandru.

Oare nu transformaseră evreii Templul într-o fortăreaţă? Aşadar, trebuia aplicată legea războiului, fiindcă evreii nu vor înceta niciodată să se revolte atât timp cât Templul va exista ca

loc de adunare, venind din toate colţurile ţării şi chiar din toate provinciile Imperiului.

– Focul, repetase unul dintre generali. Flăcările trebuie să-i distrugă pentru totdeauna.

Titus se ridicase.

– Nu mă voi răzbuna pe oameni folosindu-mă de lucruri neînsufleţite, conchise el. Nu voi face scrum un monument de o asemenea frumuseţe. Zeii, oricare ar fi ei, trebuie respectaţi. Acest templu va fi unul dintre ornamentele Imperiului. Nu va arde.

Cu toate acestea, am văzut flăcările ridicându-se, grinzile căzând, porţile din argint şi aur topindu-se, podoabele luând foc.

Se zicea că un soldat aruncase o torţă în Templu în cursul bătăliei, iar cei din jur făcuseră la fel, atât de mare le erau ura şi voinţa de a învinge, de a rade, în sfârşit, acest oraş răzvrătit de pe faţa pământului şi pe aceşti evrei care îndrăzneau să continue lupta.

Or, flăcările îi alungau pe evrei, îi aduceau la disperare, îi devorau. Victoria se năştea din foc.

Am văzut evrei aruncându-se în foc, încercând să înăbuşe flăcările.

Le-am auzit plânsetele când înţelegeau că Sanctuarul, apoi clădirile din jur şi, printre ele, cele care adăposteau comoara acestui neam, monedele preţioase, veşmintele de cult, sfeşnicele urmau să fie distruse, iar zeul lor lăsa incendiul să se propage.

Însă fiecare dintre soldaţi era antrenat de o beţie ucigaşă.

Toţi înaintau, luau resturi care ardeau şi le aruncau în încăperile care încă nu se aprinseseră.

Ardeau portalurile acoperite de metale preţioase şi porticurile pe care se refugiaseră o mulţime de femei şi de copii, ascultându-i pe preoţii care le dăduseră asigurări că în aceste locuri sfinte aveau să fie protejaţi.

Acum mii şi mii erau cuprinşi de flăcări.

L-am văzut pe Titus, cu capul descoperit, fără platoşă, sosind în fugă în Sanctuar, urlând că incendiul trebuie oprit, iar acel loc sacru – salvat.

Însă nici un soldat nu părea să-l audă.

Mă aflam lângă el, în mijlocul generalilor când le-a dat ordin centurionilor să lovească în legionarii care aţâţau incendiul.

Soldaţii însă nu păreau să simtă loviturile date de centurioni. Păreau să nu-i vadă nici pe Titus, nici pe tribuni. Continuau să arunce bucăţile de lemn aprins. Voiau să pătrundă în acest Sanctuar pentru a-i ucide pe acei evrei care îi învinseseră de atâtea ori şi care continuau să lupte în mijlocul flăcărilor.

Nu le păsa de ordinele lui Titus. Înţelegeau doar că trebuie să continue să dea foc şi să ucidă. Iar soldaţii care tot veneau îi împingeau pe cei din faţa lor încât unii cădeau în flăcări, arzând la un loc cu evreii de ale căror trupuri erau pline treptele Sanctuarului.

Soldaţii incendiau. Ucideau. Jefuiau prin subteranele Templului. Se deschideau cuferele pline cu monede, fiecare legionar luând cu sacul.

Niciodată soldaţii nu puseseră mâna pe o asemenea pradă. După luni bune de luptă, pe 29 august, au urmat o zi şi o noapte în care nimic nu a rezistat: nici zidurile, nici porţile înalte, nici locurile sacre, nici disciplina.

Oricare evreu, indiferent cine ar fi fost, era ucis.

Orice clădire, arsă.

Nimeni nu-i putea opri pe aceşti oameni dezlănţuiţi şi l-am văzut atunci pe Titus renunţând să-i mai facă să se supună ordinelor.

Am intrat în suita sa şi, împreună cu tribunii, în Sfântul Sfinţilor pe care flăcările încă nu-l atinseseră.

Era o sală mică, pătrată, goală, întunecoasă, o prăpastie fără fund în care liniştea era apăsătoare de parcă strigătele nu ajunseseră până acolo.

Dar nu a durat decât o clipă.

Urletele au pătruns odată cu fumul, şi atunci am ieşit.

Nimic nu era cruţat de flăcări, iar sângele se prelingea din leşurile adunate.

Titus s-a oprit. A privit drept în faţa lui oraşul de sus unde se refugiaseră evreii care supravieţuiseră şi unde deja se reluau luptele. Trebuia cucerită fiecare stradă, fiecare casă şi cele trei turnuri – Hippicos, Fasael şi Mariamna – care apărau palatul lui Irod.

Iar măcelul trebuia să continue.

Titus a lăsat capul în jos în timp ce soldaţii aduceau însemnele legiunii în curtea Templului. Îşi agăţaseră la brâu şi la gât saci cu monede luate din cuferele Templului. Se clătinau, atât erau de încărcaţi. Obiectele jefuite, între care un imens sfeşnic cu şapte braţe, se aflau îngrămădite într-un colţ al curţii sub paza centurionilor.

Brusc, toţi ridicară spada, scandând aceste două cuvinte: „Titus imperator!“

Titus şi-a întins braţul, i-a salutat pe soldaţi în timp ce le arăta oraşul, palatul lui Irod, în depărtare, acele turnuri care încă se mai aflau în mâinile rebelilor.

Apoi s-a întors spre Flavius Iosif şi i-am văzut faţa cu trăsături adânci, nu cea a unui general victorios, ci a unui om grav, îngrijorat că evenimentele iau altă turnură imposibil de controlat.

Cu capul afundat între umeri, Flavius Iosif stătea gârbovit, cu ochii aţintiţi la flăcările care tocmai ardeau ultimele rămăşiţe din Templu şi din comorile sale.

– Ziua aceasta, a murmurat el, este aniversarea celei când Nabucodonosor, regele Babilonului, distrugea Templul.

Vocea i-a fost acoperită de aclamaţiile soldaţilor şi de strigătele lor: „Titus imperator!“

– Dumnezeu hotărăşte în privinţa vieţii şi a morţii, a adăugat el când s-a restabilit liniştea şi când nu s-au mai auzit trosnetele flăcărilor, zgomotul zidurilor care se prăbuşeau.

Din aceste ruine învăluite de fum, am văzut deodată apărând un grup de preoţi cu feţele şi veşmintele murdare.

Soldaţii îi împingeau spre Titus lovindu-i cu latul spadei şi hampa suliţelor. Fuseseră găsiţi în Sanctuar, spuneau ei, refugiaţi pe coama unuia dintre ultimele ziduri rămase în picioare. Flăcările îi alungaseră de acolo.

Preoţii îl recunoscuseră pe Flavius Iosif şi îl implorau din priviri.

Titus a înaintat, aşezându-se între preoţi şi el.

– Timpul iertării a trecut, a decretat el.

A arătat flăcările şi ruinele Sanctuarului.

– Templul, Templul vostru a fost distrus. Eraţi preoţi. De ce aţi dori să supravieţuiţi morţii sale, voi care nu aţi ştiut să-l cruţaţi?

A făcut un gest, cu braţul întins şi degetul mare în jos, iar soldaţii i-au luat şi i-au dus pe preoţi.

Am văzut sângele ţâşnind din gâtul lor, iar trupurile decapitate încă zbătându-se pe dale.

Titus l-a privit îndelung pe Flavius Iosif care a plecat capul.

Nu numai zeii decid asupra vieţii şi morţii.

32

Am crezut totuşi, timp de câteva ore, că zeii şi Titus, zeloţii şi sicarii renunţaseră să mai sloboadă moartea asupra zecilor de mii de evrei care se refugiaseră în oraşul de sus, de cealaltă parte a Xistului, acel pârâu care împarte Ierusalimul.

Peste el era un pod, însă nimeni nu îndrăznea să se aventureze.

Pe malul unde erau Templul şi oraşul de jos, soldaţii noştri pândeau.

Pe partea dinspre oraşul de sus, sicarii şi zeloţii îi ucideau cu pietre pe cei care încercau să treacă podul, să dezerteze.

Iar la piciorul podului, la pilonii de susţinere, se tot adunau cadavrele celor care fuseseră aruncaţi în râu.

În cea de-a doua zi a lui septembrie, am văzut totuşi un om înaintând pe pod.

Purta o haină lungă, de preot, şi îşi ţinea braţele ridicate. Mergea cu pas încet, sigur, iar soldaţii ghemuiţi lângă ruinele din jurul meu s-au ridicat. Dacă zeloţii şi sicarii îl lăsau pe acest om să se apropie, însemna că era, fără îndoială, trimisul lor. Omul s-a oprit la mijlocul podului.

A strigat că Simon Bar Giora şi Ioan din Gischala voiau să audă din gura lui Titus – şi de la nimeni altul, a urlat el – propunerile pe care romanii erau dispuşi să le facă pentru ca războiul să înceteze.

*

Am mulţumit cerului când l-am văzut pe Titus, înconjurat de tribuni şi de centurioni, apropiindu-se de intrarea pe pod.

Soldaţii se îngrămădeau în jurul lui. Le auzeam murmurul. Erau ca nişte fiare ţinute în frâu, mârâind că nu pot încă să se arunce asupra prăzii.

Am tremurat. Încă mai erau însetaţi de sânge.

Titus însă a ridicat mâna, obligându-i să tacă. A arătat spre oraşul de sus şi spre mulţimea care se apropia de pod, în fruntea căreia mergeau Ioan din Gischala şi Simon Bar Giora, cu zeloţii şi sicarii lor.

– Sunt ca peştii în năvod. Terasamentele şi zidul pe care l-am ridicat îi încercuiesc. Nu vor scăpa de moarte dacă aşa hotărâm noi. Nu ne rămâne decât să lovim. Sunt atât de mulţi încât fiecare lovitură de-a noastră va doborî mai mulţi. Şi vom vedea pământul acoperindu-se de sânge, aşa cum pescarii văd marea înroşindu-se. Nu le mai rămâne decât să tragă plasa şi să adune peştii.

A făcut un pas spre soldaţi.

– Însă ne vor trebui mai multe zile ca să-i ucidem pe toţi. Iar cadavrele nu-i vor hrăni decât pe şacali, pe hiene şi pe vulturi. Dacă, azi, evreii aruncă armele, îi vom alege pe cei care trebuie să moară aici, cei care vor lupta în amfiteatre pentru plăcerea plebei şi cei care vor deveni sclavii noştri şi pe care îi vom vinde în folosul nostru. Iată de ce, întrucât vor în sfârşit să ne asculte, le vom vorbi. Să nu se arunce nici o săgeată, nici o suliţă, nici o piatră. Îl voi ucide cu mâna mea pe cel care nu se va supune acestui ordin sau pe cel care va striga vreo insultă. Suntem legiunile Romei. Disciplina este forţa noastră.

Tăcerea şi nemişcarea au încremenit această mulţime de oameni înarmaţi stând pe ruinele Templului şi ale oraşului de jos.

Pe celălalt mal al râului Xist, mulţimea a tăcut şi ea, iar Ioan din Gischala şi Simon Bar Giora au înaintat spre mijlocul podului, la întâlnirea cu Titus.

Mi-am imaginat că zelotul şi sicarul îşi vor recunoaşte înfrângerea. Templul nu mai era decât o grămadă de ruine. Trupele lor nu puteau să scape din oraşul de sus. Nu aveau de ales decât între continuarea revoltei şi moarte. Nu numai a combatanţilor, dar şi cea a tuturor supravieţuitorilor, femei, copii, bătrâni care stăteau nemişcaţi pe malul Xistului, sperând că luptele vor lua sfârşit.

Deodată, s-a auzit glasul lui Titus.

De la primele cuvinte, am ştiut că nu va fi ascultat, că Bar Giora şi Ioan din Gischala vor prefera să moară decât să fie umiliţi ori schingiuiţi. Doriseră aceste convorbiri doar pentru a se convinge şi a convinge mulţimea supravieţuitorilor că nu exista o altă ieşire decât să moară în luptă.

– Ei, evreilor, v-aţi săturat acum de nenorocirile patriei voastre? clama Titus cu o voce dispreţuitoare, cea a învingătorului care vrea nu numai să-şi impună legea, dar să-l şi oblige pe învins să recunoască faptul că a greşit revoltându-se şi rezistând, că trebuie să depună armele şi să întindă gâtul, să mărturisească faptul că revolta sa a fost un act de nesăbuinţă. Aţi refuzat să vedeţi puterea noastră şi slăbiciunea voastră, a continuat el, v-aţi lăsat pradă nebuniei, cauzând în felul acesta pierderea poporului vostru, a Templului vostru, a oraşului vostru, iar în curând veţi pieri pe bună dreptate!

Am simţit frământarea soldaţilor care se aflau lângă mine.

– Cine v-a orbit? Cine v-a dat această încredere? Numărul vostru? a întrebat Titus. O foarte mică parte a armatei romane a fost destul pentru a vă ţine în şah. Fidelitatea aliaţilor voştri? Dar ce naţiune, ce popor i-ar putea prefera pe evrei Romei? Forţa

voastră fizică? Germanii sunt sclavii noştri, şi ce sunteţi voi în comparaţie cu ei? Tăria meterezelor voastre? Nu au rezistat maşinilor noastre de asediu! În fapt, ceea ce v-a făcut să vă ridicaţi împotrivă a fost tocmai bunătatea romanilor. V-am permis să ocupaţi acest pământ, am pus în fruntea voastră regi din neamul vostru! Ne-aţi respins propunerile de pace! Aţi vrut să-i ucideţi pe evreii cumpătaţi care sunt lângă mine! L-aţi alungat pe regele vostru, pe Agrippa, pe regina Berenice. Am vrut să vă protejez Sanctuarul. Iar acum uitaţi-vă în jur! Poporul vostru nu-i decât cadavre! Sanctuarul vostru, ruine! Oraşul este la bunul meu plac! Vieţile voastre sunt în mâinile mele!

Ascultaţi-mă. Vă vorbesc pentru ultima oară. Nu vreau să rivalizez în nebunie cu voi! Dacă vă aruncaţi armele şi vă daţi pe mâna noastră, vă acord viaţa ca un bun stăpân al casei, pedepsindu-l pe cel nesupus şi păstrând restul pentru mine!

I-am văzut pe zeloţi şi pe sicari începând să se dea înapoi, iar când au părăsit podul, au strigat că voiau să li se permită ieşirea din oraş împreună cu femeile, copiii lor şi cu armele. Se vor retrage în deşert, iar el, Titus, va fi stăpân peste oraş.

Titus şi-a schimonosit chipul. Evreii se aflau în plasă şi vorbeau ca oameni liberi, punând condiţii.

– Nu voi cruţa pe nimeni! a strigat Titus. Voi aplica legile războiului.

Soldaţii au urlat.

De pe malul celălalt, mulţimea s-a retras, alergând pe străduţe, ascunzându-se prin case.

– Ucideţi, incendiaţi, prădaţi! a strigat atunci Titus.

Iar soldaţii s-au repezit pe pod.

Am pătruns alături de ei în oraşul de sus pe care flăcările îl devorau deja.

Oamenii se luptau. Ucideau. Călcau cadavrele în picioare. După câteva ore, zeloţii şi sicarii abandonaseră turnurile unde ar mai fi putut rezista.

Se repezeau la soldaţi cu mâinile goale pentru ca moartea să vină mai repede. Dispăreau prin case unde soldaţii descopereau intrări în subterane. Aruncau în ele torţe şi smoală aprinsă. Se auzeau ţipete. Vedeai cum apar din pământ bărbaţi, femei, copii cuprinşi de flăcări.

Se ucidea.

Soldaţii prădau, violau, înfigeau emblemele pe vârful turnurilor, cântau, băteau din palme.

Simţeam că erau ghiftuiţi de omoruri şi de sânge.

M-am apropiat de Flavius Iosif care rătăcea prin mijlocul flăcărilor. Păşea peste cadavrele poporului său. Plângea, repetând că în acest război pieriseră cel puţin un milion de oameni. În acest război pe care îl condamnase şi încercase să-l întrerupă şi care nu lăsase în urmă decât ruine, suferinţă şi moarte.

Ne-am dus amândoi lângă Titus care străbătea, aclamat de soldaţi, ruinele Ierusalimului.

Nişte centurioni tocmai îl anunţaseră că Ioan din Gischala şi Simon Bar Giora fuseseră prinşi.

Ioan reuşise să părăsească Ierusalimul printr-o subterană, dar într-un sat vecin, o patrulă de soldaţi îl arestase. Nu se apărase.

Simon Bar Giora ieşise şi el dintr-o subterană, însă în mijlocul ruinelor Templului. Crezuse că romanii vor fi cuprinşi de panică văzându-l machiat, înfăşurat într-un linţoliu, părând că se întoarce din împărăţia morţilor. Însă un centurion îl ameninţase cu spada, iar Simon Bar Giora îşi strigase numele ca să scape cu viaţă.

Am văzut o mutră de dispreţ şi dezgust pe faţa lui Flavius Iosif. Aceşti doi conducători, aceşti doi tâlhari preferaseră să trăiască prizonieri, să fie târâţi pe străzile Romei şi ucişi în ziua triumfului lui Titus decât să moară cu arma în mână.

– Cine este trădător? Cine e laş? a murmurat el, întors spre mine.

Apoi i-a cerut lui Titus să-i cruţe pe ceilalţi supravieţuitori care nu luptaseră.

Titus a şovăit.

Mergea încet printre ruine, oprindu-se în faţa imenselor blocuri de piatră care serveau ca temelie zidurilor şi turnurilor.

– În acest război, noi îi avem pe zei de partea noastră, a spus el. Braţele soldaţilor noştri, maşinile de asediu, berbecii noştri nu ar fi fost suficienţi ca să mişcăm aceste ziduri şi turnuri. Zeii sunt aceia care le-au răsturnat.

– Fii generos, Titus, a repetat Flavius Iosif. Zeii tăi pot fi!

I-a arătat pe supravieţuitorii care stăteau cu capul în pământ în mijlocul ruinelor, aşteptând să vină cineva să-i ucidă.

Dar soldaţii deja o făceau cu gesturi de oameni sătui, obosiţi să tot omoare oameni ca nişte măcelari tăind animale.

– Ucideţi-i pe oamenii înarmaţi şi pe cei care se opun, a decretat Titus.

M-am rugat ca Leda Ben Zakkai să fie în acea mulţime de prizonieri cruţaţi şi împinşi în curtea Templului.

Acolo, soldaţii îi separau pe cei slabi, pe bătrâni, copii şi tineri viguroşi care puteau fi vânduţi ca sclavi sau împinşi în arenă spre a servi drept pradă sălbăticiunilor sau gladiatorilor.

Am asistat la acest triaj crud între cei care urmau să moară imediat şi cei sortiţi sclaviei sau la o moarte amânată, odată cu sărbătorirea triumfului lui Titus în cursul jocurilor din amfiteatre.

*

I-am cerut centurionului care comanda paza să mă lase să mă uit la prizonierii tineri.

Femeile fuseseră adunate deoparte, iar soldaţii le miroseau, trăgând pe una sau pe alta în afara grupului, ducând-o printre ruine.

Adeseori, se întorceau singuri, după ce le spintecaseră pe femeile pe care le pângăriseră.

M-am rugat ca Leda Ben Zakkai să nu fi cunoscut o asemenea soartă.

Am dorit ca foamea să o fi ucis.

Mă temeam şi speram în acelaşi timp să fie în viaţă.

Aşadar, mă opream în faţa fiecăreia dintre captive. Eram obligat să le forţez, luându-le de păr, să-şi ridice capul şi să-mi arate chipul lor.

Era în 28 septembrie.

Ierusalimul nu mai era decât un câmp de ruine, o imensă groapă comună care continua să ardă şi în care încă mai erau ucişi cei pe care nimeni nu voia nici să-i mai păstreze, nici să-i hrănească şi nici să-i lase liberi.

Tocmai în ziua aceea, pe când soarele încă mai era în înaltul cerului, strălucind şi arzând în inima verii, am recunoscut-o, ghemuită pe pământul Iudeei, printre dărâmăturile Sanctuarului, printre femeile cetluite, pe Leda Ben Zakkai.

PARTEA A CINCEA

33

Am văzut fiarele care încercuiau gleznele Ledei Ben Zakkai.

Am văzut funia care îi lega mâinile şi îi strângea gâtul.

I-am văzut faţa murdară, pometii juliţi, buzele tumefiate şi ne-am încrucişat privirile doar o clipă, fiindcă ea şi-o retrăsese, închizând pleoapele de parcă s-ar fi temut să nu-mi amintesc de acea lucire de revoltă neîmblânzită pe care o zărisem când o obligasem să-şi ridice capul trăgând-o de păr.

I-am dat drumul, iar ea a lăsat să-i cadă bărbia în piept.

Dacă voia să scape, trebuia să fie un animal supus.

Am ezitat, dar ispita a fost prea mare.

Am luat-o pe Leda de umeri ca să o ajut să se ridice în picioare. Cu o mişcare bruscă, s-a smucit, rămânând ghemuită, cu spatele curbat, cu braţele aşezate pe pulpele strânse, iar mâinile legate sprijinindu-se pe genunchi.

M-am dat un pas înapoi.

– Pe aceea o vrei? m-a întrebat centurionul care mă însoţea având un bici din piele împletită.

Obţinusem de la Titus dreptul să-mi aleg dintre prizonieri pe cei pe care doream să-i iau sau să-i eliberez.

Ştiam că Titus fusese darnic cu tribunii şi cu cei apropiaţi.

Flavius Iosif putuse să salveze de la sclavie sau moarte mai multe zeci de evrei pe care îi recunoscuse în mulţimea de captivi

din care soldaţii alegeau în fiecare zi sute de victime pe care le ucideau, le torturau sau le răstigneau.

Şi îl mai văzusem pe Iosif implorându-l pe Titus, cerându-i iertarea pentru trei preoţi care tocmai fuseseră crucificaţi şi care studiaseră cu el, în aceeaşi sală, textele sfinte.

– Cruţă-le viaţa, Titus, sunt oameni de credinţă şi de pace. Dumnezeu îţi va mulţumi, implorase el.

Titus acceptase.

Cele trei trupuri sfâşiate de loviturile de bici au fost date jos. Doi dintre cei schingiuiţi au murit în timp ce erau duşi la cortul lui Flavius Iosif. Pe al treilea l-a vegheat timp de mai multe zile şi spuseseră împreună rugăciuni, mulţumindu-i zeului lor pentru generozitatea sa, cerându-i să nu-şi mai pedepsească poporul, asigurându-l de credinţa lor şi luându-şi angajamentul să-i ducă mai departe cuvintele, să facă din fiecare evreu un templu viu, să repete în fiece loc: „Ascultă, Israel, Cel Veşnic este Dumnezeul tău, cel Veşnic este Unul!“

Astfel, va supravieţui poporul evreu, pe care nişte smintiţi îl antrenaseră în război. O treime din întreaga populaţie a Iudeei fusese astfel sacrificată, iar Sanctuarul, după ce a fost pângărit, nu mai era decât ruine.

„Dar tu eşti Cel Veşnic, şi Templul tău este universul, iar tu te vei întoarce aici în pământul Iudeei.“

Iar zeul evreilor, probabil pentru a-l răsplăti pe Flavius Iosif pentru voinţa sa de a salva pietrele credinţei, de a perpetua cuvintele rugăciunii în timp ce zidurile Templului fuseseră doborâte, făcuse să apară dintr-o subterană, acolo unde zeloţii îl încarceraseră, Matthias, însuşi fratele lui Iosif, iar cei doi bărbaţi petrecuseră noaptea îmbrăţişaţi, rugându-se şi plângând.

Şi eu însumi mă rugasem pentru a fi salvată această tânără numită Leda Ben Zakkai.

*

O căutasem, iar acum se afla dinaintea mea, cu veşmintele rupte şi pielea zgâriată.

– Asta? repetase centurionul.

Şi, înainte de a putea spune vreun cuvânt sau de a face cel mai mic gest, îi şfichiuise spatele cu biciul.

I-am prins braţul care se înălţa din nou, l-am ţinut privind la Leda care se ridica, păstrând pleoapele închise, şi i-am descoperit sânii grei, şoldurile largi, oasele care ieşeau, părând gata ca la cea mai mică mişcare să-i străpungă pielea.

– Nu ai ales rău, cavalere, a zis centurionul atingând cu biciul sânii Ledei.

I-am îndepărtat violent mâna. A râs.

– Crezi că eşti primul?

A râs dispreţuitor.

– Dacă voiai fecioare, trebuia să treci zidul odată cu noi! Alea – zise arătând cu biciul spre femeile ghemuite – au gustat deja din soldatul Romei!

A tras-o pe Leda de funie. Ea s-a clătinat, a căzut pe mine, iar eu am prins-o, trupul meu transpirat lipindu-se de pielea ei, iar mâinile oprindu-mi-se pe sânii goi.

– Dar poate că ai ales-o pe singura pe care soldaţii noştri nu au avut-o, cine ştie? Poţi să continui să-ţi imaginezi, cavalere, că zeii ţi-au dăruit un fruct încă verde. Poţi, dacă aşa ceva îţi convine!

Cu o lovitură de spadă, a tăiat funia care o lega pe Leda de gât în şir cu alte captive.

În acea clipă, mi-am dat seama că Leda se sufoca, strangulată de funia care se întinsese, celelalte femei rămânând jos, neavând nici forţa şi nici voinţa de a se ridica pentru ca legătura să nu le sufoce.

– Pune-o mai întâi să se spele, a zis centurionul depărtându-se.

Eu continuam să o ţin pe Leda lipită de mine.

Am suferit că trebuia să mă despart de ea şi, după ce am făcut un pas înapoi, am avut poftă să o apuc din nou, să-i acopăr sânii cu mâinile mele.

De mult nu mai atinsesem trupul unei femei.

Am prins-o de braţ. Am ajutat-o să meargă în timp ce fiarele o împiedicau.

Conducând-o, i-am spus încet că o văzusem, cu mult timp în urmă, la Alexandria, în casa tatălui ei, Iohanan Ben Zakkai, şi că acesta mă implorase să o caut, să o salvez şi că sperasem, în toate aceste luni de asediu, să reuşesc.

Şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, ea era aici, vie.

S-a întors către mine, cu ochii larg deschişi. M-a ţintuit cu privirea, exprimând cu atâta intensitate ura şi dispreţul încât mai întâi am lăsat capul în jos, apoi am împins-o brutal, punându-mi mâinile pe umeri ca să înainteze mai repede.

A căzut în genunchi şi, văzându-i trupul pe jumătate gol aplecat în faţa mea, parcă m-a ars ceva, dorinţa de a o supune şi poseda.

34

Am lăsat dorinţa să-şi impună legea ei.

Am dat ordin la două sclave să spele trupul Ledei Ben Zakkai, apoi m-am bucurat de el cât am putut.

Ea închidea ochii, ţinându-şi buzele strânse. Desfăcea braţele ca şi cum aş fi vrut să o răstignesc.

Şi adesea m-am gândit că o chinuiam.

Atunci, mă ridicam şi străbăteam cortul sau, când am fost la Cezareea lui Filip sau la Antiohia, sau la Berit, camera palatului unde eram instalat.

Ea stătea întinsă, goală, nemişcată, cu mâinile atingând pământul de o parte şi de alta a patului.

Mă apropiam. O apucam de umeri, o zgâlţâiam.

Ceea ce mă irita cel mai mult erau tăcerea ei, ochii închişi, indiferenţa cu care suporta mângâierile, muşcăturile mele.

Era ca moartă, iar eu nu ajungeam niciodată să mă satur de ea.

Am încercat să o fac să sufere ca să tresară, să se încordeze, să strige. Însă degeaba dinţii mei îşi lăsau urmele pe partea interioară a pulpelor, şi chiar stropi de sânge. Părea că nu simte nimic.

Îi spuneam că se înşală, că, dacă nu aş fi ales-o, şi presupunând că ar mai fi în viaţă, în acest moment ar fi dată soldaţilor sau împinsă într-un amfiteatru, sau că ar mai merge în fiare, cu celelalte fete captive spre Egipt sau, dacă zeul ei ar proteja-o, ar deveni o sclavă în casa cuiva. Iar acelaşi zeu, dacă o ignora sau voia să o pedepsească, ar da-o pe mâna soldaţilor ca să-şi facă

poftele cu ea, apoi să o arunce câinilor. Doar dacă, asemenea tinerilor viguroşi, n-ar fi destinată muncilor grele din deltă.

Iată lucrurile de care o cruţasem, eu cel pe care ea nu-l privea, căruia nu-i vorbea, căruia îi abandona un trup inert.

Nu voiam să-i leg mâinile sau gleznele atunci când plecam din cort.

O avertizasem: putea să încerce să fugă, dar soldaţii continuau să caute prin ruinele şi subteranele Ierusalimului. În fiecare zi, dădeau peste insurgenţi care se ascunseseră pe acolo. Îi torturau ca să spună unde sunt ascunse comorile Templului şi cuferele depuse în Sanctuar de familiile bogate. După care le tăiau gâtul.

Va cunoaşte această soartă sau, după ce o vor fi siluit, o vor spinteca sau o vor arunca de vie într-una dintre râpele unde putrezeau cadavre.

Putea, aşadar, să plece din cort. Poate va reuşi chiar să iasă din tabără, dar nu va putea niciodată să se îndepărteze de ruinele Ierusalimului şi să ajungă la oraşele Hebron, Herodion, Macheronte şi Masada unde se zicea că se adunaseră nişte zeloţi şi sicari cu dorinţa de a continua lupta – aflasem că atacau cohortele romane şi caravanele negustorilor în valea Iordanului şi deşertul Iudeei.

Îi spuneam toate acestea Ledei Ben Zakkai, sperând să surprind o tresărire a trupului, o privire, o expresie; ea însă privea în gol. Iar când mă întorceam seara la cort, după o zi de absenţă, o regăseam ghemuită de parcă ar fi fost pusă în lanţuri toată ziua.

Atunci mă opream în faţa ei şi aveam impresia că trupul meu se acoperea de murdărie, că pielea mi se impregna de excremente, cuprinzându-mi tot trupul. Deveneam la fel de urât mirositor ca o hienă sau un şacal, la fel de jigărit ca un câine vagabond. Şi la fel de crud ca acei soldaţi care spintecaseră evrei ca să caute în măruntaiele lor monedele pe care probabil le înghiţiseră.

Şi eu, în felul meu, căutam aur în măruntaiele Ledei Ben Zakkai.

Mă sufocam, cuprins de greaţă.

Părăseam din nou cortul.

Erau zile de victorie. Soldaţii mergeau în grupuri, încărcaţi cu prada, cu spada în mână, mereu atenţi. Pe sub ruine mocnea focul, iar uneori mai ţâşneau flăcări, încercuind patrule care cereau zadarnic ajutor.

Trebuiau, de asemenea, eliberate subteranele şi canalele de scurgere, scoşi locuitorii şi rebelii care se ascundeau acolo, luate comorile care se găseau acolo.

Ucideau. Mii de prizonieri erau lăsaţi să moară, foamea şi setea doborându-i, însă unii refuzau mâncarea pe care câţiva soldaţi, cuprinşi de milă, le-o aduceau.

Într-o curte a Sanctuarului, un spaţiu înconjurat de ruine, fuseseră grupaţi şapte sute dintre cei mai frumoşi tineri care trebuiau să meargă la Roma ca să defileze, în lanţuri, prin faţa plebei, în cadrul triumfului care va celebra victoria împăratului Vespasian şi a fiului său în Iudeea, de acum captivă.

Capii rebeliunii nu mai erau decât două trupuri legate, menite şi ele să ia parte la triumful de la Roma.

I-am văzut pe Simon Bar Giora şi Ioan din Gischala legaţi cu lanţuri atât de grele încât abia îşi puteau mişca umerii şi capul. Erau parte umană dintr-o pradă care se tot aduna, păzită de soldaţi.

L-am văzut pe Flavius Iosif plângând zărind veşmintele sacerdotale, ţesăturile sfinte, cărţile şi acel imens sfeşnic cu şapte braţe, simbol al uniunii poporului evreu cu zeul său, care va fi de acum expus într-un templu din Roma pentru ca fiecare cetăţean să ştie că nimic, niei măcar zeul unic al evreilor nu putea proteja de puterea romană un popor răzvrătit

Această putere o vedeam desfăşurata în faţa mea, încarnată de soldaţii legiunilor reunite dinaintea tribunei unde mă aflam

alături de Flavius Iosif, la câțiva pași de Titus care, înconjurat de ofițerii săi, urma să împartă, celor mai valoroși, recompensele.

În acea clipă, m-am simțit mândru că sunt roman.

M-am întors către Flavius Iosif, încercând să ghicesc ce simțea, el care fusese unul dintre capii militari, unul dintre preoții acestui popor căruia i se sărbătoarea zdrobirea, pedepsirea.

Și deja se băteau monede reprezentând Iudeea captivă și înlănțuită sub un palmier, păzită de un soldat roman.

Titus a mulțumit trupelor pentru ascultarea de care dăduseră dovadă, de răbdarea, tenacitatea și curajul lor.

Când a terminat, tribunii au început să citească numele legionarilor cărora Titus urma să le dea o coroană sau un colier de aur, lănci mici sau însemne din argint, monede de aur și de argint, veșminte și alte obiecte din pradă.

I-am văzut pe oamenii aceștia înarmați înaintând. Primind recompensa, păreau emoționați de căldura cu care Titus îi primea.

Apoi acesta a înălțat câteva rugi și a coborât în mijlocul aclamațiilor.

Se ridicaseră altare, în apropierea cărora stăteau zeci de vite ce trebuiau sacrificate întru cinstirea zeilor.

Titus și-a scos spada și i s-a adus primul animal căruia i-a retezat gâtul. Animalul s-a prăbușit, iar sângele a țâșnit pe veșminte. Așa a doborât toate animalele, apoi le-a oferit armatei pentru ca victoria să fie sărbătorită cu demnitate.

Am participat la aceste sărbători care au ținut trei zile.

Eram roman, învingător, mă bucuram de Leda Ben Zakkai când mă întorceam la cort pe la miezul nopții, oarecum amețit.

Într-o dimineață, trezindu-mă, l-am văzut pe Flavius Iosif.

Se uita la Leda ghemuită la piciorul patului. Ea avea ochii deschiși și am citit în privirea ei o asemenea disperare încât mi-a fost rușine că fac parte dintr-un popor învingător.

L-am scos pe Iosif din cort.

– Numai Dumnezeu ştie cât valorează omul, a murmurat el. Nu te judec, iar tu să faci la fel.

Aflasem că Titus îi oferise în schimbul terenurilor pe care familia sa le avea în Ierusalim un domeniu întins în câmpia Iudeei.

Lumea din anturajul lui Titus şuşotea. Se mai aflase că va călători împreună cu ei. Că Titus urma să întreprindă un periplu pentru a vizita oraşele din Cezareea Maritimă şi Cezareea lui Filip, Berit şi Antiohia, iar unii se mirau că învingătorul iudeilor se înconjura de evrei ca Iosif, Agrippa şi chiar Tiberiu Alexandru. Se mai spunea şi că este sub influenţa concubinei sale, regina Berenice. Şi iată că acum îi dădea acestui evreu, Flavius Iosif, pământuri ce făceau parte dintr-o provincie pe care o cuceriseră cu atâta trudă!

– Ştii despre pământuri? m-a întrebat Iosif.

Nu a aşteptat răspunsul. A recitat:

– „Că aşa zice Domnul: «După cum am adus asupra poporului acestuia acest mare rău, aşa voi aduce asupra lor tot binele pe care l-am rostit pentru ei. Şi vor cumpăra ţarină în ţara aceasta răvăşită... Din nou se vor auzi în oraşele Iudeei şi pe străzile Ierusalimului, devastate, fără oameni, fără locuitori, fără vite, strigăte de veselie şi de bucurie, glasul logodnicului şi al logodnicei... Căci îi voi aduce pe exilaţii din acest pământ aşa cum erau odinioară», spune Domnul".

M-am uitat la el. Flavius Iosif părea liniştit, senin.

– Aşa vorbea Ieremia, profetul nostru. Iar eu zic la fel, a adăugat el.

M-am gândit că aparţinea unui popor care, şi învins, rămânea indestructibil.

35

Totuşi, am văzut în iarna aceea, în lunile care au urmat distrugerii Templului, curgând sânge în fiecare zi.

Părăsisem ruinele Ierusalimului odată cu legiunile, călărind lângă Titus spre Cezareea Maritimă şi Cezareea lui Filip, Berit şi Antiohia.

Când întorceam capul, zăream, mergând în lanţuri, biciuite, miile de prizonieri evrei al căror supliciu Titus voia să-l ofere populaţiilor din aceste oraşe care înălţau arcuri de triumf pentru a-l primi şi a-i sărbători victoria.

Îl priveam în ascuns pe Flavius Iosif care se afla nu departe de mine, dar care nu întorcea capul niciodată, ca şi cum ar fi refuzat să vadă trupurile bărbaţilor şi femeilor poporului său martirizate, părăsite în deşert, agonizând, lăsate pradă hienelor şi şacalilor.

Părea nesimţitor la strigătele de ură şi la pietrele care se abăteau asupra prizonierilor atunci când intram în oraş. Sirienii şi grecii care le populau îi cereau lui Titus să-i scape de evrei, ca Roma, marea, glorioasa, puternica Romă să profite de victoria sa pentru a sfârşi o dată pentru totdeauna cu poporul invidiat şi detestat.

I-am auzit pe locuitorii Antiohiei cerând dreptul de a-i expulza pe evrei, cei pe care nu-i uciseseră încă, şi să spargă tăbliţele de bronz pe care erau gravate drepturile pe care Roma le acordase evreilor. Această mulţime furioasă cerea cu tărie ca evreii să nu mai fie decât nişte fire de nisip duse de vânt, constrânşi să renunţe la ritualurile lor, la sabat, la zeul lor.

Titus a ascultat aceste blesteme, aceste dorinţe, acuzaţii, apoi a ridicat mâna şi a cerut linişte.

– Patria evreilor, unde ar trebui să fie trimişi, a fost distrusă, şi nici un alt teritoriu nu-i va putea primi.

Refuza, aşadar, să fie alungaţi din Cezareea, din Berit sau din Antiohia, însă îi oferea populaţiilor dezamăgite pe aceşti prizonieri evrei ale căror trupuri deja însângerate erau împinse în arenă.

Nu am dorit să ştiu dacă Flavius Iosif stătea printre tribunii care îl înconjurau pe Titus pe gradenele amfiteatrului unuia sau altuia dintre oraşe.

Însă îmi amintesc de acele mii de evrei daţi fiarelor sălbatice, în Cezareea lui Filip, pe 24 octombrie, ziua de naştere a lui Domiţian, fratele mai tânăr al lui Titus.

Mai aud şi acum strigătele şi aclamaţiile mulţimii care se ridica de fiecare dată când o sălbăticiune, cu o lovitură de gheară, sfâşia trupul unui evreu.

La Berit, pe 27 decembrie, ziua de naştere a lui Vespasian, am văzut mii de prizonieri obligaţi să se lupte între ei, să se ucidă, apoi supravieţuitorii aruncaţi în flăcări şi lumina trupurilor lor transformate în torţe luminând noaptea îngheţată.

Călăii inventau în fiecare zi noi şi noi chinuri. Pe unul îl jupuiau, pe altul îl făceau bucăţi, îi constrângeau pe prizonieri să se acupleze între ei, apoi să se devoreze.

Am închis ochii de mai multe ori. Iar când reveneam acasă la Leda nu mai îndrăzneam să o ating, ca şi cum aş fi înţeles, în sfârşit, că, vrând să o iubesc, să o supun dorinţei mele, nu fusesem decât unul dintre acei călăi care îl chinuia în felul său pe un învins.

Îi vorbeam ştiind că nu mă va privi, că nu-mi va răspunde, căci, de când o luasem, nu scosese nici un cuvânt. Iar mutismul

ei mă scotea din minţi. Uneori, mă aruncam asupra ei gata să o lovesc, renunţând abia în ultima clipă şi alegând să abuzez de ea furios, desfăcându-i picioarele şi pătrunzând-o fără ca această posedare brutală să mă satisfacă.

Ridicându-mă, o ameninţam că o dau soldaţilor sau că o vând laniştilor care căutau pentru spectacolele lor femei tinere al căror trup gol, oferit sălbăticiunilor, incita mulţimea.

Dar am păstrat-o, şi nu rezistam mult timp dorinţei.

Mă apropiam de ea. O apucam de bărbie. Îi ridicam faţa. Eram iritat de ochii pe care îi ţinea mereu închişi, de buzele strânse. Îi povesteam ceea ce văzusem în amfiteatre. O ameninţam, o obligam să se ridice, o trânteam pe pat.

Eram călăul ei. O chinuiam.

Urlam că sunt roman, că ea era învinsă, că eram cavaler, că ea îmi era sclavă.

Şi părăseam camera sau cortul, gâtuit de un geamăt căruia nu-i înţelegeam raţiunea de a fi.

Mi s-a întâmplat de multe ori să îngenunchez, să mă întind pe nisip, să mă rog acelui zeu care cunoscuse chinul, cel pe care îl trădam folosindu-mă de trupul Ledei, cel care mi se părea că înţelege prin ce încercare treceam şi care îmi reţinea braţul când eram tentat să o lovesc, poate chiar să o ucid – căci, ce însemna o viaţă, pe acest pământ al Iudeei unde Titus sacrifica atâtea mii în fiecare zi, fără cruzime, pentru a mulţumi într-un fel oraşelor din Siria, soldaţilor din trupele auxiliare care îi fuseseră aliaţi în război?

Aşa fusese de la începuturile lumii.

Oare nu se va schimba niciodată?

Oare religia suferinţei şi a milosteniei pe care discipolii lui Hristos crucificatul încercau să o răspândească nu va domni niciodată în inimile oamenilor?

36

L-am întrebat pe Flavius Iosif despre acest nou zeu ivit din poporul său.

Stătea jos în faţa mea, dinaintea cortului ridicat nu departe de cel al lui Titus, în tabăra legiunii a X-a căreia ne alăturaserăm după aceste peregrinări prin Siria, de la Eufrat la mare.

În faţa noastră, la poalele Muntelui Măslinilor unde fusese instalată tabăra, zăream câmpul în ruine. Pietre, unele mai mari ca altele, aminteau de amplasamentul fortăreţei Antonia, a turnurilor sale şi desenau perimetrul a ceea ce fusese Sanctuarul poporului evreu.

Am arătat spre colinele goale care înconjurau ruinele.

Ici şi colo încă se mai înălţau cruci; trupuri uscate şi sfârtecate încă mai atârnau în cuie.

– Zeul Hristos..., am început eu.

Cu un gest al mâinii, Flavius Iosif m-a întrerupt:

– Cel Veşnic Dumnezeul nostru este Unul, a spus el apăsat.

Mi-am amintit de cuvintele lui Titus.

Era în timpul asediului. Ne aflam lângă el în timp ce din ordinul său tâmplarii pregăteau sute de cruci pe care soldaţii urmau să le înfigă şi să le aşeze cu faţa spre zidurile de apărare.

Printre prizonierii pe care se pregăteau să-i răstignească, unii strigaseră că vor învia ca zeul lor Hristos, că îl vor întâlni în pacea eternă. Evreii care urmau să aibă parte de aceleaşi chinuiri

se depărtaseră de ei. Între discipolii lui Hristos şi fraţii lor întru suferinţă, între aceste două ramuri ale aceluiaşi popor pe care proximitatea morţii ar fi trebuit să-i adune se petrecuse un schimb de acuzaţii, unii imputând pornirilor altora nenorocirea care îi lovea pe toţi.

Iar Titus spusese, privind curios şi cu dispreţ pe acei oameni care urmau a fi ţintuiţi pe cruce:

– Aceste superstiţii funeste sunt duşmanii Romei. Evreii şi discipolii lui Hristos au un suflet rebel. Refuză să ne recunoască zeii şi divinitatea împăratului. Cei care cred într-un zeu unic sunt duşmanii Imperiului şi vor ca acesta să se sfărâme. Noi, romanii, îi primim pe toţi zeii, în afară de cei care îi exclud pe ceilalţi. Or, tocmai astfel este zeul unic al evreilor şi creştinilor. Aceste două superstiţii, deşi contrare, provin din acelaşi izvor. Creştinii se trag din evrei. Odată rădăcina smulsă, vlăstarul va pieri.

– Cel Veşnic este Unul, a murmurat încă o dată Flavius Iosif. Hristos nu este decât un rabin printre rabinii pe care nesăbuinţa şi vanitatea i-au orbit. În aceste vremuri tulburi, pentru că Templul a fost pângărit şi distrus, există oameni care îi repetă cuvintele şi îşi imaginează că el este Mesia. Însă Titus se înşală, Serenus. Vlăstarul e o nuia uscată, iar arborele credinţei noastre îşi înfige rădăcinile în străfundul universului. Cel Veşnic este Dumnezeul nostru, Cel Veşnic este Unul. Titus însuşi presimte asta.

Iosif îşi coborâse vocea pentru a pronunţa ultimele cuvinte.

Se zicea că Titus se gândeşte să se însoare cu Berenice şi că, odată ajuns să fie cu această regină evreică, se va supune probabil zeului evreilor. Întrucât va pleca peste câteva zile, lumea voia să ştie dacă va fi însoţit de Berenice şi cum îşi va primi împăratul Vespasian fiul având lângă el o regină din Orient, aparţinând poporului şi religiei pe care Roma tocmai le învinsese.

În momentul în care, sosind în Cezareea, regăsisem ruinele Ierusalimului, îl auzisem pe Titus blestemându-i pe tâlhari, pe smintiții care declanşaseră războiul împotriva Romei, constrângându-l în felul acesta să distrugă acel oraş, acel Templu, acel loc de bogăţii şi de splendori care strălucea şi pentru gloria Imperiului şi care, la capătul unui război al cărui final fusese de la început cert, nu mai era decât dezolare.

Titus se înfuriase, cerând să fie îmbarcaţi imediat Ioan din Gischala, Simon Bar Giora şi cei şapte sute de prizonieri aleşi pentru frumuseţea lor spre a ajunge cât mai repede în Italia. Vor defila în faţa poporului Romei în ziua celebrării triumfului armatelor romane în Iudeea.

– *Judaea capta*, Iudeea captivă, repetase el.

Leda era captiva mea, dar mă despărţisem de ea în momentul în care, împreună cu Titus, părăseam Ierusalimul pentru Alexandria.

Trebuia să călătorim prin deşertul Iudeei, iar Leda ar fi fost obligată să meargă între prizoniere şi sclave.

O încredinţasem aşadar unor negustori care mergeau la Alexandria pe mare.

Mă mai temusem şi că sicarii şi zeloţii care se refugiaseră în cetăţile fortificate Herodion, Macheronte, Hebron şi Massada vor încerca să ne atace ariergarda, cu care mergeau prizonierii. Dar am traversat Iudeea apoi Sinaiul fără greutăţi, iar la Memphis, Titus a oferit jocuri. Încă o dată am văzut prizonieri sfâşiaţi, rupţi de fiare sau obligaţi să se lupte între ei.

În momentul în care se pregătea să meargă la gradene, Titus, cu un gest lent şi un zâmbet binevoitor, i-a arătat lui Flavius Iosif că putea să nu asiste la acest spectacol. Iosif s-a înclinat şi, în timp ce în jurul lui tribunii îl priveau cu dispreţ, s-a îndepărtat.

A trebuit să-l urmez pe Titus în amfiteatru. Spectacolul, în această arenă mică, mi s-a părut încă şi mai crud.

Era ceva ca un soi de intimitate infamantă între noi, poporul care aplauda, şi aceste fiinţe care urmau să moară.

– Este adunarea celor răi, mi-a zis Flavius Iosif când l-am reîntâlnit. Suntem singurul popor din Imperiu care refuză această idolatrie sângeroasă, iar crima zeloţilor şi a sicarilor împotriva credinţei noastre este de a fi pângărit Templul cu sânge omenesc, de a-şi fi ucis fraţii, de a fi uitat învăţătura Legii noastre care doreşte să nu fie jertfit omul, ci animalul. Au făcut sacrilegiu. Suntem un popor care frecventează lăcaşurile de cult şi sinagogile, nu amfiteatrele şi circurile.

Îl ascultam pe Flavius Iosif fără să mă plictisesc, deseori surprins sau derutat de cuvintele sale.

El spunea în acelaşi timp că Dumnezeu îi alesese pe romani şi le dăruise victoria, şi că poporul evreu le era superior tuturor celorlalte, că religia zeului său nu putea fi comparată cu alta, că era unică, aşa cum Cel Veşnic este Unul.

La Alexandria, l-am simţit febril, nerăbdător să ajungă la Roma, inima Imperiului seminţiei omeneşti.

Îl vedeam, îl auzeam flatându-l pe Titus, iar la Memphis mi s-a părut mulţumit să-l vadă pe Titus punându-şi diadema pe cap. Îl asigura că viitorul îi rezerva cea mai înaltă dintre demnităţi, că îi va succede tatălui său, împăratul Vespasian.

Titus a fost cel care l-a întrerupt şi care, întorcându-se spre tribuni, scoţându-şi diadema, a spus din nou că el este servitorul credincios al împăratului, fiul său supus. Mergea la Roma pentru a participa la triumf şi va ocupa funcţiile pe care împăratul şi Senatul i le vor atribui.

*

Am lăudat prudenţa lui Titus. Legiunile lui Vespasian se băteau cu cele ale germanilor, galilor, sciţilor. Provinciile Imperiului, frontierele Rinului erau ameninţate. Popoarele cele mai rebele voiseră să profite de războiul din Iudeea şi de războiul civil dintre Otho, Galba şi Vitellius pentru a încerca să-şi recapete libertatea.

Trebuia, aşadar, restabilită ordinea şi evitată orice divizare. Acest lucru, Titus îl înţelesese.

M-am neliniştit totuşi când, în luna mai, atunci când vânturile de iarnă încetaseră să mai agite marea, l-am văzut îmbarcându-se pe o triremă însoţit de Berenice.

Va accepta Roma o regină evreică, soţie sau simplă concubină a fiului succesorului desemnat de împărat?

Eu nu eram decât un cavaler. Pe pasarela navei ce trebuia să mă ducă la Roma, am împins-o pe Leda Ben Zakkai căreia pusesem să i se lege mâinile şi să i se împiedice picioarele, ordonând să nu i se strângă nodurile prea tare.

37

Nu mă interesasem niciodată de soarta prizonierilor şi sclavilor de pe navele Romei. Or, eu mă îmbarcam cu Leda, o sclavă evreică, pe o galeră imperială.

Abia trecusem pasarela că centurionul comandant al galerei înaintă spre mine.

Cu capătul biciului îi arătă Ledei tambuchiul deschis pe care îl păzeau doi soldaţi înarmaţi cu câte o bâtă zdravănă.

Am apucat funia care lega mâinile Ledei şi am tras-o spre mine. L-am împins pe centurion, strigând că sunt cavaler al Romei, că aparţineam statului-major al imperatorului Titus şi că acea femeie rămânea lângă mine pe punte pe toată durata drumului.

Am pus mâna pe garda spadei.

Centurionul a ezitat.

– O evreică a bombănit el, o sclavă, o captivă?

– Este persoana pe care eu am eliberat-o, am ripostat.

Mi-am scos spada din teacă, am tăiat legăturile Ledei şi am aruncat departe, în apele negre ale portului Alexandria, funiile care o împiedicaseră.

Mi-am pus mâna pe umărul Ledei şi am condus-o spre proră, sfidându-i din priviri pe marinari, soldaţi, centurioni, cei o sută de oameni care, ca şi mine, mergeau la Roma.

*

Alături de mine, cu ochii larg deschişi, Leda se uita ţintă la acea prăpastie care se deschidea, în punte, peste vâslaşi şi peste calele învăluite în penumbră, scufundându-se treptat în întuneric.

I-am văzut pe vâslaşi pe băncile lor.

Am auzit gemetele prizonierilor evrei pe care soldaţii îi forţau să se înghesuie unii peste alţii în culoarele strâmte.

La fiecare şuierat de bici, trupul Ledei tresărea de parcă şfichiul biciului care ardea spatele, umerii, picioarele şi coapsele vâslaşilor şi ale prizonierilor ar fi lovit-o pe ea.

Când a făcut un pas spre tambuchi, am oprit-o, temându-mă să nu cadă sau să nu se arunce ca să se alăture alor săi aflaţi în suferinţă, în loc să rămână lângă mine, în aerul acela cald care, odată cu crepusculul, bătea din deşert spre mare.

S-a dat ordin să se ridice pânza, iar nava s-a depărtat de pământ în timp ce darabana vâslaşilor începea să bată, ritmul devenind din ce în ce mai rapid, bătaia surdă a maiului pe pielea tobei acoperind respiraţiile sacadate ale vâslaşilor, jeluirea prizonierilor ale căror trupuri mi le imaginam amestecate ca ale peştilor în plasa scoasă din apă.

Am strâns mâna Ledei Ben Zakkai.

– Te-am eliberat, i-am spus. Eşti liberă. Vei fi cetăţeană a Romei.

Şi-a smuls mâna întorcându-se spre mine, trebuind să-i înfrunt privirea.

Nu a fost nevoie de nimic ca să aud cuvintele pe care le rostea printre buzele dispreţuitoare.

Spunea:

– Voi fi liberă după ce te voi ucide, când voi fi din nou în patria mea, când Iudeea nu va mai fi captivă, iar zidurile

Sanctuarului vor fi din nou înălţate, când preoţii vor putea săvârşi din nou după ritualul nostru arderile spre a-l cinsti pe Dumnezeul cel Veşnic, Dumnezeu Unul.

Am prins-o de braţ, undeva deasupra cotului. Degetele şi unghiile mele i s-au înfipt în carne. Nu s-a zbătut. Nu a lăsat ochii în jos când i-am răspuns:

– Zeul tău te-a părăsit, i-a lăsat pe romani să-ţi învingă poporul şi să-ţi distrugă Templul, fiindcă tu şi ai tăi l-aţi pângărit. I-aţi ucis pe ai voştri. Din vina voastră, femeile şi-au pierdut minţile devorându-şi propriii copii! Atunci zeul vostru v-a aruncat în fundul calei, mi te-a dat mie şi, dacă aş vrea, te-aş trimite printre ai tăi sau te-aş arunca peste bord.

O ţineam zdravăn, fiindcă tot trupul îi tremura, şi m-am gândit că este în stare, pentru a scăpa de mine, să-şi strige libertatea şi curajul, să sară în tambuchi sau să se arunce în mare.

– Ai să vezi Roma, cea numită Oraşul forte, vei descoperi cetatea puternică pe care zeii au ales-o drept capitală a seminţiei omeneşti, vei asista la triumful învingătorilor poporului tău.

S-a încordat, încercând să-şi elibereze braţul din strânsoarea mea, şi, nereuşind, m-a scuipat în ochi.

38

Dacă stau să-mi amintesc, mi se pare că nu i-am dat niciodată drumul de mână.

Am obligat-o să meargă alături de mine pe străzile Romei în ziua aceea când se celebra triumful împăratului Vespasian şi al fiului său, Titus, asupra evreilor din Iudeea.

Leda îşi lăsa ochii în jos ca să nu vadă sutele de prizonieri cărora le-ar fi putut recunoaşte chipurile şi care fuseseră îmbrăcaţi în veşminte frumoase ca să nu se observe rănile făcute de chinurile la care le-au fost supuse trupurile.

În mijlocul acestor oameni cu feţe cenuşii, i-am zărit pe Ioan din Gischala şi pe Simon Bar Giora. Acestuia din urmă trebuia să i se taie gâtul în apropiere de Forum la sfârşitul defilării triumfale. Era deja gol, cu o funie prinsă de grumaz.

Acesta însă nu era decât începutul, adunarea pe Câmpul lui Marte a cohortelor şi centuriilor care urmau să participe la ceremonii după ce Vespasian şi Titus, îmbrăcaţi în mătase şi încoronaţi cu lauri, cu capul acoperit de o parte a tunicii lor, vor fi spus rugăciuni şi săvârşit sacrificiile în cinstea zeilor Romei.

Am purtat-o pe Leda prin mulţimea care invadase străzile Romei şi care saluta cortegiul, succesiunea spectacolelor, a carelor pe care fusese îngrămădită prada din Iudeea. Am zărit masa de aur, sfeşnicul de aur cu cele şapte braţe, ţesăturile brodate, stofele cele mai rare. Veneau apoi animale de toate felurile, împodobite,

iar paznicii lor costumaţi în veşminte vopsite în purpură şi învrâstate cu fir de aur.

Defilau bogăţia şi forţa.

Eram surprins şi în acelaşi timp ameţit de atâta splendoare.

Vedeam înaintând decoruri înalte cât patru etaje reprezentând toate scenele din războiul cu Iudeea, bătăliile, asediul oraşelor, incendierea şi distrugerea Templului, şi chiar supliciile, acea pădure de cruci înălţată în faţa zidurilor Ierusalimului.

O mulţime nenumărată îi aclama pe Vespasian şi pe Titus, fiecare stând în picioare pe câte un car, iar fiul cel mic, Domiţian, călare pe un cal alb se învârtea în jurul lor.

Am strâns-o de braţ pe Leda. De mai multe ori, cu un soi de furie, i-am luat chiar bărbia în mâna stângă, forţând-o să îşi ridice capul ca să vadă prada de război, statuile zeilor, decorurile înalte, coloanele de prizonieri.

Voiam să îşi dea seama de puterea noastră, să admită că revolta împotriva Romei a fost o nebunie, că Flavius Iosif avusese dreptate condamnându-i pe Simon Bar Giora, că noi stăteam alături de Titus înconjurat de Berenice, Tiberiu Alexandru, Agrippa şi de mulţi alţi evrei, iar că celălalt urma să fie ucis, îngenuncheat în faţa templului lui Jupiter Capitolinul.

Speram să-mi fie recunoscătoare pentru că am eliberat-o, că am făcut-o astfel cetăţeană a Romei, capitala Imperiului invincibil, cel mai glorios dintre toate cele ale seminţiei umane.

I i-am arătat în mulţime pe sclavii evrei puşi în lanţuri, dintre care unii începuseră să sape la fundaţia unui mare amfiteatru a cărui construcţie o hotărâse împăratul Vespasian şi care va putea primi mai multe zeci de mii de spectatori.

I-am arătat alţi prizonieri care treceau, striviţi de încărcătură, ei care fuseseră probabil nişte savanţi cititori al Torei. Aceştia erau insultaţi, forţaţi să vadă scenele reprezentând distrugerea Sanctuarului. Râdeau de lacrimile lor când descopereau, în prada de război, obiectele cele mai sacre ale cultului lor, evreicele prizoniere obligate de stăpânii lor să se prostitueze.

De la cucerirea Ierusalimului şi recucerirea Iudeei, se aduseseră atâţia prizonieri evrei pe pieţele de sclavi din Roma încât valoarea lor se prăbuşise şi erau vânduţi pe câteva drahme laniştilor care, în circurile din toate oraşele Imperiului, îi dădeau fiarelor sau îi obligau să se ucidă între ei.

Leda însă, imediat ce-mi trăgeam mâna de sub bărbia ei, lăsa să-i cadă capul în piept.

Refuza să vadă, însă era obligată să audă ţipetele mulţimii când cortegiul se oprea în faţa templului lui Jupiter Capitolinul.

Îi descriam ce zăream: pe Simon Bar Gioras pe care soldaţii îl smulgeau din grupul de prizonieri, biciuindu-l până la locul schingiuirii. Iar mulţimea tăcuse încât s-au auzit şuieratul biciului, gemetele schingiuitului pe care îl forţau, în Forum, să îngenuncheze, apoi spada unui centurion tăindu-i capul. Un vestitor a anunţat că asupra generalului vrăjmaş se abătuse pedeapsa, iar capul îi fusese retezat.

S-a auzit atunci un val de aclamaţii, în timp ce Vespasian şi Titus începeau sacrificiile, înjunghiind tauri, lăsând sângele să ţâşnească şi băgându-şi mâinile în el pentru a căpăta forţă.

Brusc, aceste mâini înroşite, aceste tunici de purpură au format dinaintea ochilor mei un fel de văl însângerat.

M-am clătinat. Am avut impresia că, dacă nu m-aş fi sprijinit de braţul Ledei Ben Zakkai, m-aş fi prăbuşit.

A fost doar o clipă de slăbiciune în cursul căreia uitasem unde mă aflu, temându-mă să nu cad în una dintre acele râpe, a Cedronului sau a Gheenei, care înconjurau Ierusalimul şi unde văzusem adunându-se şi putrezind atâtea cadavre.

Acea duhoare a morţii, acel puroi care se răspândea, câinii vagabonzi care se băteau pe o ciozvârtă de carne cu hienele, cu şacalii, cu păsările de pradă, iată ce anume adusese acest triumf, această acumulare de pradă, acest desfrâu de bogăţie şi de frumuseţe.

Am redeschis ochii.

Vespasian şi Titus înălţau rugăciunile ritualice către zeii Romei.

Nu mai erau şi ai mei.

Am luat-o pe Leda, plecând şi murmurând, pentru ea şi pentru mine:

– Cel Veşnic este Unul.

39

Aproape în fiecare zi, i-am repetat Ledei că şi eu, la fel ca ea, credeam într-un zeu unic.

Stând jos, pe pământ, la piciorul patului, cu braţele strângându-şi genunchii, cu părul lung ca un văl gros acoperindu-i fruntea, părea că nu mă aude.

Dar eu continuam să-i vorbesc.

Speram că vorbele pe care le spuneam o vor face să se deschidă, că trupul i se va îndrepta, braţele i se vor desface, că îşi va da părul deoparte, lăsându-mă să-i văd faţa, ochii, că se va ridica şi se va apropia de mine.

Îi spuneam că zeul evreilor era atât de asemănător cu cel al discipolilor lui Hristos încât eu, care nu mai credeam în divinităţile Romei, le confundam.

Iar Flavius Iosif, prietenul meu, care fusese unul dintre preoţii Templului, părea că îmi împărtăşeşte această convingere. Agrippa şi cu Berenice, evrei ca şi el, care celebrau aici la Roma sărbătorile evreieşti, îi respectau, şi ei, pe creştini. Nu era Pavel, cetăţean roman, schingiuit pe vremea lui Nero, un discipol al lui Hristos, trimisul lui Dumnezeu, Dumnezeu el însuşi răstignit, evreu şi el?

Voiam să o conving că eram apropiaţi.

Nu o eliberasem eu?

Evocam amintirea lui Seneca, maestrul meu. Casa în care locuiam fusese a lui.

Îi arătam Ledei grădina, chiparoşii lângă care Seneca îmi vorbise adeseori despre nemurirea sufletului. Aceasta era credinţa mea. Şi trebuia să devină acum şi a Ledei. Văzusem – şi ea, şi eu – cruzimea şi moartea devorându-i pe atâţia nevinovaţi. Străzile şi râpele Ierusalimului, pământul Galileei şi al Iudeei musteau de atâta sânge. Doar nemurirea sufletului şi învierea îţi permiteau să crezi că oamenii nu erau mai răi ca hienele, că nu erau meniţi pentru totdeauna să bată cuie în palmele schingiuiţilor sau să sufere pe cruce ori, şi mai rău, să-şi devoreze copiii ca să nu moară de foame.

Cuvintele mele însă se pierdeau în tăcerea Ledei, iar glasul meu, pe care emoţia îl făcuse să tremure, se lăsa dus de mânie.

Voiam ca Leda să-mi răspundă. O zgâlţâiam, o ţintuiam de pat. Îi puneam antebraţul pe gât ca să se sufoce, sperând în felul acesta să o constrâng să îşi deschidă gura, să ţipe, să mă roage să o cruţ.

Măcar aşa i-aş fi auzit sunetul vocii.

Ştiam însă că nu va ceda.

Atunci, o tratam din nou ca pe o sclavă, ca pe o prizonieră. Îi înhăţam trupul inert. Voiam să o scot din mutism. Abuzam de ea, apoi îl chemam pe Telos, un sclav pe care îl însărcinasem să o slujească şi să o supravegheze. Răspundea de ea cu viaţa.

Redevenisem un cavaler roman.

Părăseam locuinţa unde cunoscusem, lângă Seneca, zile de prietenie şi dulceaţă a înţelepciunii. Îi regăseam pe romani şi Roma.

Mă întâlneam cu Flavius Iosif pe care ambiţia îl schimba.

Mergea în fiecare zi la Palatin. Lăuda meritele lui Vespasian. Împăratul hotărâse ridicarea unui templu închinat păcii la marginea forumurilor imperiale. Mii de sclavi, dintre care un număr mare erau evrei, lucrau deja la construirea lui.

– Va fi cel mai frumos, cel mai mândru dintre toate monumentele omeneşti, comenta Iosif.

Împăratul se gândea să adune aici toate capodoperele picturii şi sculpturii universale, pentru ca oamenii care voiau să le admire să nu mai aibă de mers prin provinciile Imperiului, Grecia, Asia, Egipt. Acest templu de la Roma va constitui arca tuturor creaţiilor semiţiei umane. Se vor pune aici vasele de aur ale Templului din Ierusalim.

Îl ascultam şi îl observam pe Flavius Iosif.

Ce devenise omul care, citându-i pe profeţii religiei sale, mă convinsese că într-o zi poporul evreu va reconstrui Templul?

Iosif părea să-şi fi uitat pământul. Era fericit că Vespasian alesese să depună în palatul său vălurile purpurii din Sanctuarul evreiesc şi sulurile Torei.

– Aici este inima semiţiei umane, îmi repeta el. Dumnezeu a vrut-o, Dumnezeu a ales-o.

Îl însoţeam pe Iosif până la palatul unde locuia regina Berenice, în apropierea Câmpului lui Marte.

Aici făcea ea dreptate. Aici îl primea pe fratele ei, regele Agrippa, căruia Vespasian îi atribuise funcţia de pretor. Tiberiu Alexandru venea şi el adeseori: Vespasian îl numise tribun şi pusese să i se ridice o statuie fostului prefect al Egiptului în Forum.

Aceşti evrei erau invitaţi aproape zilnic de Vespasian şi Titus.

Mă gândeam la Leda Ben Zakkai, prizoniera mea, la Simon Bar Giora, care fusese decapitat.

Ascultam cu spaimă spunându-se că legiunile legatului Lucilius Bassus continuau lupta în Iudeea împotriva zeloţilor şi sicarilor care încă mai rezistau în oraşele Hebron, Herodion, Macheronte şi care ocupau fortăreaţa Massada.

Niciodată nu i-am auzit pe regina Berenice, pe fratele ei Agrippa, pe Tiberiu Alexandru sau pe Flavius Iosif evocând suferinţele acestor ultimi luptători evrei.

*

Nu o scăpam din ochi pe Berenice într-atât era de fascinantă frumusețea ei.

Se juca delicat cu numeroasele inele și brățări. Brațele sale lungi apăreau din voalurile bleu ca doi șerpi ale căror mișcări lente sugerau dansul unor trupuri lascive.

Uneori, când sosea vreun curier din Iudeea și anunța căderea Herodionului, apoi cea a orașului Macheronte, îi dădea acestuia una dintre bijuteriile sale sau unul dintre văluri, iar soldatul încă plin de praf, care galopase din porturile Ostia sau Puteoli, se înclina în fața reginei evreice așa cum ar face-o un sclav.

El știa că, la Roma, Berenice era admirată, că femeile de magistrați, de senatori îi imitau modul de a se îmbrăca, de a merge, se certau pentru cumpărarea uneia dintre bijuteriile sale sau a unei tunici.

Era flatată, în speranța unei invitații la palatul ei, fiindcă se știa că Titus, succesorul desemnat de împărat, era atât de îndrăgostit de ea încât a pus să fie asasinat, la ieșirea de la un banchet, generalul Coecina, bănuit că îi caută favorurile și probabil de a le fi obținut.

Totuși, atunci când mergeam la Palatin, surprindeam, în anturajul împăratului Vespasian, cuvinte disprețuitoare la adresa acestei evreice despre care se credea că întreține relații incestuoase cu fratele ei Agrippa, că exercita asupra lui Titus o influență pe cât de nemăsurată pe atât de nefastă. Roma nu va accepta niciodată ca soția viitorului împărat să fie regina unui popor învins. Nu va mai exista o nouă Cleopatră, ziceau ei, și se știa ce soartă îi rezervaseră lui Cezar magistrații Romei când s-au temut ca nu cumva să domnească, în calitate de soț al Cleopatrei, ca un monarh oriental.

*

Flavius Iosif înţelesese, fără îndoială, asta – poate chiar invidia influenţa reginei Berenice asupra lui Titus –, el fiind cel mai puţin linguşitor dintre cei familiari reginei.

Dar, ca şi ea, ca toţi aceşti evrei puternici, el se felicita de succesele legiunilor lui Lucilius Bassus în Iudeea.

Sperau că împăratul îi va acorda acestui legat triumful roman şi titlul de imperator.

Oare nu Bassus masacrase mii de evrei care reuşiseră să fugă din Macheronte după ce oraşul se predase? Cât priveşte femeile şi copiii, aceştia fuseseră făcuţi sclavi.

Legiunile încercuiseră mai apoi o pădure din apropierea văii Iordanului. Acolo, în pădurea aceea bătrână şi deasă se refugiaseră zeloţii şi sicarii, cei care supravieţuiseră asediului Ierusalimului. Bassus îi urmărise ca la vânătoare. A pus să fie tăiaţi arborii, soldaţii săi înaintau umăr la umăr pe măsură ce se elibera spaţiul, evreii se retrăgeau, cercul cohortelor îi înăbuşea treptat şi inexorabil. La final, nu au avut de ales decât să se lase ucişi sau să se repeadă către acel zid de metal şi de piele, în vârfurile lăncilor sau spadelor, şi nu a supravieţuit nici unul. Fuseseră peste trei mii.

Nici Berenice, nici Agrippa, nici Flavius Iosif şi nici Tiberiu Alexandru nu au tresărit aflând despre acest nou masacru.

L-am auzit pe Tiberiu Alexandru regretând că citadela Massada nu căzuse deja şi, temându-se că fiind situată în vârful unui piton stâncos, o va face inexpugnabilă.

O vizitase demult, înainte de a cădea în mâinile sicarilor.

Cetatea domina deşertul Iudeei. Regele Irod o înconjurase cu ziduri şi mai groase decât cele ale Ierusalimului. Pusese să se sape bazine şi adăposturi unde să adune destulă apă şi hrană ca să reziste unui asediu îndelungat. Eventualii asediatori s-ar vedea neputincioşi, obligaţi să-şi aşeze tabăra în deşertul Iudeei şi dominaţi de acest pinten stâncos la fel de mare ca un platou. Irod

amenajase locuinţe şi un palat luxos. Între ziduri se afla un teren irigat cultivabil, iar seceta i-ar copleşi doar pe asediatori.

„Dar cine ar putea rezista Romei?“ zisese Flavius Iosif.

Imperiul era alesul lui Dumnezeu. Armatele sale vor fi victorioase din clipa în care va hotărî să-i vină de hac Massadei.

Trebuia ca această fortăreaţă să cadă, fiindcă nu mai era vremea alierii naţiunilor cu Roma, ci a dispariţiei lor.

Era bine ca Vespasian să fi creat pe pământul Iudeei, la Emaus, o colonie pentru opt sute de veterani.

Era corect ca acea contribuţie anuală pe care evreii o dădeau la Templul din Ierusalim să se verse într-o casierie specială, Fiscus judaicus. În felul acesta, fiecare evreu trebuia să alimenteze tezaurul templului lui Jupiter Capitolinul cu câte două drahme pe cap de persoană.

– Însă cel care crede în Dumnezeul nostru se poate ruga în templul personal care este sufletul său, adăugase Flavius Iosif. Dacă vremurile nu mai sunt pentru naţiuni sunt, de acum, pentru fiecare cetăţean.

M-a privit, adăugând:

– Poţi chiar să alegi, Serenus, să te rogi lui Hristos şi să crezi în învierea lui.

Nu mi-au plăcut nici cuvintele şi nici zâmbetul ironic, aproape dispreţuitor.

Am regretat zilele în care Iosif plângea văzând ruinele Ierusalimului, din ce în ce mai multe, şi crucile ce se înălţau, când căuta să se asigure de viitorul poporului său şi de credinţa sa.

Dar nu-l mai cita pe profetul Ieremia.

Devenise un evreu roman satisfăcut de posibilitatea de a celebra sărbătorile religiei sale, dar care renunţase la ideea de a face să trăiască într-o patrie un popor reunit.

M-am gândit că Flavius Iosif şi Tiberiu Alexandru, la fel ca regele Agrippa şi regina Berenice, erau cetăţeni ai Imperiului înainte de a fi evrei.

Mă întorceam acasă în grabă, dornic să o regăsesc pe Leda Ben Zakkai al cărei comportament, în acele momente, îl înţelegeam. Mutismul ei era felul de a-şi afirma fidelitatea faţă de poporul său.

Eu îi oferisem prilejul să fie cetăţeană a Romei.

Ea voia să fie liberă şi evreică.

Oare am fost surprins când, în penumbra camerei, m-am lovit de trupul lui Telos?

În realitate, ştiusem întotdeauna că, într-un fel sau altul, prin moarte sau fugă, linişte sau pasivitate, Leda îmi va scăpa. Şi, de altfel, niciodată nu o posedasem cu adevărat.

Sclavii au adus lămpi şi lumânări.

Telos primise o lovitură de pumnal în dreptul inimii.

Rana era doar o tăietură îngustă care abia dacă sângerase, însă lama ascuţită era lungă, iar vârful ei îi luase viaţa sclavului meu.

M-am uitat la trupul său, cu pumnalul încă în piept.

Mă miram că Leda nu m-a ucis în decursul atâtor nopţi petrecute lângă ea.

Oare îmi dovedise în felul acesta recunoştinţa de a o fi făcut să nu aibă parte de soarta celorlalţi prizonieri?

Mi-am imaginat-o, singură în Roma, înfruntând toate pericolele care o ameninţau pe o femeie în această mulţime unde oricine era oricând gata să-i dea poalele peste cap sau să asasineze.

Dar m-am gândit şi că era destul de puternică, destul de hotărâtă. Însufleţită de o credinţă atât de vie, indestructibilă, va reuşi să supravieţuiască, să ajungă pe pământul ei ca să lupte în continuare.

Am închis ochii. Am văzut-o stând drept, sfidând Roma pe meterezele de la Massada.

PARTEA A ȘASEA

40

Am mers la Massada.

Nădăjduisem că Leda reuşise să ajungă în această ultimă fortăreaţă evreiască al cărei nume nimeni nu îndrăznea să-l pronunţe în faţa împăratului sau a lui Titus.

De fiecare dată când vreun curier al guvernatorului Iudeei, Flavius Silva, intra în palat, Vespasian îl primea de îndată.

Toţi pândeau reacţiile împăratului. Titus îi citea, fără grabă, depeşele.

Cele câteva sute de sicari comandaţi de Eleazar Ben Jair încă mai rezistau. Rampa de acces a cărei construcţie o ordonase Flavius Silva pornind de la un promontoriu încă nu se terminase. Aşadar, nu s-au putut apropia de zidurile incintei maşinile de asediu, catapultele şi berbecii. Sicarii dăduseră mai multe lovituri. Flavius Silva cerea întăriri cu câteva cohorte şi un nou contingent de sclavi evrei.

Vespasian se înfuria: Silva dispunea deja de zece mii de oameni şi de cinci mii de sclavi. Nu era destul pentru a termina cu evreii care erau mai puţin de o mie?

Se întorcea spre Flavius Iosif şi spre Tiberiu Alexandru care cunoşteau locurile. Şi unul, şi celălalt aminteau că Massada se înălţa în plin deşert, că trupele romane îşi aşezaseră tabăra la poalele acestui piton, că aprovizionarea lor cu apă şi hrană trebuia făcută zilnic din oaza Ein Gedi, aflată la mai multe ore de mers, într-o atmosferă înăbuşitoare, la marginea acelei mări deasupra

căreia plutea în permanenţă o pâclă de culoare galbenă, ca de sulf.

Se vedea după figură că lui Vespasian nu-i făcea plăcere, faţa fiindu-i şi mai contractată ca de obicei. Ai fi zis că întregul trup suferea. Îşi strivea burta cu mâinile sale groase de soldat. Apoi, cu un gest, dădea drumul curierului, ridica din umeri, spunea în şoaptă că se terminase, că aceşti sicari vor crăpa de foame şi de sete, fiindcă Flavius Silva ridicase în jurul pitonului un zid de asediu.

Însă Flavius Iosif se apropia de împărat, şoptindu-i că regele Irod pusese să se sape în inima acestei fortăreţe bazine care puteau să adune suficientă apă pentru a potoli setea a sute de oameni timp de luni sau poate chiar ani de zile. Iar climatul uscat, aerul curat trebuie să fi conservat rezervele alimentare intacte.

Vespasian se enerva, clătina din cap, apoi părăsea sala, dar, în clipa ieşirii, spunea:

– Să nu mi se mai vorbească despre Massada, niciodată, până în ziua când nu va mai fi decât o grămadă de ruine sub care vor fi îngropaţi aceşti evrei!

Leda era, cu siguranţă, printre ei. O visasem de mai multe ori. Îmi apăruse de mai multe ori în vârful unui munte pe care încercam să-l escaladez. În jurul meu se rostogoleau pietre, făcând ca ascensiunea mea să fie periculoasă. Apucam pe o cărare întortocheată, blocată de stânci, iar când încercam să mă strecor printre ele, mă loveam de zidul incintei şi eram ţinta arcaşilor, a prăştierilor evrei.

Când, într-o zi, Flavius Iosif şi Tiberiu Alexandru au evocat această cărare zisă a Şarpelui, singura cale de acces la Massada, imediat m-am gândit la cărarea pe care o urmam în visele mele.

M-am decis atunci să plec în Iudeea.

Am văzut Massada.

Nu-mi imaginasem o fortăreaţă naturală atât de puternică. Un fel de bloc de piatră cu muchii ascuţite ridicat în mijlocul deşertului.

Umbra sa şi masivitatea striveau tabăra romană.

M-am urcat pe promontoriul de pietre albe care, pe muchia unei prăpăstii, se apropia de zidul de incintă. Mii de sclavi evrei biciuiţi de legionari transportau pământ ca să o lărgească, să o înalţe şi să o prelungească destul de mult pentru a o transforma în rampă de acces.

Am rămas doar câteva clipe la capătul ei.

Atmosfera era atât de uscată încât buzele şi pielea crăpau. Vântul din deşert bătea şi aveam impresia că mii de ace mă pătrundeau, că nisipul fierbinte îmi umplea gura.

Am revenit în tabără. Era atât de cald sub cort încât preferam să stau afară în dreptunghiul micuţ pe care îl făcea pe solul plin de pietre.

Am vrut să beau, însă apa adusă de sclavii evrei din oaza Ein Gedi era atât de sărată, atât de caldă încât am scuipat-o. Totuşi, căldura era atât de puternică, setea atât de intensă încât am luat din nou plosca, udându-mi faţa şi buzele, dar mi s-a părut că pe piele mi se formează nişte solzi duri, ca nişte cruste alburii, aşa cum văzusem pe malurile Mării Moarte.

– Mâine, mi-a zis Flavius Silva, aşezându-se lângă mine, voi da ordin să fie împinse maşinile de asediu pe rampa de acces.

Parcă vorbea cu sine, cu mâinile încrucişate, coatele sprijinite pe genunchi şi bustul aplecat înainte.

– Evreii ăştia au crezut că voi renunţa, a continuat el. Nici măcar nu ne mai atacă, într-atât sunt de convinşi că nu vom ajunge niciodată să ne aruncăm ghiulelele asupra zidurilor sau să

le zdruncinăm cu berbecii. Nu cunosc ei încăpăţânarea soldaţilor Romei.

– Dacă incendiază maşinile..., am început eu.

M-am întrerupt, aşa de iritată şi de ostilă era privirea lui Flavius Silva.

– Eram la Ierusalim, am mai zis eu încet. Am văzut berbecii, turnurile, balistele şi scorpionii distruse de evrei. I-am văzut chiar şi pe soldaţii noştri retrăgându-se.

S-a ridicat.

– De ce aţi venit până aici? Vă place Iudeea? Războiul? Dar nu sunteţi soldat. Poate că vă plac evreii? Mi s-a spus că aţi ales o femeie dintre prizoniere. E aici?

A rânjit.

– Nimeni, Serenus, mă auziţi, nu voi lăsa pe nimeni să iasă viu din ruinele Massadei!

41

Mi-am adus aminte de vorbele lui Flavius Silva când am văzut două femei, de care se ţineau agăţaţi nişte copii, ieşind din pământ în timp ce flăcările, după luni de asediu şi de lupte, răvăşeau fortăreaţa Massada.

Cu braţele desfăcute şi copiii între ele, cele două femei au înaintat spre noi. Erau ciufulite şi strigau nişte cuvinte pe care, în vuietul incendiului, al zidurilor care se prăbuşeau, nu le înţelegeam.

Eram în rândul întâi de soldaţi, alături de centurion.

În ajun, torţele, săgeţile unse cu catran şi aprinse incendiaseră grinzile care susţineau cel de-al doilea zid.

Ne trebuiseră zeci de zile pentru a deschide o breşă în primul zid şi ca al doilea să înceapă să se clatine. Acesta însă era făcut din pământ, iar berbecii, în loc să-l crape, îl întăreau, tasând pământul.

Atunci a dat ordin Flavius Silva să se încarce catapultele, scorpionii, balistele cu ghiulele de cârpe impregnate cu smoală, apoi să se aprindă săgeţile şi să încerce astfel să incendieze incinta şi odată cu ea şi fortăreaţa. Vântul însă sufla împotriva noastră, iar flăcările, în loc să devasteze Massada, începeau să ardă maşinile de asediu.

În pofida strigătelor centurionilor şi tribunilor, soldaţii se retrăgeau, murmurau că zeii aleseseră să-i protejeze pe evrei, că această fortăreaţă nu poate fi ocupată, că trebuia să se renunţe la cucerirea ei, să se părăsească deşertul Iudeei unde atâţia oameni căzuseră – şi erau suficiente doar câteva zile pentru ca leşurile

lor devorate să devină o grămadă de oase albe ce se confundau cu pietrele.

Dar, dintr-odată, la căderea nopţii, vântul se schimbase, suflând în rafale către fortăreaţă, ducând focul până în centru şi devorând grinzile care susţineau zidurile.

– Zeii sunt cu noi! sări în sus de bucurie Flavius Silva, iar soldaţii au scos strigătul de luptă.

Dar Silva, trecând printre ei, îi opri se. Asaltul va fi dat în zori. Trebuia să lase incendiul acestei mânii divine să răvăşească Massada şi să-i ardă pe apărători.

Toată noaptea am privit vâlvătaia, am ascultat trosnetul grinzilor, bubuitul pietrelor care crăpau în bucăţi.

Apoi, când zorile violacee au cuprins orizontul, soldaţii s-au pus în mişcare, bătând în scuturi cu hampa lăncilor, iar tobele, goarnele, strigătele de război ritmau marşul pe această rampă de acces care ducea până la flăcările încă puternice. În apropiere de mine, centurionul dădea ordine, apoi comanda oprirea, temându-se să nu vadă sărind din flăcări luptători aşa cum fusese deseori cazul la Ierusalim.

Dar în faţa noastră nu erau decât pietre crăpate şi înnegrite, ziduri prăbuşite, pământul din zid împrăştiat şi, în pofida vuietului produs de foc, acea senzaţie de tăcere adâncă.

Atunci au apărut cele două femei şi copiii din pământ, apropiindu-se.

I-am împins pe soldaţi, l-am dat deoparte pe centurionul care încerca să mă reţină, punându-mă în gardă în privinţa stratagemelor, a perfidiilor combatanţilor evrei. Eram sigur că Leda Ben Zakkai supravieţuise din nou, că era acea femeie căreia mi se părea că îi recunosc silueta, părul. Cealaltă era greoaie şi bătrână, îşi frângea braţele deasupra capului, urla cu un glas ascuţit, jeluitor. M-am oprit la câţiva paşi când am descoperit faţa tinerei femei.

Am strigat:

– Unde eşti, Leda Ben Zakkai?

Cele două femei s-au privit. I-au tras lângă ele pe cei cinci copii.

Soldaţii le-au înconjurat. Ele erau ca două femei înnebunite care îşi apără odraslele. Dar nici un soldat nu a ridicat arma. Fascinaţi, ei descopereau, pe măsură ce vântul din zori risipea fumul şi stingea flăcările, ruinele pustii ale fortăreţei.

Liniştea creştea, ne învăluia, făcându-ne să ne zgribulim. Am înaintat spre locul de unde ieşiseră cele două femei. Am văzut acea gaură în pământ, un fel de puţ la care ducea un apeduct subteran ce, fără nici o îndoială, lega între ele bazinele cu apă.

M-am întors spre femeile care se ţineau de umăr, cu copiii strânşi între ele.

Centurionul l-a împins către mine pe sclavul evreu care ne servea de interpret.

– Unde sunt luptătorii, ceilalţi locuitori ai fortăreţei? am întrebat eu.

Sclavul a tradus, iar femeia tânără, cea pe care o crezusem, sperasem că este Leda Ben Zakkai, a făcut un pas spre mine. Cu o voce înfundată a început să vorbească.

Nu-mi puteam desprinde ochii de faţa ei încremenită unde se mişcau doar buzele, privirea rămânându-i fixă, aţintită spre mine, străpungându-mă.

M-am întors spre sclav şi l-am văzut că plângea.

Tânăra se întrerupsese, iar bărbatul a tradus.

– Aseară, Eleazar Ben Jair i-a adunat pe cei mai curajoşi dintre tovarăşii mei într-una dintre sălile palatului, după ce vântul s-a schimbat, iar incendiul pornise să ardă cel de-al doilea zid. A zis: „Pârjolul care se îndrepta către romani nu s-a întors brusc asupra noastră de la sine. Dumnezeu, care ne iubea odinioară, a condamnat poporul evreu. Dacă ar fi rămas binevoitor sau cel puţin nu

atât de ostil, nu ar fi privit cu indiferenţă pierderea unui număr atât de mare de oameni, nici nu şi-ar fi abandonat cetatea lui cea mai sfântă pentru ca incendiul să o distrugă, să ne fie murdărit şi făcut praf şi pulbere Sanctuarul. Acum e rândul nostru. Suntem pedepsiţi pentru toate crimele pe care, în nesăbuinţa noastră, am îndrăznit să le comitem împotriva compatrioţilor noştri. Însă noi nu avem parte de pedepsirea acestor crime de către mâna celor mai înverşunaţi duşmani ai noştri, romanii, ci de cea a lui Dumnezeu, ucigându-ne între noi. Fie ca femeile noastre să moară fără să fi avut parte de siluiri, copiii noştri fără să fie sclavi şi, după asta, să ne facem acest generos serviciu unii altora păstrându-ne libertatea ca pe un linţoliu de preţ. Dar, mai înainte, să ne distrugem prin incendiere toate bunurile noastre, ale fortăreţei: va fi o mare supărare pentru romani, sunt sigur, de a nu fi putut pune mâna pe noi şi de a fi fost frustraţi de profit. Să lăsăm doar proviziile, fiindcă vor arăta că nu am fost învinşi de foame, ci că, în conformitate cu hotărârea noastră, am preferat să murim decât să ajungem sclavi. Fiindcă moartea este aceea care îi dă sufletului libertatea şi îi permite să plece pentru a se aşeza acolo unde îi este locul şi unde va fi ferit de orice întristare! Să murim fără a fi fost sclavii duşmanului şi, ca oameni liberi, să părăsim această viaţă împreună cu femeile şi copiii noştri! Iată ce ne impun legile noastre, iată ce ne roagă copiii şi femeile noastre! Iată nevoia ce ne vine de la Dumnezeu, iar contrariul acestora este ceea ce îşi doresc romanii: teama să nu moară vreunul dintre noi înainte de a cuceri citadela. Să ne grăbim, aşadar, să le lăsăm, în locul bucuriei capturării noastre pe care o speră, stupoarea în faţa morţii noastre şi admiraţia în faţa cutezanţei noastre!“

Femeia şi-a reluat povestirea, continuând să mă privească, oprindu-se la fiecare frază ca şi cum ar fi dorit ca interpretul să nu uite vreunul dintre cuvintele care descriau cum fiecare bărbat şi-a ucis femeia şi copiii, apoi cum s-au tras la sorţi cei zece

oameni care erau însărcinaţi să-i ucidă pe ceilalţi, cum aceştia s-au culcat alături de femeile şi copiii lor morţi, cum şi-au oferit gâtul. Apoi, dintre cei zece executori fusese ales unul ca să-i taie pe ceilalţi nouă înainte de a se sinucide.

– Ea şi cu mine am dorit să ne salvăm copiii şi ne-am ascuns în apeductul subteran, a explicat ea.

Femeia s-a dat înapoi, s-a lipit de tovarăşa ei, strângându-şi copiii în jurul lor.

Am intrat împreună cu soldaţii în palat şi am văzut acea mulţime de oameni ucişi, întinşi unul lângă altul.

Nu am avut curajul sau nebunia să mă aplec asupra fiecărui chip de femeie.

Dacă Leda Ben Zakkai reuşise să ajungă la Massada, atunci se afla printre morţi. Trupul ei trebuia să rămână printre ei şi să fie, ca şi aceste femei, băgat în pământ sau acoperit de aceste ruine.

Dacă era vie, în Iudeea sau oriunde, departe de Roma, numai Dumnezeu putea hotărî ca drumurile noastre să se încrucişeze din nou.

M-am întors în tabără.

Aici domnea liniştea ca după o înfrângere.

Am intrat în cortul lui Flavius Silva. Era întins pe cuşetă, cu mâinile sub cap. S-a ridicat.

– Dispreţul acesta faţă de moarte, a murmurat el, curajul acesta...

Pe chip, i-a trecut un zâmbet obosit.

– Împăratul nu-mi va acorda triumful. De altfel, ce prizonieri voi putea eu face să defileze la Roma? Două femei şi cinci copii!

A rânjit cu dispreţ, apoi a ridicat din umeri.

– Evreii tăi, a bombănit el, ia-ţi-i!

Şi s-a lăsat să cadă pe pat.

42

Am părăsit tabăra romană împreună cu cei care deveniseră evreii „mei". Am mers călare lângă căruţa în care cele două femei şi cei cinci copii stăteau întinşi, nemişcaţi, înghesuiţi unul într-altul, cu faţa băgată în vălurile negre, încât ai fi zis că sunt nişte cadavre ce urmau să fie aruncate într-o groapă.

Deseori, m-am temut ca nu cumva soldaţii care mergeau în jurul căruţei să nu-i răstoarne şi să-i lase în nisip pe aceşti evrei, neînţelegând că i-am smuls din sclavie sau chiar de la moarte.

Dar eu eram Serenus, cavaler roman, un apropiat al împăratului şi al lui Titus, iar Flavius Silva însuşi, totuşi guvernatorul Iudeei, trebuise să accepte să mă alătur cu echipajul meu de cohortele sale care, odată Massada distrusă, se înapoiau în Alexandria.

Obţinusem chiar ca sclavul evreu care tradusese povestea tinerei femei să-mi fie vândut.

Se numea Anan, ţinea hăţurile căruţei şi spunea rugăciuni, legănându-se înainte şi înapoi, părând a nu înţelege insultele pe care i le adresau soldaţii şi nici ameninţările pe care le proferau. I se zicea că e carne pentru şacali. La Alexandria, îl vor împinge în arenă şi se va vedea atunci dacă rugăciunile sale în greceşte, în ebraică, în latină, în aramaică vor fi suficiente pentru a îndepărta fiarele sălbatice şi a evita să-şi simtă oasele sfărâmându-se în colţii leilor.

Mă uitam la spatele său brăzdat de loviturile de bici pe care le primise pe durata asediului. Câţi au mai supravieţuit dintre cei cinci mii de sclavi care căraseră pământ, pietre, apă şi hrană?

Vreo sută dintre ei mergeau în spatele coloanei, încărcaţi ca nişte animale de povară, loviţi ca şi ele, iar unii se prăbuşeau, fiind împinşi cu piciorul de paznicii lor la marginea drumului fără a li se acorda graţia de a fi ucişi de o lovitură de lance. Urmau să agonizeze lent, sfâşiaţi de şacalii şi hienele ale căror siluete fugare le zăream pe culmea dealurilor printre care şerpuia drumul.

Apoi orizontul s-a deschis, drumul s-a lărgit, ţinându-se de-a lungul ţărmului mării la fel de cenuşie ca şi nisipul.

Intram în deltă şi am recunoscut satele egiptene, acea adunătură de cuburi galbene printre care alergau câinii. Cohortele au ajuns la tabăra legiunii, iar noi ne-am continuat drumul până la poarta Canopic, călărind încet prin acel cartier cu locuinţe albe şi mari, înconjurate de grădini.

Am regăsit-o pe cea a lui Ben Zakkai, ascunsă după tufele mari de migdali dominate, nonşalant, de palmierii legănaţi de briza mării.

Imediat, ne-au înconjurat o duzină de sclavi înarmaţi cu bâte şi lănci.

Am înaintat în timp ce, în căruţă, cele două femei şi copiii se ridicau. Anan, care coborâse, a fost înconjurat de sclavii ameninţători, agitându-şi armele. Am strigat, şi atunci Ben Zakkai a ieşit din casă.

L-am recunoscut după glas, după intensitatea privirii, însă chipul i se ucase, trupul îi era aşa de gârbovit încât m-am temut că mă înşelasem.

A venit către mine cu braţele întinse şi arăta atâta disperare încât am ştiut imediat că fiica îi murise.

M-a prins de mâini.

– Mi-a vorbit despre tine, a murmurat el.

Eram atât de emoţionat încât nu i-am putut răspunde, arătându-i-le pe cele două femei, copiii şi pe Anan.

– Primeşte-i, i-am zis. Sunt nişte supravieţuitori.

A lăsat capul în jos.

– Leda a venit, a reluat el de parcă nu m-ar fi auzit. Am crezut că era salvată. Apoi au sosit sicarii care fugiseră din Iudeea. Au vrut să ne atragă într-o nouă nebunie. I-au tăiat pe cei care nu se lăsau. Dacă nu m-au ucis este pentru că Leda m-a protejat plecând cu ei. A pierit alături de ei. Dar Dumnezeu nu i-a dat parte şi de chinuri.

M-a dus în locuinţa sa şi am intrat în acele încăperi răcoroase şi întunecate, aşa cum regăseşti nişte amintiri.

Ne-am aşezat în curtea interioară, pe marginea fântânii.

– I-au torturat în mii de feluri pe prizonieri, a continuat Ben Zakkai. I-au mutilat, i-au ars. Le-au cerut să-l recunoască pe împărat ca stăpân. Dar nici măcar unul dintre ei nu a deschis gura.

Şi-a sprijinit capul în mâini.

– Nebunie, fidelitate, forţă de caracter: fiecare alege explicaţia pe care o vrea, dar au preferat să moară în tăcere. Trupurile lor păreau nesimţitoare, iar unii zâmbeau de parcă în ei era numai bucurie. Serenus, i-am mulţumit lui Dumnezeu că a ferit-o pe Leda de astfel de suferinţe.

S-a gârbovit şi mai mult, ascunzându-şi faţa în palme.

– Copiii, a murmurat el, chiar şi copiii au fost supuşi la torturi, şi nici unul dintre ei nu a vrut să-i spună „stăpân“ împăratului.

Forţa voinţei lor, cea a credinţei lor era mai mare decât slăbiciunea trupurilor.

S-a îndreptat.

– Cine şi-a trădat poporul, credinţa? Oamenii aceia, copiii, femeile acelea? Erau oare ei nebuni? Sau eu, noi care ne-am înclinat în faţa Cezarului suntem renegaţii, apostaţii, adevăraţii trădători?

– La Massada..., am început eu.

M-a oprit scuturând din cap. Ştia.

– Dumnezeu, Legea noastră condamnă sinuciderea, a murmurat el. Dar această moarte aleasă, pentru a nu da trupul tău inamicului, pentru a evita să-i dai sufletul ca să scapi de suferinţă, este un act de libertate. Sufletul ajunge astfel în locul său de baştină, ia parte la forţa celor preafericiţi, la o putere liberă de orice piedică, rămâne vie şi, asemenea lui Dumnezeu însuşi, nevăzută privirii omeneşti.

Am măsurat forţa ispitei pe care o exprima.

De la moartea Ledei, Ben Zakkai se gândea probabil să-şi încheie socotelile cu viaţa, să se descotorosească de această greutate de carne şi de disperare, spre a-şi regăsi odihna.

– De ce să ne temem de moarte? a mai spus el cu glas scăzut. Oare nu-i o nesăbuinţă să cauţi libertatea în viaţa de aici şi să o refuzi pe cea eternă?

Am tăcut îndelung. Nu aveam ce să răspund. Cunoscusem şi eu această ispită.

– De cele două femei şi cei cinci copii, am reluat eu într-un sfârşit, aceşti supravieţuitori de la Massada, pe care Dumnezeu a ales să-i cruţe şi să-i aduc până la tine, cine se va ocupa? Cine le va transmite credinţa poporului lor, credinţa ta, Ben Zakkai?

M-a privit câteva clipe, apoi a început să dea ocol fântânii, cu mâinile la spate, parcă legate, ca ale unui prizonier, dar cu capul ridicat spre cer.

43

Ca şi Ben Zakkai, am privit cerul şi am încercat să evadez de pe acest pământ gâlgâind de sânge.

Părăsisem Alexandria împreună cu Anan şi am mers călare pe drumul care, prin deşertul Iudeei, apoi de-a lungul ţărmului, duce în portul Cezareea. Nu exista nici un sat sau nici un oraş care să nu fi fost un loc de suferinţă.

La Heliopolis, i-am văzut pe soldaţii pe care îi comanda Lupus, guvernator de Egipt, spărgând uşile templului evreiesc şi jefuind.

Am pus mâna pe umărul lui Anan, împărtăşindu-i durerea.

Un centurion s-a apropiat de noi, şi-a proptit vârful suliţei în pieptul lui Anan şi a trebuit să urlu cu glasul cu care dau comenzi că omul îmi aparţine, că acela care îl va ofensa sau răni va fi răspunzător în faţa tribunalelor împăratului.

Am fost înconjuraţi de nişte soldaţi, apoi tribunii şi Lupus s-au îndreptat spre noi.

Lupus, care mă primise la palatul său din Alexandria, m-a recunoscut, i-a îndepărtat pe soldaţi şi s-a mirat că mă vede acolo, iar când i-am explicat că mergeam la Cezareea ca să mă îmbarc pentru Italia, a râs batjocoritor.

Aveam o minte la fel de încâlcită ca a unui evreu! Cum puteam să nu ştiu că în fiecare zi plecau din Alexandria mai multe galere şi voliere către Ostia şi Puteoli? Erau de-ajuns şase zile, dacă vântul era prielnic, ca să ajungi în Italia. Nu exista în Mediterana port mai bine situat cum este cel de-al doilea oraş al

Imperiului. Veneau din toate provinciile Asiei şi Africii, chiar din Grecia, ca să se îmbarce.

– Iar tu, Serenus, tu care ai făcut această călătorie, traversezi deşertul în compania unui evreu ca să mergi la Cezareea?

Ironic şi bănuitor, i-a luat ca martori pe tribuni:

– Chiar îţi place atât de mult Iudeea, Serenus? Şi fără îndoială că şi evreii. Faci cumva parte dintre acei cetăţeni care preferă superstiţiile şi profeţiile Orientului faţă de respectul datorat divinităţilor noastre, Cezarului nostru?

A clătinat din cap, apoi m-a avertizat.

Bande de sicari continuau să dea târcoale între Gaza şi Cezareea. Păduchernița asta se răspândise în tot Orientul.

Guvernatorul Libiei, Catullus, fusese nevoit să facă faţă unui atac din partea acestor tâlhari. A ucis peste trei mii, îl capturase pe unul dintre ei, un oarecare Ionathan, iar acesta mărturisise că avea complici printre evreii care se pretindeau romani, cetăţeni şi chiar magistraţi ai Imperiului. Le mărturisise numele.

Am vrut să mă îndepărtez, însă Lupus era dintre acei acuzatori şi delatori care îşi descarcă veninul asupra tuturor celor pe care îi întâlnesc.

M-a oprit, strângându-mă de braţ, zicând pe un ton mieros că nu mă aşeza – a râs: „Încă nu, Serenus!“ – printre acei trădători de la Roma, cei pe care evreii, sirienii sau egiptenii ori acei discipoli ai lui Hristos îi corupseseră.

– Dar ai să fii surprins, Serenus, când vei afla numele complicilor sicarilor!

A mai adăugat că guvernatorul Catullus socotea să meargă la Roma pentru a-l aduce în faţa împăratului pe acest Ionathan. Trebuia ca acesta să audă cu urechile sale numele aliaţilor criminalilor din Iudeea şi va avea surpriza să-i recunoască pe mulţi evrei pe care îi primeşte la palat.

– Şi tu, Serenus, eşti prietenul unora dintre aceştia. O cunoşti pe acea regină evreică despre care se spune că se pregăteşte să se mărite cu Titus. Crede-mă, îndepărtează-te de evrei, chiar de cei care pretind că şi-au renegat credinţa. Un evreu rămâne un evreu. Dacă i-ai fi văzut, ca mine, refuzând sub tortură, cu un fier roşu băgat în ochi, să recunoască autoritatea Cezarului nostru, ai şti ce demoni sunt. Iar copiii, bătrânii, femeile sunt la fel de hotărâţi, în minte cu aceleaşi puteri ale răului. Urăsc tot ceea ce noi respectăm şi cinstim: zeii noştri, împăratul. Refuză să aducă sacrificii la picioarele statuilor divinităţilor noastre. Ei şi toate sectele lor sunt duşmanii seminţiei omeneşti.

S-a întors, l-a măsurat pe Anan cu dispreţ.

– Nu există evreu sclav, Serenus. Ei se cred superiori tuturor celorlalte popoare. Iar tu – a întins braţul, degetul arătător atingându-mi pieptul –, tu îi salvezi, îi eliberezi. Vei deveni evreu? Va trebui să accepţi să ţi se taie capătul falusului. Sau fii creştin: se zice că evreii ăştia nu sunt circumcişi. Pentru mine, toţi aceştia sunt copii ai forţelor întunericului şi îi răstignesc, îi ard sau îi dau de mâncare fiarelor sălbatice. La Roma însă sunt protejaţi şi ascultaţi. Îl sfătuiesc pe împăratul nostru, iar tu, aici...

M-a împins, mi-a poruncit să părăsesc oraşul cât mai repede, altfel îmi pierd sclavul şi poate chiar viaţa.

Mi-am reluat drumul, mergând spre Iavne, oraş despre care Anan îmi spusese că era unul dintre ultimele refugii ale evreilor. Un rabin, Gamaliel, adunase în jurul său supravieţuitori şi învăţăcei. Citeau împreună Tora. Încercau să înţeleagă voia lui Dumnezeu, ce anume aştepta de la poporul evreu şi de ce îi lăsase pe romani să distrugă Templul şi Oraşul Sfânt.

Îl ascultam pe Anan.

Ştiam că, odată ajuns la Roma, nu mă voi mai întoarce în Iudeea. Nu voi mai păşi sub cerul ei. Nu voi mai contempla

această întindere de un albastru atât de intens, atât de strălucitor încât, uneori, părea albă.

Nu o voi mai vedea, la lăsarea serii, acoperindu-se de aur, apoi inundată de roşu, însângerată, înainte de a se înfăşura în văluri de doliu nocturn.

Însă am ajuns la Iavne tocmai pe când se sfâşia această mantie funebră, şi o lumină vie renăştea din mare.

Era în zori, iar străzile forfoteau deja de o mulţime activă. L-am văzut pe Anan ridicând capul, aruncând povara umilinţei şi a servituţii pentru a merge drept, ca un om liber.

El a fost acela care m-a condus la Gamaliel.

Am ascultat. În jurul rabinului, lumea se jeluia, se acuza, se întreba dacă poporului evreu a fost părăsit de Dumnezeu, despre penitenţa şi pedeapsa ce trebuia să şi-o primească pentru a-i regăsi iubirea, spre a se căi pentru sacrilegiile comise. I-am auzit pe cei mai exaltaţi spunând că, întrucât Templul era distrus, trebuia refuzată orice bucurie, lumea să nu mai iubească, să nu mai dea viaţă, să acţioneze precum cei...

Glasul îi scădea, dar nu aveam nevoie să pronunţe numele Massada pentru a şti că era în mintea tuturor. Aceia, ultimii luptători, după ce s-au luptat, aleseseră să moară.

De ce să nu li se urmeze exemplul dacă Sanctuarul şi Ierusalimul nu mai erau decât ruine?

– Copiii mei, ascultaţi-mă, spunea Gamaliel. Nu se poate să nu plângem ceea ce am pierdut, dar să plângem prea mult, să alegem moartea e la fel de imposibil. Trebuie să trăim!

Aceste ultime cuvinte le spunea apăsat repetându-le apoi. Îi sfătuia să aibă răbdare. Vorbea cu glas scăzut şi fiecare se apleca, vrând să-l asculte:

– Evreule, ai clădit Templul şi a fost distrus. Nu-l reconstrui înainte de a auzi un glas venit din Cer. Dar nu înceta să aminteşti

ceea ce era, continuă să-ţi aminteşti ceea ce ai pierdut. Păstrează doliul în ziua distrugerii sale. În noua ta casă, nu netezi toţi pereţii, lasă-l pe unul ca la început, netencuit, ca pielea să se zgârie în memoria Templului care a fost distrus. Iar dacă oferi un banchet, renunţă la un fel de bucate pentru a te priva de o plăcere în memoria celor pierdute. Iar femeia să-şi dea jos una dintre podoabe pentru ca, în bucuria ei, să existe un pic de tristeţe pe care orice evreu trebuie să-l resimtă în amintirea Sanctuarului de la Ierusalim.

Am urmat timp de câteva zile învăţăturile lui Gamaliel.

Am privit chipul acelor oameni, adesea tineri, care îl ascultau atenţi, în reculegere.

Am dobândit certitudinea că nu se poate distruge credinţa unui popor când fiecare suflet devine un templu, un loc de rugăciune.

Ce poate, în acest caz, soldatul care aruncă torţa în sanctuar şi ce berbec, ce catapultă poate zdruncina temelia credinţei?

Vor trebui exterminaţi întregul popor şi toţi urmaşii săi. Dar întotdeauna unul va reuşi să scape din acest masacru. Iar sufletul său va fi un nou templu de la care se va răspândi credinţa.

I-am împărtăşit lui Anan aceste gânduri. L-am văzut zâmbind pentru întâia oară şi a început să-mi vorbească despre Moise.

L-am întrebat despre religia lui Hristos care, după spusele discipolilor săi – câţiva locuiau în Iavne –, scăpase din măcelărirea nou-născuţilor poruncită de Irod.

– Dumnezeu este Unul, a murmurat Anan.

– Dar fiul, cine-i el?

– Pe fiu îl aşteptăm, încă nu a venit.

– Iar cel care a murit pe cruce?

– Atâţia fraţi de-ai noştri au murit răstigniţi. I-ai văzut suferind pe dealurile Ierusalimului.

– El, Hristos, a înviat, am murmurat eu contemplând cerul Iudeei.

44

Când, la Roma, am evocat pentru Flavius Iosif cerul scânteietor şi pământul de un galben-închis al Iudeei, acesta mai întâi a închis ochii ca şi cum voia să le regăsească în el, uitând o clipă atmosfera lipicioasă şi urât mirositoare a oraşului din aceste zile de vară.

Am continuat, povestind ce văzusem şi auzisem în sinagoga din Iavne. Am repetat cuvintele rabinului Gamaliel şi cele ale lui Anan. I-am spus că îl eliberasem pe acest sclav şi îl lăsasem printre ai săi, în Iudeea.

Flavius Iosif m-a privit şi am văzut cum pe chip îi apare amărăciunea.

El mă primea totuşi în casa care fusese a lui Vespasian până a ajunge împărat. Vespasian voise ca Flavius Iosif să se instaleze în ea, semn evident de stimă, sentiment pe care i-l purta şi înalta protecţie de care beneficia Iosif.

La Roma, încă de la sosirea mea, mi se spusese că Flavius Iosif era evreul pe care împăratul şi Titus îl ascultau cu precădere. Primea o rentă de o sută de mii de sesterţi. Trăia înconjurat de o puzderie de sclavi. Îşi repudiase soţia şi se căsătorise cu o tânără evreică provenind dintr-o bogată familie din Creta. O ţinea ascunsă.

Lumea bârfea, zicând că procedase înţelept, întrucât la Roma domneau dezmăţul şi desfrânarea. Femeile ilustre se purtau ca nişte târfe, luându-şi ca amanţi gladiatori sau sclavi. Vespasian însuşi a trebuit să dea o lege condamnându-le pe cele care

aduceau un servitor în patul lor să fie tratate ca nişte servitoare. Dar cui îi păsa? Nu se putea aplica această lege, altfel toate soţiile romanilor ar fi devenit tot atâtea slujnice!

Înţelesesem ce voia să-mi spună Flavius Iosif când îmi spusese orgolios: „Părinţii noii mele soţii sunt de cea mai pură nobleţe, una dintre cele mai bine văzute din Creta. Calităţile soţiei mele fac din ea o femeie superioară dintr-o mie..."

Repetasem această frază scriitorilor, retorilor, acelor istorici care, asemenea lui Tacit, Juvenal sau Marţial veniseră să mă viziteze încă de a doua zi de la sosirea mea în locuinţa lui Seneca unde stăteam. Pentru ei, eu eram deja un „bătrân roman", deci un om care le putea înţelege ranchiuna, mânia.

Evreii, mi-au spus ei, şi-au extins din nou puterea. Flavius Iosif îşi ţine închisă femeia pe care şi-a dorit-o virgină, dar îi este sfetnic acelei regine evreice, acea Berenice care a fost măritată de trei ori şi despre care se ştie că aspiră la căsătoria cu Titus. Acesta a instalat-o în palatul imperial! O regină orientală care a avut relaţii incestuoase cu fratele său Agrippa! Era aceasta o viitoare împărătească demnă de Roma?

Deja auzisem astfel de zvonuri. Numai că deveneau tot mai virulente.

Cartierul evreiesc de pe malul drept al Tibrului era descris ca fiind cel mai murdar din Roma. De acolo veneau toţi cerşetorii care infestau străzile oraşului.

– Evreii sunt descendenţii leproşilor alungaţi din Egipt, repeta Tacit.

După părerea lui, aceştia stricau Roma cu superstiţiile lor, cu profeţiile, cu refuzul lor de a cinsti cultul împăratului, cu impietatea lor, ceea ce, prin urmare, îi făcea să condamne toate sacrificiile aduse divinităţilor Imperiului. Oare Templul din Ierusalim

fusese distrus, rebelii din Galileea şi din Iudeea măcelăriţi pentru ca influenţa evreilor să se facă şi mai simţită la Roma?

Şi mai trebuiau puşi la socoteală şi discipolii acestui evreu, Hristos!

I-am auzit chiar pe unii cetăţeni regretând domnia lui Nero, când creştinii erau schingiuiţi, iar împăratul cântăreţ din ţiteră îl trimitea pe Vespasian în Galileea pentru a-i zdrobi pe sicari şi pe zeloţi. Aceştia însă, odată învinşi, găsiseră complici la Roma printre aceşti evrei de care se înconjurau Vespasian şi Titus.

Mi se şoptea că în curând vor fi demascaţi, iar împăratul va fi obligat să-i alunge.

Îmi făceam griji pentru Flavius Iosif.

Păstram amintirea persecuţiilor. Vedeam ridicându-se zidurile unui mare amfiteatru a cărui construcţie fusese ordonată de Vespasian. Oare într-o zi aici evrei şi creştini vor fi daţi hrană fiarelor?

L-am revăzut pe Flavius ca să-l avertizez despre pericolele care îl ameninţau.

Mi-a spus că începea să scrie o istorie a războiului din Iudeea. Era singurul care îi cunoştea toate aspectele.

– Am să iau ca punct de plecare, mi-a spus, perioada la care s-au oprit istoricii şi profeţii noştri.

Apoi a ridicat tonul.

Voia să termine odată cu calomniile. Nu îşi trădase poporul, credinţa, ci, dimpotrivă, alegând să treacă în tabăra romană, apărase viitorul împotriva acestor sicari, zeloţi, acestor tâlhari care nu avuseseră ca singură soluţie decât uciderea femeilor şi a copiilor, apoi uciderea între ei, lăsând ca moştenire doar moartea lor.

Puteau, oare, exterminarea mamelor şi fiilor, sinuciderea bărbaţilor să reconcilieze poporul evreu cu Dumnezeu?

S-a ridicat şi mi-a citit cu voce tare primele rânduri ale cărţii sale:

– „Eu, Iosif Ben Matthias, preot la Ierusalim, care m-am războit cu romanii şi care, prin forţa împrejurărilor, am urmat restul operaţiunilor alături de ei, mi-am propus să-i scriu povestea întru folosinţa tuturor cetăţenilor Imperiului şi a celor care, din neamul meu, vor dori să cunoască adevărul..."

Am zis că, făcând acest lucru, va trezi resentimentul evreilor, care îl vor considera drept trădător, şi al romanilor, care îl vor invidia şi vor încerca să-l compromită.

Am citat numele guvernatorului Libiei, Catullus, şi am evocat mărturisirile pe care le storsese de la acel sicar, Ionathan, jubilaţia cu care Lupus, guvernatorul Alexandriei, îmi vorbise despre acea conjuraţie aşteptând condamnarea lui Iosif şi a anturajului lui Vespasian şi Titus.

– Împăratul va dejuca acest complot urzit împotriva mea, a fost răspunsul lui Flavius Iosif.

Am urmărit cu sufletul la gură desfăşurarea acestei afaceri, sosirea la Roma a lui Catullus şi a prizonierului său pus în fiare.

L-am văzut pe acest Ionathan venind în faţa judecătorilor, repetându-şi acuzaţiile cu glas şovăitor. Şi i-am văzut pe împărat şi pe Titus intrând în sala de audienţă, ascultând, ordonând să se deschidă o anchetă şi să fie interogat din nou Ionathan folosindu-se toate mijloacele necesare.

A mărturisit, i-a disculpat pe Flavius Iosif, pe regina Berenice, cât şi pe alţii. A dezvăluit că nu făcuse altceva decât să i se supună lui Catullus spunând aceste calomnii.

Titus a cerut expres ca acuzaţii să fie achitaţi şi nici o bănuială să nu mai planeze asupra lor şi să li se sărbătorească fidelitatea faţă de împărat.

Ionathan a fost torturat, apoi ars de viu.

Cât despre Catullus, guvernatorul, magistrat al Romei, acesta nu a primit decât un simplu blam.

– Dumnezeu îl va pedepsi, mi-a repetat Flavius Iosif.

Câteva luni mai târziu, mi-a povestit sfârşitul cumplit al celui pe care el îl califica drept scelerat.

Catullus fusese doborât de o boală, incurabilă. Dar nu i-a fost pedepsit numai trupul.

– Dumnezeu i-a lovit şi sufletul, dorea să accentueze Flavius Iosif. În fiecare noapte, Catullus este trezit de vedenii înspăimântătoare. A poruncit uciderea a peste trei mii de evrei. Fiecare dintre victimele sale îi apare în faţă. Urlă de parcă ar fi schingiuit. Şi este!

Boala continuând să se agraveze, Catullus şi-a scos intestinele, murind.

– Dumnezeu, Serenus, îşi ia sarcina de a-i pedepsi pe sceleraţi.

Roma însă continua să fie străbătută de zvonuri pline de invidie şi de ură.

Vorbeau despre Berenice: prea frumoasă, prea mândră, orientală, evreică.

Se zicea că împăratul îi tot repeta lui Titus că nu va putea accede la tron dacă era bănuit că vrea să o ia în căsătorie pe regina Iudeei.

Unii şopteau că se căsătoriseră deja.

Într-o seară, Flavius Iosif a intrat în locuinţa mea şi s-a întins pe pat, aproape de masă, în faţa mea.

– Berenice se va îmbarca mâine la Ostia pe o triremă imperială, mi-a spus. Titus a trimis-o în Iudeea. În pofida vrerii lui şi a ei.

A adăugat:

– Nimeni, în afară de Dumnezeu, nu poate schimba realitatea lumii.

PARTEA A ȘAPTEA

45

În lunile care au urmat plecării reginei Berenice am pierdut orice dorinţă de a cunoaşte realitatea lumii.

Trăisem destul pentru a-mi imagina durerea lui Titus, a-mi da seama de înţelepciunea deciziei sale şi a ghici ceea ce anunţa: moartea apropiată a împăratului Vespasian şi ascensiunea la tron a fiului său.

Eram ca un spectator aşezat pe cea mai înaltă gradenă a amfiteatrului şi care a văzut atâtea cruci înălţate, atâtea trupuri devorate de fiare, gladiatori ucişi, femei lăsate în seama furiei unui taur, încât nu mai poate fi surprins, chiar dacă încă mai este dezgustat.

Îmi era suficient să mă uit la Domiţian, fratele mai mic al lui Titus, pentru a ghici amploarea invidiei.

Îi deforma trăsăturile. Faţa lui schimonosită de invidie şi cruzime îmi amintea de Nero. Omul acesta va domni, fără îndoială, într-o zi asupra Imperiului şi va ucide înainte de a fi ucis.

Se şoptea că în fiecare zi se închidea într-o cameră a palatului şi, timp de mai multe ore, se ocupa doar cu prinderea muştelor pe care le străpungea cu un ac foarte ascuţit. Unii pretindeau că în felul acesta le sodomiza. Se aminteau moravurile depravate, termenii unei scrisori în care Domiţian i se oferea pentru o noapte pretorului Clodius Pollion; se mai prostituase şi cu consulul Nerva care, ni se spunea, stătea la pândă gata să preia puterea dacă împrejurările erau favorabile.

Ce mai aveam eu de-a face cu aceste comploturi ale viciului, ambiţiei şi ale invidiei la un loc?

Nu eram decât un cavaler roman care îi supravieţuise lui Nero, care văzuse atâţia oameni schingiuiţi, atâtea trupuri aruncate grămadă în râpele Cedronului şi Gheenei sau în ruinele de la Massada, care era sătul de jocurile lumii.

Mă gândeam, aşadar, să părăsesc Roma, să mă retrag în vila strămoşului meu Gaius Fuscus Salinator, la Capua.

Dar cum aş fi putut să nu asist la funeraliile împăratului, mort, aşa cum prevăzusem la câteva luni după ce Titus, „în pofida vrerii lui şi a ei", se despărţise de Berenice?

Acesta fusese un om chibzuit, care nu ordonase niciodată moartea pentru plăcere sau din cruzime – ce să speri mai mult de la un împărat care deţinea puterea asupra seminţiei omeneşti!

Detestasem faptul că retorii şi cei care îşi ziceau filosofi îl luaseră în derâdere pe acest soldat şi ţăran zgârcit, cam necioplit, cu trup greoi, ale cărui grimase îi schimonoseau faţa. Se tot repetau acele vorbe zise de un saltimbanc căruia împăratul îi ceruse să-şi bată joc de el şi care răspunsese: „Am s-o fac când o să vă terminaţi de uşurat pântecele!"

E greu de crezut că preferă frica în faţa nesăbuinţelor şi a cruzimii lui Nero decât respectarea unui om pe care plebea însăşi, pe care totuşi Nero o flatase, îl numise „Adamato" – Vespasian Preaiubitul.

Cum să nu cinsteşti rămăşiţele sale pământeşti, ştiind că, pătrunzându-i moartea în trup, răsucindu-i măruntaiele şi lăsând să se împrăştie în aşternutul său excrementele şi sângele pe care nu le mai putea reţine, se ridicase cu demnitatea şi curajul unui soldat care, rănit, îşi aşteaptă lovitura fatală, şi spusese: „Un împărat trebuie să moară în picioare".

*

Vespasian nu antrenase pe nimeni în moartea sa. Iar Titus i-a urmat fără a fi necesară mituirea gărzii pretoriene.

Soldaţii îl aclamaseră. Era învingătorul de la Ierusalim. Fusesem martorul încercărilor sale de a obţine capitularea rebelilor. Oare nu va fi dorit incendierea şi distrugerea Templului, a oraşului sfânt al evreilor?

Era de datoria mea să asist la întronarea lui.

M-am înclinat dinainte-i.

Chipul îi era liniştit. A murmurat:

– Destinul este cel care dă puterea supremă. Apoi, aplecându-se spre mine, a adăugat, cu jumătate de gură:

Ştiu ce gândeşti, Serenus. Dar să ştii că mi-ar plăcea să mor decât să fac să moară cineva doar pentru a-mi proteja puterea. Voi fi nemilos cu duşmanii Romei. Ai fost cu mine în Iudeea, ştii, m-ai văzut luptând şi pedepsind. Însă Imperiul nu se confundă cu împăratul. După ce moartea mă va lua, Roma va continua să dăinuie. Pentru ce ar trebui de acum să-i masacrez pe cei care îmi sunt numai mie duşmani şi care nu ameninţă Imperiul?

Mi s-a părut că, pentru o clipă, privirea i se oprise asupra fratelui său, Domiţian, despre care se ştia că deja unelteşte, visând să-i succeadă lui Titus, iar delatorii veneau în fiecare clipă să-i spună împăratului ce aflaseră despre intenţiile fratelui său mai mic.

Mă aflam încă la Roma când Titus a pus să fie urmăriţi şi arestaţi prin tot oraşul cei care, sub diferite domnii, trăiau din spionarea cetăţenilor, din raportarea faptelor şi a vorbelor la palat, din calomnierea în schimbul unei recompense, din răspândirea zvonurilor pentru a da naştere la uneltiri, rivalităţi, găsind în felul acesta materie pentru delaţiunea lor.

Soldaţii puseseră în lanţuri mai multe sute.

L-am văzut pe Titus apropiindu-se de unul dintre ei în timp ce îi cereau îndurare, iar fiecare mimică, fiecare gest le arăta laşitatea.

A dat ordin să fie introduşi în imensul amfiteatru început de Vespasian şi a cărui construcţie o încheiase. Gradenele acestui Colosseum fiind umplute cu o mulţime care urla. Şi m-am temut ca nu cumva să-i arunce pe aceşti delatori fiarelor, ca nu cumva cruzimea să murdărească astfel justeţea hotărârii sale.

Au fost numai bătuţi, apoi trimişi în insule sălbatice, iar poporul Romei a fost debarasat pentru câteva luni de aceste scursori.

Îmi tot amânam plecarea la Capua.

Flavius Iosif, care îl vedea în fiecare zi pe Titus, insista să rămân la Roma, lângă el.

După cum zicea, împăratul ar avea nevoie de ajutorul tuturor celor care se temeau de comploturile lui Domiţian şi de ascensiunea la tron a acestei fiinţe pline de cruzime şi de fantasme, poate chiar mai pervers decât Nero.

Flavius Iosif mi-a spus că Domiţian avea o ură nezdruncinată faţă de cei pe care îi numea „demoni orientali", evrei şi discipoli ai lui Hristos, despre care era convins că făcuseră tot ce le stătea în putinţă pentru a-l pierde sfătuindu-l pe Vespasian, iar acum pe Titus.

Am fost sensibil la motivele lui Iosif.

Titus nu numai că nu îi persecuta nici pe evrei şi nici pe creştini, ci chiar îi asculta şi îşi proteja pe unul dintre veri, Flavius Clemens, despre care umbla vorba că intrase în secta lui Hristos.

Pe parcursul acestor săptămâni, am simţit renăscând în mine un pic de speranţă. Era, oare, posibil ca oamenii noii credinţe să poată schimba realitatea lumii?

Mă gândeam la Anan, la rabinul Gamaliel, la Flavius Iosif, la acest popor evreu căruia îi aparţinea Hristos şi a cărui suferinţă îi marcase destinul. Flavius Iosif îmi spunea mereu:

– Serenus, am studiat şi meditat asupra destinului poporului meu. Dintre toate naţiunile, de la începuturile lumii, mi se pare că evreii au avut parte de cel mai nefericit dintre toate...

Părea să mă aprobe atunci când îi aminteam soarta lui Hristos, răstignit, ale cărui chinuri le anunţau pe cele ale tuturor prizonierilor ţintuiţi pe sute de cruci, în faţa zidurilor de la Ierusalim.

Oare nefericirea, suferinţa erau semne ale alegerii?

Dar, fără îndoială, Dumnezeu îşi pedepsise destul poporul.

Aşa speram.

Domnia lui Titus se anunţa, în fine, liniştită. El, bărbatul tânăr şi viguros, chibzuit, generos, era cel pe care plebea îl numea „dragostea şi deliciul semin ţiei omeneşti".

În Colosseum, le oferise lupte de gladiatori, dar ţinând degetul în sus, evitând astfel ca învinşii să fie ucişi.

Pusese să se intre în arenă, într-o singură zi, cinci mii de animale sălbatice de toate soiurile fără a li se da ca hrană oameni.

Iar plebea aclamase spectacolul.

Disperarea şi tristeţea care mă cuprinseseră de când o pierdusem pe Leda mai slăbiseră.

Am părăsit Roma îndreptându-mă spre Capua având în adâncul sufletului, pentru prima dată după atâtea luni, o fărâmă de vioiciune.

M-am gândit la sclavele tinere.

Chiar mi-am imaginat că aş putea elibera una şi să o fac soţie şi mamă.

Cât preţuia viaţa fără urmaşi?

Am mers printre portocali şi migdali.

Am muşcat din carnea smochinelor, deseori revenindu-mi amintirea buzelor Ledei, simţind imediat o durere trecătoare ce mă îmboldea în stomac, făcută dintr-un amestec de angoasă şi dorinţă.

Ezitam totuşi să aleg o sclavă, mulţumindu-mă să privesc aceste tinere slujnice ale căror văluri mă atingeau în treacăt.

Dorinţa nu mai era atât de vie în mine ca să mă comport ca un animal de pradă.

Fusesem martorul a prea multor cruzimi pentru a nu şovăi în privinţa viitorului şi a aduce pe lume o nouă viaţă.

Îmi aduceam aminte de mama din Ierusalim care îşi devorase copilul.

Îmi aduceam aminte de copiii cărora li se tăia gâtul la Massada.

Ştiam că moartea stă la pândă.

Am recitit scrierea strămoşului meu Gaius Fuscus Salinator pe care o intitulase *Istoria războiului sclavagist al lui Spartacus*.

Trecuse vremea crucilor înălţate de-a lungul viei Appia, de la Capua la Roma, sau Dumnezeu se pregătea să supună seminţia umană la o nouă încercare?

Am regăsit scrisorile lui Seneca şi mai multe manuscrise pe care le luasem din biblioteca sa de la Roma aducându-le aici, la Capua, nu mult după moartea sa, când aşteptam să vină un mesager de la Nero să-mi aducă ordinul împăratului de a-mi tăia venele.

Într-o dimineaţă a lunii lui august, am citit cu o emoţie pe care nu mi-o explicam aceste rânduri de început dintr-un manuscris:

„O trombă de foc va cădea peste voi; torţe aprinse vă vor arde veşnic, însă cei care l-au adorat pe adevăratul Dumnezeu,

nemărginit şi unic, vor avea parte de viaţă, trăind pentru totdeauna în vesela grădină celestă, mâncând pâinea cea bună ce pogoară din cerul înstelat".

Am ridicat capul, am privit cerul şi am văzut orizontul închis de o imensă perdea întunecată.

Am ştiut atunci că, acolo, moartea lucrează.

46

Nu mă înşelasem.

Am văzut apărând oameni plini de un praf negru. Înaintau descumpăniţi, clătinându-se, poticnindu-se pe sub portocali, unii rămânând cu faţa căzută la pământ.

Unul a ajuns clătinându-se până la mine. Sclav sau cetăţean? Era doar un om care povestea că din munte ţâşniseră fum şi flăcări, acoperind mai multe oraşe: Pompei, Herculanum. Focul înaintase chiar şi în mare.

Lumea murea sufocată de acest praf negru.

Îşi trecea degetele peste obraji, arătându-mi mâinile.

Mai târziu, nişte curieri care galopau către Roma s-au oprit, confirmând că mii de locuitori dispăruseră sub cenuşă, că nu te puteai apropia de locurile unde fuseseră oraşe prospere ale căror nume îl repetau cutremuraţi: Pompei, Herculanum, Stabies, Oplontis şi altele.

Unele fuseseră înghiţite de un torent de pământ fierbinte care alunecase de-a lungul pantelor Vezuviului, acel munte de foc a cărui coastă părea despicată.

M-am închis în mine.

Domnia lui Titus, despre care se spunea că este „dragostea şi deliciul seminţiei omeneşti", începea cu moarte.

Acum eram sigur că va continua să lovească.

Am aşteptat, ghemuit, pândind în fiecare zi noi nenorociri.

Au venit.

Mii de alţi oameni au căzut, unii umflaţi ca un burduf, alţii palizi precum ceara.

Moartea luase chipul ciumei.

Începeau vremuri de grele încercări.

Administratorul mi-a spus că la Capua plebea şoptea că Nero supravieţuise, că aduna o armată undeva departe, dincolo de Eufrat, şi că se va răzbuna cu ajutorul celor mai umili. Odată reinstaurat pe tron, va împărţi bogăţiile, pământurile celor mai sărmani dintre cetăţeni.

Au exultat când au aflat că flăcările răvăşeau mai multe cartiere din Roma. Aşadar, zeii îl părăsiseră pe Titus şi protejau, călăuzeau armata lui Nero!

Văzusem trupul mort al lui Nero. Nu credeam în învierea lui. Moartea însă lua chipul amintirii sale, îi uzurpa numele ca să lovească puternic.

Nu am fost surprins când am aflat că Titus, după numai doi ani, două luni şi douăzeci de zile de domnie, decedase în vila unde îşi dăduse sufletul şi tatăl său.

Am primit o veste de la Flavius Iosif care deplângea – „ca toţi oamenii care nu sunt nişte scelerati", spunea el – dispariţia împăratului.

Îmi spunea că ultimele cuvinte ale defunctului îi emoţionaseră până la lacrimi pe cei care îl înconjurau.

Titus se plânsese cu amărăciune.

– Mi se ia viaţa în pofida nevinovăţiei mele, spusese el. Nici o faptă de a mea nu-mi dă remuşcări, cu excepţia uneia singure.

Care era acea faptă?

Unii credeau că regreta faptul de a fi întreţinut relaţii vinovate cu soţia fratelui său Domiţian. Iar alţii şopteau că acesta se răzbunase, otrăvindu-l.

Dar poate că Titus regreta mai degrabă faptul că nu putuse împiedica distrugerea Templului din Ierusalim?

Nu m-am mai întors la Roma. Domiţian era la tron. Îi cunoşteam cruzimea.

Mă plimbam printre portocali şi migdali.

Am citit, apoi m-am hotărât să încep să scriu *Analele vieţii mele.*

Le termin. Moartea se apropie. Mă rog lui Dumnezeu cel răstignit şi înviat.

Într-o zi, mi-a parvenit un înscris.

Omul care îl lăsase nu m-a aşteptat. Era, după spusele administratorului meu, un călător care venea din Iudeea sau poate din Alexandria, oraşul care pentru mine păstra chipul Ledei Ben Zakkai.

M-am gândit că putea fi Anan.

Scrisese, oare, el textul sau fusese numai purtătorul lui? În numele cui? Al unui discipol al lui Hristos care îmi cunoştea credinţa?

L-am citit şi mi l-am însuşit la capătul vieţii şi al acestor *Anale.*

Îl copiez pentru cei care vor fi ajuns până aici, la capătul destinului meu:

„O, sărmani muritori, schimbaţi-vă purtarea, nu-l împingeţi pe marele Dumnezeu până la capătul furiei!

Lăsând săbiile, certurile, crimele, violenţele, scăldaţi-vă în ape curgătoare întregul trup; întinzându-vă mâinile voastre spre

cer, cereţi iertare pentru ceea ce aţi făcut în trecut şi vindecaţi-vă prin rugăciuni funesta voastră impietate.

Atunci, Dumnezeu va reveni asupra hotărârii sale şi nu vă va pierde.

Mânia lui se va potoli, dacă în sufletul vostru creşteţi smerenia.

Dar dacă, persistând în felul vostru hain, nu vă supuneţi şi, îndrăgindu-vă nesăbuinţa, veţi primi cum nu trebuie aceste avertismente, focul se va răspândi pe pământ şi iată care vor fi semnele.

La răsăritul soarelui, se vor arăta săbii pe cer şi glas ascuţit de trâmbiţe. Lumea întreagă va auzi mugete şi un vuiet îngrozitor. Focul va pârjoli pământul. Întreaga seminţie omenească va pieri. Iar lumea va fi o pulbere neagră.

Când totul va fi cenuşă, iar Dumnezeu va fi stins focul cel mare pe care l-a aprins, Atotputernicul va da din nou forme oaselor şi pulberii oamenilor şi-i va reface pe muritori aşa cum erau înainte.

Atunci va avea loc judecata prin care Dumnezeu însuşi va cântări lumea. Pe cei care se vor fi lăsat pradă nelegiuirilor îi va acoperi ţărâna şi vor fi azvârliţi în adâncimile întunecate ale Styxului.

Dimpotrivă, cei care vor fi fost smeriţi vor retrăi în lumea marelui Dumnezeu etern, în sânul fericirii veşnice, Dumnezeu dându-le drept răsplată pentru smerenia lor minte, viaţă şi iertare.

Atunci se vor vedea pe sine, cu ochii ţintă la lumina blândă a unui soare ce nu va mai apune.

O, ferice de omul care va trăi până la asemenea vremuri".

În seria

ROMANII

de

Max Gallo

au apărut

Spartacus. Revolta sclavilor
Nero. Domnia Antihristului

va apărea

Marc Aureliu.
Martiriul creștinilor

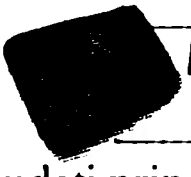

Acum, cartea RAO vine și prin SMS!
septembrie 2010 – septembrie 2011

Comandați prin SMS cărți RAO, urmând pașii de mai jos:

1. Trimiteți un SMS cu textul „RAO" la numărul 1771 (tarif nomal).
2. Noi vă vom suna și vă vom prelua comanda.
3. Cărțile vă vor fi livrate gratuit prin intermediul Poștei Române sau, contra unei taxe de transport, prin curier rapid.

Numărul de SMS este valabil în rețelele Orange, Vodafone și Cosmote.
Pentru toate cărțile comandate prin SMS, beneficiați de 15% reducere.

Fiecare volum din seria ROMANII aduce în prim-plan o perioadă legendară, un moment cheie din istoria Romei.

A supus poporul evreu și a distrus cetatea Ierusalimului pe care cu toții, odinioară, generali, regi și popoare, fie eșuaseră în încercarea lor de a o cuceri, fie renunțaseră să o mai cucerească.

Serenus, un cavaler roman, a fost martorul ultimelor zile ale lui Nero. Se aliază cu Vespasian și Titus, succesorii acestui tiran. Dar izbucnește războiul în Iudeea, căci evreii vor să lupte, nu să fie slugi, și legiunile romane dau dovadă de o cruzime nemaiîntâlnită. Orașele sunt incendiate, oamenii, crucificați. Templul din Ierusalim este distrus, dar nu și poporul evreu care este, el în sine, un templu care nu poate fi distrus. Dacă există un Dumnezeu – al evreilor și al apostolilor lui Hristos –, va pedepsi Roma pentru nelegiuirile ei?

ISBN 978-606-8251-66-0

editura rao

COMANDĂ CĂRȚI RAO PRIN SMS
Trimite un SMS
cu textul „RAO" la 1771
Detalii pe www.raobooks.com
SEPTEMBRIE 2010 – SEPTEMBRIE 2011

9 786068 251660
www.rao.ro
www.raobooks.com